

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANABİLİM DALI
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI BİLİM DALI**

**KONYA BÖLGE YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ'NDE
BULUNAN YAZMA ESERLERDEKİ VAKIF
MÜHÜRLERİ VE ANALİZLERİ**

BELKIS YILDIZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
PROF. DR. ALİ FUAT BAYSAL**

KONYA-2024

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Belkıs YILDIZ		
	Numarası	20812101001		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Geleneksel Türk Sanatları Anabilim Dalı /Geleneksel Türk Sanatları Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Konya Bölge Yazma Eser Kütüphanesi'nde Bulunan Yazma Eserlerdeki Vakıf Mühürleri ve Analizleri			

Bilimsel Etik Sayfası

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Belkıs YILDIZ

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Belkıs YILDIZ		
	Numarası	20812101001		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Geleneksel Türk Sanatları Anabilim Dalı/Geleneksel Türk Sanatları Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ali Fuat Baysal		
Tezin Adı	Konya Bölge Yazma Eser Kütüphanesi'nde Bulunan Yazma Eserlerdeki Vakıf Mühürleri ve Analizleri			

ÖZET

Günümüz dünyasına kadim bir medeniyetin mirası olan kütüphanelerin büyük çoğunluğu vakıflar yolu ile kurulmuştur. Yazma eserlere basılan vakıf mühürleri ise kütüphanelerin vakıf yoluyla kurulduğunu tescil eden birer belge niteliği taşır. Bu çalışma, Konya Bölge Yazma Eser Kütüphanesinde bulunan 12 bin yazma eserde tespit ettiğimiz 55 adet vakıf mührünün detaylı analizlerinden oluşmaktadır.

Sanatsal açıdan incelendiği zaman mühürcülük sanatının, hüsn-i hat, tezhip ve hakkâklık gibi sanatları barındıran kolektif bir sanat olduğu görülür. Sert bir yüzeye oyularak ya da kazınarak yapılan yazı ve süslemeler bu sanatın ne kadar meşakkatli ve maharet isteyen bir sanat olduğunu gösterir. Mühürlerin, yazısı gereği hattı, estetiği gereği istifi ve işlevleri açısından kusursuz olması beklendiğinden, ustasının iyi bir eğitimden geçmiş olması gerektiği kaynaklarda belirtilir. Çalışmamızda, yazma eserlerde bulunan mühürler tespit edilip katalog haline getirilmiş ve hat sanatı açısından değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vakıf Mühürleri, Hüsn-i Hat Sanatı, Konya Bölge Yazma Eser Kütüphanesi, Yazı Çeşitleri, Vakıf, Mühürler

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Author's	Name and Surname	Belkıs YILDIZ		
	Student Number	20812101001		
	Department	Department of Traditional Turkish Arts		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Ali Fuat Baysal		
Title of the Thesis/Dissertation	Foundation Seals and Analysis on Manuscript in Konya Regional Manuscript Library			

ABSTRACT

The vast majority of libraries, which are the legacy of an ancient civilization to today's World, were established through foundations. Foundation seals printed on manuscripts serve as final documents proving that libraries were established through the Foundation. This study consists of detailed analysis of 55 foundation seals that we identified in 12 thousand manuscripts in the Konya Regional Manuscript Library.

When analyzed from an artistic point of view, it is seen that the art of stamping is a collective art that includes arts such as calligraphy, illumination and engraving. The inscriptions and ornaments made by carving or engraving on a hard surface show how arduous and skillful this art is. Since the seals are expected to be perfect in terms of their lines, aesthetics, stacking and functions, it is stated in the sources that the master must have had a good education. In our study, the seals found in the manuscripts were identified, cataloged and evaluated in terms of calligraphy.

Keywords: Foundation seals, The Art of Calligraphy, Konya Regional Manuscript Library, Types of Writing, Foundation, Seals.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
RESİMLER LİSTESİ.....	vi
KISALTMALAR	xiv
TRANSKRİPSİYON	xv
ÖN SÖZ	xvi
GİRİŞ.....	1
1. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Kapsamı	1
2. Çalışmada İzlenen Metot.....	2
3. Araştırmanın Kaynakları	4
BİRİNCİ BÖLÜM	6
VAKIF KÜLTÜRÜ VE VAKFİYELER.....	6
1.1. Vakıf	6
1.1.1. Vakfiyeler.....	8
1.1.2. Vakıf Kütüphaneleri	12
1.2. Mühür ve Vakıf Mühürleri.....	14
1.2.1. Mührün Tanımı ve Tarihçesi	14
1.2.2. Mühür Yapımında Kullanılan Malzemeler ve Mühür İşleme Tekniği	18
1.2.3. Mühür Çeşitleri ve Kullanım Alanları.....	25
1.2.3.1. Kişisel (Şahıs) Mühürleri	30
1.2.3.2. Vakıf Mühürleri ve Bu Mühürlerin Yazma Eserlerde Kullanımı	32
1.2.3.3. Hat Sanatı ve Mühür İlişkisi.....	32
1.3. Yazma Eserlerde Vakıf Kayıtları	40
1.3.1. Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri ve Vakıf Kayıtları Arasında Karşılaştırma	42
1.3.2. Vakıf Mühürlerinin Biyografik Değeri.....	43
1.3.3. Vakıf Mühürlerinde Silinmiş Kısımlar Nasıl Okunur?	45
İKİNCİ BÖLÜM.....	46
KONYA BÖLGE YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN YAZMA ESERLERDEKİ VAKIF MÜHÜRLERİ VE ANALİZLERİ.....	46
2.1. Konya Bölge Eser Kütüphanesi Tarihçesi.....	46
2.2. Katalog.....	47
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	214
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	214
3.1. DEĞERLENDİRME	214
3.1.1. Mühürlerde Ünvan İfadeleri ve İbareler	214
3.1.2. Mühürlerde Dua-Temenni İfadeleri	217
3.1.3. Kütüphane, Medrese, Cami Mühürleri	224
3.1.4. Mühürlerde Dil	226
3.1.5. Mühürlerde Yazı Türleri	226
3.1.6. Mühürlerde Form	228
3.1.7. Hakkâk İmzası Bulunan Mühürler	231
3.1.8. Mühürlerde Renk.....	231
3.1.9. Silik Olan Mühürler.....	232

3.1.10. Latin Harfli Mühürler.....	233
3.1.11.Mühürlerin Kullanım Yerleri	234
3.2.SONUÇ.....	236
KAYNAKÇA.....	238
EKLER	242
TABLO	247

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1. Selçuklu Dönemine Ait Mühür Örneği https://www.arkeolojikhaber.com/	17
Resim 2. Bölge Yazma Eser Kütüphanesi Bölge Yazmalar Koleksiyonu'nda Yer Alan Muhtelif Mühür Örneklerinin Bulunduğu Bir Sayfa	20
Resim 3. Hakkâk Mecdi Efendi'nin Mühür Defterinden Bir Sayfa (M. Zeki Kuşoğlu Fotoğraf Arşivi)	21
Resim 4. Hakkâk Mecdi Efendi'nin Mühür Defterinin Baş Sayfası (M. Zeki Kuşoğlu Fotoğraf Arşivi)	21
Resim 5. Hattat Mahmud Celaleddin Efendi'ye Ait Levha	22
Resim 6. ed-dällü 'ale'l-ḥayri kefâ 'ilihî (Bölge Yazmalar Koleksiyonu).....	23
Resim 7. Mazḥar-ı Lütf-ı İlâhî Seyyid 'Abdülkâdir (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)	23
Resim 8. Tevekkülî 'alâ Ḥâlikî 'Abdühü Muḥammed (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)	23
Resim 9. Re'sü'l-ḥikmeti meḥâfetullah el-Faḳîr Muştafâ (Bölge Yazmalar Koleksiyonu).....	23
Resim 10. Tevekkülî 'alâ Ḥâlikî 'Abdühü Süleymân (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)	23
Resim 11. Hakkâk İmzalarından Oluşan Bir Sayfa (M. Zeki Kuşoğlu Koleksiyonu)	24
Resim 12. Hakkâk Kânî Efendi'ye Ait Mühür Örneği (Bölge Yazmalar Koleksiyonu).....	24
Resim 13. Kebîkeç Mührü (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)	27
Resim 14. Kebîkeç Mührü (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)	27
Resim 15. Ashab-ı Kehf ve Dua İçeren Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu).....	28
Resim 16. Ashab-ı Kehf ve Resimli Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)	28
Resim 17. Dua, Temenni ve Ashab-ı Kehf Mührünün Aynı Varkta Yer Aldığı Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)	29
Resim 18. Tılsım Mühür Örneği (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)	29
Resim 19. Ashâb-ı Kehf Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu).....	30
Resim 20. Tuğralı Mühür Örneği (Bölge Yazmalar Koleksiyonu).....	30
Resim 21. el-Ḥakîr el-Ḥâc Muḥammed b. Veliyyüddîn Keḥudâ Ḥâzreti Vâlide Sultân (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)	31
Resim 22. el-Ḥâc Muştafâ Ḥulûşî (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)	31
Resim 23. Ḥasbiyallâhu Vaḥdehü ve Kefâ 'Abdühü Muştafâ (Bölge Yazmalar Koleksiyonu).....	31
Resim 24. Re'sü'l-Ḥikmeti Meḥâfetullâh el-Faḳîr Muştafâ (Bölge Yazmalar Koleksiyonu).....	31
Resim 25. Hattat Şevki Efendi'nin Tasarlamış Olduğu Şahıs Mühür Örnekleri	38
Resim 26. Hattat Halim Efendi'ye Ait (Hattat Mustafa Halim) Yazılı Mühür https://www.zeytinburnukultursanat.com/media/brochures/Hattat_Halim_Ozyazıcı_Hayatı_ve_Sanatı_S.pdf	39

Resim 27. Hattat Musa Azmi (Hamid Aytaç) ve Hattat Hüseyin Öksüz (Konevî)' e Ait Mühür Örnekleri	39
Resim 28. BY7044 <i>Hāşīye 'alā Şerhi Hidāyeti'l-Ḥikme</i> İsimli Eserde Yer Alan Hüseyin Rıza Bey Vakıf Mührü	48
Resim 29. BY7044 <i>Hāşīye 'alā Şerhi Hidāyeti'l-Ḥikme</i> İsimli Eserin Hâtıme Sayfası	50
Resim 30. BY7044 <i>Hāşīye 'alā Şerhi Hidāyeti'l-Ḥikme</i> İsimli Eserin Dış Kapağı..	50
Resim 31. BY7044 <i>Hāşīye 'alā Şerhi Hidāyeti'l-Ḥikme</i> İsimli Eser vr.19b	50
Resim 32. BY957 Numaralı <i>Ādābu'l-'Ađūdiyye</i> İsimli Eserde Yer Alan Zeyne'l-'Ābidīn Vakıf Mührü	51
Resim 33. BY957 <i>Ādābü'l-'Ađūdiyye</i> İsimli Eser vr.2a.....	53
Resim 34. BY957 <i>Ādābü'l-'Ađūdiyye</i> İsimli Eserin Dış Ön ve Arka Kapağı.....	53
Resim 35. BY5175 <i>Ādābü'l-'Ađūdiyye</i> Eser vr.1a	53
Resim 36. BY1648 Numaralı <i>et-Tavzīh fī Halli Ġavāmizi't-Tenkīh</i> İsimli Eserde Yer Alan 'Ali b. Yūsuf'a Ait Vakıf Mührü	54
Resim 37. BY1648 <i>et-Tavzīh fī Halli Ġavāmizi't-Tenkīh</i> İsimli Eser vr.109a	55
Resim 38. BY1648 <i>et-Tavzīh fī Halli Ġavāmizi't-Tenkīh</i> İsimli Eser vr.77a	56
Resim 39. BY7958 Numaralı <i>en-Nuṭefü'l-Ḥisān Fi'l-Fetāvā</i> İsimli Eserde Yer Alan 'Osmān Efendi'ye Ait Vakıf Mührü.....	57
Resim 40. BY7958 Numaralı <i>en-Nuṭefü'l-Ḥisān Fi'l-Fetāvā</i> İsimli Eserin Son Varağı.....	58
Resim 41. BY7958 Numaralı <i>en-Nuṭefü'l-Ḥisān Fi'l-Fetāvā</i> İsimli Eserin 1a Varağı	59
Resim 42. BY7958 Numaralı <i>en-Nuṭefü'l-Ḥisān Fi'l-Fetāvā</i> İsimli Eserde Yer Alan Vakıf Kaydı.....	59
Resim 43. BY48 Numaralı <i>Hāşīye 'alā Şerhi Tehzībi'l-Mantıķ ve'l-Kelām</i> İsimli Eserde Yer Alan Seyyid Nu'mān Paşa'ya Ait Vakıf Mührü	60
Resim 44. BY48 <i>Hāşīye 'alā Şerhi Tehzībi'l-Mantıķ ve'l-Kelām</i> İsimli Eser vr.181b	62
Resim 45. BY48 <i>Hāşīye 'alā Şerhi Tehzībi'l-Mantıķ ve'l-Kelām</i> İsimli Eser vr.16b62	
Resim 46. 6444 Envanter Numaralı <i>el-Maḫsūd</i> İsimli Eserde Yer Alan Ḥalīl Efendi Vakıf Mührü	63
Resim 47. BY6444 Envanter Numaralı <i>el-Maḫsūd</i> İsimli Eser vr.1b ve 2a	65
Resim 48. BY6444 Numaralı <i>el-Maḫsūd</i> İsimli Eser vr.2a' da Yer Alan Mühür Detayı.....	65
Resim 49. BY4452 Envanter Numaralı <i>Mecālisü's-Sināniye</i> İsimli Eserde Eserde Yer Alan Ḥalīl Hāmid Paşa Vakıf Mührü	66
Resim 50. BY3709 Numaralı <i>Mecālisü's-Sināniye</i> İsimli Eser vr. 1b.....	69
Resim 51. BY3709 Numaralı <i>Burhān-ı Kaṭı'</i> vr. 1a	69
Resim 52. BY3931 Numaralı <i>Mefātiḥu'l-Ġayb</i> vr. 1a	69
Resim 53. BY3975 Numaralı <i>Ġarāibü'l-Kur'an</i> vr. 495b.....	69
Resim 54. BY4101 <i>İnāyetü'l-Kāzı Kifāfeti'z-Zadı</i> ve İsimli Eserin Arka İç Kapağında Bulunan Ḥalīl Hāmid Paşa Vakıf Mührü ve Kaydı.....	70
Resim 55. BY4101 <i>Mücibü'n-Nidā İlā Şerhi Ḳaderi'n-Nedā</i> İsimli Eserde Yer Alan Vakıf Kaydı ve Mührü vr. 1a.....	70
Resim 56. BY4101 <i>Mücibü'n-Nidā İlā Şerhi Ḳaderi'n-Nedā</i> İsimli Eserde Yer Alan Vakıf Kaydı Detay	70

Resim 57. BY 8243 Numaralı <i>el-Kāmūsü'l-Muḥīṭ ve'l-Kābūsü'l-Vāšīṭ</i> İsimli Eserde Yer Alan Muştafâ Şıtkı Efendi'ye Ait Vakıf Mührü	71
Resim 58. BY8243 <i>el-Kāmūsü'l-Muḥīṭ ve'l-Kābūsü'l-Vāšīṭ</i> vr. 379a.....	73
Resim 59. BY8243 <i>el-Kāmūsü'l-Muḥīṭ ve'l-Kābūsü'l-Vāšīṭ</i> vr. 379a.....	73
Resim 60. BY8243 <i>el-Kāmūsü'l-Muḥīṭ ve'l-Kābūsü'l-Vāšīṭ</i> Mühür Detayı vr. 379a	73
Resim 61. BY7770 <i>Kırk Sual</i> İsimli Eserde Yer Alan Fâ'ik 'Osmân Efendi'ye Ait Vakıf Mührü	74
Resim 62. BY7770 <i>Kırk Sual</i> İsimli Eserde Yer Alan Fâ'ik 'Osmân Efendi'ye Ait Vakıf Ve Şahıs Mührü	77
Resim 63. BY7770 <i>Kırk Sual</i> İsimli Eserde Yer Alan Fâ'ik 'Osmân Efendi'ye Ait Şahıs Mührü ve Vakıf Kaydı	77
Resim 64. BY7770 <i>Kırk Sual</i> İsimli Eserde Yer Alan Fâ'ik 'Osmân Efendi Şahıs Mührü Detayı.....	77
Resim 65. BY100 <i>Şerḥu Lübbü'l-Elbâb fî 'İlmi'l-İ'râb (İmtihânü'l-Ezkiyâ)</i> İsimli Eserde Yer Alan Nu'mân Bey Efendi Vakıf Mührü.....	78
Resim 66. BY100 <i>Şerḥu Lübbü'l-Elbâb fî 'İlmi'l-İ'râb (İmtihânü'l-Ezkiyâ)</i> vr.55a 80	
Resim 67. BY100 <i>Şerḥu Lübbü'l-Elbâb fî 'İlmi'l-İ'râb (İmtihânü'l-Ezkiyâ)</i> İsimli Eserde Yer Alan Nu'man Efendi Vakıf Mührü Detay vr. 1a	80
Resim 68. BY1472 <i>Mülteka'l-Ebhûr</i> İsimli Eserde Yer Alan Çelebizâde Ahmed Ağa Vakıf Mührü	81
Resim 69. BY1472 <i>Mülteka'l-Ebhûr</i> vr. 1a	82
Resim 70. BY9618 <i>Risâle fî İsbâti'l-Vâcibi'l-Ḳadîme</i> İsimli Eserde Yer Alan Tuzcu-zâde Halil Efendi'ye Ait Mühür	83
Resim 71. BY9618 <i>Risâle fî İsbâti'l-Vâcibi'l-Ḳadîme</i> İsimli Eser vr. 1a.....	85
Resim 72. BY9558 <i>el-Fevâ'idü'z-Zeyniyye fî Mezhebi'l-Ḥanefiyye</i> İsimli Eserin vr.46a	86
Resim 73. BY9661 <i>el-Fevâ'idü'z-Zeyniyye fî Mezhebi'l-Ḥanefiyye</i> İsimli Eserde Yer Alan Tuzcu-zâde Halil Efendi'ye Ait Vakıf Mühürleri.....	86
Resim 74. BY9661 <i>el-Fevâ'idü'z-Zeyniyye fî Mezhebi'l-Ḥanefiyye</i> İsimli Eserde Yer Alan Tekeli 'Alî Efendi'ye Ait Vakıf Kaydı	86
Resim 75. BY3720 <i>Dīvân</i> İsimli Eserde Yer Alan Şeyḫ 'Alî Vakıf Mührü	87
Resim 76. BY3720 <i>Dīvân</i> vr.6a	89
Resim 77. BY3720 <i>Dīvân</i> vr.6a	89
Resim 78. BY6976 <i>et-Ṭavzîḥ fî Şerḥi'l-Muḳaddime</i> İsimli Eserde Eserde Yer Alan Ümmî Sinân Vakıf Mührü	90
Resim 79. BY6976 <i>et-Ṭavzîḥ fî Şerḥi'l-Muḳaddime</i> vr. 1b.....	92
Resim 80. BY6976 <i>et-Ṭavzîḥ fî Şerḥi'l-Muḳaddime</i> vr.1a Vakıf Kaydı	92
Resim 81. BY6878 <i>Ṭariḳatü'l-Muḥammediye ve's-Sîretü'l-Aḥmediye</i> vr.1a.....	93
Resim 82. BY6801 <i>eş-Şifâ bi Ta'rifü Ḥukûki'l-Muştafâ</i> vr.1a.....	93
Resim 83. BY6982 <i>Hâşiye 'alâ Mutavvel</i> vr.1a.....	93
Resim 84. BY7089 <i>Hâşiye 'alâ Levâm'ü'l-Esrâr fî Şerhi Meṭâli'ü'l-Envâr</i> vr.1a ...	93
Resim 85. BY7089 <i>Hâşiye 'alâ Levâmi'ü'l-Esrâr fî Şerhi Meṭâli'ü'l-Envâr</i> vr.1a Mühür Detayı.....	93
Resim 86. BY6349 <i>Hâşiye 'alâ Envâri't-Tenzîl ve Esrâri't-Te'vîl Seyyid Süleymân Paşa Vakıf Mührü</i>	94
Resim 87. BY6349 <i>Hâşiye 'alâ Envâri't-Tenzîl ve Esrâri't-Te'vîl</i> vr.1b	96

Resim 88. BY6349 <i>Hāşīye ‘alā Envāri’t-Tenzil ve Esrāri’t-Te’vīl</i> vr.1b Mühür Detayı.....	96
Resim 89. BY52 <i>Talika alā Tehzībi’l-Mantıķ ve’l-Kelām Ahmed Hayātī</i> Vakıf Mührü.....	97
Resim 90. BY52 <i>Ta’lika ‘alā Tehzībi’l-Mantıķ ve’l-Kelām</i> vr.117a	99
Resim 91. BY52 <i>Ta’lika ‘alā Tehzībi’l-Mantıķ ve’l-Kelām</i> vr.117a	99
Resim 92. 6530 <i>ez-Zübeyde Şerhu’d-Dürre Maḥmūd bin Hādımüddīn</i> Vakıf Mührü	100
Resim 93. BY6530 <i>ez-Zübeyde Şerhu’d-Dürre</i> vr.1b/2a	102
Resim 94. BY6530 <i>ez-Zübeyde Şerhu’d-Dürre Süleymān Efendi’ye Ait Şahıs</i> Mührü	102
Resim 95. BY933 <i>Mantıķ ‘Abdülcelīl Efendi</i> Vakıf Mührü	103
Resim 96. BY993 <i>Mantıķ</i> Son Varak, Mıklep ve İç Kapak	105
Resim 97. BY1067 <i>Mir’ātü’l-Usül fī Şerhi Mirķātü’l-Usül</i> vr.194b	105
Resim 98. BY989 <i>el-Misbāh fī Şerhi’l-Miftāh</i> İlk Varkta Basılı Abdülcelīl Efendi Vakıf Kaydı ve Mührü	106
Resim 99. BY989 <i>el-Misbāh fī Şerhi’l-Miftāh</i> Mühür Detayı	106
Resim 100. BY989 <i>el-Misbāh fī Şerhi’l-Miftāh</i> Vakıf Kaydı Detay	106
Resim 101. BY8100 <i>Cihetü’l-Vahde Hācı Ahmed Efendi</i> Vakıf Mührü.....	107
Resim 102. BY8100 <i>Cihetü’l-Vahde</i> vr. 2b	109
Resim 103. BY5920 <i>Mülteķa’l-Ebhūr</i> Mustafā Vakıf Mührü	110
Resim 104. BY5920 <i>Mülteķa’l-Ebhūr</i> vr.1b	112
Resim 105. BY10260 <i>Cüz’ül-Ḳur’āni’l-Kerīm Seyyid ‘Abdullāh</i> Vakıf Mührü	113
Resim 106. BY10260 <i>Cüz’ü’l-Ḳur’āni’l-Kerīm</i> vr.1a	115
Resim 107. BY10258, 10259, 10261, 10262 Eserlerde Yer Alan Mühürler	115
Resim 108. BY9107 <i>eş-Şifā’bi-Ta’rīfi Hukūķi’l-Muştafā ‘Ömerü’l-Āķşehrī</i> Vakıf Mührü.....	116
Resim 109. BY9304 <i>eş-Şifā’bi-Ta’rīfi Hukūķi’l-Muştafā</i> vr.1a.....	118
Resim 110. BY9336 <i>Felāh Mā Hasan Paşa ‘Ale’l-Marah</i> vr.114a.....	118
Resim 111. BY9336 <i>Zādu’l-Āşikīn ‘Ömer Āķşehrī</i> Mühür Detayı.....	118
Resim 112. BY9304 <i>el-Ḳāmūşu’l-Muḥit ve’l-Ḳāmūsü’l-Vāsit</i> Zahriye Sayfası	119
Resim 113. BY5395 <i>Metāli’u’l-Enzār fī Şerhi Tavāli’i’l-Envār ‘Ömer Aķgöllü’ye</i> Ait Vakıf Mührü	120
Resim 114. BY5395 <i>Metāli’u’l-Enzār fī Şerhi Tavāli’i’l-Envār</i> vr.2a	122
Resim 115. BY5395 <i>Metāli’u’l-Enzār fī Şerhi Tavāli’i’l-Envār</i> Vakıf Kaydı	122
Resim 116. BY10997 <i>Atīķ Vālide Şultān</i> Vakfıyla İlgili Berat Nezāret-i Evķāf-ı Hümāyūn Mührü.....	123
Resim 117. BY10997 <i>Atīķ Vālide Şultān</i> Vakfıyla İlgili Berat Arka Sayfa	124
Resim 118. BY10997 <i>Atīķ Vālide Şultān</i> Vakfıyla İlgili Berat Mühür Detayı.....	124
Resim 119. Y5640 <i>Hāşīye ‘ale’l-Fevā’idi’z-Żiyā’iye</i> Ahmed el-A‘rabi Vakıf Mührü	125
Resim 120. BY5640 <i>Hāşīye ‘ale’l-Fevā’idi’z-Żiyā’iye</i> vr.184a.....	127
Resim 121. BY5640 <i>Hāşīye ‘ale’l-Fevā’idi’z-Żiyā’iye</i> vr.84a Ahmed el-A‘rabi Vakıf Mührü	127
Resim 122. BY5640 <i>Hāşīye ‘alā’l-Fevā’idi’z-Żiyā’iye</i> vr.84a Mühür Detayı	127
Resim 123. BY5640 <i>Hāşīye ‘ale’l-Fevā’idi’z-Żiyā’iye</i> İsimli Eserde Yer Alan Muhtelif Mühürler vr.2a	128

Resim 124. BY5640 <i>Hāşīye 'ale'l-Fevā'idi'z-Żiyā'īye</i> İsimli Eserde Yer Alan el-Hāc Ahmed Şahıs Mührü vr.184b.....	128
Resim 125. BY5640 <i>Hāşīye 'ale'l-Fevā'idi'z-Żiyā'īye</i> İsimli Eserde Yer Alan Seyyid Ahmed Şahıs Mührü vr.184b.....	128
Resim 126. BY10700 <i>Hadīkatü's-Şu'adā</i> Hünkār Hācı Bektāş-ı Velī Vakıf Mührü	129
Resim 127. BY10700 <i>Hadīkatü's-Şu'adā</i> vr.1b/2a.....	131
Resim 128. BY10847 Vakıf Kaydı ve Mühür Detayı	132
Resim 129. BY10847 Numaralı Eserde Yer Alan Mühür.....	132
Resim 130. BY10847 Numaralı Eserde Yer Alan Mühür.....	132
Resim 131. BY10735 <i>Dāstān-ı Ebū Müslim</i> vr.1b/2a Hünkār Hācı Bektāş-i Velī Vakıf Kaydı ve Mührü.....	132
Resim 132. BY10735 <i>Dāstān-ı Ebū Müslim</i> vr.2a Hünkār Hācı Bektāş-i Velī Vakıf Kaydı.....	132
Resim 133. BY10802 <i>Dāstān Ebū Müslim</i> vr.159a	133
Resim 134. BY10815 <i>İskendernāme</i> vr.5a.....	133
Resim 135. BY10815 <i>İskendernāme</i> İsimli Eserde Yer Alan Hünkār Hācı Bektāş-ı Velī Şahıs Mührü ve Vakıf Kaydı vr.5a	133
Resim 136. BY10815 <i>İskendernāme</i> Eserde Yer Alan Hünkār Hācı Bektāş-ı Velī Şahıs Mührü vr.5a vr.5a.....	133
Resim 137. BY10847 <i>Fazīletnāme-i Yemīnī</i> Hünkār Hācı Bektāş-ı Velī Dergāhı Mührü vr.2a	134
Resim 138. BY10847 <i>Fazīletnāme-i Yemīnī</i> Hünkār Hācı Bektāş-ı Velī Dergāhı Mührü Detay vr.2a.....	134
Resim 139. BY250 <i>İhyāü'l-Ahyā Fī Hayāti'l-Enbiyā</i> Süleymān Hālidī'ye Vakıf Mührü.....	135
Resim 140. BY250 <i>İhyāü'l-Ahyā fī Hayāti'l-Enbiyā</i> vr.1a.....	137
Resim 141. BY250 <i>İhyāü'l-Ahyā fī Hayāti'l-Enbiyā</i> vr.1a Vakıf Kaydı.....	137
Resim 142. BY6856 <i>Hāşīye 'alā Tefsīr Mine'l-Ḳur'ān</i> Cengiz-zāde Aḥmed Fıṭrī Vakıf Mührü	138
Resim 143. BY6856 <i>Hāşīye 'alā Tefsīr Mine'l-Ḳur'ān</i> vr.1a Vakıf Mührü ve Kaydı	140
Resim 144. BY6856 <i>Hāşīye 'alā Tefsīr Mine'l-Ḳur'ān</i> Aḥmed el-Fıṭrī Mührü ve Vakıf Kaydı.....	140
Resim 145. BY6856 <i>Hāşīye 'alā Tefsīr Mine'l-Ḳur'ān</i> Aḥmed el-Fıṭrī' ye Ait Mühür	140
Resim 146. BY6180 <i>Mesābīhu's-Sünne</i> Muḥammed Efendi Vakıf Mührü	141
Resim 147. BY6180 <i>Mesābīhu's-Sünne</i> vr.IVa	143
Resim 148. BY6175 <i>Mesābīhu's-Sünne Vakıf Kaydı Detay</i>	143
Resim 149. BY7720 <i>Risāle-i Maḥbūbiyye</i> Seferihisār Kütüphanesi Vakıf Mührü	144
Resim 150. BY7720 <i>Risāle-i Maḥbūbiyye</i> vr.1a.....	145
Resim 151. BY6783 <i>Mebāriku'l-Ezhār fī Şerhi Meşāriki'l-Envār</i> Baba-zāde Medresesi Vakıf Mührü	146
Resim 152. BY6783 <i>Mebāriku'l-Ezhār fī Şerhi Meşāriki'l-Envār</i> vr.2a.....	147
Resim 153. BY9144 <i>eş-Şemā'ilü'n-Nebeviyye ve'l- Haşā'ilü'l Muştāfāviyye</i> Seyyid Müfid Muştāfā	148

Resim 154. BY9144 eş-Şemâ'ilü'n-Nebeviyye ve'l-Haşâilü'l-Muştafâviyye vr. 69b	150
Resim 155. BY6175 Şerhu Menâri'l-Envâr Muhammed Rüşdi es-Şâlûri Vakıf Mührü.....	151
Resim 156. BY6175 Şerhu Menâri'l-Envâr vr.1a	152
Resim 157. BY6175 Şerhu Menâri'l-Envâr Vakıf Mühür ve Kaydı	153
Resim 158. BY6168 İkazü'n-Nâ'imîn Hâcî 'Alî Rızâ Vakıf Mührü	154
Resim 159. BY6168 İkazü'n-Nâ'imîn Fihrist Hâc 'Alî Rızâ Vakıf Mührü	156
Resim 160. BY6168 İkazü'n-Nâ'imîn Fihrist Hâc 'Alî Rızâ Hâc Vakıf Mührü.....	156
Resim 161. BY112 Âdâbü'l-Bahş ve'l-Münâzara Trabzon Hâtuniye Medresesi Vakfi Mührü	157
Resim 162. BY112 Âdâbü'l-Bahş ve'l-Münâzara vr.217a	158
Resim 163. BY6672 Zübdetü'l-İrfân ft Vucûhi'l-Şur'ân Ümmî Sinân Kütüphanesi Vakıf Mührü	159
Resim 164. BY6672 Zübdetü'l-İrfân ft Vucûhi'l-Şur'ân vr.1a	161
Resim 165. BY4745 Şerhu Menâri'l-Envâr Karaağaç Kütüphanesi Vakıf Mührü	162
Resim 166. BY4745 Şerhu Menâri'l-Envâr vr.1a	164
Resim 167. BY4745 Şerhu Menâri'l-Envâr vr. 1a Vakıf Kaydı Detay	164
Resim 168. BY10801 Manzûme-i Terğîb-i Mertebe-i Kemâl-i İnsânî Vakıf Mührü	165
Resim 169. BY10801 Manzûme-i Terğîb-i Mertebe-i Kemâl-i İnsânî vr.1a	167
Resim 170. BY6862 Menâkıbü'l-İmâmi'l-A'zam Şeyh Muhammed Efendi Vakıf Mührü.....	168
Resim 171. BY6862 Menâkıbü'l-İmâmi'l-A'zam Şeyh Muhammed Efendi Vakıf Mührü vr.1a	170
Resim 172. BY6862 Menâkıbü'l-İmâmi'l-A'zam vr.1a	170
Resim 173. BY6862 Menâkıbu'l-İmâmi'l-A'zam Mühür Detayı vr.1a.....	170
Resim 174. BY6862 Menâkıbu'l-İmâmi'l-A'zam Vakıf Kaydı vr.1a	170
Resim 175. BY957 Âdâbu'l-Adudiye Zeyne'l-Âbidîn Vakıf Mührü	171
Resim 176. BY957 Âdâbu'l-Adudiye vr.21a.....	173
Resim 177. BY5619 Şur'ân'ı Kerîm Vakıf Mührü	174
Resim 178. BY5619 Şur'ân'ı Kerîm vr.1a.....	176
Resim 179. BY5619 Şur'ân'ı Kerîm Vakıf Kaydı ve Mühürler vr.1a	176
Resim 180. BY11059 Şerhu'l-İzzî fi't-Taşrif Vakıf Mührü.....	177
Resim 181. BY11059 Şerhu'l-İzzî fi't-Taşrif vr.4a.....	179
Resim 182. BY2801 Mülteka'l-Ebhûr Muştafâ Sâdık Vakıf Mührü	180
Resim 183. BY20801 Mülteka'l-Ebhûr vr.1a	181
Resim 184. BY11739 eş-Şifâ bi Tâ'rîfi Hukûki'l-Muştafâ Vakıf Mührü	182
Resim 185. BY11739 eş-Şifâ bi Tâ'rîfi Hukûki'l-Muştafâ vr.48a	184
Resim 186. BY1006 el-Fetāvâ Hâcî 'Alî Vakıf Mührü	185
Resim 187. BY1006 el-Fetāvâ vr.2a.....	187
Resim 188. BY1006 Numaralı el-Fetāvâ Adlı Eser vr.2a Vakıf Kaydı Detay	187
Resim 189. BY1232 Muhtâru's-Şihâh Ebubekir Karamânî'ye Ait Vakıf Mührü ..	188
Resim 190. BY1232 Numaralı Muhtasâru's-Şihâh İsimli Eser vr. 78a.....	190
Resim 191. BY1232 Numaralı Muhtasâru's-Şihâh İsimli Eserde Yer Alan Mühür Detayı.....	190
Resim 192. BY1232 Numaralı Eserde Yer Alan Diğer Mühürler	190

Resim 193. BY2082 <i>Muḥāḍaratü'l-Evâi'l ve Müsâmeretü'l-Evâḥir 'Osmân Şehdî</i> Vakıf Mührü	191
Resim 194. BY2082 <i>Muḥāḍaratü'l-Evâil ve Müsâmeretü'l-Evâḥir</i> vr.149b	193
Resim 195. BY10075 <i>Şerḥu Viḳāyetü'r-Rivāye min Mesā'ili'l-Hidāye</i> Sultān Bāyezīd Vakıf Mührü	194
Resim 196. BY10075 <i>Şerḥu Viḳāyetü'r-Rivāye min Mesā'ili'l-Hidāye</i> vr.1a	195
Resim 197. BY6862 <i>Menāḳıbu'l-İmāmi'l-A'zam</i> İsimli Eserde Yer Alan Vakıf Mührü.....	196
Resim 198. BY6862 <i>Menāḳıbu'l-İmāmi'l-A'zam</i> İsimli Eser vr.1a.....	198
Resim 199. BY6862 <i>Menāḳıbu'l-İmāmi'l-A'zam</i> İsimli Eser vr.1a.....	198
Resim 200. BY6781 <i>el-Cāmi'u's-Şahīḥ</i> İsimli Eserde Yer Alan Sultān Murād Hān Vakıf Mührü	199
Resim 201. BY6781 <i>el-Cāmi'u's-Şahīḥ</i> vr.1a.....	201
Resim 202. BY6781 <i>el-Cāmi'u's-Şahīḥ</i> İsimli Eser Vakıf Kaydı Detay.....	201
Resim 203. BY6781 <i>el-Cāmi'u's-Şahīḥ</i> İsimli Eser Mühür Detayı.....	201
Resim 204. BY6781 <i>el-Cāmi'u's-Şahīḥ</i> İsimli Eser Mühür Detayı.....	201
Resim 205. BY7235 <i>Mir'ātu'l-Uşul fî Şerḥi Mirḳāti'l-Vuşul</i> İsimli Eserde Yer Alan Vakıf Mührü	202
Resim 206. BY7235 <i>Mir'ātu'l-Uşul fî Şerḥi Mirḳāti'l-Vuşul</i> vr.1a.....	204
Resim 207. BY7831 <i>Ḳur'an-ı Kerīm</i> de Yer Alan Vakıf Mührü	205
Resim 208. BY7831 <i>Ḳur'an-ı Kerīm</i> vr.201a	206
Resim 209. BY10362 <i>Hāşiye 'alā Şerḥi'r-Risāleti'l-Vaz'ıye</i> İsimli Eserde Yer Alan Ahmed Ağa Vakıf Mührü	207
Resim 210. BY10362 <i>Hāşiye 'alā Şerḥi'r-Risāleti'l-Vaz'ıye</i> vr.1a.....	208
Resim 211. BY249 <i>İşrāḳu't-Tevārīḥ</i> İsimli Eserde Yer Alan Ḳurbānzāde Süleymān Efendi'ye Ait Vakıf Mührü.....	209
Resim 212. BY249 <i>İşrāḳu't-Tevārīḥ</i> vr.1a.....	210
Resim 213. BY1573 <i>Cāmi'ul-Fuşūleyn</i> İsimli Eserde Yer Alan Hüseyin Efendi Vakıf Mührü	211
Resim 214. BY1573 <i>Cāmi'u'l-Fuşūleyn</i> İsimli Eser vr.120a	213
Resim 215. BY1573 <i>Cāmi'u'l-Fuşūleyn</i> İsimli Eserde Yer Alan Hüseyin Efendi Vakıf Mührü Ve Kaydı vr.120a.....	213
Resim 216. BY1573 <i>Cāmi'u'l-Fuşūleyn</i> İsimli Eserde Yer Alan Vakıf Kaydı Detay vr.120a	213
Resim 217. Mühür Metninde Vakıf Şartı Belirtilmiş Olan Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)	216
Resim 218. Mühür Metninde Dua-Temenni İfadelerinin Yer Aldığı Mühür Örnekleri	218
Resim 219. Hüve'l-Bâkî İbaresinin Yer Aldığı Mühür Örneği (Bölge Yazmalar Koleksiyonu).....	218
Resim 220. Lillâhi Te'âlâ, Li-Merzâtillâhi, Li-rızâ'llâhi Te'âlâ İbarelerinin Yer Aldığı Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu).....	219
Resim 221. Fî Sebîlillâh İbaresinin Yer Aldığı Mühür Örneği (Bölge Yazmalar Koleksiyonu).....	220
Resim 222. Lırızâ'i'l-Vehhâb İbaresinin Yer Aldığı Mühür Örneği (Bölge Yazmalar Koleksiyonu).....	220

Resim 223. Seyyid İbaresinin Yer Aldığı Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu).....	221
Resim 224. Hacı İbaresinin Yer Aldığı Mühür Örnekleri.....	223
Resim 225. Şeyh İbaresinin Yer Aldığı Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu).....	223
Resim 226. Kütüphane ve Camilere Vakfedilen Eserlerde Yer Alan Vakıf Mühür Örnekleri	225
Resim 227. Sadece Vakıf İbaresinden Oluşan Mühür Örnekleri	225
Resim 228. Sülüs Yazı Çeşidiyle Yazılmış Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu).....	226
Resim 229. Ta'lik Yazı Çeşidiyle Yazılmış Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu).....	227
Resim 230. Hatt-ı İcâze İle Yazılan Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)	228
Resim 231. Kâtip Yazısı İle Hazırlanan Mühürler (Bölge Yazmalar Koleksiyonu).....	228
Resim 232. Oval Formda Hazırlanmış Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu).....	229
Resim 233. Dikdörtgen Formda Hazırlanmış Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu).....	229
Resim 234. Şemse Formunda Hazırlanmış Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu).....	229
Resim 235. Sekizgen Formda Hazırlanmış Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu).....	230
Resim 236. Badem Formda Hazırlanmış Mühür Örneği (Bölge Yazmalar Koleksiyonu).....	230
Resim 237. Muhammed Rüşdü es-Sâluî Efendi'ye Ait Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)	230
Resim 238. Hakkâk İmzalarının Yer Aldığı Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu).....	231
Resim 239. Farklı Renklerde Hazırlanmış Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu).....	232
Resim 240. Okunamayan Mühürler (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)	232
Resim 241. Latin Harfli Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)	233
Resim 242. Zahriye Sayfasında Yer Alan Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu).....	234
Resim 243. Vakıf Kayıtları ile Aynı Sayfada Yer Alan Vakıf Mühür Örnekleri....	235

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
C	: Cilt
cm	: Santimetre
H.z.	: Hazreti
MÖ	: Milattan önce
r.a.	: Radıyallahu anh
s.a.v.	: Sallallâhu aleyhi ve sellem
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
vb.	: Ve benzeri
yy.	: Yüzyıl
vr.	: Varak
ed.	: Editör
çev.	: Çeviren
bk.	: Bakınız

TRANSKRİPSİYON

ء	: ‘	ش	: Ş, ş
ا	: A, a, E, e	ص	: Ş, ş
آ	: Ā, ā	ض	: Ž, ž, Đ, đ
ب	: B, b	ط	: T, t
پ	: P, p	ظ	: Z, z
ت	: T, t	ع	: ‘
ث	: S, s	غ	: Ğ, ğ
ج	: C, c	ف	: F, f
چ	: Ç, ç	ق	: K, k
ح	: H, h	ك	: K, k
خ	: H, h	گ	: G, g, ñ
د	: D, d	ل	: L, l
ذ	: Z, z	م	: M, m
ر	: R, r	ن	: N, n
ز	: Z, z	و	: V, v, o, ö, u, ü
ژ	: J, j	ه	: H, h, a, e
س	: S, s	ی	: Y, y, ı, i, ī, ā

Bu çalışmada yukarıda sunulan transkripsiyon alfabesi esas alınmıştır. Ayrıca şu kurallara dikkat edilmiştir:

- Cümle başında bile gelse “el” takıları küçük harfle yazılmıştır. “el-fakîr, el-ḥāc” gibi.
- Türkçede yaygın olarak kullanılan özel isimlerde transkripsiyon uygulanmıştır. “Osmān, ‘Ömer” gibi.
- Şeyhülislâm, Abdurrahmân gibi birleşik kelime ve isimlerin okunuşunda iraba dikkat edilmemiştir.
- Mühürlerdeki ibareler Türkçe, Arapça veya Farsça kullanılmış olsa da mühürdeki şekliyle Arabi harflerle dizgisi yapılmıştır.
- Mühür metinlerinde farkedilen hatalı yazımlar dipnotla belirtilmiş, mühür metninde herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir.

ÖN SÖZ

İlk çağlardan itibaren mülkiyet ya da yetki işareti olarak kullanım alanı bulan mühürler, insanlığa fayda sağlayan bir vazife üstlenmekle beraber “sanat” vasfı kazanmış bir mesleğin zuhuruna da zemin hazırlamıştır. Sert malzemeler üzerine işlenen yazı ve bezemeler mahir bir hakkâkın aynı zamanda iyi bir hat eğitimi almış olması gerektiğini gösterir.

Mühürlerle ilgili yapılan çalışmalar daha çok arkeolojik buluntu ve sanat tarihi açısından ele alınmıştır. Çalışmamızda ise mühürlerin vakıf kütüphanelerine bağışlanan yazma eserlerde kullanımını üzerinde durulmuş ve hat sanatıyla olan ilişkisine değinilerek estetik açıdan detaylı analizleri yapılmıştır.

Yazma eserlerde vakıf mühürleri ve hat sanatıyla ilişkisi hakkında bilgi edinmek adına girdiğimiz bu yolun sonucunda alana naçizane katkı sağlaması en büyük temennimiz olup “bir eserin ki sâniî insan ola, mümkün müdür ki onda noksan olmaya”, diyerek kusurlarımızın hoş görülmesini dileriz.

Tez konumuzun belirlenmesinde ve hazırlanma sürecinde kıymetli fikir ve yönlendirmeleriyle çalışmamızı bilimsel temeller ışığında şekillendiren değerli danışmanım Prof. Dr. Ali Fuat Baysal’a şükranlarımla.

Çalışmamızın başından itibaren, bilgi ve birikimlerini benden esirgemeyen ve metin okumalarında destek olan kıymetli hocam Öğr. Gör. Hidayet Duyar’a ve değerli yönlendirmeleriyle katkı sağlayan Sayın Doç. Dr. Murat Tala’ya, hat sanatının inceliklerini öğrendiğim ve mühür metinlerinin estetik tahlillerinde yardımcı olan kıymetli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Hattat Hüseyin Öksüz ve Hattat Abdurrahman Depeler’e, teknik destek konusunda yardımlarını esirgemeyen Konya Bölge Yazma Eserler Müdürü Sayın Bekir Şahin’e ve kütüphane çalışanlarına ve Arapça metinlerin tashih ve çevirilerinde yardımları için Arş. Gör. Muhammed Fatih Ünlü ve Mehdi Rezoug hocalarıma teşekkür ediyorum.

GİRİŞ

1. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Kapsamı

Günümüz dünyasına kadim bir medeniyetin mirası olan, her biri Anadolu'nun farklı bölgelerinde kaleme alınmış, bulunduğu coğrafyanın ilim, irfan ve kültürünü yansıtan eserlerin muhafaza edildiği, medeniyetlerin hafızası diyebileceğimiz kütüphanelerin büyük çoğunluğu vakıflar yoluyla kurulmuştur. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu döneminde vakıf medeniyetinin hayatın neredeyse her alanında görülmeye başlaması ile vakıf kütüphanelerinin sayısı da artmıştır. İlk yıllarda belirli bir kesimin hizmetinde olan kütüphaneler vakıf kütüphaneleri yoluyla herkesin ulaşabileceği ilim merkezleri hüviyetine bürünmüştür.

Çalışma materyalini, binlerce yazma ve matbu eseri bünyesinde barındıran Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi "Bölge Yazma" koleksiyonunda yer alan 12 bin yazma eserde tespit edilen 55 vakıf mührü oluşturmaktadır. Vakıf mühürleri seçilerek kendi içinde bir tasnife tabi tutulmuş ve en net olan görüntü tezin katalog kısmında kullanılmıştır. Çalışmanın katalog kısmında eserlere ve mühürlere ait fiziksel özelliklere yer verilmiştir. Değerlendirme kısmında ise, tespit edilen 55 vakıf mührünün şekil, form, aidiyet, yazı türü ve hüsn-i hat sanatı açısından estetik tahlillerine yer verilmiştir. Farklı eserlerde tekrar eden aynı mühürlerin eser özellikleri ile birlikte eserde yer aldığı sayfa numaraları ve vakıf mührüyle bağlantılı olan şahıs mühürleri ve vakıf kayıtları da ayrıca belirtilmiştir.

Eserlerde yer alan mühür yazıları okunurken yazımdan kaynaklı farklılıklar düzeltilmeyip metnin aslına sadık kalınmıştır. Şahıs adlarının imlasında mühür metninde geçen mekâna nispetten yola çıkılarak farklı kaynaklar üzerinden mühür sahibine ulaşılmaya çalışılmıştır. Mühür yazılarının okunuşları transkribe edilmiştir. Metinlerin günümüz Türkçesine çevirisi yapılırken literal çeviri yapılmayıp anlam odaklı serbest çeviri tekniğine gidilmiştir.

Vakıflar yoluyla kurulan kütüphanelere vakfedilen yazma eserlerde yer alan vakıf mühürleri, kütüphanelerin vakıf yoluyla kurulduğunu tescil eden birer belge niteliği taşır. Dolayısı ile yazma eserlerde yer alan vakıf mühürleri ile ilgili yapılan

çalışmaların aynı zamanda kültür ve kütüphanecilik tarihinin tekâmül evrelerine bir nebze de olsa de ışık tutacağı kanaatindeyiz.

Amacımız, çalışmamızın hat sanatı literatürüne ve geleneksel Türk sanatları alanında yapılacak olan akademik çalışmalara katkı sağlamasıdır.

2. Çalışmada İzlenen Metot

Yazma eserlerde vakıf mühürlerini kapsayan tez çalışmamızda, konu belirlemeden önce yapılan literatür taramasında vakıf mühürleriyle ilgili yeterli akademik çalışma bulunmaması, bu konuyu belirlememizde en önemli etken olmuştur. Yapılan literatür çalışmasının ardından ana hat planı oluşturulmuş ve Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğüne gidilerek konu ile ilgili gerekli izinler alınmış ve çalışmaya başlanmıştır. Gerekli izinler ve bilgiler alındıktan sonra çalışmanın kapsamını daraltmak ve konuyu daha detaylı ele alabilmek adına, Anadolu'nun çeşitli il, ilçe ve müzelerinden “Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi” koleksiyonuna dâhil edilen eserler üzerinde çalışılması uygun görülmüştür.

Öncelikle, “Bölge Yazma” koleksiyonu bünyesinde bulunan on iki bin yazma eseri Yazma Eser Kütüphanesi arşivinden, dijital ortamda tüm varakları tek tek tarayarak mühür ve vakıf kaydı olanlar bir klasörde toplanmıştır. 12 bin yazma eserde toplamda 702 tane mühür bulunan eser tespit edilerek elde edilen mühürler vakıf ve şahıs mühürleri olarak tasnif edilmiştir. Böylece 702 mühürden 55 tanesinin vakıf mührü, geriye kalanın şahıs mührü olduğunu belirlenmiştir. Tespit edilen vakıf mühürlerini kendi arasında tekrar bir tasnife tabi tutarak en net olan görüntü tezin katalog kısmında kullanılmıştır. Farklı eserlerde tekrar eden aynı mühürlerin eser özellikleri ile birlikte eserde yer aldığı sayfa numaralarını tezin değerlendirme kısmında belirtilmiştir. Devamında bu 55 eserde bulunan, Arapça, Farsça ve Osmanlı Türkçesiyle yazılan mühürler okunmuş ve Arapça, Farsça olanlar Türkçeye çevrilmiştir. Çok karmaşık ve girift yazılan mühürleri okuma ve çeviri kısmını bitirdikten sonra katalog çalışmamız için mührün bulunduğu esere ait bilgilere ve mührün basıldığı sayfa numaralarına ulaşabilmek için, Yazma Eser Kütüphanesi otomasyon sisteminden eserin dijitaleri tekrar taranarak elde edilmiştir. Son olarak

bu 55 adet mührün ölçüleri tek tek eserin orijinali üzerinden milimetrik olarak yapılmış ve görüntüsü net olmayan bazı mühürlerin detay çekimleri yapılmıştır.

Katalog kısmı tamamlandıktan sonra ilk başta belirlediğimiz ana hat planı üzerinden tezin yazımına başlanmıştır. Birinci bölümde; konu tanımlanmış, amacı, kapsamı ve sınırları belirlenmiştir. İkinci bölümde; vakıf kültürü ve vakfiyeler, hat sanatı ve mühür ilişkisinden, hakkâklık ve mühürcülük sanatından bahsedilmiştir. Son bölümde Konya Bölge Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan yazma eserlerdeki vakıf mühürleri kataloglanmış ve analizleri yapılmıştır. Değerlendirme kısmında detaylı ele alınan mühür ve eser bilgileri belirtilmiştir. Aynı mührün birden fazla eserde yer alması durumunda her bir eser tek tek incelenerek bilgileri verilmiş ve aynı mührün farklı formları belirtilmiştir. Hat sanatıyla olan bağlantısından dolayı mühürlerin sanatsal açıdan yorumlanması da değerlendirme kısmında detaylıca ele alınmıştır.

Katalog sayfasında bilgiler aşağıdaki şablona göre verilmiştir:

Mühür Metni
Okunuşu
Anlamı
Katalog No

Demirbaş No
Eser Adı

Müellif
Müstensih
Dil

Alfabe ve Yazı Türü
Cilt Özellikleri
Mühür Dili
Mühür Yazı Türü
Mühür Şekli
Mühür Ölçüsü
Mührün Bulunduğu Yer

3. Araştırmanın Kaynakları

Çalışmamızda ifade ettiğimiz üzere mühürler ile ilgili çalışmalar daha ziyade arkeolojik buluntularla sınırlı olup yazma eserlerde kullanımı üzerinde çok az sayıda çalışma mevcuttur. İstifade ettiğimiz başlıca kaynaklar şunlardır:

Ali Himmet Berki'nin *Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen İstilah ve Tabirler* eserinden ve Hasan Özönder'in *Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü*'nden ve Adam Gacek'in *Arapça El Yazmaları İçin Rehber* isimli eserinden açıklamalar kısmında istifade edilmiştir.

Mühür metinlerinde geçen yer adları Tahir Sezen Bey tarafından hazırlanan *Osmanlı Yer Adları* kitabından kontrol edilerek yazılmıştır.

Vakıf kültürü ve vakfiyeler hakkında istifade edilen kaynaklardan bazıları şunlardır:

Vakıf kültürü ve vakfiyeler konusunda, Ali Himmet Berki “Hukuki Ve İctimai Bakımdan Vakıf” ,“ Vakıfların Hukuk ve Tarih Bakımından Kıymeti”, Fuad Köprülü “Vakıf Müessesesi ve Vakıfların Hukuki Mahiyeti” yazılarından istifade edilmiştir.

Türk kütüphanecilik tarihi ve Osmanlı kütüphaneleri'nin kuruluş ve işleyişi hakkında detaylı bilgilerin yer aldığı, İsmail E. Erünsal *Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri ve Türk Kütüphaneleri Tarihi ve Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri* kitaplarından vakıf kütüphaneleri hakkında bilgilere ulaşılmıştır.

Mühür ve mühürcülük sanatı ile ilgili:

Joseph Von Hammer Purgstall'ın *Osmanlı Mühürleri*, Fatma Egemen Engin'in *Mühür ve Mühürcülük Sanatımız Üzerine Derlemeler*, M. Zeki Kuşoğlu'nun *Tarihin Görgü Şahitleri Osmanlı Mühürleri* ve Günay Kut-Nimet Bayraktar'ın *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri* isimli eserlerinden faydalanılmıştır.

Hat sanatı ve mühür ilişkisinin anlatıldığı bölümde:

Muhammed Bedreddin Yazır'ın *Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli*, Muhittin Serin *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar* ve İlhan Özkeçeci *Hat Sanatını Tanımak* eserlerinden istifade edilmiştir.

Mahmud Kemal İnal'ın hazırladığı 1760-1953 yılları arasında yaşamış hattatların biyografilerinin yer aldığı *Son Hattatlar* eserinden hakkâklık yapmış hattatların isimleri tespit edilmiştir.

Ünlü hattatların mühürlerinin yer aldığı görsellere, Yusuf Bilen Bey'in hazırladığı *Hattat Mehmet Şevki Efendi ve Sülüs-Nesih Hat Ekolü* isimli doktora tezinden Şevki Efendi'nin hazırladığı mühür örneklerine ulaşılmıştır. Halim Özyazıcı Bey'in hazırladığı mühür örneklerine ise Haluk Perk, *Hattat Halim Özyazıcı Hayatı ve Sanatı* isimli eserden ve Hâmid Aytaç'a ait mühür görseline ise editörlüğünü İbrahim Özcoşar, Ali Karakaş, Ziya Polat, İsmail Kanbaz, Uğur Yiğiz'in yaptığı *Hattat Hâmid Aytaç* isimli eserden ulaşılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

VAKIF KÜLTÜRÜ VE VAKFİYELER

1.1.Vakıf

Arapça bir kelime olan vakıf, sözlükte “durmak, durdurmak, alıkoyma, bir malı veya mülkü -satılmamak kaydıyla- bir hayır işine bağışlama¹” anlamlarına gelir. İstilahî anlamda ise, “bir malın maliki tarafından dinî, içtimai ve hayri gayeye ebediyen tahsisi” şeklinde tarif edilir². Çoğulu “vukuf” ve “evkaf” şeklindedir. Vakfeden kimseye “vâkıf³”, vakfedilen mala ise “mevkuf⁴” adı verilir.

Vakıf kişilerin kendi istekleriyle taşınır ve taşınmaz mallarından tamamını veya bir kısmını buldukları topluma hizmet ve hayır gayesiyle, mali, idari ve hukuki şartlarını da önceden tespit ederek, kıyamete kadar başka birinin mülküne geçmeyecek şekilde kullanımının sürekliliğini temin ederek bağışlamasıdır⁵.

Vakıfların tarihi ve ne şekilde oluştuğu kesin olarak bilinmemekle birlikte, İslâmiyet’ten önce hukuki bir müessese olarak vakıf fikri mevcut değildi. Fakat insanlığın ve tüm canlıların hizmetine sunulan kadim eserler bize vakıf fiilinin geçmiş milletlerde var olduğunu gösterir⁶.

Vakıflar, sosyal ve toplumsal alanda kendini gösteren, yardımlaşma, dayanışma birlik ve beraberlik unsurlarının Türk tarihinin en eski devirlerinden itibaren var olageldiğinin ve günümüzde hâlen devam ettirildiğinin ispatı niteliğindedir. Uygur Türklerine ait bez parçalarına yazılan vakfiyelerden vakıf

1 Hakkı Yapıcı, “İslam Tarihinde Vakıf Kültürü Üzerine Bir İnceleme”, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8/1 (Ocak 2013), 66-76; Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* III, (İstanbul: M.E.B Yayınları, 1983), “Vakıf”, 577; Nazif Öztürk, *Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*, (İstanbul: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1983), 27.

2 Hacı Mehmet Günay, “Vakıf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/ 479-486.

3 Ali Himmet Berki, *Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen İstilah ve Tabirler*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Neşriyatı, (1966), 54; Ali Himmet Berki, “Hukuki ve İçtimai Bakımdan Vakıf”, *Vakıflar Dergisi*, 5 (1962), 54.

4 Ali Himmet Berki, *age.*, 37.

5 Ali Himmet Berki, *Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen İstilah ve Tabirler*, (Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Neşriyatı, 1966), 54; Ali Himmet Berki, “Hukuki ve İçtimai Bakımdan Vakıf”, *Vakıflar Dergisi*, 5 (1962), 9-13.

6 Ali Himmet Berki, “Vakıfların Tarihi Mahiyeti, İnkişafı ve Tekâmülü ve Fertlere Sağladığı Faideler”, *Vakıflar Dergisi* 6 (1965), 9-13.

kültürünün tarihinin Türklerde Uygurlara kadar gittiğini söyleyebiliriz⁷. İslâm medeniyetlerinde önemli bir yer teşkil eden vakıflar, VIII. yy ortalarından XIX. yy. sonlarına kadar⁸, içtimai, iktisadi ve kültürel hayat üzerinde derin tesirler yapmış dini hukuki bir müessesedir⁹.

Engin bir hoşgörü ile insanlığa ve tüm varlıklara hizmet şuuru ile oluşturulan vakıflar, her daim toplumla iç içe olmuş, sanat ve kültürle olan bağıını Türk coğrafyasının her yerinde inşa ettikleri kıymetli abidelerle gözler önüne sermiştir. Böylece estetiğin ve güzelliğin nesilden nesile aktarılmasında ehemmiyetli bir rol üstlenmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de vakıf kurumunu doğrudan çağrıştıracak bir ifade yer almamaktadır. Fakat ihtiyaç sahiplerine tasaddukta bulunmaya ve infak etmeye, Allah yolunda harcama yapmaya davet eden ayetler ve hadisler Müslüman toplumlarda vakıf anlayış ve uygulamasının temelini oluşturmuştur¹⁰.

Felsefesi sadaka, hayrat vb. Kur'an kavramlarıyla ilişkilendirilebilen vakıf, hukuki açıdan Hz. Peygamberin ve sahabenin uygulamalarına dayandırılmıştır. İslâmi kaynaklarda yer alan konuya ilişkin bölümlerde ve "vakıf" hakkında kaleme alınmış eserlerde Hz. Peygamberin (s.a.v)'in bizzat vakıf yaptığından bahsedilir¹¹. Hadis-i şeriflerde bahsedilen sadaka ve sadaka-i cariyeye kavramlarını içeren ve tarih

7 Günay Kut, Nimet Bayraktar, *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2021), 15; Detaylı bilgi için bkz. Walter Ruben, "Budist Vakıfları Hakkında", *Vakıflar Dergisi* 2, (1942), 173-181.

8 Bahaeddin Yediyıldız, "Vakıf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/ 479.

9 Fuad Köprülü, "Vakıfların Hukuki Mahiyeti", *Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları*, Vakıflar Dergisinden Seçmeler II, ed. Yahya Kemal Taştan (Ankara 2013), 285.

10 Ebu Hureyre (r.a)' den rivayet edilen bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: "عن أبي هريرة أنّ رسول الله عليه وسلم قال: إذا مات الإنسان انقطع عمله إلا من ثلاث صدقة جارية أو علم ينتفع به أو ولد صالح يدعو له" "İnsanoğlu öldüğü zaman bütün amelleri kesilir. Ancak devam eden sadaka (sadaka-i cariyeye), faydalanılan ilim ve kendisine dua eden salih bir evlat bırakanların ki kesilmez." (Tirmizi, Ahkâm, 36; Ebu Davud, Vesaya, 14; Müslim, Vasiyye, 14.) Hadis-i şerifinde bahsedilen sadaka-i cariyeye ile vakıfların önemine vurgu yapılmış ve والتقوى تعاونوا على البر "İyilik ve takva hususunda yarışın" (Maide, 5/2) ayeti, İslâmiyet'in yardımlaşma ve dayanışmaya verdiği ehemmiyeti gösterir.

11 Amr b. Haris'in rivayet ettiği bir hadis-i şerif şöyledir: "Rasulu Ekrem (s.a.v) vefat ettiği vakit, arkasında ne gümüş ne köle ne cariyeye ne de başka bir şey bırakmadı. Yalnız binmekte olduğu beyaz bir katır ile silahını ve birde yolculara "vakfettiği" Fedek ve Hayber'deki hurmalığı bıraktı." Buhari'den nakledilen bu hadis-i şerifte, bir arazinin Rasullah tarafından menfaati yolculara tahsis edilmek üzere vakfedildiğini göstermektedir. (Hakkı Yapıcı, "İslam Tarihinde Vakıf Kültürü Üzerine Bir İnceleme", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8/1 (Ocak 2013), 66-76.

boyunca hemen hemen bütün vakfiyelerde zikredilen hadisler vakfın sürekliliği ve bağlayıcılığı gibi kavramları içerir. Dolayısıyla sadaka ve sadaka-i cariyeye hadisleri İslâm vakfının temellendirilmesinde ve gelişip yayılmasında büyük rol oynamıştır.

Vakıflarda esas olan yapılan hayrın veya bırakılan eserin ebediyen vakfedilmiş olmasıdır. Buradan yola çıkarak diyebiliriz ki vakıflar, kişilerin dar-ı bekaya irtihalinden sonra da yaşayacak, hiçbir kesintiye uğramadan devam edecek toplumsal dayanışmanın birer nişanesidir.

1.1.1. Vakfiyeler

Vakfeden bir kişinin yani vâkıfın resmen bir yazı ile müracatı üzerine, hâkimin de yüzleştirerek (murafaa yoluyla) hükmünü verdiğini gösteren ve vakıflara varlık veren mahkemece onaylanmış resmî belgelere “vakfiye” veya “vakıfnâme” adı verilir¹². Vakfiye hukuki tabiri ile vakfın tescili, senet ve hüccetidir¹³. Zira vakfiyeler, şahitlerin önünde düzenlenir ve kadılık siciline kaydedildikten sonra kesinleşirdi¹⁴. Vakıflarla ilgili önemli belgelerin kaydedildiği, bireysel vakıfların en temel arşiv kaynaklarından olan vakfiyelerin onaylanmasıyla vakıflar hukuki belge niteliği kazanırdı¹⁵.

İlk zamanlar sözlü beyan edilen vakfiyeler ortaya çıkan bazı olumsuzluklar sebebiyle vakıf şartlarının yazılarak belirtilmesine ihtiyaç duymuş, bu durum vakfiyelerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır¹⁶. Bir vakfın kuruluşu ve geçerli bir vakıf hâline gelmesi, mahkemelerde tanzim edilerek, kadılar tarafından onaylanan ve vakfın tescil belgesi olan vakfiyelerin yazılmasıyla tamamlanmaktadır.

Vakfiyelerin mahkeme huzurunda, şahitlerin önünde, kadının onayı ile tanzim

12 Kubbealtı, Erişim tarihi (22.01.2024) <http://www.lugatim.com/s/vakfiye> ;; Ali Himmet Berki, *Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen İstilah ve Tabirler*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Neşriyatı (Ankara 1966), 54.

13 Ali Himmet Berki, “Vakıfların Hukuk ve Tarih Bakımından Kıymeti”, *Vakıflar Dergisi*, 6(1956), 5-7.

14 Mehmet Şeker, “Vakfiyelerin Türk Kültürü Bakımından Özellikleri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 8/1, (Haziran 1993): 1-18; İbrahim Ateş, “Vakfiyelerde Yer Alan İnsani ve İslâmî Düşünceler”, *Vakıf Haftası Dergisi* 8(1991), 305-308.

15 Fuat Köprülü, “Vakıf Müessesesi ve Vakıf Vesikalarının Tarihi Ehemmiyeti”, *Vakıflar Dergisi* 1(1938), 1-6.

16 Osman Gazi Özgüdenli, “Vakfiye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/465.

edilmesi ile devlet tarafından kabul edildiği resmî olarak ilan edilmektedir. Çok büyük meblağlara ulaşan vakıf gelirlerinin, vakıf şartlarına uygun olarak kullanılması, ancak kadı ve şahitler huzurunda tanzim edilen geçerli belgelerle mümkün olmaktadır. Bu da vakfiyelerin tarihî kaynak olarak güvenilirliğini artırmaktadır¹⁷.

Kesinleşen vakfiyelerin aslı vâkıfa verilerek böylece oluşabilecek olumsuzlukların veya vakfiye üzerinde yapılabilecek herhangi bir değişikliğin de önüne geçilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Böylece vakfiyelerin, günümüze kadar; hiçbir değişikliğe uğramadan, asılları bozulmadan ulaşması sağlanmıştır.

Vakfiyeler buldukları coğrafyaya ait özellikler dışında, umumiyetle mukaddime, asıl metin ve hâtime kısımlarından oluşurdu. Mukaddime kısmı besmele ile başlar, Allah'a hamd, Peygamber'e salat ü selamdan sonra, vâkıfın adı veya varsa unvanları ve hayırseverliği hakkında uzun açıklamalarla devam eder¹⁸, devamında vakfedilen malın özellikleri açık açık belirtilir, vakfa tahsis edilen gelirler ve bunların işletilme biçimleri anlaşılır şekilde açıkça izah edilirdi. Hâtime kısmında ayet ve hadisler yazılırken, vakıf şartlarını değiştiren yahut bozan kişilere beddua edilirdi¹⁹. Metnin sonuna şahitlerin isimleri eklenerek vakfiye tamamlanırdı. İlk yıllardan itibaren vakfiyeler, kâğıt rulolar, deri parçaları, parşömenler ve bazen de taş üzerine yazılarak kayıt altına alınırdı²⁰. İlk yıllarda Arapça olarak yazılan vakfiyeler daha sonraki yıllarda Türkçe olarak da kaleme alınmıştır. Hatta Arap olmayan Müslüman milletlerde bu gelenek devam ettirilmiştir. Zaman zaman farklı dillerde vakfiyeler hazırlansa da Arapça yazılmaya devam ettirilmiştir. İlerleyen yıllarda

Türkçe veya farklı dillerde vakfiyelere rastlanmış, bazen de aynı vakfiye hem

¹⁷ Mehmet Şeker, "Vakfiyelerin Türk Kültürü Bakımından Özellikleri", *Tarih İncelemeleri Dergisi* 8/1 (Haziran 1993), 1-18.

¹⁸ Ali Himmet Berki, "Vakıfların Hukuk ve Tarih Bakımından Kıymeti", *Vakıflar Dergisi* 6 (1965): 5-7, Ali Himmet Berki, *Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen İstilah ve Tabirler*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Neşriyatı, (Ankara: 1996), 56.

¹⁹ Vakfiyelerde farklı dua türlerine yer verildiği gibi vakıf şartlarına riayet etmeyen, vakıfları kötüye kullanan, vakıf şartlarını amacına aykırı olacak şekilde değiştiren kimseler için de çok ağır beddua cümlelerine yer verilmiştir. Dua ve beddua örnekleri içeren vakfiyeler için bk. İbrahim Ateş, "Vakfiyelerde Dua ve Beddualar", *Vakıflar Dergisi*, 17(1983), 5-53.

²⁰ Halim Baki Kunter, "Türk Vakıfları ve Vakfiyeleri Üzerine Mücmel Bir Etüt", *Vakıflar Dergisi* 1(1938), 103-109.

Arapça hem de Türkçe yazılmıştır²¹. Vakfiyelerin yazımında iyi bir hattatın elinden çıkmış olmasına, metnin yazılacağı kâğıdın ve kamışın özenle seçilmesine dikkat edilirdi²². Metin seçilirken anlaşılır, etkileyici ve muhatabın anlayabileceği tarzda hazırlanırdı. Vakfiyeler hüsn-i hattın farklı çeşitleriyle yazılmışlardır. Bu bakımdan herbiri birer hüsn-i hat örneği sayılabilirler. Sühey Ünver tetkik ettiği bir vakfiyenin talik kırması ile yazıldığını ifade etmiştir²³. Vakfiye metinlerinde estetik unsurlara da ehemmiyet verilirdi.

Yazma eserler bakımından oldukça zengin kütüphanelere sahip olan memleketimizde binlerce yazma eser vakıflar yoluyla bugünlere intikal ettirilmiştir.

Çalışmamıza konu olan yazma eserlerin vakfiyelerinde de genellikle vâkıfın imzası yahut mührüne rastlanmıştır. Kitap vakfiyelerinde bazen sadece vakfedilen kitabın ismi bazen de kitapların listesi verilirdi. Bu vakıfların idaresi vâkıfın tayin ettiği bir müteveli tarafından, vakfiyede belirtilen şartlara göre yürütülürdü.

Vakıf kitaplar ya kütüphane binasını yaptıran şahıs(vâkıf), tarafından vakfedilmekte ya da mevcut kütüphanelerden birine koleksiyon olarak verilmektedir. Bilindiği gibi koleksiyon hâlinde bağışlanan bu vakıf kitaplar bugün de kütüphanelerde ayrı birer bölüm olarak saklanmakta ve çoğunlukla vâkıfın adıyla, bazı hâllerde de bulunduğu yerin adıyla anılmaktadır²⁴. Koleksiyon olarak vakfedilen kitaplar arasında bulunan diğer kitapların tespit edilmesi ise eserlerin muhtelif sayfalarına basılan vakıf mühürleri ile mümkün olmaktadır.

Kitap vakfiyelerinde de diğer vakfiyelerde olduğu gibi, kütüphanenin banisi, kuruluşu, işleyişi, görevlendirilecek personelin belirlenmesi, maaşları ve görevlilerin vasıfları açıkça ifade edilirdi. Çalışanların güzel ahlak sahibi, anlayışlı ve liyakat sahibi kimseler olmasına, kütüphaneye gelen araştırmacı yahut okuyuculara nazik

²¹ Mehmet Şeker, “Vakfiyelerin Türk Kültürü Bakımından Özellikleri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 8/1 (Haziran 1993), 1-18.

²² Vakfiyelerin içeriğinde yazıldığı kâğıt cinsi, yazı çeşidi hakkında bilgiler yer alır. Detaylı bilgi için bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Karaman Oğulları Devri Vesikalarından İbrahim Beyin Karaman İmareti Vakfiyesi”, *Bellekten*, 1/1(Ocak 1937), 56.

²³ A. Süheyl Ünver, “Süleymaniye Külliyesinde Darüşşifa, Tıp Medresesi ve Darül’akakire Dair”, *Vakıflar Dergisi*, 2(1942), 196.

²⁴ Günay Kut, Nimet Bayraktar, *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2021), 17.

davranan kişilerin seçilmesine titizlikle dikkat edilmesi gerektiği belirtilirdi. Nadir eserlerin yıpranmaması, kirletilmemesi hususunda da azami dikkat gösterecek kimselerin seçilmesi gerektiği hususu özellikle belirtilirdi. Kitaba ve kütüphaneye verilen değerlerin birer nişanesi olabilecek, vâkıf tarafından genellikle eserlerin la sayfasına düşülen vakıf şartları bu hassasiyetin somut hâlidir. Bazı eserlerde ise kitaba zarar verilmemesi, yıpratılmaması ile ilgili düşülen notlar yahut beyitler de bunun birer göstergesidir²⁵.

Çalışmamızda analiz ettiğimiz 9558 numaralı el-Fevâ'idü'z-Zeyniye fi mezhibi'l-Hanefiye isimli eserde yer alan Tuzcu-zâde Halil Efendi'ye ait mührün üzeri kalemlerle karalanarak “فمن بدله بعد ما سمعه فانما ائمه على الذين يبدلون”, “Artık kim, onu (ölünün vasiyetini) işittikten (veya yazılmasından) sonra değiştirirse bunun günahı ancak onu değiştirenlerin üzerinedir²⁶.” Ayeti yazılmıştır. 6672 envanter numaralı Zübdetü'l-İrfan fi Vucûhi'l-Kur'an isimli eserde yer alan vakıf kaydında; “قد وقف هذا الكتاب المستطاب عبدالرحيم ابن حسين المفتى بقصبة المالى وقفا صحيحاً لا يباع ولا يرهن لكتبخانه سنان أمى كاد واڤاڤه هآزه'l-kitāb el-müstetāb 'Abdurrahīm ibn Hūseyin el-Müftī bi ڤaşabati Elmalı vaڤfen şaḥīḥan lā biyā' velā yūrhenü li kütüphāne-i Sinān Ümmī Elmalı femen beddelehü be'de mā semi'ahü fe inne mā işmühü 'alellezīne yübeddilünehü” yani, “Bu değerli kitabı Elmalı kasabasından Hüseyin oğlu Abdurrahim satılmaması ve rehin olarak verilmemesi şartıyla Ümmi Sinan Elmalı Kütüphanesi'ne vakfetti. Kim bunu duyduktan sonra değiştirirse günahı değiştirenlerin üzerinedir.” şeklinde şart koşmuştur.

Tarihî birer vesika olan vakfiyeler, bize dönemin kütüphane ve eserleri, eserlerde yer alan mühür ve vakıf kayıtları ise eser sahipleri hakkında ciddi bilgiler veren vesikalardır.

²⁵ Bu kitabın kâğıdın her kim nişān için bükür, Dest-i cehl ile çeküp ḥançer yere kânım döker.” (Günay Kut, Nimet Bayraktar, *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2021), 18. İbaresine buna bir örnek teşkil eder.

²⁶ *Kur'an-ı Kerim Meali*, çev. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2011), 2/181.

1.1.3.Vakıf Kütüphaneleri

Türk-İslâm medeniyetinin ayrılmaz bir parçası olan vakıf kültürü, kendisini kütüphanecilik faaliyetlerinde de hissettirmiş ve vakıflar yoluyla kütüphaneler kurulması bir gelenek hâline gelmiştir²⁷. İlmin ve kültürel faaliyetlerin merkezi konumunda olan, medeniyetlerin hafızası diyebileceğimiz kütüphaneler, bilginin gelecek nesillere aktarılmasında köprü vazifesi görmüştür. Türk-İslâm toplumlarında kütüphaneler, vakıf geleneği içerisinde en kıymetli ve önemi büyük vakıf eserlerindedir.

Vakıf kültürü, Osmanlı Dönemi'nde altın çağını yaşamış ve kamusal hizmetlerin önemli bir kısmı hayır sahiplerince kurulan vakıflar tarafından üstlenilmiştir. Kütüphaneler, ihtiyaçlarının eksiksiz karşılanması ve sunulan hizmetin devamlı olması istendiği için vakıf kurumu olarak tayin edilmiştir²⁸. Vakıf kütüphanelerinin tarihi ile ilgili kesin bir bilgiye ulaşamamıştır²⁹.

Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarında daha çok yol, imarethane, çeşme ve hastahane gibi temel ihtiyaçlara yönelik hizmet eden vakıflar, yıllar içerisinde gelişme göstermiş ve bünyesinde medrese, mektep, kütüphane gibi birimlerin de eklenmesiyle sosyo-ekonomik ve kültürel hayatın neredeyse tamamını kuşatır hâle gelmiştir. Devletin kuruluş yıllarında saray ve konaklarda inşa edilen ve belirli bir kesimin ulaşabildiği özel kütüphaneler zamanla genişleyerek cami, medrese, zaviye gibi mekânlarda da kendini göstermeye başlamıştır³⁰. Böylece daha geniş kitlelerin hizmetine sunulan vakıf kütüphaneler, toplum hayatına ve eğitim öğretim faaliyetlerine olumlu katkı sağlamıştır. Osmanlı Devleti döneminde kurulan ve

²⁷ Müşerref Avcı, "Osmanlı Dönemi Vakıf Kütüphaneleri ve Bu Kütüphanelerin Toplum Hayatına Etkileri", *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2/9 (2021), 241.

²⁸ Ahmet Çaycı, *Türk İslâm Kültüründe Vakıf ve Sanat*, (Konya: Palet Yayınları, 2018), 177.

²⁹ Vakıf kütüphanelerinin ilk defa nerede ve ne zaman teşekkül ettiğine dair kesin bir malumat bulunmamakla birlikte kamu hizmeti veren ilk kütüphanenin Uygur Türklerinde bulunduğu biliniyor. Ancak bu kuruluşun banisi ve işleyişi hakkında şimdilik bir bilgi mevcut değildir. Uygurlarda vakıf anlayışına ait izler vardır fakat kurulan kütüphanelerin vakıflar yoluyla teşekkül ettiğine dair bir bilgi mevcut değildir. Detaylı bilgi için bk. Müjgân Cumbur, "Kütüphane Vakfiyelerinden Notlar", *Erdem*, 1/3(1985), 771.

³⁰ Tüba Çavdar, "Vakıf Kütüphaneleri", *Vakıflar Dergisi, Özel Sayı*, (2006, 54-57; Günay Kut, Nimet Bayraktar, *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2021), 17.

vakfiyesi mevcut ilk vakıf kütüphaneleri Edirne II. Murad dârülhadisi (838-1435), Bursa Umurbey Cami (843-1440) ve Üsküp İshak Bey Medresesi kütüphaneleridir³¹.

Fatih Sultan Mehmet'in kitaplara olan ilgisi ile artan kütüphane binaları ve kütüphanecilik faaliyetleri, I. Mahmut döneminde halkın genel kullanımına açık hâle getirilerek geniş kitlelere hizmet eder hâle gelmiştir³². Ülkemizde bulunan tarihî kütüphanelerin çoğu İstanbul'dadır. Vakıf olarak kurulan bu kütüphaneler ilerleyen yıllarda personel ve okuyucuların daha fazla istifade edebilmeleri ve eserlerin muhafaza ve bakımları da düşünülerek belli merkezlerde toplanmıştır³³.

Vakıf koleksiyonlarının³⁴ ilk toplanişı 1914 yılında gerçekleştirilmiştir. İstanbul'un farklı yerlerinde bulunan koleksiyonların bir kısmı Sultan Selim'deki Medresetü'l-Mütehassisin'e taşınmıştır³⁵. Günümüzde bu işlem henüz tamamlanmamış olsa da büyük çoğunluğu İstanbul (Süleymaniye), Ankara (Millî Kütüphane), Bursa (Bursa İnebey Kütüphanesi), Konya (Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi) ve Manisa (İl Halk Kütüphanesi) illerinde toplanmış, ayrıca satın alma yolu ile de bazı yazmalar bu merkezlere kazandırılmıştır.

Bunların dışında müstakil kütüphaneler kurulup kitap bağışları yapılmaktaydı. 1678 tarihinde Köprülü Mehmed Paşa'nın oğlu Fazıl Ahmed Paşa'nın babasının yapımını tamamlayamadan vefat etmesi üzerine, vasiyeti gereği kurduğu kütüphane, Osmanlı Devleti'nde müstakil bir binaya sahip olarak kurulan ilk vakıf kütüphanesi olma özelliği taşır. Köprülü Mehmet Paşa Kütüphanesi kuruluşu ve personelin seçimi konusunda farklılıklar gösterir³⁶. Fazıl Mustafa Paşa tarafından düzenlenen vakfiyesinde kütüphanenin "*talebe-i ulûm ve râgibinin*

³¹ İsmail E. Erünsal, *Türk Kütüphaneleri Tarihi II*, Atatürk Kültür, (Ankara: Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları 22, 1991), 279; İsmail E. Erünsal, *Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 2008), 551.

³² İsmail E. Erünsal, *age.*, 279; Müşerref Avcı, "Osmanlı Dönemi Vakıf Kütüphaneleri Ve Bu Kütüphanelerin Toplum Hayatına Etkileri", *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9/2 (Aralık 2021), 242.

³³ Günay Kut, Nimet Bayraktar, *age.*, 15.

³⁴ Vakıf kütüphanelerinin koleksiyonları, vakfedilen kitaplardan oluştuğu gibi medrese kurucularının öğrenciler için yaptıkları medreselere onların ihtiyacı olan ders kitaplarını vakfetmesiyle oluşturuluyordu. İsmail E. Erünsal, *age.*, 193.

³⁵ Günay Kut, Nimet Bayraktar, *age.*, 15.

³⁶ İsmail E. Erünsal, *Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008), 171-173; Tuba Çavdar, "Vakıf Kütüphaneleri", *Vakıflar Dergisi*, Özel Sayı (2006), 57.

istifadesi” amacıyla kurulduğu belirtilir³⁷. Vakıf kütüphanelerinde görülen en büyük kitap artışı Köprülü Kütüphanesi’nin kurulmasıyla gerçekleşmiştir³⁸.

Kütüphane ve vakıflar, yazma eserlerin günümüze ulaşması ve gelecek nesillere aktarılmasında ehemmiyetli birer melce vazifesi görür. Yazma eserlere basılan vakıf mühürleri ise bu eserlerin tarihî serüveni ve uğradıkları kütüphanelere dair bilgileri elde etmemize ve bu verilere dayanarak katalog bilgilerinin oluşturulmasına imkân sağlayan birer tarihî vesikadır.

1.2. Mühür ve Vakıf Mühürleri

1.2.1. Mührün Tanımı ve Tarihçesi

Farsça bir kelime olan mühür, üzerine bir kimse, makam veya kuruluşun ismi kazınmış olan ve basıldığı kâğıt vb. yerde bıraktığı iz imza yerine geçen maden, plastik vb.den yapılmış damga, kaşe olarak tanımlanır³⁹. Osmanlı’da mühür kelimesi, Arapça kalıplara uydurularak memhûr (mühürlü) ve temhir (mühürlemek) gibi ortak kelime kökünden türetilmiştir⁴⁰. Günümüzde ise mühür kelimesi TDK Büyük Türkçe Sözlüğü’nde “bir kimsenin, bir kuruluşun adının veya ünvanının tersine kazılı bulunduğu, metal, lastik vb.den yapılmış araç, damga, kaşe ve bu araçla basılan ve imza yerine geçen ad” şeklinde tanımlanmıştır⁴¹. Mühürler, hâtem yani sonradan gelen, sondan gelen anlamında da kullanılmaktadır⁴². Arapçası “hâtem kelimesi” olup genelde yazıların altına basılıp sözü bitirdiği ve son sözün söylendiği belgeleri geçerli hâle getirerek bahis konusu olayı sonuçlandırdığı için, “hatm” fiil kökü olan

³⁷ Müjgân Cumbur, “Kütüphane Vakfiyelerinden Notlar”, *Erdem*, 1/3 (1985): 718; Hakan Anameriç, “İstanbul Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi” *Türk Kütüphaneciliği*, 20/2 (2006), 196; Köprülü Mehmet Paşa vakfiyesi detaylı bilgi için bk. Muzaffer Gökman, *Köprülü Mehmet Paşa Vakfiyesi*, Mezuniyet Tezi (1947)

³⁸ İsmail E. Erünsal, “Köprülü Kütüphanesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/ 257-258. Köprülü Mehmet Paşa vakfettiği kitaplara “Vakf-ı Köprülü Mehmed Paşa Sene 1072” yazılı mührünü basmıştır. Köprülü Mehmet Paşa vakıf mührü için bk. Erişim tarihi (24.01.2024), <https://muhur.yek.gov.tr/muhur/yeckmu0711>

³⁹ Kubbealtı, (Erişim tarihi: 13.06.2023), <http://lugatim.com/>

⁴⁰ Mübahat S. Kütükoğlu, “Osmanlılarda Mühür”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul TDV Yayınları, İstanbul 2006), 530.

⁴¹ Türk Dil Kurumu, “*Mühür*” (Erişim Tarihi: 13.06.2023), <https://www.tdk.gov.tr>

⁴² Şevket Rado, “Mühür Kullanma Âdeti ve Çeşitli Mühürler”, *Aletler ve Adetler*, *Ak Yayınları* (İstanbul 1987), 71-73.

“bir şeyi sona erdirmek⁴³” anlamında da kullanılmıştır. İbni Haldun mektubun muhteviyatını gizli tutmak amacıyla mühürlemeye alamet anlamında “hâtem” adını veren ilk kişinin ise Hz. Muaviye olduğunu yazar⁴⁴.

Mülkiyet ya da yetki işareti olarak insan yaşamında yerini alan mührün 7000 yıllık bir geçmişi olduğu; bazen otoriteyi, resmîyeti, kişi ya da kurumu tanımladığı, bazen de tılsım içerip koruma anlamı taşıdığı bildirilmiştir⁴⁵. En eski mühürler Neolitik (Yeni Taş) Çağa tarihlenmektedir. Özel mülkiyet kavramının ortaya çıkışının da aynı tarihlere rastlaması tesâdüf değildir. Özel mülkiyet ile birlikte, belirteci olan mühürler de kendilerini göstermiştir⁴⁶. Mühürlerin ilk çağlardan itibaren kullanıldığı bilinmektedir. Asurlular ve Hititler’de mühürler parmak kalınlığında ve iki boğum uzunluğunda silindir şeklinde hazırlanan sert taşlar üzerine genellikle mitolojik tasvirlerin kazınmasıyla yapılmıştır⁴⁷. M.Ö 4000-M.Ö 2000’li yıllarda Güney Irak’ta hüküm sürmüş ve yazıyı ilk kullanan medeniyet olan Sümerler’in de mühürleri yaygın bir şekilde kullandığı yapılan arkeolojik kazılar sonucu ortaya çıkmıştır. Asur ve Hititlerde mühürler daha çok silindir şeklinde ve parmak kalınlığında kullanılırken, Çin, Bizans ve Mısır’da ise daha çok papirüsler üzerine basılı olduğu görülür⁴⁸.

Hz. Peygamber’in kürek kemikleri arasında bulunan et benine de “Nübüvvet Mührü”, “Mühr-i Nübüvvet” denilir⁴⁹.

⁴³ Necati Fahri Taş, Nebi Bozkurt, “Mühür”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/527-528.

⁴⁴ Züriye Oruç, “Selçuklularda Bir Hâkimiyet Alameti Olan Mühür-Yüzük Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme/ An Evaluation On The Seljuks’ Use Of Seal Ring As A Symbol Of Supremacy”, *Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi/ The Journal of İnternational Social Research*, (2017), 10/54, 341.Hz. Muaviye, Hz. Hasan’a gönderdiği boş bir kâğıdın alt kısmına mühür basmış ve “Alt tarafına kendi alametimi koyduğum bu kâğıda istediğin şartları yaz, ben o şartları yerine getireceğim” demiş, burada hâtem tabirini kullanmıştır.

⁴⁵ Joseph Von Hammer Purgstall, *Osmanlı Mühürleri*, (İstanbul: Pera Yayıncılık, 1999), 8.

⁴⁶ Melike Köşeler, *Mülkiyet İşareti Olarak Osmanlı Mühürleri ve Exlibris İlişkisi*, (Yüksek Lisans Tezi, 20019), 14.

⁴⁷ Nimet Dinçer, “Anadolu Damga Mühürleri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, (Ankara 1943), 2/1-80.

⁴⁸ M. Zeki Kuşoğlu, *Tarihin Görgü Şahitleri Osmanlı Mühürleri*, (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2009), 7.

⁴⁹ Bu mühür siyer ve şemail kitaplarında Hz. Peygamber’in nübüvvetinin delili sayılmakla birlikte son peygamber oluşunun da bir nişanesidir. Öyleki mühür yani hâtem, genellikle belgelerin sonuna basılır ve sözün sona erdiğini ifade eder. Hatemü’n-nübüvve de onun son peygamber olduğunu gösteren bir

Kur'an-ı Kerim'de mühürlemeyle ilgili teşbihlerin sıklıkla geçiyor olması ve Güney Arabistan bölgesinden günümüze ulaşan vesikalar, Irak ve Mezopotamya bölgelerine yakın olan Araplar arasında da mührün kullanıldığına işaret eder. Bilinen en eski Müslüman mührü Mısır fatihi ve valisi Amr b. el-Âs'a aittir⁵⁰. Hz. Peygamber de hicretin 7. yılında mühür kullanmaya başlamıştır⁵¹. İslâmiyet'in ilk yıllarından itibaren, Hz. Muhammed, civar ülkelerin hükümdarlarına mektup göndermek istediğinde kendisine "Fars ve Rum'un mührü olmayan mektupları kabul etmeyecekleri" bildirilince bir mühür kazınmasını emretmiştir⁵². Bunun üzerine Hz. Peygamber'in yabancı devlet başkanlarına gönderdiği mektupları mühürlediği ve bu mührün de siyah akik taşından yapılmış yuvarlak formda bir mühür olduğu kaynaklarda ifade edilmiştir⁵³. Kaynaklarda yer alan bilgilere göre bu mühür metninde; altta "Muhammed" adı, ortada "resul" ve üstte lafza-i celâl bulunacak şekilde istif edilmiş "Muhammed resûlullah" ibaresi yer alıyordu. Hz. Peygamber'in vefatından sonra bu mührü, Hz. Ebubekir (r.a), Hz. Ömer (r.a) ve Hz. Osman (r.a) hilafetleri döneminde kullanmışlar fakat Hz. Osman hilafeti döneminde bu mührü Medine yakınlarında bulunan Eris kuyusuna düşürerek kaybetmiştir. Daha sonra aynı ibarenin yazılı olduğu bir mühür daha yaptırarak onu kullanmıştır⁵⁴.

Mühürçülük, Türklere İslamiyet'le birlikte girmiştir. Mehmet Çelebi ve İbadi ünlü hakkâklar arasında yer alır⁵⁵. Mühür eski Türklerde daha çok "el ile yapılan motif" anlamına gelen "tamga, tamka, damga" şeklinde kullanılıyordu⁵⁶. Türk devletlerinde resmî hüküm ve yazılara kırmızı renkli mühür basılır ve buna da "el-tamga" adı verilirdi. Günümüzde hâlen resmî belgelerin iptalinde kırmızı renkli mürekkep kullanımı devam ettirilmektedir.

işaret olarak ifade edilir. bk. Mustafa Sinanoğlu, "Nübüvvet Mührü", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/291-293.

⁵⁰ Günay Kut, Nimet Bayraktar, *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, (İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2021), 20.

⁵¹ Nimet Bayraktar, Günay Kut, *age.*, 20.

⁵² Joseph Von Hammer Purgstall, *Osmanlı Mühürleri*, (İstanbul, Pera Yayıncılık, 1999), 8.

⁵³ Buhâri, "Libas", 52.

⁵⁴ Necati Fahri Taş, Nebi Bozkurt, "Mühür", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/529-530.

⁵⁵ Mehmet Aydın, "Mühürçülük", *Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, (Konya 2011): 6/12-72.

⁵⁶ Yusuf Halaçoğlu, "Damga", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/454-455.

İlk çağlardan itibaren çeşitli din ve medeniyetlerde, dünyanın farklı coğrafyalarında kullanılan, hâkimiyet ve statünün göstergesi olarak da kabul gören mühürler, Türk-İslâm devletlerinin hâkimiyet kurduğu coğrafyalarda, dolayısıyla Selçuklu hükümdarları tarafından da bir güç ve hükümdarlık alameti olarak kullanılmıştır⁵⁷. Selçuklu hükümdarlarının mühürlerini yüzük şeklinde yaptırarak parmaklarında taşıdıkları tarihî araştırmalarda yer alan bir bilgidir. Eski Türklerde ve İslâmiyet'in ilk yıllarında da yüzük şeklinde mühürlerin kullanıldığı bilinir⁵⁸ fakat Selçuklu Devletlerinde mührün parmakta olması hâkimiyet göstergesi olurken çıkarılması hâkimiyetin kaybedildiğine işaret eden bir hükümdarlık alâmeti olarak kullanılmıştır.

Selçuklu döneminde sıklıkla kullanılan geometrik motifler mühürlerde de kendisini göstermiş ve gerek mührün şeklinde gerekse mühür metni içerisinde kullanılan bezemelerde kullanılmıştır. (Resim 1)'de görülen mühür, Selçuklu dönemine ait üzerinde çift başlı kartal resmi bulunan bir mühür örneğidir.

Resim 1. Selçuklu Dönemine Ait Mühür Örneği
<https://www.arkeolojikhaber.com/>

Mühür kullanımı diğer devletlerde olduğu gibi Osmanlı döneminde de çok yaygındı. Devlet işlerinde kullanılan özel mühürlerin dışında herkesin bir şahsi mührü bulunurdu. Dilekçe veya resmî belgelere ismin altına yahut sayfanın üst kısmına mühür basılır ve mektuplarda da sıklıkla kullanılırdı. Osmanlı Devleti'nde

⁵⁷ Züriye Oruç, “Selçuklularda Bir Hâkimiyet Alâmeti Olan Mühür-Yüzük Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10/54, (2017), 342.

⁵⁸ Hz. Peygamber'in mühür olarak kullandığı yüzüklerin çeşitli maden yahut taşlardan yapıldığı ve üzerinde yazı veya şekillerin yer aldığı kaydedilmiştir. İslâmiyet döneminde mühür yüzük kullanımı için bk. Mustafa Sabri Küçükaşçı, “Yüzük”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları 2013), 44/ 57-58.

de Selçuklu'da olduğu gibi padişah tahta çıkınca ilk olarak bir mühür hazırlatırdı. Osmanlı mühürleri, padişah mühürleri, resmî mühürler, şahıs mühürleri, resmî makam mühürleri ve damga mühürleri olarak farklı sınıflara ayrılırdı.

Kuruluşunun ilk yıllarında Selçuklu Devleti ile bütünleşmiş ve devamı niteliğinde eserler veren Osmanlı Devleti ilerleyen yıllarda hat, tezhip, minyatür ve mimari sanatlarda kendini ortaya koymuş ve bu döneme ait mühürler, başka hiçbir İslâm ülkesinde benzerine rastlanmayan eserler olarak günümüze ulaşmıştır. Osmanlı Devleti'nde bütün sanatlarda hâkim olan unsur, sadelikte güzeli yakalama fikri mühürcülük sanatına da yansımıştır⁵⁹.

Osmanlı mühürcülüğü hakkındaki ilk bilgilerimizi elde ettiğimiz Evliya Çelebi, *Seyahatnamesi*'nde mühürcülerden bahsetmektedir⁶⁰. Osmanlı Devleti'nde padişah mühürleri ve tuğra şeklinde hazırlanan mühürler oldukça etkileyicidir. Padişahların mührü saltanat göstergesiydi ve hükümdar değiştiğinde mühür de değişirdi⁶¹. 3 ya da 4 tuğralı⁶² mührü bulunan padişah, bunlardan birisini kendi üzerinde taşıdığı diğerini ise has odabaşına verirdi. Osmanlılarda ilk tuğranın Orhan Gazi adına yapıldığı görülmektedir⁶³.

1.2.2. Mühür Yapımında Kullanılan Malzemeler ve Mühür İşleme Tekniği

Mühür yapımında kullanılan malzemeler, dönemlere ve bulunulan coğrafyaya göre farklılıklar göstermiştir. Malzeme seçiminde temin edilebilirlik etkili olduğu kadar mühür sahibine göre seçilmesine de dikkat edilmiştir. Mülkiyet işareti ve imza yerine kullanılan mühürler kimi zaman devlet otoritesinin de bir göstergesi

⁵⁹ Necla Dursun, “Niğde Müzesi’ndeki Osmanlı Mühürleri/ Ottoman Seals in Niğde Museum, *History Studies*, (Konya 2019), 11/2-575.

⁶⁰ Evliya Çelebi İstanbul mühürcüleri hakkında bilgi verirken onları kullandıkları malzeme ve teknikleri sebebiyle üç gruba ayırır. Birinci kısım hakkâklara; “Esnaf-ı Hakkâkan”, ikinci grup hakkâklara “Esnaf-ı Mühürkünân” ve üçüncü grup hakkâklara da “Esnaf-ı mühürkünân-ı sim heykel” diye tarif ediyor. Ayrıntılı bilgi için bk. M. Zeki Kuşoğlu, *Tarihin Görgü Şahitleri Osmanlı Mühürleri*, (İstanbul Büyükşehir Belediyesi), 16.

⁶¹ Günay Kut, Nimet Bayraktar, *age.*, 20.

⁶² Tuğra, Osmanlı padişahlarının resmi yazılarda ve paralarda imzâ yerine kullandıkları, özel bir şekli olan işaret. Kubbealtı, (Erişim Tarihi 01.02.2024), <http://www.lugatim.com>

⁶³ Orhan Gazi'nin iki tuğrasından biri rebülevvel 724 (Mart 1324) tarihli, öteki ise rebülahir 749 (Temmuz 1348) tarihli. M. Tayyib Gökbilgin, *Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmî*, (İstanbul: Enderun Kitabevi, 1992), 82.

durumunda olduğu için mührün kalitesi ve bezemesi dönemin zenginliği ve gücü yanında tarihî ve sanatsal alandaki gelişmişlik düzeyine de ışık tutmaktadır.

İlk çağlardan itibaren kullanılan mührün her dönemde farklı malzeme üzerine yapılmış olması farklı işleme tekniklerinin oluşmasını sağlamıştır. İlk çağlarda kolay şekil alabilen yumuşak malzeme, taş, kil veya kemik parçalarından hazırlanan mühürlerin ilerleyen dönemlerde; değerli taşlar, pirinç, altın, gümüş gibi zengin madenlerden hazırlanmış olanlarına rastlanır. Bunların yanında mühür sahibinin servetine ve zevkine göre kıymetli madenlerden necef, akik, yeşim hatta zümrüt üzerine kazılmış olanları da görülürdü⁶⁴.

Bir mührün nasıl hazırlandığını meşhur hakkâklarımızdan Mustafa Yümnî şöyle tarif ediyor:

“Evvela mühür kabza ismi verilen mengeneyle kısıtılır, eğe ile tasfiyesi icrâ edildikten sonra, mührün ezilmiş üstübeç soldan sağa tıla edilir ve kurşun kalemlerle istenilen resim ve yazı yazılır. Sonra resim-kün tabir edilen ve kesmeyen madeni çelik sivrisi ile yazının ve resmin üstünden yürütülür ve bu suretle tesbit edilir. Bu ameliyeyi müteakip dört köşe alaturka dört numara çelik kalemlerle hakke başlanır, hâk bittikten sonra, sıfır numara cezb egesi ile tasfiyesi yapılır. Yeniden tashihe lüzum görülen noktalara dört numara kalemlerle dokunarak hâk ikmal edilir⁶⁵.”

Sert bir zemin üzerinde çok küçük bir uygulama alanı oluşu, kazıma tekniğinden kaynaklanan zorluklar ve mühür üzerine işlenen biçimlerin negatif olarak kazınması oldukça meşakkatli ve maharet isteyen bir alan olduğunu gösterir. Mühürlerin imza olarak kullanılmasından kaynaklı mühür sahteciliğinin ve mührün kaybolması durumunda herhangi biri tarafından kullanımının önüne geçilmesi adına mühür üzerine yazılan yazılar yahut şekiller ters olarak kazınmış ve çoğunlukla mühür içine tarih eklenmiştir. Mühür içine tarih eklenme geleneği 1700’lerde

⁶⁴ Fatma Egemen Engin, *Mühür ve Mühürçülük Sanatımız Üzerine Derlemeler*, (İstanbul: Arıtan Yayınevi, 1994), 53.

⁶⁵ Fatma Egemen Engin, *Mühür ve Mühürçülük Sanatımız Üzerine Derlemeler*, (İstanbul: Arıtan Yayınevi, 1994), 40; Şerife Tali, “Kayseri Etnografya Müzesinde Bulunan Osmanlı Dönemi Mühürleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (Samsun 2013): 520.

başlamış sayılır⁶⁶. Ayrıca her hakkâkın bir mühür defteri olur ve hazırladığı mühürleri bu deftere basardı. Böylece kaybolan bir mührün yerine aynısı yapılmaya çalışılır ve oluşabilecek karışıklıkların önüne geçilmiş olurdu.

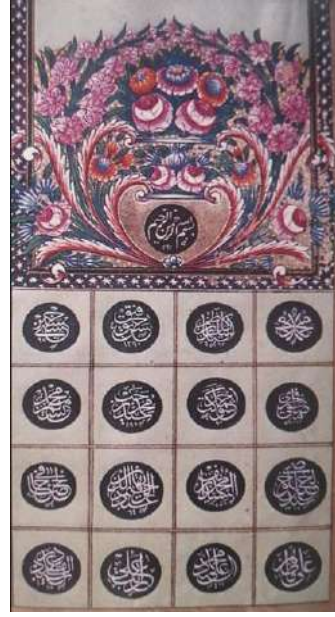
Resim 2.Bölge Yazma Eser Kütüphanesi Bölge Yazmalar Koleksiyonu'nda Yer Alan Muhtelif Mühür Örneklerinin Bulunduğu Bir Sayfa

Her usta mühürkünün mühür örneklerinin bulunduğu bir mühür defteri veya mühürlüğü bulunurdu. Mühür hazırlatacak olan kişiler buradan beğenir ve mühür yazdırırlardı. Bölge yazma eser koleksiyonunda yer alan bir yazmanın muhtelif sayfalarına basılmış mühür numuneleri. (Resim 2)

⁶⁶ Fatma Egemen Engin, *Mühür ve Mühürçülük Sanatımız Üzerine Derlemeler*, Arıtan Yayınevi, (İstanbul: 1994), 34.

Resim 3. Hakkâk Mecdi Efendi'nin Mühür Defterinden Bir Sayfa (M. Zeki Kuşoğlu Fotoğraf Arşivi)

Resim 4. Hakkâk Mecdi Efendi'nin Mühür Defterinin Baş Sayfası (M. Zeki Kuşoğlu Fotoğraf Arşivi)

Özellikle Osmanlı döneminde padişah ve halktan her kesimin bir mührü bulunurdu. Resmî dairelerde yazılan dilekçelere yahut mektuplara mühür basılması zorunlu hâle getirilmiş bunun sonucunda da herkes bir mühür edinmek durumunda kalmıştır. Öyle ki mühür kullanımı o kadar yayılmış ve gelişim göstermiştir ki bu işi yapan bir meslek grubu ortaya çıkmıştır. Bu meslek grubu ustalarının topluca İstanbul'da bugünkü Sahaflar Çarşısı'nda yer alır ve belli kurallarla devam ettirilirdi⁶⁷.

Arapça “hakk” حك “bir şeyi diğerine sürtmek, kaşımak, kazımak” kökünden türetilen terim “taş, maden, fildişi, ahşap gibi çeşitli sert maddeler üzerine oyma ve kazıma yapma sanatı” olarak ifade edilse de bugün hakkâk denilince aklımıza mühür ve mühürcülük sanatı gelmektedir⁶⁸.

“Hakk sanatı” adı verilen “hakkâklık” 16. ve 17. yüzyıllarda en parlak devrini yaşamıştır. Evliya Çelebi, *Seyahatname*'sinde bu mesleğin Kapalıçarşı yanındaki Hakkâklar Çarşısı'nda icra edildiğini anlatarak dükkânlarından ve pirlерinden

⁶⁷ M.Zeki Kuşoğlu, *Tarihin Görgü Şahitleri Osmanlı Mühürleri*, (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi), 16.

⁶⁸ M. Zeki Kuşoğlu, “Hakkâklık”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/204-205.

bahseder⁶⁹. Mühürücü olmak için mühürçüler kethüdasının aracılığıyla padişahın ferman alınması gerekmektedir⁷⁰. Hakkaklar çarşısında hakkâk dükkânlarına dönemin ünlü hattatlarına yazdırılan حکه چالش شبهه کلورسه دله تیغ توکلت علی الله ایله levhası asılırdı. Mahmud Celâleddin Efendi tarafından yazılan levha örneği⁷¹. (Resim 5)

Resim 5. Hattat Mahmud Celaleddin Efendi'ye Ait Levha

Mühürlerin kazınması işini üstlenen hakkâklığın en önemli yanı bu işi yapacak olan kişilerin, halk arasında itibarlı, güvenilir kimselerin tavsiyesiyle mesleğe alınan kimseler arasından seçilmiş olmasıydı. Mesleğe başlayan çıraklar ilk olarak dönemin tanınmış, kalemi kuvvetli bir hattatından ders almak ve hat sanatının inceliklerini öğrenmek zorundaydılar. Kişi eğer hem çok iyi bir hattat hem de hakkâk ise bu kişilere “zülcenahayn⁷²” denilirdi. Eğer hakkâk hat sanatını bilmiyorsa, metin bir hattata yazdırılır ve hakkâk da bu metni mührü kazıma işlemini yapardı. Hakkâkın işinde mâhir oluşu yazıyı bozmadan mührü kazınmasından anlaşılırdı. Milimetrenin

⁶⁹ Günay Kut, Nimet Bayraktar, Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri, (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2021), 20.

⁷⁰ Eda Saka, *Alanya Arkeoloji Müzesi'ndeki Türk İslâm Dönemi Mühürleri*, (Yüksek Lisans Tezi, Antalya 2019), 17.

⁷¹ حکه چالش شبهه کلورسه دله تیغ توکلت علی الله ایله

“Hakke çalış şüphe gelirse dile

Tiğ-ı tevekkeltü ‘ala’llâh ile” Gönlüne şüphe gelirse onu “tevekkeltü ala’llah” kılıcı ile kazımaya çalış. (İşini Allah’a bırak, ona güven) ve yüce Allah’ın iğnesi ile (hakkâkların çelik kalemi ile) hakke çalış. (Ve mā tevfiķī illā billāh ‘aleyhi tevekkeltü ve ileyhi ünīb”

“Muvakkiyetim Allah iledir, ben yalnız ona dayandım ve ancak ona yüz tutarım.”

⁷² Zülcenahayn: İki ayrı maharet sahibi.

onda biri kadar hatayı kabul etmeyen bu mesleği icra eden hakkâkların işinin zorluğunu şair Sami, “ekmeğini taştan çıkarmak” deyimiyle ifade eder⁷³.

Meşhur hakkâklarımız, çeşitli maddelerden hazırlanan mühürler üzerine farklı yazı çeşitleri kullanarak ayetler, hadisler ve mısralar kazımışlardır. Mühür sahipleri isimlerinin yanında beyitlere yahut güzel sözlere yer verilmesini istemişlerdir. Tüm bunlar mühür edebiyatının oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Osmanlı dönemi mühürlerinin çoğunluğunda ise dua ve temenni ifadelerine yer verilmiştir. Mühür sahipleri, Allah ve resulüne olan muhabbetlerini ifade ettikleri mühürlerini devrin sanat anlayışına uygun bezemelerle süsletmişlerdir.

Resim 6. ed-dällü ‘a’le’l-
hayri kefâ’ilihi (Bölge
Yazmalar Koleksiyonu)

Resim 7. Mazhar-ı Lütf-ı İlahî
Seyyid ‘Abdülkâdir (Bölge
Yazmalar Koleksiyonu)

Resim 8. Tevekkülî ‘alâ Hâlikî
‘Abdühü Muhammed (Bölge
Yazmalar Koleksiyonu)

Resim 9. Re’sü’l-ḥikmeti meḥâfetullah el-fakîr
Muşţafâ (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

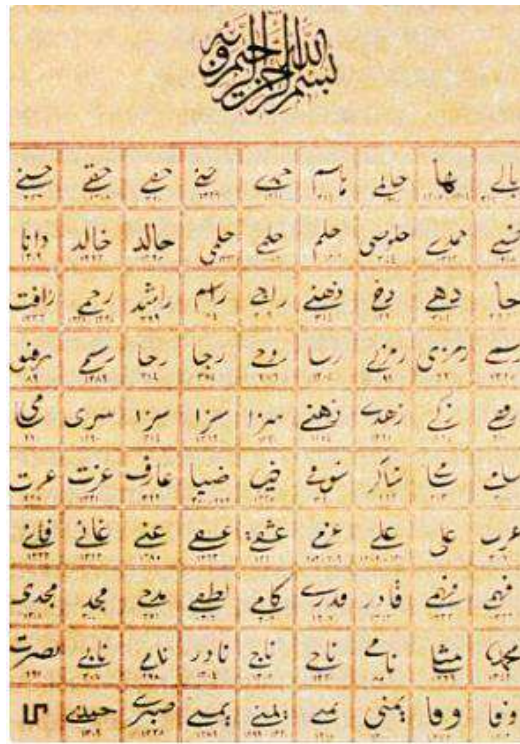

Resim 10. Tevekkülî ‘alâ Hâlikî ‘Abdühü
Süleymân (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

⁷³ Semra Tunç, Emine Yeniterzi, “Osmanlı Mühür Sanatı ve Klasik Türk Şiirinde Mühür”, *Turkish Studies, İnternational Periodikal For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/1 (Ankara 2013), 2644-2645. “Tıfl-ı hakkâke didüm çekme fakır yayını var Er olan ekmeği taştan çıkarur didi o yâr” Arpaemîni-zâde M. Sami’ye ait beyit taşa yahut taş gibi sert malzemelere kıvrımlı yazı ve bezemeleri işleyen hakkâkların yaptığı işin zorluğunu ifade için güzel bir örnektir.

Yukarıda verilen 6, 7, 8, 9 ve 10 numaralı resimler dua-temenni ifadelerinin yer aldığı mühürlere güzel birer örnek teşkil eder.

Çok kıymetli eserler vücuda getirmiş hakkâklar kazıdıkları mührün herhangi bir yerine kendi imzalarını atmışlardır (Resim 12). Onlar hakkında bilgilere bu imzalardan ulaşabilmekteyiz. Fakat bazı hakkâklar kazıdıkları mührü imza atmaktan imtina etmişlerdir. 11 numaralı resimde meşhur hakkâkların imzalarından oluşan bir sayfa sunulmuştur.

Resim 11. Hakkâk İmzalarından Oluşan Bir Sayfa (M. Zeki Kuşoğlu Koleksiyonu)

Resim 12. Hakkâk Kânî Efendi'ye Ait Mühür Örneği (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

Mühür kazınırken dikkat edilen diğer bir nokta da yazı ve tezyinatın kazınması, mürekkebe batırılıp (is mürekkebi) kâğıda basıldığı zaman kazınan yerlerin kâğıt renginde kalıp diğer kısımların siyah yahut mürekkep renginde olmasıdır. Yazı ve tezyinat ters olarak (negatif) kazılır, böylece kâğıda düz (pozitif) çıkması sağlanırdı. Kâğıda basıldığı zaman zemin renginde olan mühürlere “dişi”, basıldığı zaman kazınmış olan yerlerin mürekkep renginde olduğu mühürlere ise “erkek” mühür denilirdi⁷⁴.

Mühürler üzerinde yer alan geometrik, bitkisel ya da batı tarzında stilize edilmiş motifler dikkat çeker. Çok küçük bir alana sanatlı ve istifli bir şekilde birçok yazı ve desenin sığdırıldığı, istifte oluşan boşlukların ise bitkisel motiflerle tezyin edildiği, kullanım alanları dışında birer sanat eseri hüviyetinde olan bu mühürler, daire, oval, kare, dikdörtgen, çokgen şeklinde olabildiği gibi badem formunda, dendanlı şemse formunda da olabiliyordu.

II. Meşrutiyet’ten itibaren memurlardan mühür kullanma mecburiyetinin kaldırılması, okur-yazar oranındaki artışla imza atma alışkanlığının yaygınlaşması sonucu mühür kullanımı azalarak hakkâklık sanatı devrini tamamlamıştır. Hakkâklar kuyumculuk mesleği içinde yer alan kalemkârlığa yönelmişlerdir⁷⁵.

1.2.3. Mühür Çeşitleri Ve Kullanım Alanları

Mühür çeşitleri, kullanım alanları ve mühür sahibine göre belirlenir. Devlet işlerinde kullanılan mühürlere; “resmî mühürler”, kişilere ait olan mühürlere; “şahsî mühürler”, vakıf olarak kütüphanelere bağışlanan eserlere basılmak üzere hazırlanan mühürlere ise “vakıf mühürleri” adı verilir⁷⁶.

⁷⁴ Fatma Egemen Engin, *Mühür ve Mühürçülük Sanatımız Üzerine Derlemeler*, (İstanbul: Arıtan Yayınevi, 1994), 45.

⁷⁵ Mehmet Zeki Kuşoğlu, “Hakkâklık”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/204-205; Türk maden sanatında kalemkârlık ve kalem çeşitleri için bkz. Mehmet Zeki Kuşoğlu, *Tarihin Görgü Şahitleri Osmanlı Mühürleri*, (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi), 16.

⁷⁶ Semra Tunç, Emine Yeniterzi, “Osmanlı Mühür Sanatı Ve Klasik Türk Şiirinde Mühür”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8, (Ankara 2023), 2637.

Mühürler resmî evrak ve mektuplar, para, altın ve gümüş ve ticari nesnelere için kullanılırdı.

Resmî mühürler; padişah mühürleri, sadrazam mühürleri, paşa ve vali mühürleri ve general, ordu komutanlarının makam mühürleri olarak sıralanabilir. Padişah mühürlerinde tuğra bulunurdu. (Resim 20) Özel mühürler ise; şahıs mühürleri, içinde sahibinin ismi zikredilmeyen mühürler ve Avrupalıların Doğuluları taklit için kullandıkları mühürler olarak sınıflandırılabilir.

Tılsım mühürler anlamı gizli, şifrelerden, sayı yahut harflerden oluşan mühürlerdir. (Resim 18) Ashab-ı Kehf diye adlandırılan “Yedi Uyurlar” dediğimiz, Yemliha, Mekselina, Mislina, Mernuş, Debernuş, Şazenuş, Kefeştetayyuş ve köpekleri Kıtmir’in isimleri mühürlerde sıklıkla kullanılmıştır. Koruma amaçlı taşınan ve tılsım içeren bu mühürler farklı formlarda istiflenmiştir. (Resim 16,17,18,19)

Ayrıca yazmaların genellikle 1a sayfasına yazılan ve eseri haşerattan koruduğuna inanılan “Kebikeç”, “Ya kebikeç” gibi ibareler mühür olarak da hazırlanmış ve basılmıştır. (Resim 13-14)

Resim 13. Kebikeç Mührü (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

Resim 14. Kebikeç Mührü (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

Resim 15. Ashab-ı Khef ve Dua İçeren Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

Resim 16. Ashab-ı Khef ve Resimli Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

Resim 17. Dua, Temenni ve Ashab-ı Kehf Mührünün Aynı Varakta Yer Aldığı Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

Resim 18. Tılsım Mühür Örneği (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

Resim 19. Ashâb-ı Kehf Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

Resim 20. Tuğralı Mühür Örneği (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

1.2.3.1. Kişisel (Şahıs) Mühürleri

Şahıs mühürleri elimizde en fazla örneği olan mühür çeşitlerindedir. Bu mühürler, mühür sahibine aidiyet ifade etmesi ve imza yerine kullanılması bakımından farklı kategoriler altında incelenebilecek pek çok bilgiyi ihtiva eder. Yazma eserlerin muhtelif sayfalarına basılan şahıs mühürleri, bulunduğu sayfada yer alması muhtemel diğer kayıtlarla birlikte değerlendirilmeye tabi tutulması gerekir. Mührün yer aldığı sayfada mühür sahibine ait tanıtıcı ifadeler olabileceği gibi vakıf kaydı ya da temellük kaydı da düşülmüş olabilir.

Şahıs mühürlerinde sadece mühür sahibinin ismi veya mühür sahibinin ismiyle birlikte birkaç dinî ifade de bulunurdu⁷⁷. Kişilerin imza yerine kullandıkları bu mühürlerde “el-fakîr”, “abduhu”, “es-seyyid” gibi ibarelerin sıklıkla kullanılmış

⁷⁷ Joseph Von Hammer-Purgstall, *Osmanlı Mühürleri*, çev: Ümit Öztürk, Pera Yayıncılık, (İstanbul 1999), 77.

olduğu görülür. Ayrıca mühür sahibinin ismi yanına ayet, hadis ya da beyitler eklenmiştir.

Resim 21. el-Ḥakīr el-Ḥāc Muḥammed b. Veliyyüddīn Keṭḥudā Ḥāzreti Vālide Sultān (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

Resim 22. el-Ḥāc Muṣṭafā Ḥulūṣī (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

Resim 23. Ḥasbiyallāhu Vaḥdehū ve Keḫā 'Abdühū Muṣṭafā (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

Resim 24. Re'sü'l-Ḥikmeti Meḫāfetullāh el-Fakīr Muṣṭafā (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

Mühür ölçüsü mühür sahibinin isteğine göre ve işlenecek metne göre farklılıklar göstermiştir. Şahıs mühürlerinin bir diğer özelliği ise mühür sahibinin vefatından sonra çocukları yahut torunlarının bu mühürleri kullanabiliyor olmasıdır.

Bir yazma eserin muhtelif sayfalarında farklı isimlerde mühürlere rastlanması ise o eserin kimlerin eline geçtiği hakkında bilgiler vermektedir.

Şahıs mühürlerinden bir kısmında mühür sahibinin ismi yazılmadan sadece dua, ayet, hadis-i şerif yahut güzel sözlerin yazılı olduğu görülmektedir. Bu mühürler isimsiz olup büyüklüğü sebebiyle yüksek devlet memurlarına veya paşalara ait

olduklarını tahmin ettiğimiz mühürlerdir. İsimsiz olup sadece üzerinde yazı bulunur. Bazılarının üzerindeki sözün anlamı mühür olduklarını ifade eder⁷⁸.

1.2.3.2. Vakıf Mühürleri ve Bu Mühürlerin Yazma Eserlerde Kullanımı

Kalem ve mürekkeple yazılmış eserlere “yazma eser” denilir⁷⁹. Telif, tercüme ve istinsah yollarıyla meydana gelen, medeniyetlerin hafızası diyebileceğimiz nadir eserler arasında yer alır. Bu yüzden de özel bir hassasiyet isteyen kıymetli eserler olarak yazma eser kütüphanelerinde uygun şartların oluşturulduğu kısımlarında muhafaza edilir. Yazma eserlerde sahifeler, “yaprak” “varak⁸⁰” olarak isimlendirilir. Numaralandırılma yapılırken bir yazmanın yaprağının ön yüzüne “a”, arka yüzüne ise “b” sıralaması yapılır.

Vakıf olarak kurulan kütüphanelere bağışlanan eserlere basılmak üzere özel olarak hazırlanmış mühürlere “vakıf mühürleri” adı verilir.

Vakıf mühürleri, yazmaların özellikle 1a, zahriye ve hatime kısımlarında yer alır. Bazı yazma eserlerde eserin orta kısımlarında muhtelif varaklara da mühür basılı olduğu görülür.

Yazma esere basılan vakıf mühürleri eserde bulunan tezyinî unsurlar kadar önemlidir. Vakfı yapan kişiler vakfettikleri esere vakıf mührü basılmasını özellikle istemişlerdir. Genellikle vakıf mührü içerisinde bazen de vakıf mührünün bulunduğu sayfaya düştükleri kayıtlarla vakıf şartlarını açıkça belirtmişlerdir.

1.2.3.3. Hat Sanatı ve Mühür İlişkisi

Arapça bir kelime olan hat lügatte, “çizmek, alamet koymak, ince, uzun” gibi anlamlara gelir. Birçok noktanın birleşmesinden meydana gelen çizgi olarak ifade edilir. Master olarak “yazı yazmak” anlamında kullanılan hat kelimesinin çoğulu,

⁷⁸ Hammer, *age.* 17.

⁷⁹ Hasan Özönder, *Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü*, (Konya 2003), 44.

⁸⁰ Varak en küçük kordikoloji birimidir ve aynı zamanda yaprak anlamındaki varaka ve kâime (sahife) şeklinde de bilinmektedir.

“hutut” ve “ahtat”tır. Hüsn-i hat sanatı ise Arap yazısını estetik ölçülere bağlı kalarak güzel bir şekilde yazma sanatı olarak ifade edilir⁸¹.

Hattat kelimesi önceleri, bir şey yazan kişi anlamında “kâtip, kütta” gibi kullanılıyorken, yazı üstadlarından olan Yakut’tan itibaren “hattat” denilmeye başlanmıştır⁸². Yani hattat güzel yazı yazan kimse demek olmayıp özellikle İslâm yazılarını estetik değerleri ön planda tutarak güzel yazmayı meslek edinen sanatkârlara verilen isimdir.

Bedreddin Yazır ise Kalem Güzeli’nde hat yazılarını: *“Dilin eli, elin dilidir. Kafanın mizanı, gönlün tercümanıdır. İradenin ölçüsü, ruhun aynasıdır. Cesette ruha benzer. Yazı, akıllara elçi, marifetlere silah, ilimlere hüccet, medeniyetlere senettir. Yazı, sinesinde sırlar saklayan, çehresinde göz ve gönül sürûru taşıyan, mesafeleri düren, devirleri ânlarla sokan, geçmişi geleceğe bağlayan sihirli bir bediadır. Rabbânî bir hakikattir. Yazı, hafızanın yükünü hafifletir. Güzel yazı bunu daha da azaltır. Gözü ve zihni erken yorulmaktan korur. Fikrin işlemesine, olgunlaşmasına yarar. Sözü düzenler. İfadeyi kuvvetlendirir. Dili dizginler. Düşünmeye zaman, düzeltmeye imkân verir. Kâtibini edîb, hattatını zarîf yapar, çeşitli ihtiyaçlara, bunlarla mütenasib yeni yeni keşiflere yol açar, kişiye nimet, fakîre devlet, zengine şeref, âleme ziynet, yoklukta celîs, gurbette enîs olur, yazana nam verir, okuyana şân⁸³.”* şeklinde ifade etmektedir. İslâm sanatları içerisinde insanların davranışlarını ve rûhî hallerini en çok etkileyen, oluşumunda hattatın iç dünyasını da yansıtan yani maddi ile manevi olanı harmanlayarak estetik bir anlayışla resmeden idrakin eseridir. Bunun neticesinde bir hat yazısını gören kişi ilk önce onu okumak yerine estetik ahengin büyümesine kapılır. Bu estetik güzelliğin oluşumunu Yazır, “Cismani aletlerle meydana getirilen rûhani bir hendesedir⁸⁴.” şeklinde tarif eder. Bu tarife uygun esetik bir anlayış çerçevesinde yüzyıllar boyunca gelişerek süregelen hat sanatı bir fikrin çizgilerden meydana gelen sembollerle anlatımı değil, bizde hayranlık uyandıran,

⁸¹ Uğur Derman, “Hat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul 1997), 16/427.

⁸² İlhan Özkeçeci, *Hat Sanatını Tanımak*, (İstanbul: Yazı Gen Yayıncılık, 2017), 13.

⁸³ Muhammed Bedrettin Yazır, *Medeniyet Âleminde Yazı Ve İslâm Medeniyeti’nde Kalem Güzeli*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, (Ankara 1974)

⁸⁴ Muhammed Bedrettin Yazır, *Medeniyet Âleminde Yazı Ve İslâm Medeniyeti’nde Kalem Güzeli*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, (İstanbul 1974)

güzeli ve güzelliği çağrıştıran maddi aletlerin de yardımı ile vücut bulan dinî ve içtimai değerlerin tasviridir. Plotinos, “Maddi güzellik rûhî güzelliğin ifadesidir” derken sanat eserlerinde görülen güzelliğin sanatkârın iç dünyasından kaynaklandığını ifade etmiştir⁸⁵.

Arap yazısının ortaya çıkışı hakkında çok çeşitli rivayetler mevcuttur. Bu bilgi ve rivayetler üç ana grupta toplanmıştır. Birinci görüşe göre yazının kaynağı tevkîfi yani ilâhîdir. “Allah Âdem’e bütün isimleri öğretti. Sonra onları meleklere arz edip ‘eğer siz sözünüzde sadık iseniz şunların isimlerini bana bildirin’ dedi⁸⁶. Buna göre bütün yazıların mucidi ilk insan ve peygamber olan Hz. Âdem’dir⁸⁷. İbnü’n-Nedim de Fihrist’inde yazıyı öğreten kişinin Hz. Âdem olduğunu belirtir. Bu konu El-Camiü’s-Sağir’de yer alan bir hadis-i şerifte şöyle ifade edilir; “Peygamberlerin ilki Âdem (as), sonuncusu Muhammet (s.a.v.)’tir. Kalemle ilkyazı yazan İdris peygamber, Arapça olarak ilk yazan da İsmail peygamber’dir⁸⁸.

İkinci görüşe göre bu yazı ilk defa Arap yarım adasının cenubundaki Himyerlilerin dik ve köşeli yazısından zuhur etmiştir⁸⁹. Buna göre Arap yazısı Enbar’dan Hire’ye oradan da Hicaz’a geçmiştir. Bazıları bu iki yazıdan Arap yazısının zuhur ettiğini ileri sürerler.

Üçüncü bir görüş ise bu yazının, Kuzey Arabistan’da yaşayan Aramice konuşan Nebatilerin kullandıkları yuvarlak karakterli Nebat yazısından türediğidir⁹⁰. Bugün araştırmalar sonunda kabul gören görüş, Arap yazısının Nabat yazısından türediği, hatta onun gelişmiş bir devamı olduğu şeklindedir⁹¹. Nabat yazısı ile Arap yazısı arasındaki benzerlikler, özellikle Nabat yazısında kullanılan 22 harfin Arap yazısında da görülmesi bu kanaatin oluşmasında etkili olmuştur.

⁸⁵ Muhittin Serin, *Hat Sanatımız Ve Meşhur Hattatlar*, (İstanbul: Kubbealtı, 1982)

⁸⁶ *Kur’an-ı Kerim Meali*, çev., Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları), 2/31.

⁸⁷ Süleyman Berk, *Devleti Aliyye’den Günümüze Hat Sanatı*, (İstanbul: İnkılap Yayınları, 2013), 11.

⁸⁸ Kalkaşendi, *Subhu’l-a’şa*, 3-6; İbnü’n-Nedim, *el-Fihrist*, 7.

⁸⁹ Mahmut Bedrettin Yazır, *Medeniyet Aleminde Yazı Ve İslâm Medeniyeti’nde Kalem Güzeli*, (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1974), 60.

⁹⁰ Fatih Özkafa, “Asr-ı Saadetten Bugüne Hat Sanatının Tarihi Serüveni”, *Derin Tarih*, (İstanbul 2018), 13/7.

⁹¹ Süleyman Berk, *Devleti Aliyyeden Günümüze Hat Sanatı*, (İstanbul: İnkılap Yayınları, 2013), 11.

Araplar bu sadeleşmiş harfleri zamanla geliştirerek kullanmışlardır⁹².

Hat sanatının asıl ilerleme ve sanat hüviyeti kazanması İslamiyet'in zuhuru ile gerçekleşmiştir. İslâmiyet'in yayılması ile Arap hattının kabulü ve benimsenmesi hızlanmış ve farklı kavimlerde bu yazı kullanılır olmuştur. Bir süre sonra da hemen bütün kavimlerin benimsediği Arap yazısı, İslâm ümmetinin ortak değeri hâline gelmiş ve ilk başlarda kullanılan "Arap hattı" sözü zamanla "İslâm hattı" vasfını kazanmıştır⁹³.

Arap yazı sisteminde harfin başta, ortada ve sonda yazılışlarıyla değişime uğraması ve farklı kompozisyon oluşturabilme imkânı, ona daha estetik ve sanatsal bir hüviyet kazandırmıştır. Sanatkârlar, aradığı sonsuzluk ve yenilik hissini yakalama imkânı bulmuşlardır.

Kur'an'ın ilk ayeti yani Allah'ın ilk hitabı "Oku!" emri olmuştur. Alak Suresi'nde "Oku! O insana kalemle yazmayı öğretendir." buyurarak muhatablarını okumaya teşvik etmiş ve yine bir başka ayette "Nun! Andolsun kaleme ve andolsun satıra dizdiklerine" (Kalem Suresi, 1-2) ayetiyle başlayan Kalem Suresi'nde de kaleme kasem edilerek yazının ne kadar ehemmiyetli olduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla kalem Allah'ın üzerine kasem eylediği ulvi bir varlıktır⁹⁴. Kur'an-ı Kerim'in pek çok yerinde ilme verilen değer söz konusuysa, muhataplarının ilme ve yazıya değer vermemesi düşünülemezdi.

Peygamber Efendimiz (sav)'in nazil olan ayet-i kerimeleri vahiy kâtiplerine yazdırması hem yazının ilerlemesine hem de ilmin kayıt altına alınmasına vesile olmuştur. Nitekim hadis-i şeriflerde ilme ve yazıya verilen önem ifade edilmiştir. Peygamber Efendimiz ilmin yazı ile tespit ve muhafaza edilmesini emrederek yazıya verdiği önemi ifade etmiştir. Tüm bu teşvikler sonucunda yazı büyük bir tekâmül evresine girmiş ve yeni bir seviyeye kazanmıştır. İslamiyet'in bu anlayışı sanatı köreltmek yerine İslam devletlerinin sanatlarında yeni bir inkılap vücuda

⁹² Ali Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999), 19.

⁹³ Uğur Derman, "Hat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul 1997), 16/427-437.

⁹⁴ İlhan Özkeçeci, *Hat Sanatını Tanımak*, (İstanbul, Yazı Gen Yayıncılık, 2017), 23.

getirmiştir⁹⁵. Kur'an'ı en güzel şekilde yazma iştiağından doğan hat sanatı İslâm sanatları içerisinde en zarif ve en sistemli olanıdır⁹⁶. Tüm İslâm âleminde en geniş şekilde paylaşılan hat sanatı Kur'an ayetlerine görünür bir şekil vermesinden dolayı sanatların en şerefli olarak telakki edilir⁹⁷.

Hz. Peygamber'in (sav), "Mürekkebi ıslah et, kalemi yont, "ba" yı uzat, "sin" i fark ettir, "mim" i köreltme, Allah kelimesini güzel yaz, er-Rahman'ı uzat, er-Rahim'i güzel yaz" şeklinde tavsiyelerde bulunduğu meşhur rivayetlerdendir⁹⁸. Hz. Peygamber burada bismelenin en güzel şekilde yazılmasını istemiş ve yazının estetik ve sanat yönüne dikkat çekmiştir.

İslâm hat sanatı en hızlı gelişmeyi ise Osmanlı döneminde yaşamıştır. Fatih'in İstanbul'u fethiyle İstanbul çok önemli bir mevkiye gelmiş ve sanatsal faaliyetlere çok fazla önem verilmiştir. Fatih dönemiyle birlikte yazıda ekoller oluşmaya başlamış ve sonraki dönemlerde de gelişerek devam etmiştir.

Asırlardır gelişimini devam ettiren hüsn-i hat sanatı çok farklı kullanım alanları bulmuştur. Özellikle Mushaf yazımında kullanılan hat yazısının, mimaride de ayetlerin taşıyıcılığını yaptığı eşsiz güzellikte örneklerine rastlamak mümkündür. Osmanlı döneminde ayet ve hadisler yer aldığı mekâna uygun seçilerek iktibas sanatı harikulade kullanılmış bu da abidevi yapıları temaşa eden insanlarda ulvi duyguların uyanmasını sağlamıştır.

Worringer bu estetik haz duygusunu, "estetik olarak haz duymak demek, benim dışımda bulunan duyulur bir objede kendimde haz duymam, kendimi onda yaşamam demektir⁹⁹" diyerek sanat eseri ile onu temaşa eden arasında cereyan eden bu empatiyi ritmin etkisiyle açıklamıştır.

⁹⁵ Muhammed Bedrettin Yazır, *Medeniyet Aleminde Yazı ve İslâm Mdeniyeti'nde Kalem Güzeli*, İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1974), 67.

⁹⁶ Nurullah Yılmaz, "Kur'an'ın İçeriksel Açından İslam Hat Sanatına Etkisi", *Balkesir İlahiyat Dergisi*, 120.

⁹⁷ Titus Burckhardt, *İslam Sanatı Dil ve Anlam*, Tercüme: Turan Koç, (2005), 80.

⁹⁸ Kadı İyaz, *eş-Şifâ*, 1-506.

⁹⁹ Wilhelm Worringer, *Soyutlama ve Özdeyişleyim*, (İstanbul: Hayalperest Yayınevi, 2017), 15.

Osmanlı Döneminde artan vakıf eserleri ve bunlar üzerinde yer alan hat yazıları hüsn-i hattın kullanım alanlarının gelişiminin bir göstergesidir. Derman'ın “*Osmanlı bir vakıf medeniyetidir, Hüsn-i hat da onun anahtarıdır*” sözüyle Osmanlı döneminde vakıf kültürünün gelişimi ve hat sanatıyla olan bağımlı ifade etmiştir¹⁰⁰.

Hat yazıları İslam tarihi boyunca ağaç, deri, mühür, yüzük ve farklı metal ve taş eşyalar üzerine yazılarak çok farklı alanlarda uygulanmaya çalışılmış fakat bunların büyük çoğunluğunda hattın direk kalemden çıkmasındaki güzellik kaybolmuştur. Yazır, bu türden yazıları “*Hakikat manasıyla ve en dar ifadesiyle yazı, el ve kalemle yazılarak vücuda getirilendir. Ne biçimde olursa olsun, nereye yazılırsa yazılsın, bir manası olsun ya da olmasın, güzel veya çirkin görünsün, bundan başkasında da mecazdır. Meselâ taşa hakkedilmiş, hendese âletleriyle çizilerek yapılmış, fırça ile doldurulmuş, fotoğrafı alınmış, işleme, dokuma vb. gibi bir başka sanatın tekniği ve icaplarıyla vücuda getirilmiş yazılar, el ve kalemle yazılan asıl yazının derece derece uzaklaşan kopyaları veya resimleridir... El ve kalemle yazılarak vücuda getirilenlere sadece hat veya yazı yahut elyazması ya da orijinal yazı denilir. Mecazîler de meselâ çizme yazı, yapma yazı, kopya yazı, basma yazı, işleme yazı diye asıl yazıdan ayırt edilirler*¹⁰¹” şeklinde ifade etmiştir.

Yukarıda açıklanan ifadeye göre mecazi yazılar arasında yer alan mühürcülük sanatı, hat, hakkâklık ve tezhip sanatını bünyesinde barındıran geniş bir sanat dalıdır. Çok sert malzeme üzerine oyularak hazırlanan mühürler üzerine mühür sahibi ismini yahut vakıf şartlarını belirttiği metni hakkâkın en güzel şekilde yazmasını istemiştir. Dile getirdiğimiz tüm bu hususiyetler doğrultusunda mühürler estetik açıdan çok kıymetli istiflerin ve bezemelerin olduğu birer sanat eseridir.

Mühür metinleri genellikle yuvarlak, oval, kare veya köşegen formlar içine yerleştirilmiştir. Uzun metinlerden oluşan mühürler dar bir alana, okunmasına engel olmayacak şekilde ahenkli bir istifle yerleştirilmiştir. Metin içinde çanaklı harflerin istif içinde dağılımı, keşideli harflerin alt alta getirilerek yazılmasıyla metne ferahlık katılmıştır. Bazı metinlerde keşideler satır çizgisi olacak şekilde yerleştirilmiş ve

¹⁰⁰ Ahmet Kılıç, “Vakıf ve Sanat Paneli”, *Vakıflar Dergisi*, (Haziran 2015), 43/187.

¹⁰¹ Mahmud Bedrettin Yazır, *Medeniyet Aleminde Yazı ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli*, (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1974), 17.

böylece mühür metni okunaklı hâle gelmiştir. Oluşan boşluklar kompozisyon birliğini sağlayacak bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir.

Resim 25. Hattat Şevki Efendi'nin Tasarlamış Olduğu Şahıs Mühür Örnekleri

Mühürcülük sanatının aşamalarını anlatan bu uygulamalar iyi bir hakkâkın aynı zamanda iyi bir hattat olması yanında desen mahfuzatına da hâkim olması gerektiğini gösterir. Mühürlerde hattın pek çok çeşidiyle yazılmış olanlarına rastlanır. Keskin kurullarla sınırlandırılan hat sanatı, kalemi kuvvetli bir hattatın elinde farklı terkiplerle sınırsız tasarımların oluşumuna elverişli bir sanat dalıdır. Mühürlerin en dikkat çekici hususiyeti de hüsn-i hattın bu kadar estetik ve farklı kompozisyonlarda kullanılmış olmasıdır.

Plastik sanatlarda çizgi, leke, form ve renk gibi plastik unsurların yüzey içinde ölçülü, ahenkli ve düzenli tekrarlarından oluşan ritim mühür düzenlemelerinin

temel taşıdır¹⁰².Mühür istiflerinde hat sanatının estetik özelliklerinden olan seyyaliyet, metanet, ibda', ölçülülük ve tahrik gibi özelliklere dikkat edilmeye çalışıldığı görülür fakat mühür kazımanın zorluğu yahut hakkâkın hat sanatında mahir oluşu gibi etkenler sonucu etkilemiştir. Arap harflerinin organik yapısında bir mührü yerleştirmek çok zor olmasına rağmen hakkâk 1cm'lik bir alana istifi yerleştirmiştir.

Resim 26. Hattat Halim Efendi'ye Ait (Hattat Mustafa Halim) Yazılı Mühür
https://www.zeytinburnukultursanat.com/media/brochures/Hattat_Halim_Ozyazıcı_Hayatı_Ve_Sanatı_S.pdf

Resim 27. Hattat Musa Azmi (Hamid Aytac) ve Hattat Hüseyin Öksüz (Konevi)'e Ait Mühür Örnekleri

¹⁰² N. Ayça Albayraktar, "Baskı Resmin İlk Örneği Mühürlere Plastik Bir Yaklaşım", *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi* 4, (2010), 25.

Örneklerde görüldüğü gibi meşhur hattatlar¹⁰³ farklı istiflerde mühür örnekleri hazırlamışlardır. (Resim 25, 26, 27, 27) Hakkâklar tarafından hazırlanan bu mühürlerde harf anatomilerinin oldukça düzgün olduğu dikkati çeker. Hat yazıları yüzyıllar içinde geçmişle bağını hiç koparmadan ilavelerle sürekli tekâmül ederek bugüne gelebilmiştir.

Hüsn-i hat sanatı ile sıkı bir ilişkisi olan mühürcülük sanatı, farklı yazı türleri ve bunların tüm inceliklerinin sert bir zemin üzerinde karmaşık istifler halinde uygulandığı meşakkatli bir sanattır. Hattın neredeyse bütün yazı türlerinin uygulanabildiği mühürcülük sanatının hakâkının da iyi bir hattat yahut hat eğitimi almış olması gerektiğinden yola çıkarak hat sanatıyla olan bağlantısını ifade etmiş oluruz.

1.3. Yazma Eserlerde Vakıf Kayıtları

Kitapları korumak ve başkasının eline geçmesine engel olmak adına kitap sahipleri kitaplarına değişik dillerde ve farklı ifadelerle bazı kayıtlar yazma ve işaretler koyma ihtiyacı duymuşlardır. Bir yazma eserin şahsi mülkiyetten çıkarılıp herkesin kullanabilmesini sağlamak amacıyla konulan kayıtlara vakıf kayıtları denilir¹⁰⁴. Vakıf kaydı, yazma bir eserin vakfedildiğini gösteren, vakf, vakf lillâhi Teâlâ, vakf fî sebîlillah vb. ifadelerdir. Geç dönem yazmalarda vakıf mühürlerine de rastlanır¹⁰⁵.

İslâm dünyasının en eski devirlerinden itibaren cami, medrese, dergâh ve umumi kütüphanelere kitaplar vakfedilir ve bu vakfedilen kitaplara vakıf kayıtları düşülürdü. Çok fazla sayıda kitabın vakfedildiği durumlarda ise vakıf şartlarını içeren bir mühür metni hazırlatılır ve vakfedilen kitaplara bu mühür basılırdı. Mühürlerin yanında temellük kayıtlarına¹⁰⁶ da yer verilirdi. Temellük kayıtları

¹⁰³ Hattat hakkâklarla ilgili yaptığımız araştırma sonucu, İ. M. Kemal İnal'ın *Son Hattatlar* adlı eserinde; Rasim Efendi, Recai Efendi, Şevket Efendi ve Vahdetî Bey'in hayatları ile ilgili bilgilere ulaştık. Hattat hakkâklarla ilgili detaylı bilgi için bkz. İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Hattatlar*, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2021); M. Zeki Kuşoğlu, *Tarihin Görgü Şahitleri Osmanlı Mühürleri*, (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi), 61.

¹⁰⁴ Orhan Bilgin, "Temellük ve Tenâsüp Kaydı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul 2011), 40/411-412.

¹⁰⁵ Murat Tala, *Dil Tarih Biyografi*, Palet Yayınları, Konya 2020, 93.

¹⁰⁶ Kitapları korumak ve başkasının eline geçmesini önlemek adına kitap sahipleri kitaplarına değişik dillerde ve farklı ifadelerle bazı kayıtlar yazma ve işaretler koyma ihtiyacı duymuşlardır. Temellük

kitabın kimlerin eline geçtiği yahut hangi kütüphanelere uğradığı ile ilgili önemli tarihi ve biyografik bilgiler içerir.

Bir yazma eserin genellikle 1a sayfasına düşülen temellük kayıtları, mühürler ve mühür ifadeleri, vakıf belgeleri ve vakıf ifadeleri ve sayfa kenarlarına düşülen notlar görülür. Bu düşülen kayıt ve bilgilerin önemi, bize el yazmasının yazıldığı muhtemel tarihi tahmin etmemizi sağlayacak bilgileri ihtiva ediyor olmasıdır¹⁰⁷. Bu tür kayıtlar, kitabı vakfedenin biyografisine- özellikle ilmi ve kültürel ilgi alanlarına-yönelik belge niteliğindedir. Dolayısıyla vakfedenin yaşadığı zaman ve kültürel ilgi alanları gibi birçok açıdan biyografik bilgi üretilebilir. Yine bu kayıtlar, eserin müellifinin yaşadığı zamanın bilinmediği durumlarda-tıpkı temellük kayıtlarında olduğu gibi- eserin müellifinin yaşadığı en geç zamanı belirleme açısından fayda sağlar¹⁰⁸. Ayrıca düşülen bu notlardan âlimin el yazısına ulaşılabilir. Böylece dönemin sanatsal yapısı hakkında yorum yapmamıza olanak sağlar. Dolayısıyla yazma eserlere düşülen bu kayıtların her biri elimizdeki metni teyit veya tespit için önemli bir kaynak durumundadırlar¹⁰⁹.

Osmanlı döneminde kurulan kütüphanelerin çoğu vakıflar yoluyla vücuda gelmiştir. Osmanlı'nın kitap kültürü ve kütüphaneler konusunda meydana getirdiği eşsiz külliyyatı, Osmanlı kültür tarihiyle ilgili gölgede kalmış noktalara vakıf kayıtları ışık tutmaktadır¹¹⁰.

Vakıf kayıtlarında yahut vakıf mühürlerinde vâkıfın şartlarının açıkça belirtildiği görülür. Bölge Yazmalar koleksiyonunda yer alan *eş-Şifa bi Tarifi Hukuki'l-Mustafa* isimli eserde yer alan Ümmi Sinan'a ait vakıf mührünün hemen üzerinde “Kad vakāfe hāze'l-Kitāb el-Hāc Muşafā el-Ma'rūf 'Alī Bey taleben li merzātillāhi te'ālā” vakıf kaydı bulunur. Ayrıca Mûcibü'n-Nidâ ilâ Kaderin Nedâ

kayıtları kitabın kimlerin eline geçtiği yahut hangi kütüphanelere uğradığı ile ilgili önemli tarihi ve biyografik bilgiler içerir. Temellük kaydı kitabın kimin malı olduğunu gösteren kayıttır. Buna mülkiyet kaydı da denilir. Temellük ifadelerinden bazıları şunlardır: Temelleke'l-fakîr..., dehale fi nevbeti'l-fakîr..., dehale bi-milki'l-fakîr..., sümme intekale ilâ..., isteshabehu'l-abdu'l-fakîr..., min kütübi'l-fakîr... vb. detaylı bilgi için bk. Orhan Bilgin, “Temellük ve Tenâsüp Kaydı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul 2011), 40/411-412; Murat Tala, *Dil Tarih Biyografisi*, Palet Yayınları, Konya 2020, 93.

¹⁰⁷ Adam Gacek, *Arapça El Yazmaları İçin Rehber*, Tercüme Ali Benli-M.Cüneyt Kara, Klasik Yayınları, 63.

¹⁰⁸ Murat Tala, *age.*, 63.

¹⁰⁹ Adam Gacek, *age.*, 63.

¹¹⁰ Bekir Şahin, “Osmanlı Dönemi Konya Kütüphaneleri”, *Konya Vakıfları*, Konya Ticaret Odası, Konya 2021.

isimli eserde yer alan Halil Hamid Paşa Mührünün hemen üzerinde şemse formu içerisine yazılmış من الكتب التى وقفها فيها بنى وشاد لمن طالعتها واستفاد من العباد سائلاً منه ان يذكر با لخير والرحمة فرحم الله من كان من اهل الخير والرحمة العبد العقل خليل حميد كفاه الله تعالى يوم الوعيد “Mine’l-kütübülletī vaḳafehā fiḥā benī veşād limen ṭāle‘ahā ve istifāde mine’l-‘ibād sā’ilen minhü en yezkūra bi’l-ḥayr ve’r-raḥmete ferḥamallāhü men kāne min ehli’l-ḥayr verraḥmete el-‘abdü’l-‘aqli Ḥalīl Ḥamīd kefāhullāhü Te‘ālā yevmü’l-va‘īd” yazılı kayıt düşülmüştür. Halil Hamit Paşa’ya ait vakıf kaydının hemen üzerinde vakfiyesinde yer alan vakıf şartlarının bulunduğu “Vaḳafe hāze’l-kitāb Ḥalīl Ḥamīd Paşa bi-şarṭi en lā yührece min ḥızānetihī 1167” yazılı mühür basılmıştır.

Mühürler ve bu kayıtlar sayesinde kitapların hangi vakfa ait olduğu sarih hale gelmiştir.

1.3.1. Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri ve Vakıf Kayıtları Arasında Karşılaştırma

Vakıf kayıtlarında vâkıfın kişisel bilgileri yanında vakıf şartları dediğimiz vakfedilen eserin özellikle muhafazası ve gelecek nesillere aktarılması hususunda dikkat edilmesi gereken konular açıkça ifade edilir. Vakıf kayıtlarında yer alan vâkıfın şart ve arzuları vâkıfın bildiği ve anladığı bir dille yazılması gerekir. Dolayısı ile vakıf şartları genellikle olabildiğince uzun ve detaylı kaleme alınmışlardır.

Mühürlerin küçük ve sert bir zemine kazınmasının zor oluşu daha çok kısa ve öz ibarelerin seçilmesine sebep olmuştur. Aynı zamanda mühürler imza olarak resmi evraklarda da kullanıldığı için genellikle sadece şahsı tanımlayan ibarelerden oluştuğu görülür.

Yazma eserlerde yer alan vakıf kayıtlarının bulunduğu sayfada vakıf ya da şahıs mühründe yer almaktadır. Vakıf kaydını kesinleştirmek adına vâkıf mührünü de basmıştır.

1.3.2. Vakıf Mühürlerinin Biyografik Değeri

Kütüphaneler, kitap vakıfları veya vakıf müesseselerinin göstergeleridir. Vakıf mühürleri de bu belgelerdendir. Vakıf mühürleri kitapların kontrol altına alınmasını sağlamakla birlikte kurumların belgesi mesabesindedir. Mühürler kitapların kayıt ve kontrol altına alınması için birer alamettir¹¹¹. Mühürlerin bir şahsa aidiyeti ifade etmesi ve imza olarak kullanılması farklı kategoriler altında incelenebilecek pek çok tanıtıcı ifadeyi bünyesinde barındırmaktadır. Özellikle vakıf mühürleri ile birlikte aynı sayfaya düşülen vakıf ve temellük kayıtlarından yola çıkarak mühür sahibi hakkında tanıtıcı bilgiler vermesi bakımından ciddi öneme sahiptir.

Yazma eserlerde yer alan vakıf mühürlerinde eserin vakfedildiğine dair bir ifade, vâkıfın adı, künyesi yahut lakabı, baba adı, mesleği, vakfedilen yer, tarih ve özellikle vakıf şartlarını içeren bilgilere ulaşmak mümkündür.

Bölge Yazmalar koleksiyonunda yer alan eş-Şemâ'ilü'n-Nebeviyye ve'l-Haşâ'ilü'l Muştafâviyye ۱۳۰۹ "es-Seyyid Müfid Mustafa Muştafâ vakafe bi-şartı enlâ yührace 1309" mühür metninde "Seyyid Müfid Mustafa çıkarılmaması şartıyla vakfetti" yazılıdır. Buradan yola çıkarak mühür sahibinin ismine, lakabına ve eserin hangi tarihte vakfedildiği bilgisine, ayrıca mühür metninde vâkıfın vakıf kaydına da ulaşılabilir. *Īkâzû'n-Nâ'imîn*'de yer alan Hâcî 'Alî Rızâ vakıf mühründe "قد وقف هذا الكتاب له تعالى الحاج على رضا النائب في بعض اللواء ابن الحاج محمد أفندی المشهور بإمام محلة الصالور ابن الحاج عثمان كتبخانة مبنية قرب جامع كبير يالواج ۱۳۱۰" el-Hâc 'Alî Rızâ en-Nâ'ib fî ba'zî'l-livâ İbn el-Hâc Muhammed Efendi el-meşhûr bi-İmâm-ı Maḥalletü's-Sâlûr İbn el-Hâc 'Oşmân ilâ kütübḥāneti mebniyetin ḳurbe Cāmi-i Kebîr Yalvaç 1310", "Salur Mahalle imamı olarak bilinen Hacı Muhammed Efendi oğlu vilayetlerden birinin nâibi Hacı Ali Rıza tarafından Yalvaç Cami-i Kebir civarında inşa edilen kütüphaneye Allah rızası için vakfetmiştir." Hacı Ali Rıza Efendi'ye ait yukarıdaki mühür metninden vâkıfın ismine, babasının ismine, mesleğine dair bilgilerin yanında hangi kütüphaneye vakfettiğine dair bilgilere de ulaşılabilir.

¹¹¹ Ahmet Çaycı, *Türk-İslâm Kültüründe Vakıf ve Sanat*, Palet Yayınları, (Konya 2018), 180.

Tüm bu bilgilerden vakfedilen eser ve vâkıf hakkında ciddi bilgilere ulaşılabilmektedir. Bu bilgilerin yer aldığı mühürler dışında “vakıf, vakfedildi” gibi ibarelerden başka vâkıf ve esere ait herhangi bir bilginin yer almadığı mühürlere de rastlamak mümkündür.

Yazma eserlerde vakıf mühürleri tasnif edilirken bazı eserlerde vâkıfa ait birden fazla mührün yer aldığı tespit edilmiştir. BY10847 numaralı yazma eserde yer alan daire formda istiflenmiş mühürde “Mustafa Kânî” yazılı olup aynı eserde mührün hemen yanında aynı kişiye ait olduğu düşünülen “Kânî” yazılı bir başka mühür daha vardır. Çalışmada incelenen BY5640 envanter numaralı *Hâşiye alâ'l-Fevâid'iz-Ziyâie* isimli eserin 184b varlığında Seyyid Ahmed'e ait iki farklı şahıs mührü basılmıştır. 1249 tarihinde hazırlanan mühürlere birinde ۱۲۴۹ “es-Seyyid Ahmed” ibaresi yazılı iken diğer mühürde ise ۱۲۴۹ “eş-Şeyh es-Seyyid el-Hâc Ahmed 1249” “eş-Şeyh ve el-Hac” ibareleri ilave edilmiştir. Aynı sayfada yer alan vakıf mühründe ise; وقف هذا الكتاب الشيخ يد الحاج أحمد العربي أبو “Bu kitabı Esmâ'nın babası Şeyh Hacı Ahmed Arabî dolaplarından çıkarılmama şartıyla vakfetti.” İbaresini yer almaktadır. Mühür sahibinin neden aynı yıl içerisinde iki farklı mühür kullandığına dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. Kullanılan iki mührün boyutu ve tezminatı birbirinden farklı olup yazı karakterine bakıldığı zaman farklı hakkâkların elinden çıkmış olabileceği izlenimi uyandırmaktadır.

Mühürlerde yapılan değişiklikler sadece metinle sınırlı kalmayıp şekil, tezminat veya mühür boyutunda da farklılıklara gidilmiştir.

Bir kişinin neden yeniden mühür kazıtma ihtiyacı duyduğunu yahut mevcut mührüne farklı ibareler ekleterek yeniden mühür hazırlattığına dair kesin bir sonuca ulaşamamıştır.

Tüm bu bilgilerden yola çıkılarak mühür sahibi ve eserin izlediği yol hakkında detaylı bilgilere ulaşılabilmektedir. Birden fazla mührü sahip olan kişilerin mühürleri incelenerek biyografilerine dair farklı bilgilere ulaşılabılır.

1.3.3. Vakıf Mühürlerinde Silinmiş Kısımlar Nasıl Okunur?

Yazma eserlerde basılı bir mührü bugün okumak tamamen ihtisas gerektiren meşakkatli bir iştir. Mühürleri okumak için farklı alanlarda birçok hususi bilgiye ihtiyaç duyulur. Bazıları ayet ve hadisi, Arapça veya Farsça meşhur bir sözü veya bu dillerde beyitleri, cümleleri havi bulunduğundan Arapça ve Farsçaya hâkimiyet gerektirmektedir. Devamında mühürlerde yer alan klişe ibareleri, sıklıkla kullanılan söz veya ayet ve hadis-i şerifleri Türkçe, Arapça, Farsça manzum ve mensur atasözlerini bilmek gereklidir.

Genellikle bir santimetre gibi küçük bir alana çok girift hazırlanmış istiflerden oluşan mühürlerin, belli belirsiz birkaç harfinden tamamını okuyabilmek oldukça zor hatta çoğu kez mümkün olmamaktadır. Mühür hazırlanırken yapılan hatalar yahut mürekkep ve kâğıttan kaynaklanan olumsuzluklar da mühür metninin okunmasını güçleştirmektedir. Mürekkep dağılmaları veya mührün zamanla aşınmasından kaynaklanan bozulmalar da mühür metnini okumayı zorlaştırmaktadır.

Mühür metinlerinde bulunan ibarelere aşina olmak okumayı kolaylaştırmaktadır. Bazen aynı mührün farklı koleksiyonlarda yer alan eserlerde basılı örneklerine ulaşılarak okunmayan kısımlar bulunmaya çalışılmıştır. Eserin dijital görüntüsünde net olmayan mühürler eserin orijinaleri üzerinden karşılaştırılarak okunmaya çalışılmıştır. Farklı programlarla mühür netleştirilerek okunmaya çalışılmıştır.

Bazı durumlarda vakıf ve temellük kayıtları kontrol edilerek mührde yer alan ibareler karşılaştırılarak okunmaya çalışılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KONYA BÖLGE YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN YAZMA ESERLERDEKİ VAKIF MÜHÜRLERİ VE ANALİZLERİ

2.1.Konya Bölge Eser Kütüphanesi Tarihçesi

Binlerce el yazması ve nadir eseri bünyesinde barındıran, Anadolu'nun hafızası diyebileceğimiz Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi 20 Temmuz 1984 tarihinde Turizm Bakanlığınca hizmete açılmıştır.

Kütüphane'nin kurulmasında Burdur İl Halk Kütüphanesi'ni sel basması ve çok sayıda el yazması nadir eserin zarar görmesi etkili olmuştur. Bu olayın ardından Konya Yazma Eserler Kütüphanesi, ülkemizin farklı bölgelerinde bulunan yazma eserler koleksiyonlarını toplamak, gerekli bakım ve onarımlarının yapılmasını sağlamak ve uygun şartlar altında muhafaza ederek araştırmacıların hizmetine sunmak niyetiyle kurulmuştur.

800-1000 yıllık nadir el yazması eserlere ev sahipliği yapan Konya Yazma Eserler Kütüphanesi Müdürlüğü, 28.12.2010 tarihinde kabul edilen 6093 sayılı "Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun" ile "Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü" olmuştur.

Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğüne bağlı olarak hizmet veren kütüphaneler; Yusuf Ağa Yazma Eser Kütüphanesi, Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi, Kayseri Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi, Manisa Yazma Eser Kütüphanesi' dir.

2.2. Katalog

Çalışma kapsamında 55 adet vakıf mührü tespit edilmiş ve mühürlerin kataloglanmasında kronoloji esas alınmıştır. Tarihi belli olmayan mühürler ise katalog kısmının sonuna eklenmiştir.

İlk olarak mühür görseli verilip transkribe edilmiştir. Devamında mührün yer aldığı eser ve mührü ait özellikler belirtilmiştir. Değerlendirme kısmında ise mühürlerin detaylı analizleri yapılmıştır.

Mühür metinleri okunurken mühür metninde geçtiği şekliyle yazılmış ve değerlendirme kısmında doğru yazımına temas edilmiştir. Yer adları *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*'nden kontrol edilerek değerlendirme kısmında işaret edilmiştir. Mehmed, Muhammed “محمد” gibi ortak yazımı olan isimlerde mühür sahibi hakkında araştırma yapılmış doğrusuna ulaşamadığı takdirde Mehmed/Muhammed şeklinde yazılmıştır. Türkçede yaygın olan özel isimlere “Ahmet, Mahmud...” transkripsiyon uygulanmıştır. Cümle başında geldiği durumlarda bile “ل”, “el” takısı küçük harfle yazılmıştır. Mühürlerde yer alan tarihler tercümelerde tekrar yazılmamıştır. Arapça ibareli olan mühürlerde geçen Farsça ve Osmanlıca kelimeler mührü sadık kalınarak yazılmış, değişiklik yapılmamıştır.

Katalog 1

HÜSEYİN RIZA BEY

حسين رضا بك

Resim 28. BY7044 *Hāşiye ‘alā Şerhi Hidāyeti’l-Hikme* İsimli Eserde Yer Alan Hüseyin Rıza Bey Vakıf Mührü

Mühür Metni

هو الباقي مرحوم حسين رضا بك ابن المرحوم صالح سفيان بك عليهم الرحمة والغفرانك رضاء الله تعالى
وقفيدر ولا يبيع ولا يرهن ولا يستعار ١٠٧٥

Okunuşu

Hüve’l-Bâkî merhûm Hüseyin Rızâ Bey ibn el-merhûm Şâlih Süfyân Bey
‘aleyhimü’r-raḥmetü ve’l-ğufrânın¹¹² rızâ’ en lillâhi te’âlâ vaḳfıdır. Velâ yübâ’u velâ
yurhenü vela yüste’âru 1075.

Anlamı

Bâkî olan ancak O’dur. Merhum Salih Süfyân Bey oğlu Hüseyin Rıza Bey, Allah
rızası için vakfetmiştir. Allah ikisinden de razı olsun. Satılmaz rehin ve ödünç
verilemez.

¹¹² غفرانك veya الغفران و şeklinde gelmesi gerekir. Mühür metninde olduğu gibi yazıldığı için herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Demirbaş No	: 7044
Eser Adı	: <i>Hâşiye alâ Şerhi Hidâyeti'l-Hikme</i>
Müellif	: Molla Muslihuddîn Muhammed (Mehmed) b. Salâh b. Celâlidîn Mültevi el-Lârî (ö.979/1572)
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Sözbaşları ve keşideler kırmızı, yeşil bez kaplı, yıldız zencirekli miklepli bir cilt içinde bulunmaktadır.
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Ta'lik
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 39x44
Mührün Bulunduğu Yer	:19b, 51b, 69b

Eserin sayfa kenarlarında “Hikmetü'l-Ayn” şerhinden, Abdurrahim, Mahmud, Hasan, Muhyiddin, Nasireddin, Şiranişi, Fahreddin ve Kasım'dan nakiller ve düzeltmeler bulunmaktadır. Eser 49 yapraktan oluşur ve İslam felsefesini konu edinir. Eser, Esirüddin el-Ehberi'nin “Hidâyetü'l-Hikme”sine, Kadı Mir Hüseyin b. Muined-din el-Meybudî'nin şerhine haşiyedir.

Eserde yer alan mühür, talik hatla yazılmış olmakla birlikte ta'lik hattın estetik özelliklerini yansıtmamaktadır. Dik yazılan harflerin eğimlerine dikkat edilmiştir. Yazı genelinde aynı harflerin yazımlarında bütünlük sağlanamamıştır. İstif genelinde oluşan boşluklar tezyinî ve mühmel işaretlerle ve bitkisel motiflerle giderilmiştir. İstifte harflerin satır nizamına uygun yazılmamış olması ve çok iç içe yazılması sanatsal açıdan değerlendirme yapmamızı güçleştirir.

Arapça bir ibare olan “hüve'l-bâkî”, “varlığının sona ermesi düşünülmemeyen, ebedi var olan” anlamına gelmektedir. Klişeleşmiş olan bu ibare özellikle kabir taşları üzerindeki kitabelerin en üst kısmına bâkî olanın yalnız Allah olduğunu, ölümden hiç kimsenin kurtulamayacağını ifade etmek için yazılmaktadır. BY7044 envanter numaralı *Hâşiye alâ Şerhi Hidâyeti'l-Hikme* isimli eserde yer alan Hüseyin Rıza Bey'e ait vakıf mühründe istifin ilk başında yer alır.

Resim 29. BY7044 Hâşiye 'alâ Şerhi Hidāyeti'l-Hikme İsimli Eserin Hâtime Sayfası

Resim 30. BY7044 Hâşiye 'alâ Şerhi Hidāyeti'l-Hikme İsimli Eserin Dış Kapağı

Resim 31. BY7044 Hâşiye 'alâ Şerhi Hidāyeti'l-Hikme İsimli Eser vr.19b

Katalog 2

ZEYNEL ÂBİDÎN

زين العابدين

Resim 32. BY957 Numaralı *Âdâbü'l- 'Aqūdiyye* İsimli Eserde Yer Alan Zeynel Âbidîn Vakıf Mührü

Mühür Metni

قد وقف هذا الكتاب الشريف السيد الحاج زين العابدين بن السيد عبد الرحمان المدعو بجاوش زاده القرمانى على أولاده و أولاد أولاده بشرط أن لا يرهن ولا يبيع ولا يغير

Okunuşu

Ḳad vaḳafe hāzā'l-kitābe'ş-şerīf es-Seyyid el-Hāc Zeyne'l- 'Âbidîn b. es-Seyyid 'Abdurrahmān el-med'uv bi-Çāvuşzāde el-Ḳaramānī 'alâ evlādihī ve evlādi evladihī bi-şarti en lā yürhene velā yübā'a velā yügayyera 1131

Anlamı

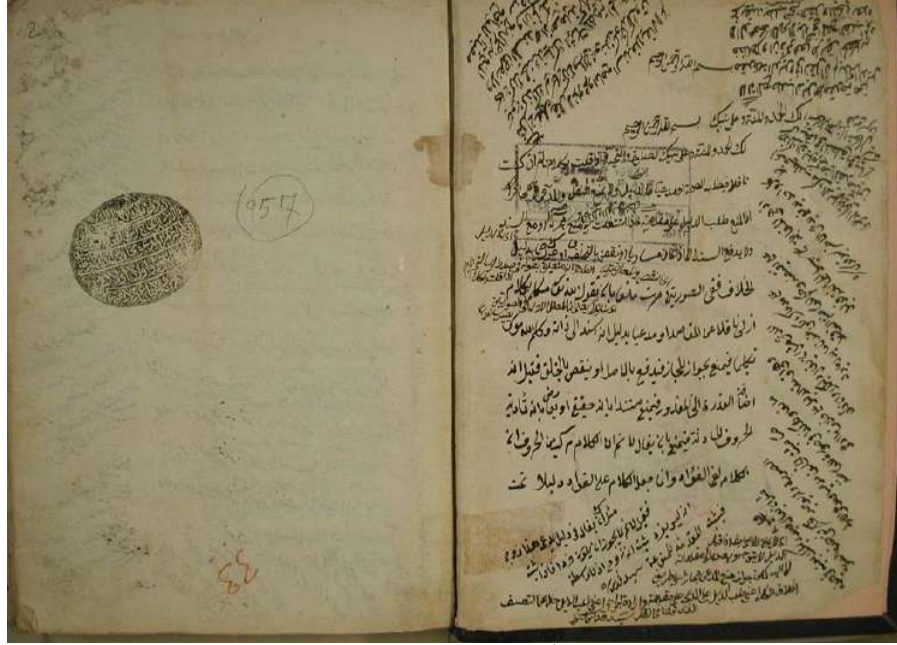
Bu kıymetli kitabı Karamanlı Çavuşzade diye çağrılan Seyyid Abdurrahman oğlu Seyyid Hacı Zeynel Abidin, çocuklarına ve çocuklarının çocuklarına, rehin verilmemesi, satılmaması ve değişiklik yapılmaması şartıyla vakfetti.

Demirbaş No	: 957
Eser Adı	: <i>Adabu'l-Adudiyye/er-Risâletü'l-Adudiyye</i>
Müellif	: Adudüddin el-Îcî, Ebu'l-Fazl Abdurrahmân b. Ahmed b. Abdulgaffâr el-Îcî eş-Şirâzî eş-Şebankârî el-Bekrî eş-Şâ'fi'î, 756/1355
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Cilt yok
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Hatt-ı İcâze
Mühür Şekli	: Oval
Mühür Ölçüsü	: 35x43
Mührün Bulunduğu Yer	: 2a, 33b

957 envanter numaralı eser, *Adabu'l-Adudiyye, Haşiye ala Şerhi Risale fi İlmi Adabi'l-Bahs, Haşiye ale'r-Risaleti'l-Hanefiyye, Risaletü'l-Hanefiyye, Şerhu Risaleti fi Adabi'l-Bahs* isimli beş risaleden oluşur. Medreselerde uzun süre ders kitabı olarak okutulup ezberletilmiş olan risâle, istidlâl yolu ve metodları ve nazar ilminin kuralarını içeren “on satır” dan ibarettir. 5175 numaralı eserin 1a, sayfasında da aynı mühür mevcuttur.

Sülüs yazı çeşidiyle yazılan mühür oval formda istiflenmiştir. Yukarıdan aşağıya beş katman hâlinde istiflenen mührün satır araları harflerin keşideleri uzatılarak belirtilmiş ve böylece istifte estetik bir görünüm sağlanmıştır. “vaqafe” (وقف) kelimesinde “fe” (ف) harfi, “el-fakîr” (الفاقر) kelimesinde “fe” (ف) harfi, “es-seyyid” (السيد) kelimesinde “sin” (س) harfi, “el-ğaramânî” (القرمانى) kelimesinde “ye” (ى) harfi, “alâ” (على) kelimesinde “ye” (ى) harfinin olması gereken ölçülerden daha uzun olduğu görülür. Keşideli harflerin istif içinde dağılımı yazının bütün hâlinde umumi ahenginin muhafaza edildiğini gösteriyor. Metnin başlangıcından nihayetine harflerin aynı usluhta devam ediyor oluşu latif bir görüntü oluşturmaktadır. Tekrar eden harflerin aynı karakterde yazılması ve harfler arasında estetik bir insicamın var oluşu bize mühür metninin olgun bir kalemin elinden çıkmış olabileceğini gösterir. 35x43 boyutunda çok küçük bir alana ve sert bir zemine bu kadar uzun bir metnin hakkedilmesinin zorluğunu göz önünde

bulundurursak harflerin ölçülerinde ve anatomilerinde oluşan küçük deformasyon ve stilizasyonları hata olarak değerlendirebiliriz.

Resim 33. BY957 Ādābū'l- 'Aḡūdiyye İsimli Eser vr.2a

Resim 34. BY957 Ādābū'l- 'Aḡūdiyye İsimli Eserin Dış Ön ve Arka Kapağı

Resim 35. BY5175 Ādābū'l- 'Aḡūdiyye Eser vr.1a

Katalog 3

ŞEYH ALİ B. YUSUF

الشيخ على بن يوسف

Resim 36. BY1648 Numaralı *et-Tavzih fi Halli Ğavāmiẓi't-Tenkīh* İsimli Eserde Yer Alan 'Ali b. Yūsuf'a Ait Vakıf Mührü

Mühür Metni

وقف هذا الكتاب الشيخ على بن يوسف وقفا صحيحا سنة ١١٤٣

Okunuşu

Vaḳafe hāza'l-kitāb eş-Şeyḫ 'Alī b. Yūsuf vaḳfen saḫīḥan sene 1143

Anlamı

Bu kitabı Şeyh Ali oğlu Yusuf 1143 senesinde sahih bir vakıfla vakfetti.

Demirbaş No	: 1648
Eser Adı	: <i>et-Tavzîh fî Halli Gavâmizi 't-Tenkîh</i>
Müellif	: Sadrüşşerîa es-Sânî Ubeydullah b. Mes'ûd b. Tâcişşerîa Ömer b. Sadrişşerîa el-Evvel Ubeydillâh b. Mahmûd el-Mahbûbî el-Buhârî (ö. 747/1346)
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Siyah çaharkuşe deri, kapakları ebru kaplı, mukavva cilt
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Hatt-ı İcâze
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 33x35
Mührün Bulunduğu Yer	: 1a, 2a, 3a, 38a, 54a, 77a, 109a, 129a, 135b

İncelenen eserde Ehl-i Sünnet'in fikhî meseleleri ve dört imamın usulleri ve ihtilafları üzerinde durulmuştur.

Yukarıdan aşağıya doğru daire formda istiflenen mühür hatt-ı icâze ile yazılmıştır. Kompozisyon genelinde harf anatomilerinde birlik sağlanamamıştır. İstif kurallarına riayet edilmediği, kelimelerin gelişigüzel yerleştirildiği ve boşluk dengesine dikkat edilmediği görülür. “Vaḳafe” (وقف) kelimesinde “fe” (ف) harfi keşideli yazılmıştır.

Resim 37. BY1648 *et-Tavzîh fî Halli Gavâmizi 't-Tenkîh* İsimli Eser vr.109a

Resim 38. BY1648 et-Tavzîh fî Halli Ğavāmizi't-Tenkîh İsimli Eser vr.77a

Katalog 4

EL-HÂC OSMAN EFENDİ

الحاج عثمان أفندي

Resim 39. BY7958 Numaralı *en-Nuṭefü'l-Ḥisān fi'l-Fetāvā* İsimli Eserde Yer Alan 'Osmān Efendi'ye Ait Vakıf Mührü

Mühür Metni

وقف كتابخانه حفظی زاده الفقیر الحاج عثمان أفندی بجامع محكمه باماسیه ۱۱۴۹

Okunuşu

Vakf-ı Kitābhāne-i Hıfzı-zāde el-Faḫīr el-Ḥāc 'Osmān Efendi bi-Cāmi-i Maḥkeme
bi-Amāsyā 1149

Anlamı

Hıfzı oğlu Hacı Osmān Efendi kütüphanesinin Amasya'daki Maḥkeme Camisi'ne
vakıftır. Sene 1149.

Demirbaş No	: 7958
Eser Adı	: <i>En-Nutefü 'l-Hisân fi 'l-Fetâvâ</i>
Müellif	: Demrâcî, Ebû Ubeyd Kâsım b. Hüseyin el-Gaznevî, 801/1398
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Vişne rengi tam meşin salbek şemseli zencirekli miklebli cilt
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Hatt-ı İcâze
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 24x26
Mührün Bulunduğu Yer	: 1a ve son sayfa

Eser 251 yapraktır ve Hanefi fikhını konu edinir. Söz başları kırmızı renklidir. Hatt-ı icâze ile yazılan mühür daire formda yukarıdan aşağıya doğru istiflenmiş ve harfler keşideli yazılmıştır. “Hıfzı” (حفظى) kelimesinde “ye” (ى) harfi, “el-Faķır” (الفقير) kelimesinde “Kaf” (ق) harfi ve “efendî” (أفندى) kelimesinde “ye” (ى) harfi uzatılarak yazılmıştır. Osman ve Mehmed kelimelerinde mim harflerinin alt alta aynı yazılışı ve “el-hâc” ve “câmi'i” kelimelerindeki “ha” harflerinin aynı yazılmasıyla istifte ritmik bir ahenk oluşturulmuştur. Kompozisyonda oluşan boşluklar bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Tarih istifin alt kısmına yerleştirilmiştir.

Resim 40. BY7958 Numaralı *en-Nutefü 'l-Hisân Fi 'l-Fetâvâ* İsimli Eserin Son Varağı

Katalog 5

SEYYİD NU'MÂN PAŞA

سید نعمان پاشا

Resim 43. BY48 Numaralı *Hāşīye 'alā Şerhi Tehzībi'l-Manṭıq ve'l-Kelām* İsimli Eserde Yer Alan Seyyid Nu'mân Paşa'ya Ait Vakıf Mührü

Mühür Metni

[هذه الوقف السيد نعمان پاشا سنه ١١٦١]

Okunuşu

Ḥāzihi'l-vaḳfū¹¹³ es-Seyyid Nu'mân Paşa sene 1161

Anlamı

Seyyid Nu'man Paşa vakfıdır.

¹¹³ هذا الوقف “Ḥāza'l-vaḳfū” olarak yazılması gerekiyor, هذه الوقف “Ḥāzihi'l-vaḳfū yazılarak gramer hatası yapılmış.

Demirbaş No	:48
Eser Adı	: <i>Hâşiye alâ Şerhi Tehzîbi'l-Mantık ve'l-Kelâm</i>
Müellif	: Mir Ebu'l-Feth Muhammed b. Emin es-Sa'îdî el-Erdebîlî, 976/1568
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap harfli/Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Söz başlıkları kırmızı yazılı şiraze dağınık, sağ deffe düşmüş sırtı siyah meşin karton kaplı cilt
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Kâtip yazısı
Mühür Şekli	: Damla
Mühür Ölçüsü	: 27x3
Mührün Bulunduğu Yer	: Mühür alıntılıandığı nüshanın 16b, 55b, 87b, 116b, 120b, 128a, 128b, 144a,144b, 150b, 170b, 179b, 181b sayfalarında yer almaktadır.

Üzerinde çalışma yaptığımız eser, 184 sayfadır ve eserde mantık ve kelam konuları işlenmiştir. Ele aldığımız eser, *Hâşiye ala Şerhi Tehzibi'l-Mantık ve'l-Kelâm*, *Hâşiye ale'l-Hidaye fî Kısmi'l-Mantık*, *Şerhu Tehzibi'l-Mantık ve'l-Kelâm* isimli 3 eserden oluşur. Alıntılıandığı nüshanın 16b, 55b, 87b, 116b, 120b, 128a, 128b, 144a,144b, 150b, 170b, 179b, 181b sayfalarında yer alan mühür, damla formunda istiflenmiş ve kâtip yazısıyla yazılmıştır. Mührün genelinde herhangi bir istif kaygısı güdülmemiştir.

Resim 44. BY48 *Hāṣiye 'alā Şerhi Tehzîbi'l-Mantıḳ ve'l-Kelām* İsimli Eser vr.181b

Resim 45. BY48 *Hāṣiye 'alā Şerhi Tehzîbi'l-Mantıḳ ve'l-Kelām* İsimli Eser vr.16b

Katalog 6

ALİ HOCA

على خواجه

Resim 46. 6444 Envanter Numaralı *el-Maksūd* İsimli Eserde Yer Alan Hâlîl Efendi Vakıf Mührü

Mühür Metni

[من الكتب التي وقفها الحاج خليل أفندي بن الحاج علي خواجه

الروزنامه الأول لدار الكتب التي بناها بمدرسه خواند خاتون في مولده و هي القيصريه ١١٦٤]

Okunuşu

Mine'l-kütübi'lleti veḳafehâ el-Hâc Hâlîl Efendi b. el-Hâc 'Alî hoca er-rûznâmçe-i el-evvel li dâri'l-kütüb elletî benâhâ bi-medrese-i Hâned Hâtun fî mevlidihî ve hiye el-Ḳayşeriyye 1164

Anlamı

Hacı Ali oğlu Hacı Halil Efendi'nin doğum yerinde inşa ettiği Haned Hatun Medresesi Kütüphanesine vakfettiği kitaplardandır.

Demirbaş No	: 6444
Eser Adı	: <i>el-Maksûd</i>
Müellif	: Ebû Hanîfe Numan b. Sâbit el-Kûfî? ¹¹⁴
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli/Nesih
Cilt Özellikleri	: Mihrabiye nefis tezhipli, cetveller altın yaldızlı, şemseli, zencirekli siyah tam meşin yeni cilt.
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Sülüs
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 35x35
Mührün Bulunduğu Yer	: 1b, 2a, 35b, 47b

Çalışmamızda incelediğimiz Arap dilini konu edinen eser, 50 sayfadır ve *el-Emsile, el-Maksûd, Binâ`ü'l-Efâl* isimli üç risaleden oluşur.

Alıntılanan mühür 2a numaralı sayfanın sol köşesinde cetvele bitişik yer alır. Nohudi renk kâğıda basılmış ve siyah renklidir. Dâire formda yukarıdan aşağıya doğru istiflenen mühürde satır araları harflerin keşideleri uzatılarak ayrılmıştır. İstif genelinde denge sağlanmış olup boş kalan kısımlar bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. “Elletî” (التي) kelimesinde “ye” (ی) harfi ve “efendî” (افندی) kelimesinde “ye” (ی) harfi ya-i makûsi “er-ruznâmçe” (الروزنامچه) kelimesinde “çe” (چ) harfi, “bi-medrese-i” (بمدرسه) kelimesinde “sin” (س) harfi, “hiye” (هي) kelimesinde (ی) harfi keşideli olarak yazılmıştır ve bu uzatılarak yazılan harfler alt alta yazılarak ritim oluşturulan keşidelerin satır çizgisi görünümünde kullanılmasıyla istifte ahenk sağlanmıştır.

¹¹⁴ Birgivî bahsedilen eserin İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe tarafından kaleme alındığını söylüyorsa da, kaynaklarda bu görüşü destekleyen herhangi bir görüşe rastlanmamıştır. Mehmet Zeki Kuşoğlu, “Hakkâklık”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/204-205.

Resim 47. BY6444 Envanter Numaralı *el-Maḫsūd* İsimli Eser vr.1b ve 2a

Resim 48. BY6444 Numaralı *el-Maḫsūd* İsimli Eser vr.2a' da Yer Alan Mühür Detayı

Katalog 7

HALİL HAMİD PAŞA

خليل حميد پاشا

Resim 49. BY4452 Envanter Numaralı *Mecālisü's-Sināniye* İsimli Eserde Eserde Yer Alan Halil Hāmīd Paşa Vakıf Mührü

Mühür Metni

[وقف هذا الكتاب خليل حميد پاشا بشرط أن لا يخرج من خزائنه ١١٦٧]

Okunuşu

Vaḳafe hāze'l-kitāb Ḥalīl Ḥamīd Paşa bi-şarṭi en lā yühṛace min ḥızānetihī 1167

Anlamı

Bu kitabı Halil Hamid Paşa dolabından çıkarılmamak şartıyla vakfetti.

Demirbaş No	: 4452
Eser Adı	: <i>Mecalisü's-Sinaniye</i>
Müellif	: Ümmî Sinanzâde, Hasan b. Mehmed el-Halvetî (1088/1677)
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Nesih
Cilt Özellikleri	: Sözbaşları ve keşideler kırmızı, salbek şemseli mahfazalı kahverengi tam meşin cilt
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Ta'lik
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 25x25
Mührün Bulunduğu Yer	: Ia, 1a, 68b, 154a

Analiz edilen mühür, 3688 numaralı *İkdü'l-Cuman fî Târîhi Ehli'z-Zaman* adlı eserde 1a/b, 2a, 53b, 54a, 118b, 118a, 256b, 257a, 264b sayfalarında; 3709 numaralı *Burhân-ı Katı* isimli sözlüğün, 1a/b, 2a, 9b, 141b, 264b, 371b, 443b, 500b sayfalarında; 3818 numaralı Ib, 1a, 232b, sayfalarında; 3902 numaralı *Mealimüt Tenzil* isimli kitabın, 1a, 2a, 90b, sayfasında; 3931 numaralı *Mefâtihu'l-Gayb'ın* 1a, 2a, sayfalarında; 3975 numaralı *Garaibü'l-Kur'an* ve *Reğâibü'l-Furkan* isimli eserin, 1a, 7a, 104a, 495b, 652b, 719b sayfalarında; 3997 numaralı *Tefsiru Ziyain* isimli eserin, 1a/b, sayfalarında; 4029 numaralı eserin, cildin iç kapağında, 1b sayfalarında, 4052 numaralı *el-Müsned* isimli eserin 1a/b, sayfalarında; 4101 numaralı *Mucibu'n-Nida ilâ Şerhi Katri'n-Nedâ* isimli eserin 1a/b, 67b, 117b sayfalarında; 4452 numaralı *Mecâlisü's- Sinâniyye* isimli eserin zahriye sayfasında, Va, 68b, 154a sayfalarında mevcuttur.

Yazı sanatı açısından, harflerin eğim ve açıları müsavi olup harf aralarındaki boşluk dengesine dikkat edildiği görülür. Yukarıdan aşağıya doğru istiflenen yazıda bazı harflerde satır nizamına dikkat edilmemiştir. “Kitâb” (كتاب) kelimesinde “be” (ب) harfi keşideli yazılmış ve içine istifin bir kısmı yerleştirilmiştir. “bi şartı” (بشرط) kelimesinde “be” (ب) harfi uzatılarak yazılmıştır. Talik yazının hususiyetlerinden olan harflerin ince başlayıp kalın devam etmesi

şartına riayet edildiği görülür. Tarih istifin hemen altında oluşan boşluğa eklenmiştir. Hakkâk imzasının bulunduğu nadir mühürlere birisidir.

19. asırda yetişmiş I. Abdülhamid dönemi sadrazamlarından olan Halil Hamid Paşa'nın 1197-1783 tarihli vakfiyesinde de belirtildiğine göre Isparta'da Hacı Abdi Efendi Camii içine yaptırdığı kârgir binada bir kütüphanesi bulunmaktaydı. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde kayıtlı bulunan Halil Hamid Paşa vakfiyesinde;

“...kütübü merkume-i nâzır ve beher hafta tâdât ve kütüphâne-i merkûmeden gerek ruhen ve gerek kefill-i mal zuhur eder ise dahi; idhal ve ihrâca rıza vermeyip, nezâret ve mukâbelesinde yevmî beş akçe vazife verile...”

Yazılarak kütüphane dışına kitapların çıkarılmasına müsaade etmediğini açıkça belirtmektedir. Ayrıca vakfiyede kitapların her hafta sayılmasını ve bu işle vazifeli kişilere de 5 akçe ödenmesi gerektiğini belirtmiştir.¹¹⁵

Çalışmamızda analiz edilen mührün yer aldığı eser, Halil Hamid Paşa kütüphanesinden Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ne devredilen kitaplardan olup mühür içinde vakfiyeyi destekleyen, “vaqafe hâze'l-kitâb Halil Hamid Paşa bi-şarti en lâ yuḥrace min hızanetihi 1167” ibaresi yer alır.

Ayrıca *Mûcibü'n-Nidâ ilâ Kaderin Nedâ* isimli eserde yer alan Halil Hamid Paşa Mührünün hemen üzerinde şemse formu içerisine yazılmış من الكتب التي وقفها فيها لخير والرحمة فرحم الله من كان من اهل الخير بنى وشاد لمن طالعتها واستفاد من العباد سائلاً منه ان يذكر با والرحمة العبد العقل خليل حميد كفاه الله تعالى يوم الوعيد “Mine'l-kütübülletü vaqafehâ fihâ benî veşâd limen ṭâle'ahâ ve istifâde mine'l-'ibâd sâ'ilen minhü en yezkûra bi'l-ḥayr ve'r-raḥmete ferḥamallâhü men kâne min ehli'l-ḥayr verraḥmete el-'abdü'l-'akli Ḥalîl Ḥamîd kefâhullâhü Te'âlâ yevmü'l-va'id” yazılı kayıt düşünülmüştür.

¹¹⁵ A. Turâbî Tütüncü, *Halil Hamid Paşa Vakfiyesi ve Isparta Kütüphanesi*, s. 91.

Resim 50. BY3709 Numaralı *Mecâlisü's-Sinâniye* İsimli Eser vr. 1b

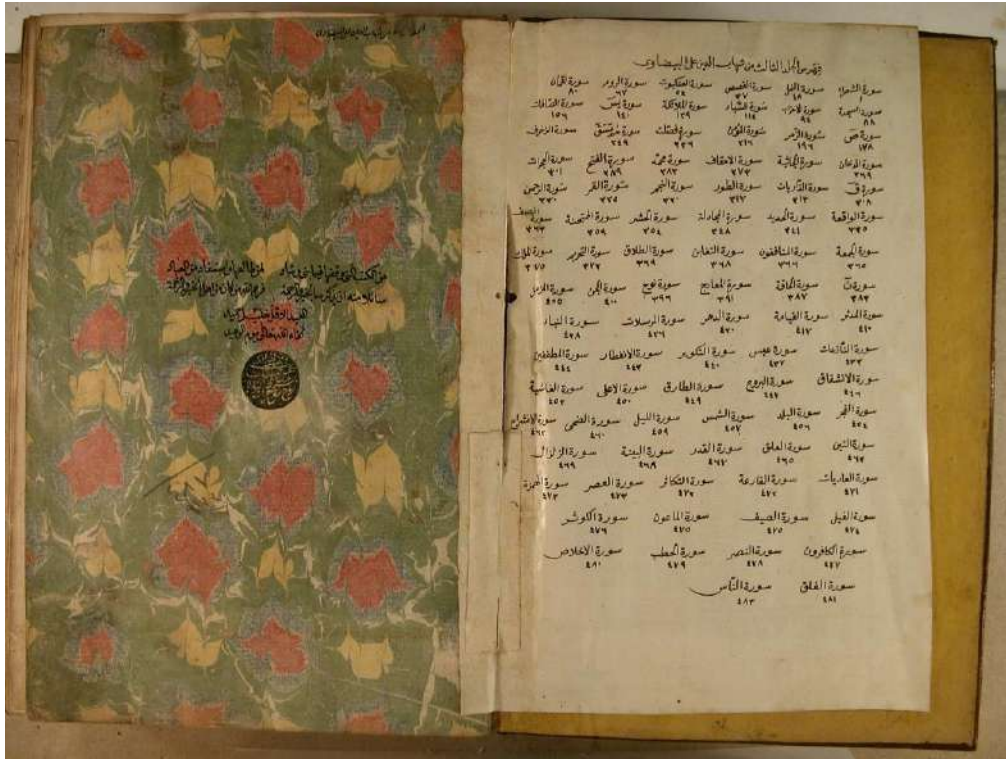
Resim 51. BY3709 Numaralı
Burhân-ı Kaṭı' vr. 1a

Resim 52. BY3931 Numaralı
Mefâtiḥü'l-Ġayb vr. 1a

Resim 53. BY3975
Numaralı *Ġarâibü'l-
Ķur'ân* vr. 495b

Resim 54. BY4101 *'İnâyetü'l-Kâzî Kifâfeti'z-Zadî* İsimli Eserin Arka İç Kapağında Bulunan Hâli Hâmid Paşa Vakıf Mührü ve Kaydı

Resim 55. BY4101 *Mücibü'n-Nidâ İlä Şerhi Kaderi'n-Nedâ* İsimli Eserde Yer Alan Vakıf Kaydı ve Mührü vr. 1a

Resim 56. BY4101 *Mücibü'n-Nidâ İlä Şerhi Kaderi'n-Nedâ* İsimli Eserde Yer Alan Vakıf Kaydı Detay

Katalog 8

EL-HÂC MUSTAFA SIDKI

الحاج مصطفى صدقي

Resim 57. BY 8243 Numaralı *el-Ḳāmūsü'l-Muḥīṭ* ve *'l-Ḳābūşü'l-Vāsīṭ* İsimli Eserde Yer Alan Muştafâ Şıtkı Efendi'ye Ait Vakıf Mührü

Mühür Metni

[وقف هذا الكتاب الحاج مصطفى صدقي غفر له ١١٧٩]

Okunuşu

Vaḳafe hāze'l-kitāb el-Ḥāc Muştafā Sıdkı ğufira leh 1179

Anlamı

Bu kitabı Mustafa Sıtkı vakfetti. Mağfiret olunsun.

Demirbaş No	: 8243
Eser Adı	: <i>el-Kâmûsü'l-Muhît ve'l-Kâbûsü'l-Vasît</i>
Müellif/ Müstensih	: Fîrûzâbâdî, Ebû Tâhir Mecdüddin Muhammed b. Yâ'kub b. Muhammed el-Fîrûzâbâdî eş-Şirâzî, 817/1415
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap harfli/Nesih
Cilt Özellikleri	: Tam bordo yıpranmış-yırtılmış deri kaplı yıldız zencirek ve şemse motifli mukavva cilt.
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Ta'lik
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 2x22
Mührün Bulunduğu Yer	: 379a

Çalışmamıza konu olan eser, 378 sayfadan oluşur. *El-Kâmûsü'l-Muhît ve'l-Kâbûsü'l-Vasît ve Şerhu Müsellesati Kutrub Nazmen* isimli iki risaledir. Çalıştığımız eser birinci risale olan *el-Kâmûsü'l-Muhît ve'l-Kâbûsü'l-Vasît* isimli eserdir. Keşideler ve söz başları kırmızı mürekkeplidir. Eserde muhtelif yerlerde mürekkep yanıkları vardır. Arap dilini konu edinir.

Açık nohudi renk kâğıda siyah renkte basılan mühür, oval formda istiflenmiş ve talik hattıyla yazılmıştır. Mührün bazı yerleri silinmiş ve bu durum metnin okunmasını zorlaştırmıştır. Yukarıdan aşağıya doğru hazırlanan istifte keşideli harfler kullanılmıştır. “Vaqafe” kelimesinin “fe” (ف) harfi uzatılarak yazılmış ve “Muştafâ” isminin “ye” (ع) harfi ya-i makûsi yazılarak istifte denge sağlanmıştır. Tarih metnin hemen altında oluşan boşluğa yerleştirilmiştir.

Vakıf mührünün hemen üstünde Kûfî hatla ما شاء الله لا قوة إلا بالله “Māšā'allāh lā kuvvete illā billāh”, “Allah’ın şânı ne yücedir. Allah’tan başka kuvvet yoktur” ibaresi yazılı bir mühür daha vardır. Metnin altında oluşan boşluk bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir.

Resim 58. BY8243 *el-Ḳāmūsü'l-Muhîṭ ve'l-Kābūsü'l-Vāšîṭ* vr. 379a

Resim 59. BY8243 *el-Ḳāmūsü'l-Muhîṭ ve'l-Kābūsü'l-Vāšîṭ* vr. 379a

Resim 60. BY8243 *el-Ḳāmūsü'l-Muhîṭ ve'l-Kābūsü'l-Vāšîṭ* Mühür Detayı vr. 379a

Katalog 9

FÂİK OSMAN

فائق عثمان

Resim 61. BY7770 *Kırk Sual* İsimli Eserde Yer Alan Fâ'ik 'Osmân Efendi'ye Ait Vakıf Mührü

Mühür Metni

وقفت هذا الكتاب لمرضاة الله تعالى بشرط أن لا يخرج من دار الكتب وأنا الفقير فائق عثمان المفتي بأضروم
تقبل الله بقبول حسن سنة إحدى ومائتين وألف

Okunuşu

Vağaftü hâze'l-kitâb li-merzâtillâhi te'âlâ bi-şartı en lâ yuğrace min dâri'l-kütübi ve
ene'l-fağır Fâ'ik 'Osmân el-Müfti bi-Erzurüm teğabbelallâhu bi-ğabûlin ħasenin
senete ihdâ ve mi'eteyn ve elf.

Anlamı

Bu kitabı Allah Teâlâ'nın rızası için kütüphaneden çıkarılmama şartıyla vakfettim.
Ben Erzurum müftüsü Fâ'ik Osman. Allah güzel bir kabul ile kabul eylesin. Bin iki
yüz bir senesi.

Demirbaş No	:7770
Eser Adı	: <i>Kırk Sual</i>
Müellif	: Belirsiz
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Türkçe
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Nesih
Cilt Özellikleri	: Vişne renkli tam meşin salbek, şemseli, köşebentli, zencirekli cilt, sol kapak yok.
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Talik
Mühür Şekli	: Dendanlı Şemse
Mühür Ölçüsü	: 47x6
Mührün Bulunduğu Yer	: 1a, 81a

Konya Bölge Yazma Eser Kütüphanesi'nde mahfuz 7770 envanter numaralı *Kırk Sual* isimli eser; tıp bilimlerini konu edinir. 169 sayfadır ve nesih yazı çeşidiyle kaleme alınmıştır. Serlevhası tezhipli, söz başları, keşideler ve cetveller kırmızı renktedir.

Çalışmamıza konu olan eserde iki adet mühür bulunmaktadır. Birinci mühür, Erzurum Müftüsü Fâ'ik Osman Efendi'ye aittir ve nüshanın 1a ile 81a sayfalarında sayfanın tam ortasında yer alır. Eserde yer alan mühür, açık nohûdî renk üzerine basılmış, dendanlı bâdem formunda istiflenmiş ve talik yazı çeşidiyle yazılmıştır. Yukarıdan aşağıya altı katman halinde istiflenip araları satır çizgisiyle ayrılmıştır. Mühürde, talik yazının umûmî ahengi göz ardı edilmemiş, harfler arasındaki insicama özen gösterilmiştir. İstifin dağılımı, harf ölçülerine dikkat edilmesi, kelimeler arasındaki uyuma riayet edilmiş olması bize yazının kalemi kuvvetli bir hattat elinden çıktığını gösterir. Altı satır halinde hazırlanan mühür metni oldukça uzun olmasına rağmen harflerin anatomilerinde rahatsız eden bir deformasyon görülmemektedir. Harekesiz yazılan yazıda boş kalan kısımlar bitkisel motiflerle tezyin edilerek kompozisyon dengesi sağlanmıştır. Çok küçük bir alana bu denli uzun bir metnin teşrifata riayet edilerek yazılması, hakkâkın aynı zamanda iyi bir hattat olduğuna ve desen mahfuzatına hâkim olduğuna işaret eder.

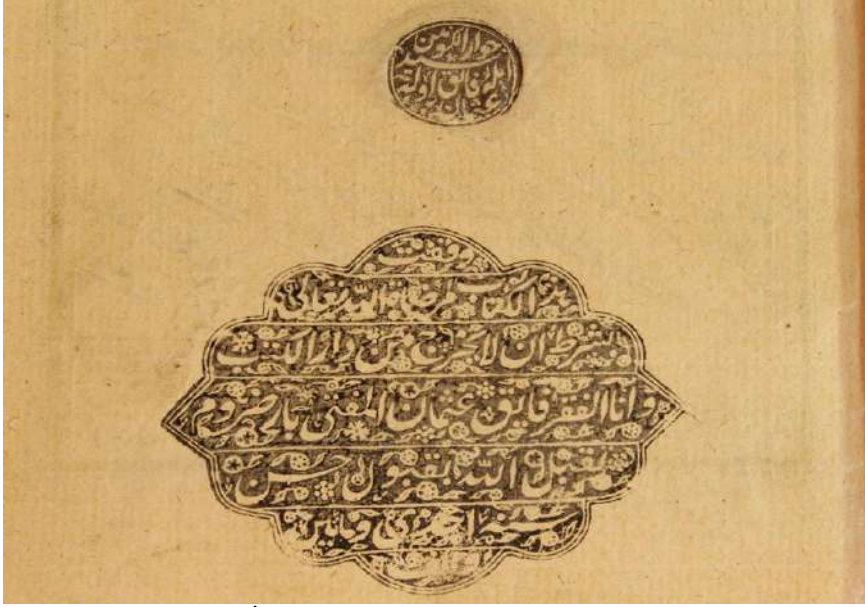
Mühür metnine, anlamı kuvvetlendirmek ve yazıyı daha güzel hale getirmek için “فَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ” “Allah güzel bir kabul ile kabul eylesin.” âyeti eklenerek iktibas sanatına yer verilmiştir.

İkinci mühür, bahsedilen mühürle aynı sayfada Faik 'Osmān Efendi'ye ait şahıs mührüdür ve mührün üstünde rika hatla vakıf kaydı düşülmüştür. Mühür metninde; جوار سيد كونين ايله فائق اوله عثمان “Civār-ı Seyyidi'l-kevneyn ile fā'ik ola 'Osmān” yani; “İki Cihan Efendisi'ne komşulukla fā'ik ola 'Osmān” ibaresi yazılıdır. [Burada fā'ik (nail olmak, kazanmak) anlamında kullanılarak] cinas sanatı yapılmıştır.

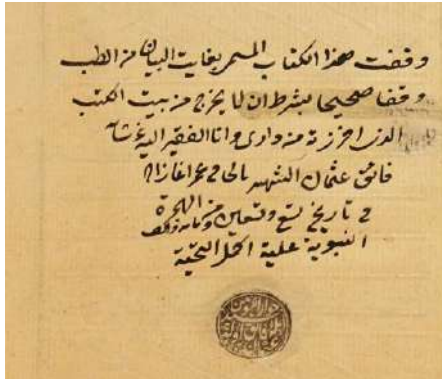
Şahıs mührünün hemen altına, من الطب وفقاً زوقفت هذا الكتاب المسمى بغایت البيان صحیحاً بشرط أن لا يخرج من بیت الكتب الذی أفرزت منه و أرى و أنا الفقیر إلیه عز شأنه فائق عثمان الشهیر بالحاج عمر آغزاده فی تاریخ تسع وتسعين و قف الاحجرة النبویة علیه اکمل التحیة مائة و ألف من الهجرة النبویة علیه اکمل التحیة “Vaqaftü hāze'l-kitābe'l-müsem mā bi-gāyeti'l-beyān mine'l-tıbbi vakfen saḥīḥan bi-şartı enlā yuḥrace min beyti'l-kütübi ellezī üfrizet minhu ve erā ve ene'l faḳīr ileyhi 'azze şe'nehü Fā'ik 'Osmān eş-Şehīr bi'l-Ḥāc 'Ömer Ağazāde fī tāriḥ-i tis'a ve tis'ine ve mieti ve elf mine'l-ḥicreti-nebeviyyeti ḥicreti'n-nebeviyyeti'l-'aleyhi ekmelü't-taḥiyye”, “Tıp bilgileri açıklamak amacıyla yazılan bu kitabı sahih (geçerli) bir vakıf sözleşmesi ile bu kütüphaneden çıkmaması şartıyla kütüphaneye bağışladım. Faik Osman adıyla bilinen ben aciz ve fakir Hacı Ömer Ağazade, yüzbin peygamberin sonuncusu olan ve hicretinin 99. yılında Tıbb-ı Nebevi olarak vakfedilen Hz. Peygamberimize salat u selam ederim” kaydı düşülmüştür. Mührün hemen üzerinde Fā'ik Osman Efendi'ye ait olduğunu belirten vakıf kaydının oluşu, incelediğimiz mührü vakıf mührü olarak değerlendirmemize imkân verir.

Eserin 1a nüshasında bulunan bu mühür, yuvarlatılmış oval formda istiflenmiştir. Harflerin ölçülerinde farklılıklar olsa da talik yazı hattının kurallarına uygun olarak yazılmıştır. Dik yazılması gereken harflerin yuvarlatılarak yazılması harfler arasındaki paralelliği ortadan kaldırmış, (سيد) kelimesinin (س) harfi keşîdeli yazılarak istifte oluşan boşluk giderilmiştir.

Çalışmamıza konu olan mühür metninde بشرط أن لا يخرج من دار الكتب “kütüphaneden çıkarılmama şartıyla vakfettim” ibaresi yazılarak vakıf şartları açıkça belirtilmiştir.

Resim 62. BY7770 *Kırk Sual* İsimli Eserde Yer Alan Fā'ik 'Osmān Efendi'ye Ait Vakıf Ve Şahıs Mührü

Resim 63. BY7770 *Kırk Sual* İsimli Eserde Yer Alan Fā'ik 'Osmān Efendi'ye Ait Şahıs Mührü ve Vakıf Kaydı

Resim 64. BY7770 *Kırk Sual* İsimli Eserde Yer Alan Fā'ik 'Osmān Efendi Şahıs Mührü Detayı

Katalog 10

NU‘MÂN BEY EFENDİ

نعمان بك افندى

Resim 65. BY100 *Şerhu Lübbü'l-Elbāb fî İlmî'l- İ'rāb (İmtihānū'l-Ezkiyā)* İsimli Eserde Yer Alan Nu'mân Bey Efendi Vakıf Mührü

Mühür Metni

وقف السيد الحاج نعمان بك افندى بن المرحوم الحاج علي بك افندى بن المرحوم كوچك أحمد پاشا ١٢١٣

Okunuşu

Vakfı es-Seyyid el-Ḥāc Nu'mān Beyefendi ibn el-Merḥūm el-Ḥāc 'Ali Beyefendi
ibn el-Merḥūm Küçük 'Aḥmed Paşa 1213

Anlamı

Merhūm Küçük Ahmed Paşa'nın oğlu merhūm Hacı Ali Bey Efendi'nin oğlu Seyyid Hacı Nu'mān Bey Efendi vakfıdır.

Demirbaş No	: 100
Eser Adı	: <i>Şerhu Lübbü'l-Elbâb fî ilmi'l-İrab (İmtihânü'l-Ezkiyâ)</i>
Müellif	: Birgili Mehmed Efendi b. Pir Ali; Mustafa b. Hasan b. Mehmed es-Sisi
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Nesih
Cilt Özellikleri	: Cilt Yok
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Sülüs
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 34x33
Mührün Bulunduğu Yer	: 1b, 55a, 116a

Şerhu Lübbü'l-Elbâb fî İlmi'l-İrab (İmtihânü'l-Ezkiyâ) isimli 118 sayfadan oluşan eserde, 'Merhûm Küçük Ahmed Paşa'nın oğlu merhûm Hacı Ali Bey Efendi'nin oğlu Seyyid Hacı Nu'mân Bey Efendi (bunu) vakfetti' yazılı vakıf kaydı mevcuttur.

Alıntılanan mühür, adı geçen eserde sayfanın sol üst köşesine açık nohudi renk kâğıt üzerine siyah mürekkeple basılmıştır. Sülüs hatla yazılmış ve dâire formda yukarıdan aşağıya doğru beş satır hâlinde istiflenmiştir. "Vaqafe" (وقف) kelimesinde "Fe" (ف) harfi uzatılarak yazılmış ve keşidenin üzerine "Seyyid" (السيد) kelimesi yerleştirilmiştir. "Efendi" (أفندی) kelimesindeki "Ye" (ی) harfi, Paşa (پاشا) kelimesinde "Pe" (پ) harfi keşideli yazılmış ve keşideler alt alta getirilerek istifte estetik ahenk sağlanmıştır. Kompozisyon geneline bakıldığı zaman, boşluk dengesine ve harflerin dağılımına dikkat edildiği görülür. Harflerin anatomilerinde oluşan küçük farklılıklarsa 34x33 ölçülerinde oldukça küçük ve sert bir zemine kazınması, direk hattatın elinden çıkmamış olmasından kaynaklı olduğu için hoş görülebilir.

Resim 66. BY100 Şerhu Lübbü'l-Elbâb fî 'İlmi'l-İ'râb (İmtihānū'l-Ezkiyâ) vr.55a

Resim 67. BY100 Şerhu Lübbü'l-Elbâb fî 'İlmi'l-İ'râb (İmtihānū'l-Ezkiyâ) İsimli Eserde Yer Alan Nu'mān Efendi Vakıf Mührü Detay vr. 1a

Katalog 11

ÇELEBİ-ZÂDE AHMED AĞA

چلبی زاده احمد اغا

Resim 68. BY1472 *Mülteka'l-Ebhür* İsimli Eserde Yer Alan Çelebizâde Ahmed Ağa Vakıf Mührü

Mühür Metni

هذا وقف چلبی زاده أحمد اغا طلبا لمرضاة الله تعالى ۱۲۱۸

Okunuşu

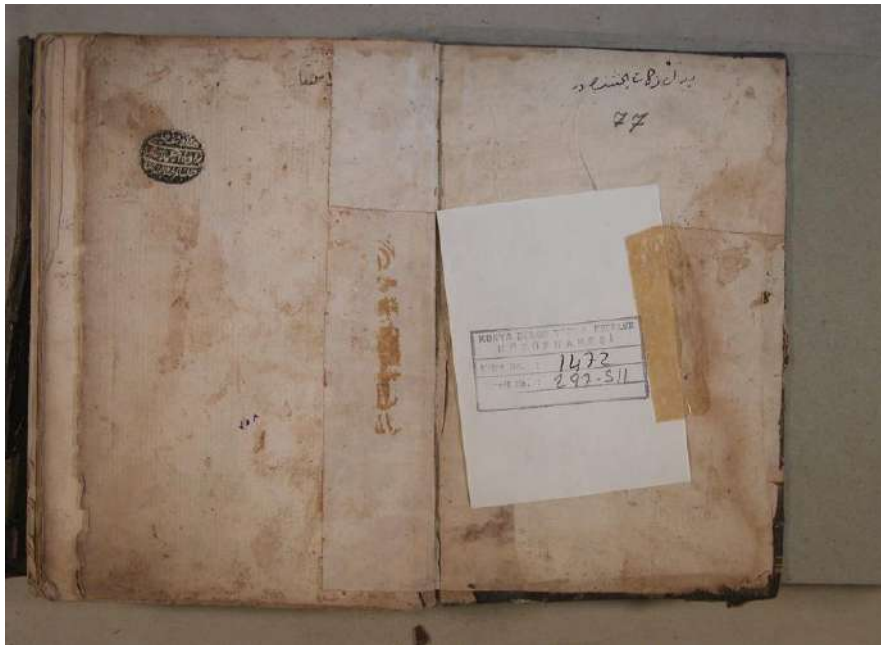
Hâzâ vaqfû Çelebi-zâde Ahmed Ağa taleben li-merzâtillâhi te'âlâ 1218

Anlamı

Çelebi-zâde Ahmed Ağa'nın Allah rızası için vakfidır.

Demirbaş No	: 1472
Eser Adı	: <i>Mülteka 'l-Ebhur</i>
Müellif	: İbrâhim el-Halebî, İbrâhim b. Muhammed b. İbrâhim el-Halebî, 956/1549
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Sözbaşları ve keşideler kırmızıyla kahverengi meşin ciltli, şîrâzeli
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Ta'lik
Mühür Şekli	: Oval
Mühür Ölçüsü	: 29x22
Mührün Bulunduğu Yer	: 1a

Ta'lik hatla yazılan mühür oval formda istiflenmiştir. Yukarıdan aşağıya doğru istiflenmiş ve “çelebi” (چلبى) kelimesinin “ye” (ى) harfi ve “li” (لى) kelimesinin ye harfi keşideli yazılarak istifte umumi ahenk sağlanmıştır. Ya-i ma'kûsi harflerinin kullanımı mührü hareketli bir görünüm kazandırmıştır. Genel olarak bakıldığında alt satırın üst satırlara nazaran daha sıkışık yazıldığı görülür.

Resim 69. BY1472 *Mülteka 'l-Ebhür* vr. 1a

Katalog 12

TUZCUZÂDE HALİL

طوزجى زاده خليل

Resim 70. BY9618 *Risāle fî İsbāti'l-Vâcibi'l-Kadîme* İsimli Eserde Yer Alan Tuzcu-zâde Ḥalil Efendi'ye Ait Mühür

Mühür Metni

مظهر لطف جليل واقف طوزجى زاده الحاج خليل ١٢٢١

Okunuşu

Mazhar-ı Luṭf-ı Celîl Vâkıf Tuzcuzâde el-Hâc Ḥalîl 1221

Anlamı

Celil olan Allah'ın lütfuna mazhar olup vakfeden Vâkıf Tuzcuzâde el-Hâc Ḥalil

Demirbaş No	: 9618
Eser Adı	: <i>Risâle fî İsbâti'l-Vâcibi'l-Kadîme</i>
Müellif	: Celâleddîn Muhammed b. Es'ad ed-Devvânî (830-918/1427-1512)
Müstensih	: Yok
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Nesih
Cilt Özellikleri	: Cildi yok
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Sülüs
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 26x27
Mührün Bulunduğu Yer	: 1a, 2a, 3a, 11a, 40b

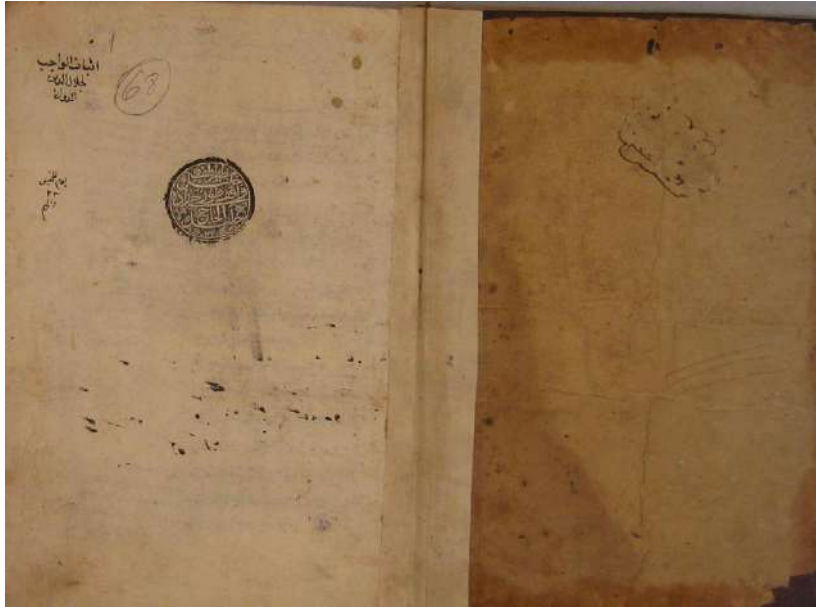
Konya Bölge Yazma Eser Kütüphanesi 9618 envanter numaralı, *Risâle fî İsbâti'l-Vâcibi'l-Kadîme* isimli eser, *Risâle fî İsbâti'l-Vâcibi'l-Kadîme*, *Hâşiye âlâ Risâle fî İsbâti'l-Vâcibi'l-Kadîme* adlı iki risaleden oluşur. Akâid ve kelam konularının işlendiği eserin zahriye sayfasında ve muhtelif sayfalarında Tuzcu-zâde Hacı Halil H 1221 tarihli mühür mevcuttur. 47 sayfadan oluşan eserin yazı kenarları cetveli olup bazı sayfalar cetvelsizdir. Eserin mantardan dolayı kaybolan parçaları esere uygun kâğıt ve Japon mürekkebi kullanılarak onarılmıştır.

9618 envanter numaralı eserin, 1a, 2a, 3a, 11a, 40b sayfalarında ve 1676 numaralı *Hâşiye alâ Şerhi Hikmeti'l-Ayn* isimli eserin 1a, 2a, 12a, 26a, 43a, 54a sayfalarında bulunan vakıf mührü, 9558 envanter numaralı *el-Fevâ'idü'z-Zeynîyye fî Mezhebi'l-Hanefîyye* isimli eserin 13a, 14a, 26a, 26a, 44b, 46a, 49b sayfalarında da mevcut olup mührün üzerine kalemle *فمن بدله بعد ما سمعه فانما اثمه على الذين يبذلون* "Artık kim, onu (ölünün vasiyetini) işittikten (veya yazılmasından) sonra değiştirirse bunun günahı ancak onu değiştirenlerin üzerindedir"¹¹⁶ ayeti yazılarak, mühür metinlerinde yazılan vasiyetlere dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Mührülerin yanı sıra, vakıf-nâmelerin ve yazma eserlerin genellikle 1a sayfasına ya da sayfa kenarlarına iliştirilen bu ayeti kerime yazmaların korunmasına verilen önemin bir delili niteliğindedir. (Resim 73) 9661 Numaralı eserde bulunan mührün hemen üstüne "تکلی علی افندیك وقفیدر" "Tekeli Ali Efendi'nin vakfıdır" kaydı düşülmüştür. Bu kayıttan

¹¹⁶ *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Bakara Suresi 181. Ayet, Ankara 2010.

incelenen eserin Tuzcu-zâde Halil Efendi'den sonra Tekeli Ali Efendi'ye intikal ettiğini anlıyoruz fakat tarih düşülmediği için zaman aralığını tespit edemiyoruz.

Sülüs yazı çeşidiyle yazılan mühür, sanatsal açıdan incelendiği zaman bazı harflerde ölçülere riayet edilmediği görülür. Bunun yanında yazı genelinde harflerde aynı uslûbun devam ettirildiği ve harflerin olması gereken ölçülere yakın yazılmaya çalışıldığı fakat özellikle çanaklı harflerde ölçünün dışına çıkıldığı görülür. İstifte boş kalan kısımlar bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. İstif genelinde harflerin eğimlerine dikkat edilmemiş, özellikle dik yazılan harflerin meylinin yazının tamamında aynı açıda yazılmamış olması; örneğin zâde (زاده) kelimesindeki elif harfinin eğimi hatalı ve abartılıdır. “Celîl” (جليل) kelimesinde “ye” (ى) harfi, tuzcu (طوزجى) kelimesinde ye (ى) harfi, Halil (خليل) kelimesinde “ye” (ى) harfi keşideli yazılmıştır. Keşidelerin istif içerisinde kullanımı metni yeknesaklıktan kurtarmıştır. (الحاج) kelimesinde (ج) harfi küplü yazılmış ve tarih metnin alt kısmında kalan boşluğa yerleştirilmiştir.

Resim 71. BY9618 *Risāle fî İsbāti'l-Vācibi'l-Qadīme* İsimli Eser vr. 1a

Resim 72. BY9558 el-Fevā'idü'z-Zeyniyye fî Mezhebi'l-Hanefiyye İsimli Eserin vr.46a

Resim 73. BY9661 el-Fevā'idü'z-Zeyniyye fî Mezhebi'l-Hanefiyye İsimli Eserde Yer Alan Tuzcu-zāde Halil Efendi'ye Ait Vakıf Mühürleri

Resim 74. BY9661 el-Fevā'idü'z-Zeyniyye fî Mezhebi'l-Hanefiyye İsimli Eserde Yer Alan Tekeli 'Alî Efendi'ye Ait Vakıf Kaydı

Katalog 13

ŞEYH ALİ

شیخ علی

Resim 75. BY3720 *Dīvān* İsimli Eserde Yer Alan Şeyh 'Alī Vakıf Mührü

Mühür Metni

وقف هذا الكتاب السيد الشيخ على سربوآبين درگاه عالی بشرط أن لا يخرج من خزائنه سنة ١٢٢٣

Okunuşu

Vaḳafe hāze'l-kitābe es-Seyyid el-Şeyh Ali Serbevābīn-i Dergāh-ı 'Ālī bi-şartı en-lā yuḥrace min ḥızānetihī sene 1223

Anlamı

Bu kitabı Dergāh-ı Âli kapıcıbaşısı Şeyh Ali dolabından/kütüphaneden çıkarılmamak şartıyla vakfetti.

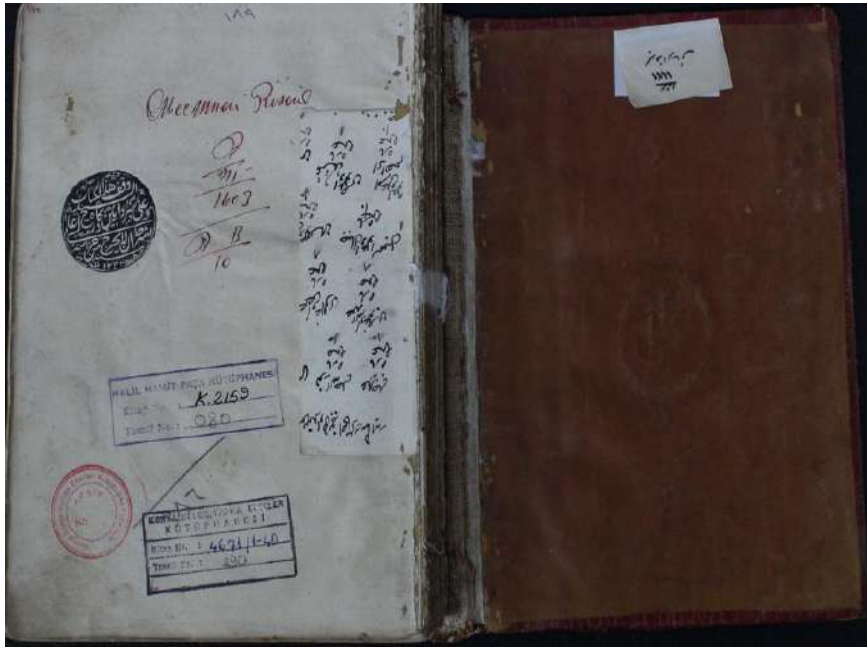
Demirbaş No	: 3720
Eser Adı	: <i>Divan</i>
Müellif	: Nesîmî, Ebu'l-Fazl Seyyid İmâdüddin
Müstensih	: Yok
Dil	: Türkçe
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Vişne rengi, tam meşin, salbek şemseli cilt.
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Ta'lik
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 36x34
Mührün Bulunduğu Yer	: 6a, 214b

Çalışılan mührün yer aldığı eser, Seyyid Nesimî'nin divanıdır. Eser, 214 varaktan oluşur ve 12 satırdır. Serlevha kısmı nefis tezhipli, cetveller siyah, mavi, yeşil ve altın yaldızlı, vişne rengi tam meşin, salbek şemseli ciltlidir.

İncelenen mühür, 3688 envanter numaralı *İkdü'l-Cuman fi Tarihi Ehli'z-Zaman* isimli eserin; Ia/b, 2a, 53b, 54a, 118b, 119a, 256b, 257a, 265b, sayfalarında, 3818 envanter numaralı *Kitâbü'l-Makâsidi'n-Nahviyye fi Şerhi Şevâhidi Şurûhi'l-Elfiyye* isimli eserin; IIa, zahriye sayfası ve 232b, 3902 envanter numaralı *Me'âlimü't-Tenzîl* isimli eserin 1a, 2a, 80b, 198b, 307b numaralı varaklarında, 3931 envanter numaralı *Mefâtihu'l-Gayb'da*; 1a, 2a, 135b, 295b, 411b, 513b, 3975 envanter numaralı *Garâ'ibü'l-Kur'ân ve Reğâ'ibü'l-Furkân* isimli eserin; 1a, 7a, 104a, 307b, sayfalarında, 3997 envanter numaralı *Tefsîru Ziyâîn* isimli eserin; 1a/b, 158a/b, 321a/b varaklarında, 4029 envanter numaralı *Înâyetü'l-Kâdi ve Kifâyetü'r-Râdi* isimli eserin; iç kapakta, 1b, 225b, 335b, 486b numaralı varaklarında, 4052 envanter numaralı *el-Müsned* isimli eserin; 1a/b, 209b numaralı varaklarında, 4101 numaralı *Mucîbü'n-Nidâ ilâ Şerhi Katri'n-Nedâ* isimli eserin; 1a/b, 117b varaklarında, 4452 envanter numaralı *Mecâlisü's-Sinâniyye* isimli eserin; ilk varığında ve VIa, 68b, 154a numaralı varaklarında da mevcuttur.

Talik yazı çeşidiyle yazılan mühür, dâire formda istiflenmiştir. Yukarıdan aşağıya doğru hazırlanan yazı, istif kurallarına uygundur. Keşîdeli yazılan harfler kompozisyona estetik ahenk getirmiştir. “Es-seyyid” (السيد) ve “eş-şeyh” (الشيخ) kelimelerinde “sin, şın” (س, ش) harfleri ortak kullanılmış yani tetabuk yapılmıştır ve

keşideli yazılmıştır. “âli” (عالی) kelimesinde “ye” (ی) harfi keşideli yazılmıştır. Kompozisyon geneline bakıldığı zaman istifin çok girift hazırlandığı görülür. Fakat harf aralarında oluşan boşlukların birbirine eşit oluşu dengeli bir görünüm sağlar. Yazı kenarlarında oluşan boşluklar bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Tarih yazının en alt kısmına eklenmiştir.

Resim 76. BY3720 Dîvân vr.6a

Resim 77. BY3720 Dîvân vr.6a

Katalog 14

ÜMMÎ SİNÂN

امى سنان

Resim 78. BY6976 *et-Taẓẓīh fī Şerhi'l-Muḳaddime* İsimli Eserde Eserde Yer Alan Ümmî Sinân Vakıf Mührü

Mühür Metni

وقف امى سنان ۱۲۲۵

Okunuşu

Vakfı Ümmî Sinân 1225

Anlamı

Ümmî Sinân Vakfıdır.

Demirbaş No	: 6976
Eser Adı	: <i>Et-Tavzih fî şerhi'l-Mukaddime</i>
Müellif/ Müstensih	: Muslihuddin Mustafa b. Zekeriyâ b. Aydoğmuş el- Karamânî, 809/1406
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Nesih
Cilt Özellikleri	: Tam kahverengi, şemseli, miklepli deri cilt.
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Sülüs
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 25x25
Mührün Bulunduğu Yer	: 1a/b, 9b, 29b, 62a, 142a, 188a

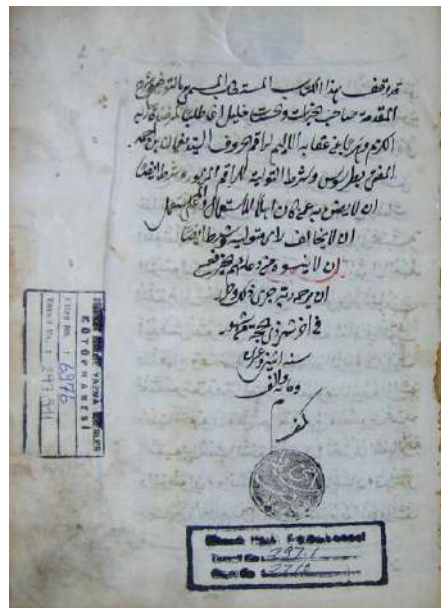
İbadetler konulu eser 188 yapraktır ve 1104'te istinsah edilmiştir. 1a'da Tarsus Müftüsü Numan Efendi'nin vakıf kaydı vardır. 1ab, 9b, 29b, 62a ve 188a da Sinân'ı Ümmî vakıf mühürleri vardır.

Et-Tavzîh fî Şerhi'l-Mukaddime isimli eserin 1b numaralı sayfasından alıntılanan mühür, sayfanın üst kısmında ortaya basılmıştır. 1b ve 2a sayfalarında karşılıklı boş kısımlara “vakafe” (وقف) ibaresi yazılarak estetik bir görünüm sağlanmıştır.

6982 envanter numaralı eserde yer alan mührün hemen üzerinde sülüs kalemle yazılmış “توكلى على خالى عبده سليمان” “Tevekkelî ‘alā ḥālīkī ‘abdühü Maḥmūd” yazılı bir şahıs mührü ve mührün yanında “قد وقف هذا الكتاب يوسف افندى” “Kad vaqafe hāze’l-kitāb Yusuf Efendi ve ibn Hüseyin Efendi lidāirati Sinan Ümmi taleben li merzātillāhī te‘ālā” yazılı vakıf kaydı yer alır. (Resim 83) 6801 numaralı eserde yer alan mührün üzerinde “قد وقف هذا الكتاب الحاج مصطفى المعروف الحاج على بك طلبا لمرضات الله تعالى” “Kad vaqafe hāze’l-Kitāb el-Hāc Muşafā el-Ma‘rūf ‘Alī Bey taleben li merzātillāhī te‘ālā” yazılı bir başka kayıt vardır. (Resim 82)

Resim 79. BY6976 et-Tavzih fî Şerhi'l-Mukaddime vr. 1b

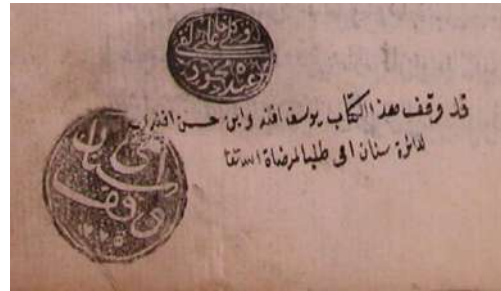
Resim 80. BY6976 et-Tavzih fî Şerhi'l-Mukaddime vr.1a Vakıf Kaydı

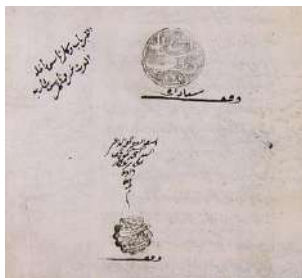
Resim 81. BY6878 *Ṭarīkatü'l-Muhammediye Ve's-Sîretü'l-Ahmediye* vr.1a

Resim 82. BY6801 *eş-Şifâ bi Ta'rifü Hukûki'l-Muştafâ* vr.1a

Resim 83. BY6982 *Hâşiye 'alâ Mutavel* vr.1a

Resim 84. BY7089 *Hâşiye 'alâ Levâmi 'ü'l-Esrâr ft Şerhi Me'tâli 'ü'l-Envâr* vr.1a

Resim 85. BY7089 *Hâşiye 'alâ Levâmi 'ü'l-Esrâr ft Şerhi Me'tâli 'ü'l-Envâr* vr.1a Mühür Detayı

Katalog 15

SEYYİD SÜLEYMAN PAŞA KÜTÜPHÂNESİ

کتبخانه السيد سليمان پاشا

Resim 86. BY6349 *Ḥāṣiye 'alā Envāri't-Tenzīl ve Esrāri't-Te'vīl Seyyid Süleymān Paşa Vakıf Mührü*

Mühür Metni

من الكتب الموقوفة الموضوعه بجهار شهنشاهی بکتبخانه السيد سليمان پاشا خزینه دار زاده سنه ۱۲۲۷

Okunuşu

Mine'l-kütübi'l mevķūfe el-mevzū'a be çeħār-ı şeħinşāh-ı Kütüphāne-i es-Seyyid Süleymān Paşa Ḥazīnedār-zāde sene 1227.

Anlamı

Hazinedarzāde Seyyid Süleyman Paşa Kütüphānesine konularak vakfedilen kitaplardandır.

Demirbaş No	: 6349
Eser Adı	: <i>Hâşiye alâ Envâri't-Tenzil ve Esrâri't-Te'vîl</i>
Müellif	: İsmüddin el-İsferâyânî, Ebû İshak İsmüddin İbrâhim b. Muhammed b. Arabşah el-İsferâyânî, 945/1538
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli/Nesih
Cilt Özellikleri	: Söz başları kırmızı ebru kaplı sırtı dağınık mukavva cilt
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Sülüs
Mühür Şekli	: Şemse
Mühür Ölçüsü	: 29x54
Mührün Bulunduğu Yer	: 1b, 25b, 81b

Eser 83 varaktan oluşmaktadır. Mühür alıntılandığı nüshanın 1b sayfasındadır. Eserde 1a sayfasında ayrıca, daire formunda istiflenmiş ve talik hattıyla yazılmış olan mührün hemen üstünde vakıf kaydı yer alan şahıs mührü de vardır.

Sülüs yazı çeşidiyle yazılan mühür, dendanlı şemse formunda istiflenmiş ve açık nohudi renk kâğıda siyah mürekkeple basılmıştır. Kompozisyon dengesini sağlamak için boş kalan kısımlar bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Sene kelimesi şemse formunun en alt kısmına keşideli şekilde yazılarak tarih, keşidenin hemen üzerine yazılmış ve böylece istifte bütünlük sağlanmıştır.

Resim 87. BY6349 Hâşiye 'alâ Envâri 't-Tenzîl ve Esrâri 't-Te'vîl vr.1b

Resim 88. BY6349 Hâşiye 'alâ Envâri 't-Tenzîl ve Esrâri 't-Te'vîl vr.1b Mühür Detayı

Katalog 16

SEYYİD AHMED HAYATÎ

سید أحمد حیاتی

Resim 89. BY52 Ta'lika alâ Tehzîbi'l-Manţıĥ ve'l-Kelâm Aĥmed Ĥayâtî Vakıf Mührü

Mühür Metni

هذا الكتاب مما وقفه الفاضل المولى السيد أحمد حیاتی وفقه الله لما يحبه و یرضاه وجعل الجنة مثواه قد وقف
جميع كتبه النفیس فی سنة ۱۲۲۸

Okunuşu

Hâze'l-kitâbü mimmâ vaĥafehü'l-Fâzıl el-Mevlâ es-Seyyid el-Ĥâc 'Aĥmed Ĥayâtî,
Vaĥafehullâhü limâ yühıbbuhu ve yerzâhu ve ce'ale'l-cennete mişvah 1239, Ĥad
vaĥafe cemî'a kütübihi'n-nefıse fî sene 1228

Anlamı

Bu kitap kıymetli Mevlâ, Seyyid Hacı Ahmed Hayâtî'nin
vakfettiklerindedir. Allah onu sevdiği ve razı olduğu şeylere muvaffak kılsın,
cenneti de son durağı eylesin 1239. Kıymetli kitaplarının tümünü 1228 yılında
vakfetmiştir.

Demirbaş No	: 52
Eser Adı	: <i>Talika alâ Tehzibi'l-Mantık ve'l-Kelâm</i>
Müellif	: Belirsiz
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Şirazesı dağımık miklepli, ebru kâğıt kaplı cilt
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Ta'lik
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 33x33
Mührün Bulunduğu Yer	: 1b, 2a, 8a,14a, 21a, 23a, 29a, 34a, 40a, 47a, 53a, 59a, 65a, 71a, 77a, 82a, 89a

Çalışmamıza konu olan mühür, 52 envanter numaralı, *Talika alâ Tehzibi'l-Mantık ve'l-Kelâm* isimli eserde yer alır. Astronomi konularının işlendiği kitapta mürekkep dağılımları gözlenmiştir. Mührün alıntılantığı risale 23a ve 89a aralığı. *Risâle fi Şerhi'l-Besmeleti's-Şerîfe, Talikat ala Tezhibi'l-Mantık ve'l-Kelam, Kitâbü's-Su'âl ve'l-Cevâb* adlı dört risaleden oluşur. Eser kenarları açıklamalı, (Kavluhu) sözcükleri kırmızıyla yazılıdır. Aynı mühür 74 numaralı eserin 8a, 18a, 28a, 38a, 48a, 57a, 67a, 68b, 77a, 86a, 95a, 104a, 111a, 117a, 124a, 130a, 136a, 142a, 150a, 156 b sayfalarında da mevcuttur.

Ta'lik hatla yazılan mühür, yazı çeşidi kaidelerine uygundur. Sanatsal açıdan incelendiğinde yazının iyi bir hattat tarafından yazıldığı ve istif kurallarına riayet edildiği görülür. Cümle araları belirtmek için oluşan boşluklar bitkisel motiflerle tezyin edilmiş ve 'hayâti' (حياتي) kelimesinde 'ye' (ي) harfi keşideli yazılarak istifte estetik bir görünüm sağlanmıştır. İç içe iki daire formda istiflenen mührün iç kısımdaki dairede هذا الكتاب مما وقفت الفاضل المولى السيد أحمد حياتي "Hâze'l-kitâbü mimma vaqafet el-Fâzıl el-Mevlâ es-Seyyid 'Ahmed Hayâti", yani "Bu kitap Fâzıl Mevlâ Ahmed Hayâti'nin vakfettiklerindedir." Sağ üstten aşağı doğru وقفه "Veffekahullâhu mimma yühibbuhu ve yerzâhu ve ce'ale'l-cennete misvâh 1239" "sene" (سنه) kelimesinin "sin" (س) harfi keşideli yazılmış ve tarih hemen keşidenin üzerine eklenmiştir. Sol kısımda aşağıdan yukarıya doğru وقف جميع كتبه النفيس في سنة ١٢٢٨ "Kad vaqafe cemi'a kütübihî'n-

nefise fî sene 1228” yazmaktadır. Tarih mührün alt kısmında düğüm geçmelerden oluşan tepelik formu içine yazılmıştır.

Resim 90. BY52 Ta'lika 'alā Tehzībi'l-Mantıq ve'l-Kelām vr.117a

Resim 91. BY52 Ta'lika 'alā Tehzībi'l-Mantıq ve'l-Kelām vr.117a

Katalog 17

EL-HÂC MAHMÛD Bİ HÂDİMÜDDÎN

الحاج محمود بخادم الدين

Resim 92. 6530 ez-Zübeyde Şerhühu'd-Dürre Maḥmūd bin Ḥādīmüddīn Vakıf Mührü

Mühür Metni

[وقف الحاج محمود بخادم الدين ١٢٣٧]

Okunuşu

Vaḳfū'l-Ḥāc Maḥmūd bi Ḥādīmüddīn 1237

Anlamı

Dinin hizmetçisi Mahmud'un vakfıdır.

Demirbaş No	: 6530
Eser Adı	: <i>Ez-Zübeyde Şerhu'd-Dürre</i>
Müellif	: Belirsiz
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap harfli/Nesih
Cilt Özellikleri	: Söz başları ve keşideler kırmızı, çeharkuşesi kahverengi deri kurt yenikli mukavva cilt.
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Talik
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 19x22
Mührün Bulunduğu Yer	: Mühür alıntılındığı nüshanın 1a, 1b, 2a, 24b, 32a, 53b, 54b,82a, 103a, 103b, 104a, 113b, 114b, 133b, 143a, 150b sayfalarında yer alır.

6530 envanter numaralı eser, 57 sayfadan oluşur. “*Dürretü'l-Mudiye*” Muhammed b. Muhammed el-Cezeri'nin eserinin şerhidir. Eser; *Zübeyde Şerhu'd-Dürre, Kurratü'l-Ayn fi'l Fethi ve'l-İmâle Beyne'l-Lafzeyn, Tuhfetü'l-Enâm fi'l-Vakf ale'l-Hemz li Hamza ve Hişâm* isimli üç risaleden oluşup mührün alıntılındığı eser birinci risaledir. Eserin 1a sayfasında bulunan mührün hemen üstünde bir hadis-i şerif not edilmiştir. Ele alınan mühür, 6530 Envanter numaralı *ez-Zübeyde Şerhu'd-Dürre* isimli eserin, 1a, 1b, 2a, 24b, 32a, 53b, 54b,82a, 103a, 103b, 104a, 113b, 114b, 133b, 143a, 150b sayfalarında yer alır.

Dâire formda istiflenmiş ve talik yazı çeşidiyle yazılmıştır. İstif ortadan başlayarak oluşturulmuş “fe” (ف) harfi uzatılarak yazılmış ve oluşan boşluğa tarih eklenmiştir. Noktaların tamamı yuvarlak yazılarak bütünlük sağlanmıştır.

1b ve 2a sayfasında aynı mühür karşılıklı olarak basılmıştır ve 1b sayfasında ayrıca sülüs yazı çeşidiyle yazılmış, *توكلني على خالقي يا حنان يا منان عبده سليمان*, “Tevekkülî ‘alâ Hâlikî yâ Hannânü! yâ Mennân! ‘Abduhü Süleymân”, “Tevekkülüm, çok merhametli bol rızık veren yaratanımadır. Onun kulu Süleyman” ibâresi yazılı bir başka şahıs mührü de vardır.

İstif genelinde teşrifata riayet edildiği, harflerin uyumlu bir dağılım içinde bütünlük sağladığı görülür. Mukavver “vav” (و) harfinin ve “ye” (ي) harflerinin çanaklarıyla olan uyumu terkibe ritmik bir hava vermiştir. İstife sığmadığı için “kef”

(ك) harfinin sereni yazılmamıştır. “Haliki” (خالقي) kelimesinde “ya” (ي) harfi makûsi kullanılarak satır çizgisi görünümü verilmiştir. İstifin en dikkat çekici hususiyeti abdühü kelimesinde be harfinin Süleyman kelimesindeki se harfi ve haliki kelimesinde ma’kusi ya harfinin keşideli yazılarak estetik bir ahenk sağlanmış olmasıdır. Mührün alt kısmına ise tepelik formunda ayrılan bölümün sağ tarafına “ya Hannan” (يا حنان), sol tarafına ise “ya Mennan” (يا منان) ibareleri yazılmıştır. “Abduhu” (عبده) kelimesinde “be” (ب) harfi uzatılarak yazılmış ve hemen üzerine “Süleyman” (سليمان) ismi eklenmiştir.

Resim 93. BY6530 ez-Zübeyde Şerhu'd-Dürre vr.1b/2a

Resim 94. BY6530 ez-Zübeyde Şerhu'd-Dürre Süleyman Efendi'ye Ait Şahıs Mührü

Katalog 18

ABDÜLCELİL EFENDİ

عبد الجليل افندى

Resim 95. BY933 *Manṭık* ‘Abdülcelil Efendi Vakıf Mührü

Mühür Metni

قد وقف هذا الكتاب عبد الجليل افندى المدرس بمدرسة دباغ خانه ١٢٥١

Okunuşu

Ḳad vaḳafe hāze’l-kitāb ‘Abdülcelil Efendi el-Müderris bi-Medreseti Debbāghāne
1251

Anlamı

Bu kitabı Debbāghāne müderrisi Abdülcelil Efendi vakfetmiştir.

Demirbaş No	: 933
Eser Adı	: <i>Mantık</i>
Müellif	: Belirsiz
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Keşideleri kırmızı, vişne rengi meşin çahar-kûşe ebru kaplı mukavva cilt.
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Sülüs
Mühür Şekli	: Dikdörtgen
Mühür Ölçüsü	: 5x33
Mührün Bulunduğu Yer	: Mühür alıntılındığı nüshanın 31b ve 32a sayfalarında yer alır.

Çalışmada incelenen 993 envanter numaralı Mantık adlı risalenin 31b ve 32a sayfalarında yer alan Abdülcélil Efendi'ye ait vakıf mührü; 973 envanter numaralı, Dirâyet Tefsirlerinin konu edildiği *Mefâtîhu'l-Gayb*'da 1a sayfasında, 1000 envanter numaralı Kıraatler ve Tecvid konularının işlendiği *Mahreclé (Şiir)* isimli eserin 1a sayfasında, 1001 numaralı *Haşiye alâ Şerhi'l-Tasdikât* isimli eserin 1a sayfasında, 1003 numaralı *et-Tavzih fi Halli Gavâmizi't-Tenkîh* adlı risalenin 1a sayfasında, 1012 numaralı *Şerhu'l-Ferâ'izi's-Sirâciyye* adlı eserin 1a, 109a ve 109b sayfalarında da mevcuttur.

BY989 envanter numaralı el-Misbah fi Şerhi'l-Miftâh isimli eserin ilk varlığında yer alan mührün üzerine صاحب معلوم اوالمادغيندن معلمحسن أفندی نظارتيلهخليل أفندی إجون وقف أولنمشدر.....خيرينهHasan Efendi nezaretiyleCelil Efendi için vakf olunmuştur.....hayrına” kaydı düşülmüştür.

Alıntılanan mühür, dikdörtgen formda istiflenmiş ve sülüs hattıyla yazılmıştır. Zemini mavi renkte hazırlanmış olan mühür yukarıdan aşağıya doğru üç katman halindedir ve araları satır çizgisiyle ayrılmıştır. İstif hazırlanırken denge gözdü edilmiş, harflerin satır nizamına dikkat edilmemiş ve yazı bazı yerlerde çok sıkışık bazı yerlerde ise çok seyrek yazılmıştır. Mühür, yazı sanatı açısından ele alındığı zaman, harf ölçülerinde küçük farklılıklar olsa da sülüs yazı çeşidinin kâidelerine uygun olduğu görülür.

Resim 96. BY993 *Mantık* Son Varak, Mıklep ve İç Kapak

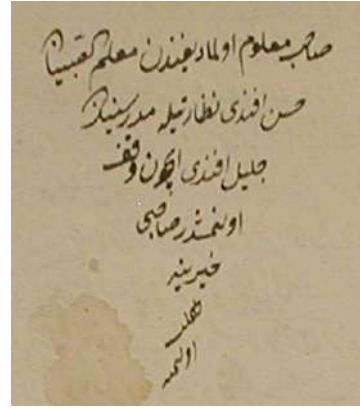
Resim 97. BY1067 *Mir'atü'l-Usul fî Şerhi Mirkatü'l-Usul* vr.194b

Resim 98. BY989 *el-Misbāh fî Şerhi'l-Miftāh* İlk Varakta Basılı Abdülcelil Efendi Vakıf Kaydı ve Mührü

Resim 99. BY989 *el-Misbāh fî Şerhi'l-Miftāh* Mühür Detayı

Resim 100. BY989 *el-Misbāh fî Şerhi'l-Miftāh* Vakıf Kaydı Detay

Katalog 19

KARA HASAN-ZADE EL-HÂC AHMED

قره حسن زاده الحاج احمد

Resim 101. BY8100 Cihetü'l-Vaḥde Hacı Aḥmed Efendi Vakıf Mührü

Mühür Metni

صاحب الوقف الأبد قره حسن زاده الحاج أحمد ١٢٥٢

Okunuşu

Şāhibü'l-vaqfi'l-ebed Ḳara Ḥasan-zāde el-Ḥāc Aḥmed

1252

Anlamı

Ebedî vakfin sahibi Kara Hasan oğlu Hacı Ahmed

Demirbaş No	: 8100
Eser Adı	: <i>Cihetü'l-Vahde</i>
Müellif	: Mollazâde, Muhammed Emin b. Sadreddin eş-Şirvânî el-Hüseynî, 1036/1627
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Çaharkuşe, kahverengi deri, kapakları ebru kâğıt kaplı, miklepli mukavva cilt
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Ta'lik
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 22x23
Mührün Bulunduğu Yer	: 2b, 60b, 61a

Eser *Cihetü'l-Vahde*, *el-Fevâidü'l-Fenâriye*, *Hâşiye 'ale'l-Fevâidi'l-Fenâriye*, *Kitabü'l-İsagoci*, *Muğnit Tullâb fi Şerhi'l İsagoci*, *Risâle fi Beyâni Eşkâli Erba'a Fi'l-Mantık* adlı altı risaleden oluşur. Söz başları ve cetveller kırmızı mürekkepledir. Kitap 2006 yılında Batman'da sele maruz kalmış ve 2008 yılında Konya'da restorasyonu tamamlanmıştır. Kitapta yer yer çamur izleri vardır. 38b-43a arası boş olan ve yer yer çamur izleri bulunan kitapta mantık konuları işlenmiştir.

Ta'lik hatla yazılan mühür daire formda istiflenmiştir. Harf bünyelerinde bozukluklar ve harflerin eğimlerinde farklılıklar olduğu görülür. Estetik kaygı güdülmeden çalakalem yazılmış intibai uyandırmaktadır.

Katalog 20

MUSTAFÂ

مصطفى

Resim 103. BY5920 *Mülteka'l-Ebhür* Mustafâ Vakıf Mührü

Mühür Metni

هذا وقف الحاج مصطفى بن الحاج ابراهيم البلداني بشرط ان لا يخرج من هذا المكان ١٢٥٧

Okunuşu

Hâzâ vaqfu el-Ḥâc Muştafâ b. el-Ḥâc İbrâhîm el-Buldânî bi-şartı en lâ yühraçe min hâze'l-mekân 1257

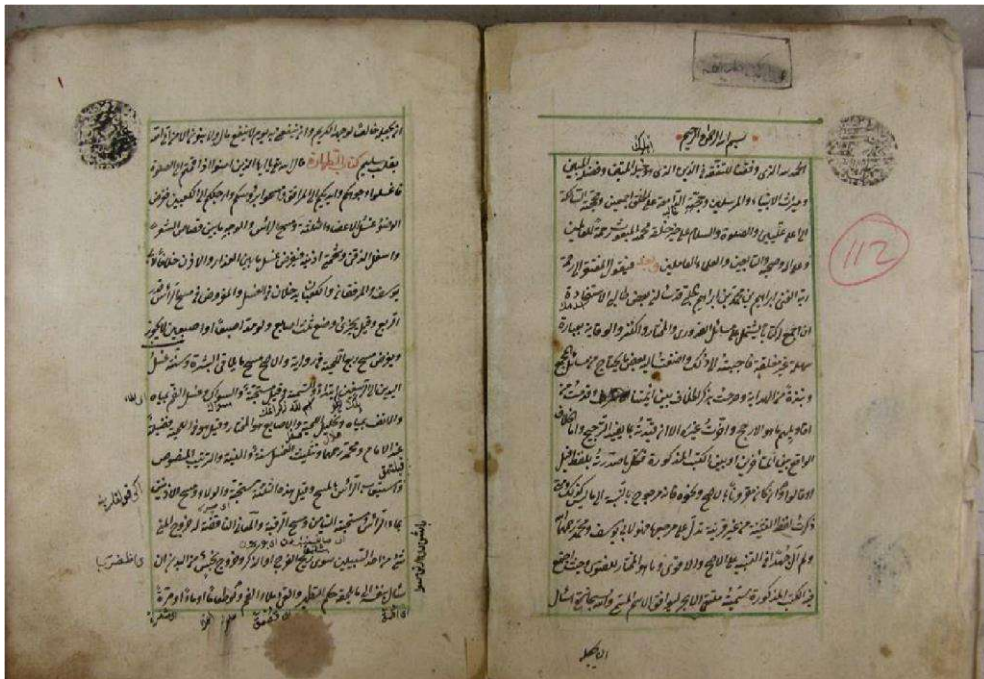
Anlamı

Hacı İbrahim el-Buldâni'nin oğlu Mustafa'nın bu mekândan çıkarılmamak şartıyla vakfidir.

Demirbaş No	: 5920
Eser Adı	: <i>Mülteka'l-Ebhur</i>
Müellif	: İbrahim el-Halebî, İbrahim b. Muhammed b. İbrâhim el-Halebî, 956/1549
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Söz başları kırmızı, cetveller yeşil, sırtı bordo deri, kahverengi deri kaplı mukavva cilt.
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Sülüs
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 23x24
Mührün Bulunduğu Yer	: 1a, 1b

Hanefî fikhını konu edinen eserde, İslâm dîni, fıkıh, ibâdetler ve cihat, tahâret ve sular ve abdest konularından detaylıca bahsedilir. İbrahim el-Halebî, İbrahim b. Muhammed b. İbrâhim el-Halebî' ye ait *Mülteka'l-Ebhûr* isimli eser 178 sayfadan oluşur. Alıntılanan mühür, eserin 1a/1b numaralı varaklarında, her iki sayfanın üst köşesinde yer alır. Açık nohûdî renk kâğıda basılan mühür, dâire formda istiflenmiş ve siyah mürekkep kullanılmıştır.

Sülüs hattıyla yazılan mühür oldukça silik ve güçlkle okunmaktadır. Yukarıdan aşağıya doğru istiflenen mühürde “ye” (ﻯ) harfi keşideli yazılmıştır. Tarih metnin sonuna, istifin tam ortasına eklenmiştir.

Resim 104. BY5920 Mülteka'l-Ebhür vr.1b

Katalog 21

SEYYİD ABDULLÂH

السيد عبدالله

Resim 105. BY10260 Cüz 'ül-Ḳur'āni'l-Kerīm Seyyid 'Abdullāh Vakıf Mührü

Mühür Metni

قد وقف الفقير إلى رحمة ربه القدير وهو بالعفو جديد هذا الكتاب الشريف ولأولاده الذكور الحاج السيد عبدالله
الحسيب المفتي بقضاء لارنده العريف بخادمي زاده سنه ١٢٥٨

Okunuşu

Ḳad vaḳafe el-Faḳīr ilā raḥmeti Rabbihi'l-Ḳadīr ve hüve bi'l-afvi cedīr hāze'l-
kitābe'ş-şerif
veledehu'z-zükür el-Hāc es-Seyyid 'Abdullāh el-ḥasīb el-müftī bi ḳazā-i Lārende el-
'arīf bi-Hādīmizāde sene 1258.

Anlamı

Kadir olan ve bağışlamaya en layık olan rabbinin rahmetine muhtaç Hadimizade diye
bilinen Larende Müftüsü Hacı Seyyid Abdullāh el-Hasīb bu mübarek kitabı
vakfetmiştir.

Demirbaş No	: 10260
Eser Adı	: <i>Cüz'ü'l-Kur'âni'l-Kerîm 26</i>
Müellif	: Belirsiz
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli- Nesih
Cilt Özellikleri	: Yeşil Cilt Bezi
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Talik
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 35x34
Mührün Bulunduğu Yer	: 1a, 10b

Kur'an-ı Kerim'in 26. cüzü olan 10260 numaralı, nesih hattıyla kaleme alınan eserin 1a ve 10b numaralı sayfalarında ve 10258 numaralı *Cüz'ü'l-Kur'âni'l-Kerîm 22* isimli eserin 1a, 10b sayfalarında, 10259 numaralı *Cüz'ü'l-Kur'ân-i'l-Kerîm 23* isimli eserin 10b, 10261 numaralı *Cüz'ü'l-Kur'âni'l-Kerîm 27* isimli eserin 1a, 10b sayfalarında ve 10262 envanter numaralı *Cüz'ül-Kur'âni'l-Kerîm* isimli eserin 1a ve 10b sayfalarında da mevcuttur. Alıntılanan mühür, 1a sayfasının sol kısmında cüz gülünün hemen altında yer alır ve daire formunda istiflenmiştir. 26. Cüz, 1228 h. tarihli İznik müftüsü Hacı Abdullah vakıf mührü vardır. Açık nohudî renkli kâğıda basılan mühür siyah renklidir.

Talik yazı çeşidiyle yazılmış ve yukarıdan aşağıya doğru istiflenmiştir. Yazı çeşidi olarak talik hattı sayılsa da harf ölçüleri, harflerin müsavi olmaması ve tekrar eden harflerin aynı karakterde değil de farklı yazılmış olması mührün sanatsal açıdan değerlendirilmesini güçleştirir. Fakat çok küçük ve sert bir yüzeye hakkâk tarafından işlendiğini göz önünde bulundurursak estetik açıdan çok kıymetli olduğunu söyleyebiliriz.

Resim 106. BY10260 Cüz'ü'l-Ḳur'āni'l-Kerīm vr.1a

Resim 107. BY10258, 10259, 10261, 10262 Eserlerde Yer Alan Mühürler

Katalog 22

ÖMER EL-AKŞEHİRİ

عمر الاقشهرى

Resim 108. BY9107 eş-Şifâ'bi-Ta'rîfi Hukûkî'l-Muştafâ 'Ömerü'l- Akşehrî Vakıf Mührü

Mühür Metni

توكلت على الله لا اله الا الله محمد رسول الله عن وقف خواجه حضرت شهریارى الحاج عمر الاقشهرى بكتبخانه
اقشهر بشرط ان لا يخرج ١٢٦٦

Okunuşu

Tevekkeltü 'alallāh, Lā ilāhe illallāh Muḥammeden Rasūlullāh 'an vaqfi Ḥāce
Ḥāzret-i Şehriyārî el-Ḥāc 'Ömerü'l-Akşehrî bi-Kütüphāne-i Akşehir bi-şartı en lā
yührac 1266.

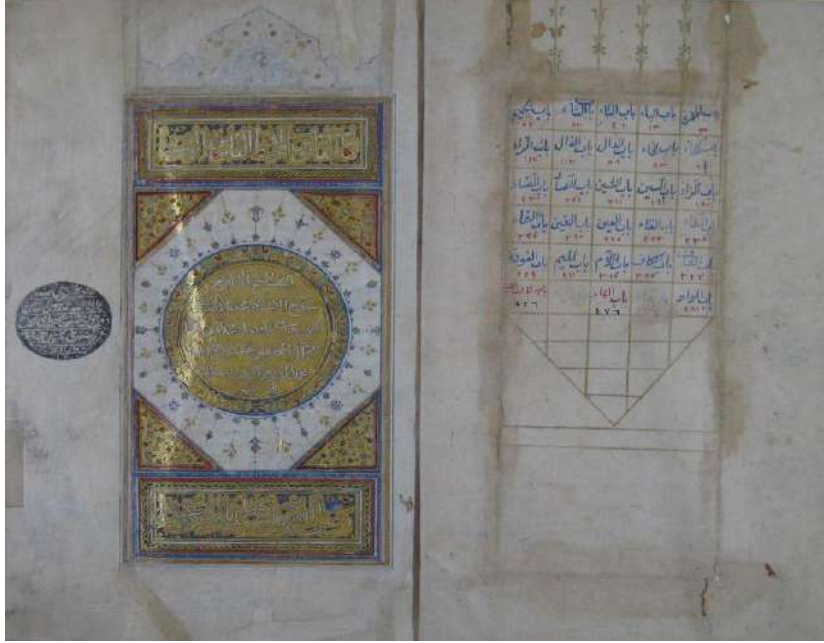
Anlamı

Allah'a dayandım ve güvendim. Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed (s.a.v)
onun Rasûlüdür. Ömer Akşehrî'nin Akşehir kütüphanesine (Kütüphaneden vs.)
çıkarılmaması şartıyla vakfindandır.

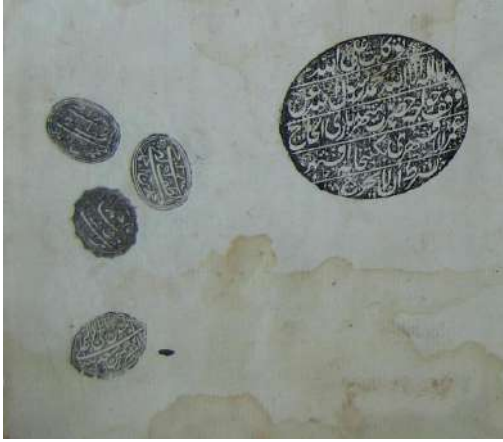
Demirbaş No	: 9107
Eser Adı	: <i>Eş-Şifâ'bi-Ta'rîfi Hukûki'l-Mustafâ</i>
Müellif	: Kadı İyâz, Ebu'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî es-Sebtî/544/1149
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Miklepli, yeşil bez kaplı mukavva.
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Ta'lik
Mühür Şekli	: Oval
Mühür Ölçüsü	: 31x41
Mührün Bulunduğu Yer	: 1a, 98a, 422a

Eserde siyer-i Nebevî, Şemâil-i Şerîfe konusu işlenmiş. Kırmızı deri muhafaza içinde bulunan eser 422 yapraktan oluşuyor. Mihrabiye tezhipli, ilk varak cetveli, altın yaldızlı, söz başları ve keşideler kırmızı, cetveller mavi renklidir. Kırmızı deri kaplı mahfazası var. Kitabın başında ve sonunda Ömer el-Akşehri'nin bu eseri Akşehir Kütüphanesine vakfettiğine dair vakıf mühürleri bulunmaktadır.

Mühür, talik hatla yazılmış ve oval formda istiflenmiştir. Yukarıdan aşağıya doğru beş satır hâlinde yazılmış, satır araları satır çizgisiyle ayrılmıştır. Harfler satır nizamına uygun yerleştirilmiş ve harf aralarındaki boşluk dengesine dikkat edilmiştir. Harfler birbiriyle müsavi olup talik hattın ölçü ve kaidelerine uygundur. İstifte oluşan boşluklar bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Tarih sol altta yazının bittiği kısımda yazılıdır.

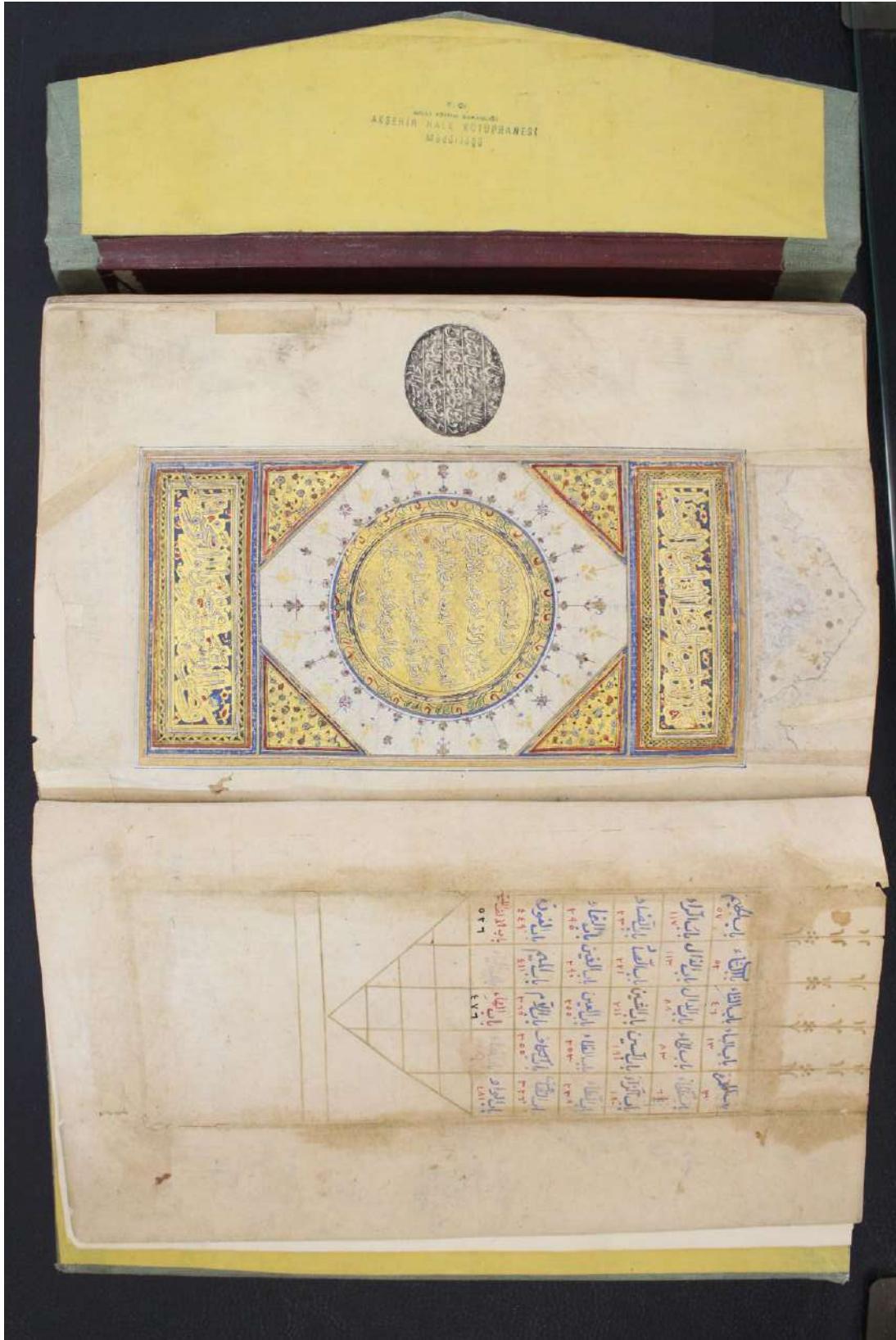
Resim 109. BY9304 eş-Şifā' bi-Ta'rifi Hukūki'l-Muştafā vr.1a

Resim 110. BY9336 Felāh Mā Hasan Paşa
'Ale'l-Maraḥ vr.114a

Resim 111. BY9336 Zādu'l-Āşikīn 'Ömer
Ākşehirī Mühür Detayı

Resim 112. BY9304 el- *Ḳāmūšu 'l-Muḥīt ve 'l-Ḳāmūsü 'l-Vāsīt* Zahriye Sayfası

Katalog 23

ÖMER AKGÖLLÜ

عمر آق كولى

Resim 113. BY5395 Metâli 'u'l-Enzâr fî Şerhi Tavâli 'i'l-Envâr 'Ömer Akgöllü'ye Ait Vakıf Mührü

Mühür Metni

قد وقف هذا الكتاب محمد بن الحاج عمر آق كولى لرضاء الوهاب
١٢٦٨

Okunuşu

Kađ vaqafe hâze'l-kitâbe Muḥammed b. el-Ḥâc 'Ömer
Akgöllü lirizâ'i'l-Vehhâb 1268

Anlamı

Bu kitabı Muhammed oğlu Hacı Ömer Akgöllü çokça veren (Vehhab olan) Allah rızası için vakfetti.

Demirbaş No	: 5395
Eser Adı	: <i>Metâli 'u'l-Enzâr fî Şerhi Tavâli 'i'l-Envâr</i>
Müellif	: Ebu's-Senâ' Şemseddin Mahmûd b. Abdurrahman b. Ahmed el-İsfahânî, 749/1349
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Ciltsiz
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Sülüs
Mühür Şekli	: Dikdörtgen
Mühür Ölçüsü	: 23x36
Mührün Bulunduğu Yer	: 2a/b, 69b, 101b, 150b, 167a/b, 192a, 224a, 234b, 253b

253 yaprakтан oluşan eserde, Akâid ve Kelam konuları işlenmiş. 5395 envanter numaralı *Metâli 'u'l-Enzâr fî Şerhi Tavâli 'i'l-Envâr* isimli eserden alıntılanan mühürde yazı yukarıdan aşağıya doğru yazılmış ve dikdörtgen formda istiflenmiştir. Son satırda lam harfi keşidesi olması gerekenden daha uzun yazılmıştır. Harfler birbiriyle uyumlu ve talik yazı karakterinin kurallarına uygun yazılmıştır.

BY5395 envanter numaralı *Metâli 'u'l-Enzâr fî Şerhi Tavâli 'il-Envâr* isimli eserin 2a varlığında yer alan mührün üzerine “ile'l-medreseti'l-mevkûfeti bi Akkollu Cengiz-zâde Mustafa Efendi kad vakafe” kaydı düşülmüştür.

Resim 114. BY5395 Metâli 'u'l-Enzâr fî Şerhi Tavâli 'i'l-Envâr vr.2a

Resim 115. BY5395 Metâli 'u'l-Enzâr fî Şerhi Tavâli 'i'l-Envâr Vakıf Kaydı

Katalog 24

NEZARET-İ EVKÂF-I HÜMÂYÛN

نظارت اوقاف همایون

Resim 116. BY10997 'Atıķ Vālide Őultān *Vakfiyla İlgili Berat* Nezāret-i Evķāf-ı Hümāyūn Mührü

Mühür Metni

نظارت اوقاف همایون عدد ٦٦٧٨٧ سنه ١٢٧٨

Okunuşu

Nezāret-i Evķāf-ı Hümāyūn 'aded 66787 sene 1278

Demirbaş No	: 10997
Eser Adı	: <i>Atik Vâlîde Sultan Vakfıyla İlgili Berat</i>
Müellif	: Belirsiz
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Dîvânî
Cilt Özellikleri	: Cilt Yok
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Ta'lik
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 3x31
Mührün Bulunduğu Yer	: Belgenin arka sayfasında

Eserde uluslararası hukuk konusu işlenmiş. Atik Vâlîde Sultan Vakfıyla İlgili Berat 1 yaprak, 10 satırdan oluşuyor. Mühür, Talik hatla yazılmış ve sağdan sola doğru dâire formda istiflenmiştir. “Sene” (سنة) kelimesinin “sin” (س) harfi keşideli yazılmış hemen üzerine de tarih eklenmiştir.

Resim 117. BY10997 'Atik Vâlîde Şultân Vakfıyla İlgili Berat Arka Sayfa

Resim 118. BY10997 'Atik Vâlîde Şultân Vakfıyla İlgili Berat Mühür Detayı

Katalog 25

AHMED EL-ARABÎ

أحمد العربي

Resim 119. BY5640 *Hāṣiye 'ale'l-Fevā'idi'z-Ziyā'iyē Ahmed el-A'rabī Vakıf Mührü*

Mühür Metni

وقف هذا الكتاب الشيخ يد الحاج أحمد العربي أبو لأسماء بشرط أن لا يخرج من خزائنه

Okunuşu

Vaḳafe hāze'l-kitāb eş-Şeyḫ yed-i el-Ḥāc Ahmed el-'Arabī Ebu'l-Esmā'i bi şartı en
lā yühḫrace min ḫazā'inihi 1282

Anlamı

Bu kitabı Esmā'nın babası Şeyh Hacı Ahmed Arabî dolaplarından çıkarılmama
şartıyla vakfetti.

Demirbaş No	: 5640
Eser Adı	: <i>Hâşiye alâ'l-Fevâid'iz-Ziyâ'iyе</i>
Müellif	: Abdulgafûr-i Lârî, Radıyyüddin Abdulgafûr b. Salâh el-Lârî el-Ensârî, 912/1506
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Tâ'lik
Cilt Özellikleri	: Cetveller kırmızı, miklepli, bordo bez kaplı, mukavva cilt
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Ta'lik
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 45x45
Mührün Bulunduğu Yer	: Mühür alıntılıandığı nüshanın IIa, 2a/b, 61a, 113a, 184a sayfalarında yer almaktadır.

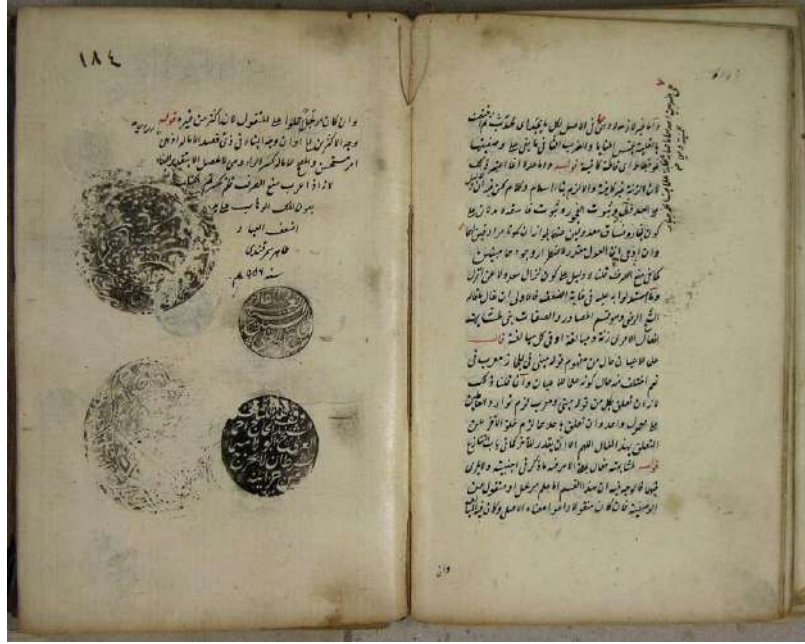
Çalıştığımız eser 179 sayfadan oluşur ve Doğu felsefesi konuludur. Alıntılanan mühür, birinci risalenin Ia sayfasında yer alır. Mührün hemen üst kısmında *هذا الكتاب مرزاجان حاشيه شرح حكمة العين* “Hâze'l-Kitâb Mirzacan Hâşiye Şerhi Hikmeti'l-'Ayn” ibaresi yazılıdır.

BY5640 envanter numaralı *Hâşiye alâ'l-Fevâid'iz-Ziyâiye* isimli eserin 184b varlığında Seyyid Ahmed'e ait iki farklı şahıs mührü basılmıştır. Resim 124'te yer alan mühürde *الشيخ السيد الحاج أحمد ١٢٤٩* “eş-Şeyh es-Seyyid el-Hâc Ahmed 1249”, resim 125'te yer alan mühürde ise *السيد أحمد ١٢٤٩* “es-Seyyid Ahmed” ibaresi yazılıdır.

Sayfanın sağ üst köşesinde yer alan mühür talik hatla yazılmış, daire formda istiflenmiş ve açık nohudi renk kâğıt üzerine basılmıştır. Talik yazının kurallarına uygun hazırlanan yazı da silik yerler güçlükle okunmuştur. İstif genelinde harflerin dağılımı orantılı olup dengeli bir görüntü oluşturmuştur. Küplü harflerin sık kullanımı istife ritmik bir hava vermiştir. Su gibi diye tarif edilen talik yazının zarafetinin mührü de yansıdığı görülmüştür.

Eserde Ahmed el-Arabi'ye ait vakıf mührüyle aynı sayfada yer alan şahsi mührü ta'lik hatla yazılmış ve daire formda istiflenmiş olan mührün sol alt kısmında oluşan boşluğa hakkâk imzasını yerleştirmiştir. Mühür incelemelerinde çok nadir rastladığımız hakkâk imzalarından birine örnek teşkil eder. Hat sanatının inceliklerine hâkim olmak yanında desen mahfuzatına da vakıf olan hakkâklar bu

maharetli eserlere genellikle imzalarını atmaktan beri durmuşlardır. “Kani” Efendiye ait olduğu kanısına vardığımız hakkâk hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılammıştır. İkinci mührün istifinde keşideli harflerin alt alta kullanımı metne hareket katmıştır. Dik ve yatay harflerin istifin sınırlarına denk gelecek şekilde yazılması da ahenkli bir görünüm oluşturmuştur.

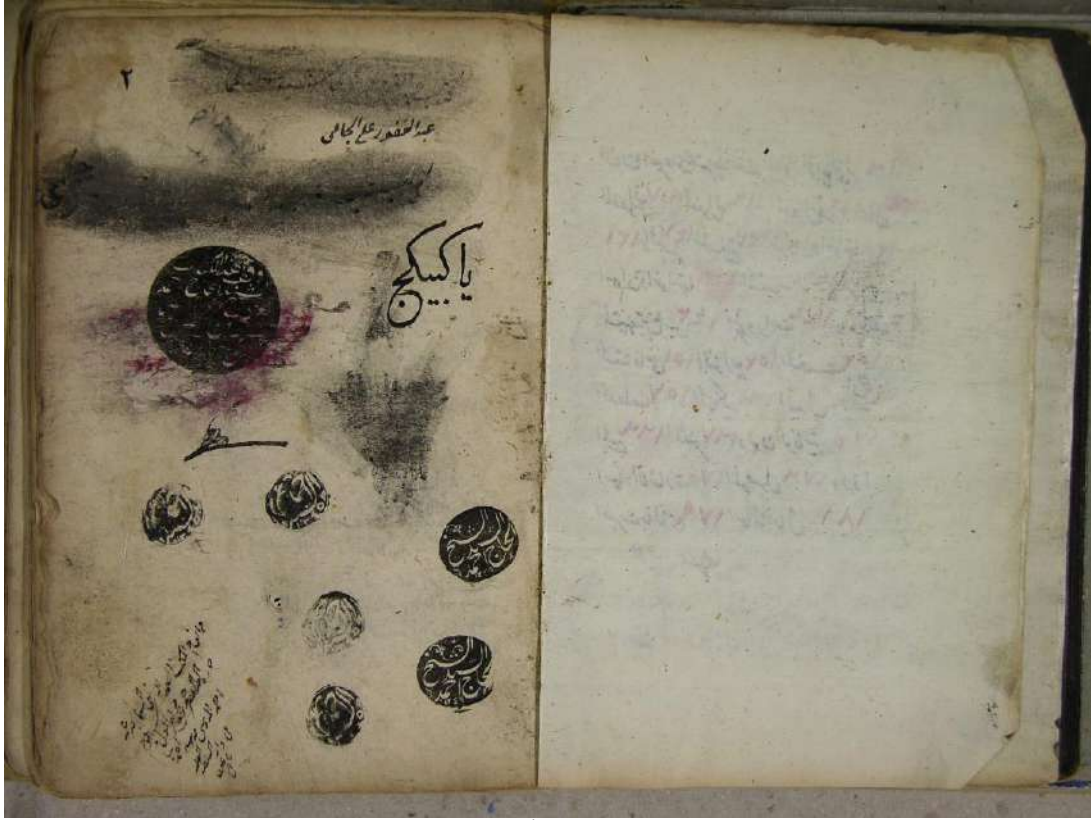
Resim 120. BY5640 Hāşiye ‘ale’l-Fevā’idi’z-Žiyā’iye vr.184a

Resim 121. BY5640 Hāşiye ‘ale’l-Fevā’idi’z-Žiyā’iye vr.84a Ahmed el-A‘rabi Vakıf Mührü

Resim 122. BY5640 Hāşiye ‘ale’l-Fevā’idi’z-Žiyā’iye vr.84a Mühür Detayı

Resim 123. BYHāşiye 'ale'l-Fevā'idi'z-Ziyā'ie İsimli Eserde Yer Alan Muhtelif Mühürler vr.2a

Resim 124. BY5640 Hāşiye 'ale'l-Fevā'idi'z-Ziyā'ie İsimli Eserde Yer Alan el-Hāc 'Ahmed Şahıs Mührü vr.184b

Resim 125. BY5640 Hāşiye 'ale'l-Fevā'idi'z-Ziyā'ie İsimli Eserde Yer Alan Seyyid Ahmed Şahıs Mührü vr.184b

Katalog 26

HÜNKÂR HACI BEKTAŞ-I VELİ

خنکار حاجی بکتاش ولی

Resim 126. BY10700 *Ḥadīqatü 'ş-Şu'adā* Hünkâr Hâcî Bektaş-ı Velî Vakıf Mührü

Mühür Metni

وقف حضرت خنکار حاجی بکتاش ولی قدس سره العالی والجلی ۱۲۸۴

Okunuşu

Vakfû Ḥazret-i Hünkâr Hâcî Bektaş-ı Velî kuddise sirruhu'l-‘âlî ve'l-celî 1284

Anlamı

Hazreti Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli - Allah ulvi ve apaçık sırrını takdis etsin-vakfidır.

Demirbaş No	: 10700
Eser Adı	: <i>Hadikatü's-Su'adâ</i>
Müellif	: Fuzûlî Mehmed b. Süleymân Bağdâdî
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfi-Nesih
Cilt Özellikleri	: Sırtı ve kenarları kahverengi deri kaplı mukavva cilt
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Ta'lik
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 29x27
Mührün Bulunduğu Yer	: 2a, 3a, 21a, 26a, 47a, 61a, 96a, 127a, 152a, 172a, 187a, 198a, 227a, 241a, 242a, 242b

Başta 1a'da ve sonda 242b'de Mustafa Kani adına yenilenen 1185 H tarihli Hacı Muhammed Paşazade Derviş Mustafa mülkiyet kaydı ve imzası, başta, sonda ve aralarda Hacı Bektâş-ı Velî Dergâhı vakıf mühürleri, 1a'da çeşitli tarihler, 1b'de Musa Baba Asitanesi vakıf kaydı ve mührü, 2a'da 1262 H tarihli Hacı Muhammed Paşazade adına vakfedildiği belirtilen bir kayıt ile مصطفى كاني "Muştafâ Kânî" ve مصطفى "Muştafâ" mühürleri vardır. Eserde nem lekeleri mevcuttur.

Daire formda istiflenen mühür yukarıdan aşağıya doğru talik yazı çeşidiyle yazılmıştır. Yazıda bütünlük sağlanamadığı ve tekrar eden harflerin farklı yazıldığı görülür. Tarih metnin sonuna eklenmiştir. İstifte oluşan boşluklar bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. İstifin alt kısmında hakkâkın imzası mevcuttur fakat okunamamaktadır.

10847 envanter numaralı eserin son sayfasında Hacı Bektâş-ı Velî Dergâhına ait وقف دركاه حضرت خنكار حاج بكتاش ولي قدس الله سره العزيز آستانه شريفلرنده ساكن "Vağf-ı Dergâh-ı Hazreti Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî kaddesâllahu sirrahü'l-'azîz âsitâne-i şeriflerinde Sakin Kiler vakfi" yazılı vakıf kaydı ve hemen altında da şahıs mührü vardır. (Resim 128) 10735 envanter numaralı Dâstân-ı Ebû Müslim isimli eserin 2a sayfasında da وقف دركاه سره الأوليا وبرهان الاتقيا حضرت خنكار الحاج بكتاش ولي قدس الله سره العالی والحالی سنه ١٢٨١ "Vağafe Dergâh-ı sirruhü'l-evliyâ ve burhânü'l-etkiyâ Hazreti Hünkâr el-Hâc Bektâşî velî kaddesallahu sirruhü'l-'âlî ve'l- hâlî sene 1281" yazılı kayıt düşülmüştür. (Resim 132) Ayrıca 1080 envanter numaralı eserde yer alan Hacı Bektaş-i Veli Dergâhı'na ait vakıf mührünün üzerine

Her kim diler rahmete haq kazana, bir fâtiḥâ iḥsân ide bunu yazana” şeklinde güzel bir dua yazılmıştır. (Resim 133) Aynı mühür, 10721 envanter numaralı *Hadîkatü's-Su'adâ* isimli eserin 104a numaralı varakta, 10735 envanter numaralı *Dâstân-ı Ebû Müslim* isimli eserin; 1b, 3a, 10a, 64a, 101a, 126a, 187a, 213a, 246a, 287a, 307a, 308a numaralı varaklarda, 10802 envanter numaralı *Dâstân-Ebû Müslim* isimli eserin, 1a, 2a, 11a, 52a, 68a, 104a, 133a, 152a, 159a numaralı varaklarında, 10811 numaralı *Şerh-i Dîvân-Hâfız ve Şerh-i Mahzeni'l-Esrar* isimli iki risaleden oluşan eserin 1a, 11a, 65a, 131a, 206a, 255a, 299a, 360a, 389a, 437a, 456b, 457a, numaralı varaklarda 10847 numaralı eserin 1a sayfasına sülüs yazıyla Hacı Bektaş Veli Dergâhı vakıf kaydı düşülmüş sayfada da aynı mühür mevcuttur.

Resim 127. BY10700 *Hadîkatü's-Su'adâ* vr.1b/2a

Resim 128. BY10847 Vakıf Kaydı ve Mühür Detayı

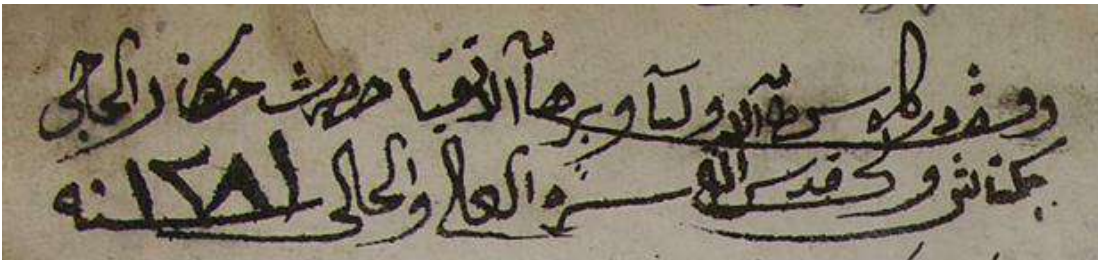
Resim 129. BY10847 Numaralı Eserde Yer Alan Mühür

Resim 130. BY10847 Numaralı Eserde Yer Alan Mühür

Resim 131. BY10735 *Dāstān-ı Ebū Müslim* vr.1b/2a Hünkār Hacı Bektāş-i Velī Vakıf Kaydı ve Mührü

Resim 132. BY10735 *Dāstān-ı Ebū Müslim* vr.2a Hünkār Hacı Bektāş-i Velī Vakıf Kaydı

Resim 133. BY10802 *Dāstān Ebū Müslim* vr.159a

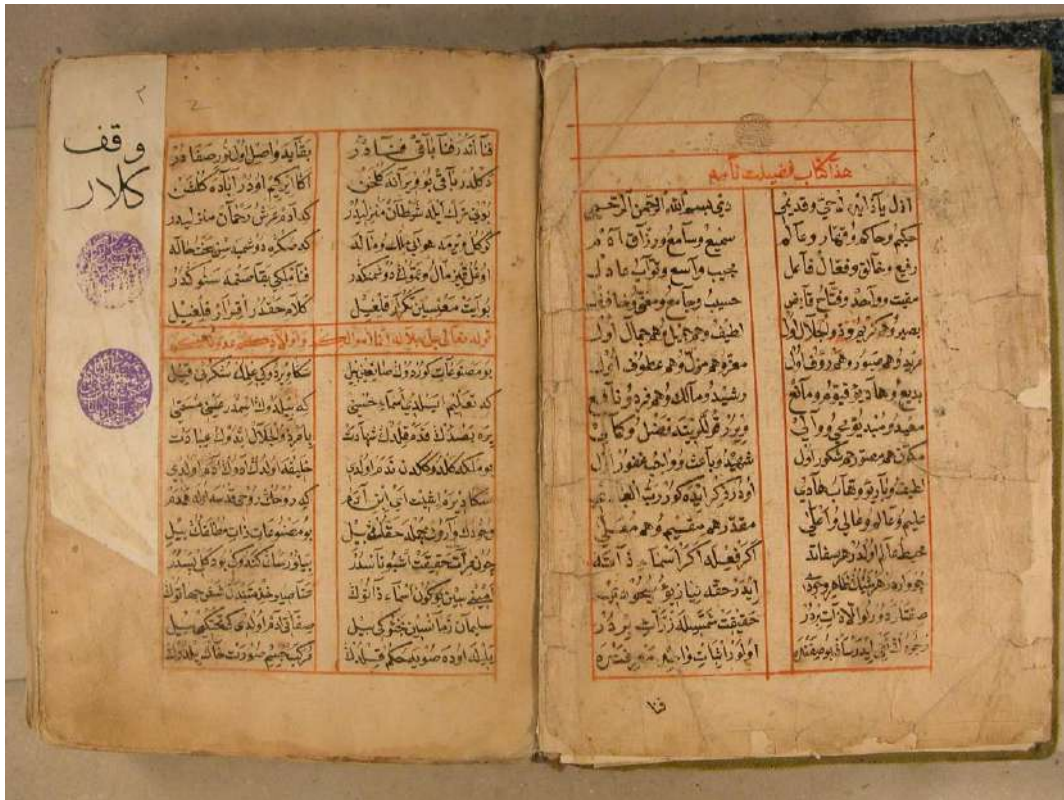
Resim 134. BY10815 *İskendernāme* vr.5a

Resim 135. BY10815 *İskendernāme* İsimli Eserde Yer Alan Hünkār Hācı Bektāş-ı Velī Şahıs Mührü ve Vakıf Kaydı vr.5a

Resim 136. BY10815 *İskendernāme* Eserde Yer Alan Hünkār Hācı Bektāş-ı Velī Şahıs Mührü vr.5a vr.5a

Resim 137. BY10847 *Fazâletnâme-i Yemîni* Hünkâr Hâcî Bektâş-ı Velî Dergâhı Mührü vr.2a

Resim 138. BY10847 *Fazâletnâme-i Yemîni* Hünkâr Hâcî Bektâş-ı Velî Dergâhı Mührü Detay vr.2a

Katalog 27

SÜLEYMÂN EL-HÂLİDÎ FERMÂN-DEDE

سليمان الخالدي فرمان دده

Resim 139. BY250 *İhyāü'l-Ahyā Fî Hayāti'l-Enbiyā* Süleymân Hâlidî'ye Vakıf Mührü

Mühür Metni

وقف هذا الكتاب سليمان الخالدي فرمان دده سنه ١٢٨٩

Okunuşu

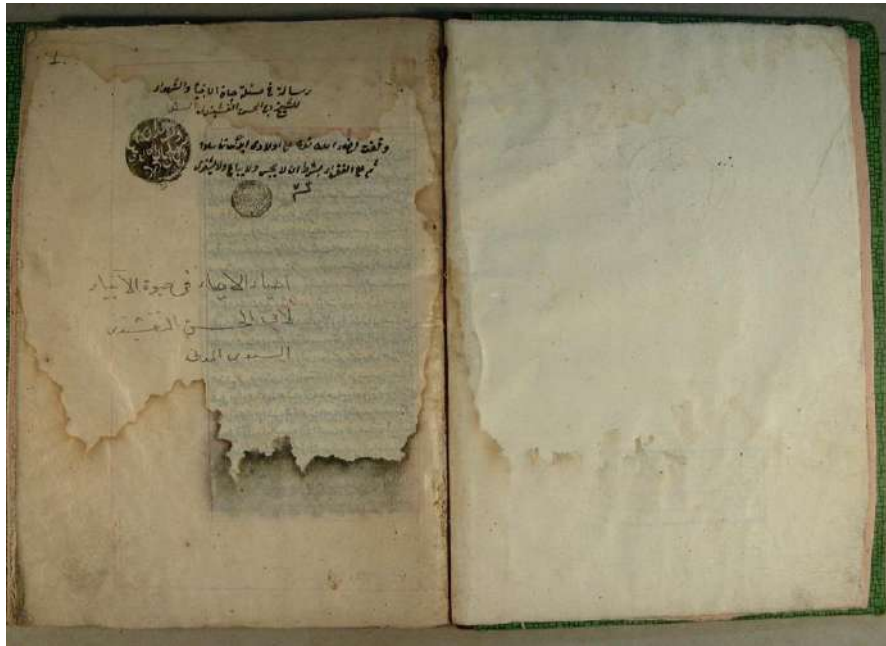
Vağafe hāze'l-kitāb Süleymān el-Hâlidî Fermān-dāde 1289

Anlamı

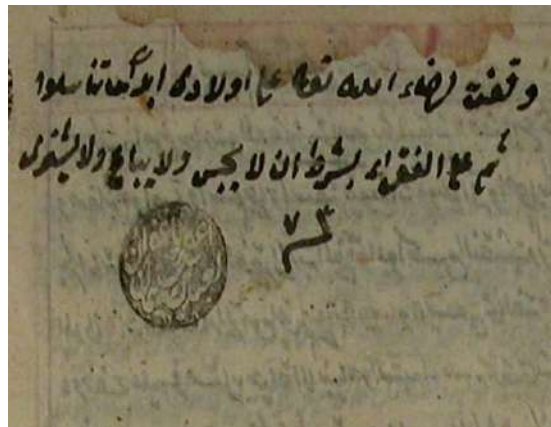
Bu kitabı Süleyman Hâlidî Ferman-dede vakfetmiştir.

Demirbaş No	: 250
Eser Adı	: <i>İhyâü 'l-Ahyâ fi Hayâti 'l-Enbiyâ</i>
Müellif	: Ebu'l-Hasan Nakşibendi Sindi
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Cetveller kırmızı sırtı kahverengi meşin mukavva cilt
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Ta'lik
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 24x24
Mührün Bulunduğu Yer	: 1a, 2a

Siyer-i Nebevî, Şemâil-i Şerîfe konulu, 14 yapraktan oluşan eserde su aldığı için çok fazla mürekkep dağılmaları mevcut. Mührün hemen yanında وقفت لرضاء تعالي على اولاده ابدأ تناسلاً ثم على الفقراء بشرط أن لا يحبس ولا يباع ولا يشتري “Vaḳaftü li rıżâ'illâhi te'âlâ 'alâ evlâdihî ebeden tenâsülen şümme 'ala'l-fuḳarâ'i bi-şartı en lâ yaḥbise velâ yübâ'a velâ yüşterâ” yazılı bir vakıf kaydı ve 15x14 ölçülerinde başka bir şahıs mührü vardır. (Resim 141) Dâire formda istiflenen mühür, talik hatla yazılmıştır. Harflerin anatomilerinde ve açılarında farklılıklar vardır. Tekrar eden harflerin farklı yazımları, kelimeler ve harfler arasındaki boşlukların orantısız olduğu görülür. İstifte kelimeler gelişigüzel yerleştirilmiş, “Dâde” (داده) kelimesi olması gerekenden daha iri yazılmış, tüm bu eksiklikler istifte kalabalık ve dağınık bir görüntü oluşturmaktadır. 249 numaralı eserde Süleyman Halidi Fermandede'ye ait bir mühür daha bulunmaktadır.

Resim 140. BY250 İhyâü'l-Ahyâ fî Hayâti'l-Enbiyâ vr.1a

Resim 141. BY250 İhyâü'l-Ahyâ fî Hayâti'l-Enbiyâ vr.1a Vakıf Kaydı

Katalog 28

EL-HÂC AHMED EL-FITRÎ EFENDÎ

الحاج أحمد الفطرى أفندى

Resim 142. BY6856 *Hāşīye 'alā Tefsīr Mine 'l-Ḳur'ān* Cengiz-zāde Aḥmed Fıtrî Vakıf Mührü

Mühür Metni

[بو كتاب المالیده جنکز زاده الحاج أحمد الفطرى أفندینک وقفیدر

[۱۲۹۲]

Okunuşu

Bu kitâp Elmalı'da Cengiz-zāde el-Ḥâc Aḥmed el-Fıtrî

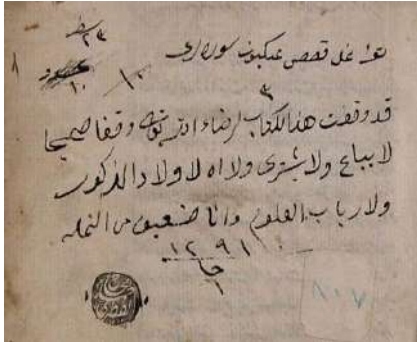
Efendi'nin vakfıdır.1292

Demirbaş No	: 6856
Eser Adı	: <i>Haşiye ala Tefsir mine'l-Kur'an</i>
Müellif	: Belirsiz
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli/Tâ'lik
Cilt Özellikleri	: Söz başları kırmızı ciltsiz
Mühür Dili	: Osmanlı Türkçesi
Mühür Yazı Türü	: Tâ'lik
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 29x29
Mührün Bulunduğu Yer	: 1a

Eser, 60 sayfadır ve tefsir ilmini konu edinir. Şuara suresinden Ankebut suresinin sonuna kadar haşiyedir. İlk iki varağın üst tarafı fare yeniklidir. Mühür, eserin 1a sayfasında açık nohudi renkli kâğıt üzerine daire formunda istiflenmiş ve siyah mürekkep kullanılmıştır. Muhtemelen el-hac kelimesinde elif ve cim harfleri iç içe yazılmıştır. Mühür terkinde teşrifata dikkat edildiği fakat leke ve boşluk dengesine dikkat edilmediği görülür. Mührün hemen üst kısmında bir de şahıs mührü ve kaydı mevcuttur. Mührün hemen üstünde tâ'lik hatla yazılmış, oval formda istiflenmiş ۱۲۹۲ الحاج أحمد الفطرى “el-Hâc ‘Ahmed el-Fıtrî” yazılı şahıs mührü ve وقدت هذا الكتاب لمرضاة الله تعالى وقفا صحيحا لا يباع ولا يشتري ولا أن لأولاد الذكور ولأرباب العلوم وأنا Kad veqafet hâze'l-kitâb lirizâ'illâhi te'âlâ vaqfen sahihan lâ yübâ' velâ yüsterâ velâ inne'l-evlâde'z-zükür velâ erbâbe'l-'ulüm ve ene za'îfü mine'n-nemlehu 1291”, “Karıncadan da zayıf olan bendeniz bu kitabı, ne erkek çocuklarına, ne de ilim ehline satılıp, alınmayacak şekilde vakf ettim 1291.” yazılı vakıf kaydı vardır. (Resim 144) 6755 numaralı Şerhu Kasîdeti'l-Emâlî isimli eserin 1a, 6791 numaralı *el-Câmi'u's-Sahîh* isimli eserin 1a sayfasında da aynı mühür basılmıştır.

Resim 143. BY6856 Hâşiye 'alâ Tefsîr Mine'l-Şur'ân vr.1a Vakıf Mührü ve Kaydı

Resim 144. BY6856 Hâşiye 'alâ Tefsîr Mine'l-Şur'ân Ahmed el-Fıtrî Mührü ve Vakıf Kaydı

Resim 145. BY6856 Hâşiye 'alâ Tefsîr Mine'l-Şur'ân Ahmed el-Fıtrî' ye Ait Mühür

MUHAMMED RÜŞDİ'YYÜ'S-SALURİ

محمد رشدى الصالورى

Resim 146. BY6180 *Mesābīhu's-Sünne* Muḥammed Efendi Vakıf Mührü

Mühür Metni

بلواج قضا سنده جامع كبير كتبخانسنه واقفى اولان الحاج على رضا افندى ابن الحاج محمد رشدي ۱۲۹۶
الصالورى

Okunuşu

Yalvaç kazâsında Cāmi-i Kebîr Kütüphānesi vâkıfı olan el-Ḥāc 'Ali Rızā Efendi ibn
el-Ḥāc Muḥammed Rüşdiyyü's-Şālūrî 1296

Anlamı

Yalvaç Kazası Cami-i Kebir Kütüphanesi vâkıfı Ali Rıza Efendi'nin oğlu
Muhammed Rüşdiyyü's-Saluri

Demirbaş No	: 6180
Eser Adı	: <i>Mesâbîhu's-Sünne</i>
Müellif	: Begavî (İbnü'l-Ferra)/Ebû Muhammed Muhyissünne Hüseyn b. Mes'ud b. Mes'ud Muhammed el-Horasânî, 516/1122
Müstensih	: Yok
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Mıklepli, bordo tam meşin cilt
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Ta'lik
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 41x4
Mührün Bulunduğu Yer	: IVa, 314b

Konya Bölge Yazma Eser Kütüphanesinde mahfuz 6180 envanter numaralı *Mesâbîhu's- Sünne*, isimli eserin IVa, 314b sayfalarından alıntılanan mührün, 1b sayfası tezhipli, 1b ve 2b varakların cetvelleri yaldızlı, söz başları kırmızı, cetveller mavi renklidir.

Eserde yer alan mühür, 6088 envanter numaralı “*Nazire-i Tuhfe-i Şahidî, İltihacnâme, Lemazat-ı Haleviye ez-Zemeat-i Aleviye, Sübha-i Sibyan*” isimli dört risaleden oluşan eserin 2a sayfasında, 6175 numaralı “*Şerhu Menâri'l-Envar*” isimli eserin 1a sayfasında, 6182 numaralı “*Manzume-i Yaiyye, İzahü'l-Maksud min Ma'na Vahdeti'l-Vücut, Şerh-i Nuhbe-i Vehbi*” isimli üç risaleden oluşan eserin 1a sayfasında, 6219 numaralı *Münacaat* isimli eserin 1a sayfasında, 6226 numaralı “*el-İtkan fî Ulumi'l-Kur'an*” isimli eserin 1a, 1a sayfalarında da mevcuttur.

Dairevi formda istiflenen mühür, kırmızı renkte olup ta'lik yazı ile yazılmıştır. Mühür yazı sanatı açısından incelendiğinde bazı yerlerde çok sıkışık bazı yerlerde ise daha seyrek yazılmış olması kompozisyon genelinde dengenin göz ardı edildiğini gösterir. Mührün sonundaki “ye” (ﻯ) harfi keşideli yazılmıştır. Mührün üst kısmında teşrifata riayet edilmemiştir. Tarih mühür metninin en alt kısmında oluşan boşluğa eklenmiştir.

The image shows an open manuscript with two pages of a table. The table is organized into columns and rows, with handwritten text in Ottoman Turkish. The text includes names of months and specific dates, along with numerical values. There are two prominent red circular stamps, one on each page, which appear to be official seals or ownership marks. The handwriting is in a cursive style typical of the period.

Resim 147. BY6180 Mesābīhu's-Sünne vr.IVa

كتبه الفقير الحقير المذنب المذنب
 بن الحاج محمد حسني التت كرت محمد الصالحي
 عنها وعن والده رحمه الساري بحرمته
 طه وليسين ذكوة سيد
 المسلمون وصلى الله
 على محمد وآله
 اجمعين
 في عام
 ١٠٤٠ ربيع الاول
 في طرابلس
 في طرابلس
 في طرابلس

Resim 148. BY6175 Mesābīhu's-Sünne Vakıf Kaydı Detay

Katalog 30

SEFERİHİSÂR KÜTÜPHANESİ

سفری حصار کتبخانه سی

Resim 149. BY7720 *Risāle-i Maḥbūbiyye* Seferihisār Kütüphanesi Vakıf Mührü

Mühür Metni

سفری حصار کتبخانه سی وقفی ۱۲۹۶

Okunuşu

Seferihisār Kütüphanesi vaqfi 1296

Demirbaş No	: 7720
Eser Adı	: <i>Risâle-i Mahbûbiyye</i>
Müellif	: Belirsiz
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Türkçe
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Nesih
Cilt Özellikleri	: Cetveller kırmızı, sırtı kahverengi deri kaplı mukavva cilt
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Ta'lik
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 25x25
Mührün Bulunduğu Yer	: 1a

Eser *Risale-i Mahbubiye Vefati'n-Nebi ve Saatname* adlı iki risaleden oluşur. İslam ahlak ve âdâbının konu edildiği eser 120 yapraktır. Analiz edilen mühür, eserin 1a sayfasında yer alır. Dâire formda istiflenmiş ve sülüs yazı çeşidiyle yazılmıştır. Yukarıdan aşağıya doğru istiflenen yazıda kompozisyon dengesine dikkat edilmediği intibayı uyansa da mühür olarak ele aldığımız zaman istifin terkinde ve harf anatomilerinde oluşan farklılıkların hoş görülebileceği kanaatindeyiz.

Resim 150. BY7720 *Risâle-i Mahbûbiyye* vr.1a

Katalog 31

BABA-ZÂDE ELMALI MEDRESESİ

وقف مدرسه بابا زاده المالو

Resim 151. BY6783 *Mebāriku'l-Ezhār fī Şerhi Meşāriki'l-Envār* Baba-zāde Medresesi Vakıf Mührü

Mühür Metni

وقف مدرسه بابا زاده المالو ١٢٩٩

Okunuşu

Vağf-ı Medrese-i Bābā-zāde Elmalu 1299

Anlamı

Baba-zāde Elmalı Medresesi vakfi

Demirbaş No	: 6783
Eser Adı	: <i>Mebâriku'l-Ezhâr fî Şerhi Meşâriki'l-Envâr</i>
Müellif	: İbn Melek, Abdülatif b. Abdülaziz b. Emînüddin el-Fakîh el Hanefî
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Araf Harfli-Tâ'lik
Cilt Özellikleri	: Söz başları, keşideler ve duraklar kırmızı, sırtı tamir görmüş, Arapkarî şemseli bir cildi vardır.
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Sülüs
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 28x28
Mührün Bulunduğu Yer	: 2a, 97a, 113a, 237b

6783 Envanter numaralı *Mebâriku'l-Ezhâr fî Şerhi Meşâriki'l-Envâr* isimli eserin 2a, 97a, 108a, 113a, 137a, 157b, 220a, 236b numaralı sayfalarında yer alan mühür, 7192 envanter numaralı Arap Edebiyatı konulu *el-Hevâdî fî Şerhi'l-Mesâlik* isimli eserin 1a, 20b, 31a, 59b numaralı sayfalarında da mevcuttur.

236 yaprak, 29 satırdan oluşan kitap Câmiu'l-hadisleri konu edinmiştir. Eserin son varlığında yer alan mühür silik olmakla birlikte güçlkle okunabilmektedir. Siyah renkte ve açık nohudi renk kâğıda basılmıştır. Dâirevi formda istiflenmiş ve yukarıdan aşağıya doğru sülüs ve tâlik hattıyla yazılmıştır. Metin, istif kaygısı güdülmeyen daire form içerisine yukarıdan aşağıya doğru yerleştirilmiştir. Mühür baskısının net görüntüsüne ulaşamadığımız için yazı özellikleri açısından değerlendirmelerimiz kısıtlı kalmıştır.

Resim 152. BY6783 *Mebâriku'l-Ezhâr fî Şerhi Meşâriki'l-Envâr* vr.2a

Katalog 32

SEYYİD MÜFİD MUSTAFÂ

سید مفید مصطفی

Resim 153. BY9144 eş-Şemâ'ilü'n-Nebeviyye ve'l- Haşâ'ilü'l Muştafâviyye Seyyid Müfid Muştafâ

Mühür Metni

السید مفید مصطفی وقف بشرط ان لا یخرج ۱۳۰۹

Okunuşu

es-Seyyid Müfid Muştafâ vaqafe bi-şartı enlâ yühırace 1309

Anlamı

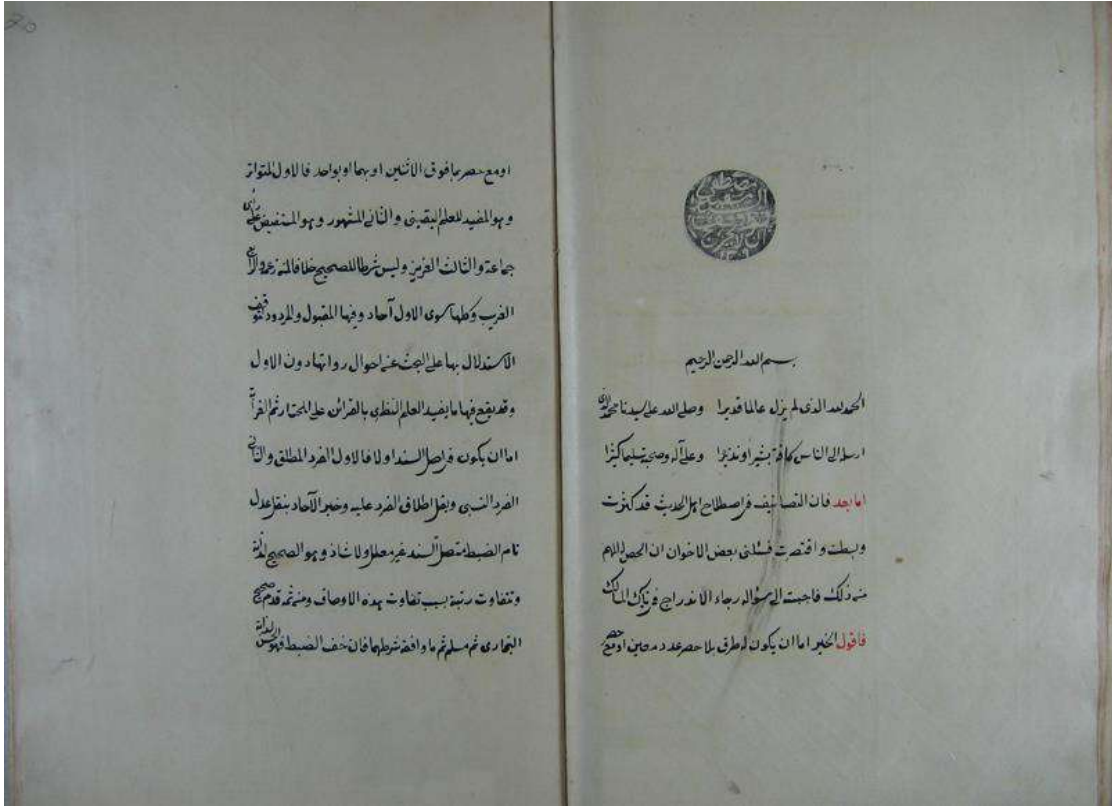
Seyyid Müfid Mustafa çıkarılmaması şartıyla vakfetti.

Demirbaş No	: 9144
Eser Adı	: <i>eş-Şemâ'ilü'n-Nebeviyye ve'l-Hasâ'ilü'l-Mustafaviyye</i>
Müellif	: Tirmizi, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre es-Sülemî
Müstensih	: Belirsiz et-Tirmizî, 279/892
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Sırtı ve sertabı kahverengi deri mıklepli mukavva cilt.
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Ta'lik
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 25x24
Mührün Bulunduğu Yer	: 1a, 67b, 69b, 137a, 152b, 179b, 180b, 211a, 245a, 261b sayfalarında mühür vardır.

İncelenen eser, 261 sayfadan oluşur. *eş-Şemîlü'n-Nebevîye ve'l-Hasâilü'l-Mustafâviyye, Nuhbetü'l-Fiker fî Mustalahi Ehli'l-Eser, Şerhu Nuhbetü'l-Fiker fî Mustalahi Ehli'l-Eser, Şerhu Usûli'l-Hadis, Şerhu Hadîsi'l-Erba'in* adlı beş risaleden oluşur. Risale sondan eksiktir. 133a sayfası boştur.

Sayfa kenarlarında kırmızı ve siyah mürekkeple yazılmış açıklamalar vardır. 1a'da ve 67b'de es-Seyyid Müfid Mustafa'ya ait 1309 tarihli vakıf mühürleri bulunmaktadır. Aynı sayfada müstensih olan Muhammed Emin el-Budîni'ye ait bir mühür bulunmaktadır. 9378 numaralı Sâ'di-i Şirâzî'ye ait *Gülîstan* isimli eserin, 1a, 166b sayfalarına da aynı mühür basılmıştır. 1a sayfasında silik bir mühür ve Farsça nakiller mevcuttur.

Değerlendirmeye tabi tutulan mühür, 9144 envanter numaralı eserin 1a, 67b, 69b, 137a, 152b, 179b, 180b, 211a, 245a, 261b sayfalarında yer alır ve, nohudi renk kağıt üzerine siyah mürekkeple basılmıştır. Dâire formda istiflenen mühür talik hatla yazılmıştır. İstif genelinde teşrifata riayet edilmemiştir. “es-Seyyid” (السيد) kelimesindeki “sin” (س) harfinin keşideli yazıldığı görülür. Keşidenin hemen üzerine “Müfid” (مفيد) kelimesi yazılmıştır. Yazı sanatı açısından incelendiğinde istif dağılımının dengeli olduğu fakat istif kurallarından ferağat edildiği görülür.

Resim 154. BY9144 eş-Şem'îlü'n-Nebeviyye ve'l-Hasâilü'l-Muştafâviyye vr. 69b

Katalog 33

MUHAMMED RÜŞDİYYÜ'S-SÂLÛRÎ

محمد رشدي الصالوري

Resim 155. BY6175 *Şerhu Menâri'l-Envâr* Muḥammed Rüşdî es-Şâlûri Vakıf Mührü

Mühür Metni

يلواج قضااسنده جامع كبير كتبخانه واقفى اولان الحاج على رضا افندى الحاج محمد رشدى الصالورى ۱۳۰۹

Okunuşu

Yalvâç kazâsında Câmi-i Kebîr Kütüphâne vâkıfı olan el-Ḥâc 'Alî Rızâ Efendi el-Ḥâc Muḥammed Rüşdiyyü's-Sâlûrî sene 1309

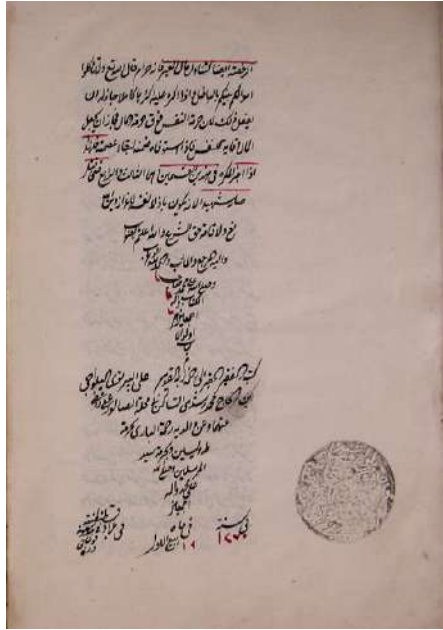
Demirbaş No	: 6175
Eser Adı	: <i>Şerhu Menâri'l-Envâr</i>
Müellif	: İbn Melek, Abdullatif b. Abdulaziz b. Emînüddin el- Fakîh el-Hanefî
Müstensih	: Ali Rıza Efendi
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli- Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Söz başları ve keşideler kırmızı yeşil bez kaplı miklepli cilt
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Hatt-ı İcâze
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 37x37
Mührün Bulunduğu Yer	: Ia

6175 envanter numaralı *Şerhu Menâri'l-Envâr* isimli eserin başında ilk 6 yaprakta fihrist var, 1309 tarihli Ali Rıza Efendi'nin (müstensih) vakıf mührü var. Usûl-i Fıkıh konuları işlenmiş.

Mühür metni daire formda istiflenmiş ve hatt-ı icâze ile yazılmıştır. Yukarıdan aşağıya doğru hazırlanan istifin çok girift olduğu ve istif kurallarına dikkat edilmeden hazırlandığı görülür. Tekrar eden harflerin farklı yazımları, bazı alanların çok sıkışık bazı alanların ise çok seyrek yazılmış olması yazıyı sanatsal açıdan incelememizi güçleştirir.

Resim 156. BY6175 *Şerhu Menâri'l-Envâr* vr. Ia

Resim 157. BY6175 Şerhu Menâri 'l-Envâr Vakıf Mühür ve Kaydı

Katalog 34

EL-HÂC ALİ RIZÂ

الحاج على رضا

Resim 158. BY6168 İkâzû'n-Nâ'imîn Hâcî 'Alî Rızâ Vakıf Mührü

Mühür Metni

قد وقف هذا الكتاب له تعالى الحاج على رضا النائب فى بعض اللواء ابن الحاج محمد أفندى المشهور بإمام
محلة الصالور ابن الحاج عثمان كتبخانه مبنية قرب جامع كبير يالواچ ۱۳۱۰

Okunuşu

el-Hâc 'Alî Rızâ en-Nâ'ib fî ba'zî'l-livâ İbn el-Hâc Muḥammed Efendi el-meşhûr bi-
İmâm-ı Maḥalletü's-Sâlûr İbn el-Hâc 'Osmân ilâ kütübhâneti mebniyetin ḳurbe
Câmi-i Kebîr Yalvaç 1310

Anlamı

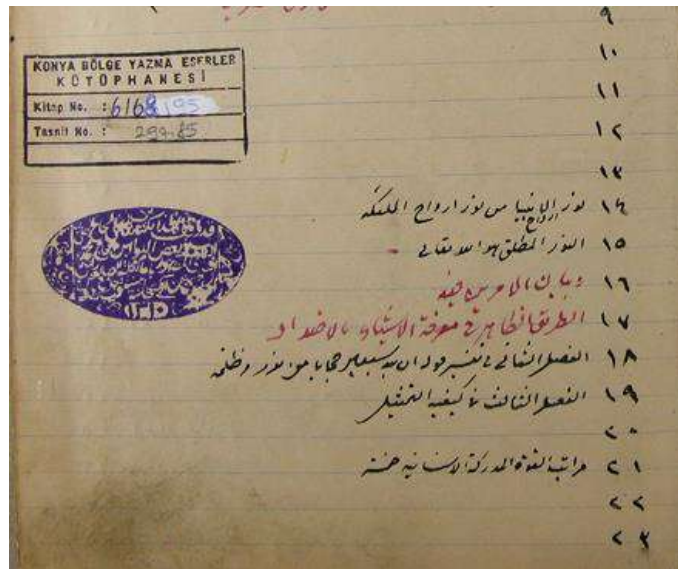
Salur Mahalle imamı olarak bilinen Hacı Muhammed Efendi oğlu vilayetlerden
birinin nâibi Hacı Ali Rıza tarafından Yalvaç Cami-i Kebir civarında inşa edilen
kütüphaneye Allah rızası için vakfetmiştir.

Demirbaş No	: 6168
Eser Adı	: <i>İkazü'n-Nâimîn</i>
Müellif	: Ali Rıza b. Mehmed Rüşdi Yalvacı
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli/Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Söz başları kırmızı sırtı yeşil meşin modern cilt.
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Ta'lik
Mühür Şekli	: Oval
Mühür Ölçüsü	: 27x51
Mührün Bulunduğu Yer	: Mühür alıntılındığı nüshanın fihrist kısmında yer almaktadır.

200 yapraktan oluşan eserde yer alan mühür, oval formda yukarıdan aşağıya doğru istiflenmiş, sağ kenarında (على رضا) "Ali Rıza" sol kenarında ise; (بن محمد) "b. Muhammed" yazılıdır. Ta'lik yazı çeşidiyle hazırlanan mühür açık renk kâğıda siyah ve mor renkli mürekkeple basılmıştır. İstifte dengeye dikkat edilmediği yazının bazı yerlerde çok sıkışık bazı yerlerde daha seyrek yazıldığı görülür. Mühürde tarih küçük dikdörtgen içinde belirtilmiş sağında ve solunda düğüm geçmelerle tezyin edilmiştir.

Resim 159. BY6168 İkazü'n-Nā'imīn Fihrist Hāc 'Alī Rızā Vakıf Mührü

Resim 160. BY6168 İkazü'n-Nā'imīn Fihrist Hāc 'Alī Rızā Hāc Vakıf Mührü

Katalog 35

TRABZON HATUNİYE KÜTÜPHANESİ

طربزون خاتونیه کتبخانه سی

Resim 161. BY112 *Ādābü'l-Baḥş ve'l-Münāzara* Trabzon Hātuniye Medresesi Vakfi Mührü

Mühür Metni

طربزون خاتونیه کتبخانه سی وقفیدر ۱۳۲۲

Okunuşu

Trabzon Hātuniye Kütüphānesi vakfidır 1322

Demirbaş No	: 112
Eser Adı	: <i>Ādābü'l-Bahs ve'l-Münāzara</i>
Müellif	: Adudiddin el-Īcî, Ebu'l-Fazl Abdurrahman b. Ahmed b. Abdulgaffâr el-Īcî eş-Şirâzî eş-Şebankârî el-Bekrî eş-Şâfi'î, 756/1355
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Nesih
Cilt Özellikleri	: Cilt yok
Mühür Dili	: Osmanlı Türkçesi
Mühür Yazı Türü	: Ta'lik
Mühür Şekli	: Dâire
Mührün Ölçüsü	: 23x25
Mührün Bulunduğu Yer	: 5a, 21a, 28a, 46a, 52a, 58a, 67a, 74a, 86a, 95a, 102a, 122a, 148a, 154a, 161a, 168a, 174a, 178a, 183a, 192a, 199a, 217a

Mühür görseli adı geçen eserin 217a sayfasından alınmıştır. Sayfanın sol üst köşesine basılan mühür, dâire formda istiflenmiş ve talik hatla yazılmıştır. Yukarıdan aşağıya doğru yazılmış ve “kütüphanesi” (کتابخانه سی) kelimesi sonundaki “ye” (ی) harfi keşideli yazılarak istifte estetik bir görünüm sağlanmıştır. İstifte bazı yerler çok sıkışık bazı yerler ise daha seyrek yazılmıştır. Tarih en alta eklenmiştir.

Resim 162. BY112 *Ādābü'l-Bahs ve'l-Münāzara* vr.217a

Katalog 36

ELMALI ÜMMÎ SİNAN KÜTÜPHÂNESİ

کتبخانه سنان أمى المالى

Resim 163. BY6672 *Zübdetü'l-İrfân fî Vucûhi'l-Çur'ân* Ümmî Sinân Kütüphanesi Vakıf Mührü

Mühür Metni

وقف كتبخانه سنان أمى المالى قدس سره

Okunuşu

Vağf-ı Kütüphâne-i Sinân Ümmî Elmalî ıuddise sirruhu

1323

Anlamı

Bu kitap- Allah sırrını takdis etsin-Elmalı Ümmî Sinan Kütüphânesi vakfıdır.

Demirbaş No	: 6672
Eser Adı	: <i>Zübdetü'l-İrfan fi Vucühi'l-Kur'an</i>
Müellif	: Hâmid b. Abdülfettah el-Paluvî
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Tâ'lik
Cilt Özellikleri	: Mihrabiye basit tezhipli; başlık, durak ve cetveller altın yaldızlı, zencirekli, miklepli, noktalı göbekli, kırmızı tam meşin cilt.
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Ta'lik
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 28x28
Mührün Bulunduğu Yer	: Mühür alıntılı olduğu nüshanın 1a, 81a sayfalarında yer almaktadır.

Eserde, kıraatler ve tecvid konusu işlenmiş. 96 sayfadan oluşur. Elmalı müftüsü Abdurrahim Efendi'nin vakıf kaydı vardır. Ayrıca eserde Elmalı müftüsü Abdurrahim Efendi'nin Sinân'ı Ümmî'nin vakıf mührü de vardır.

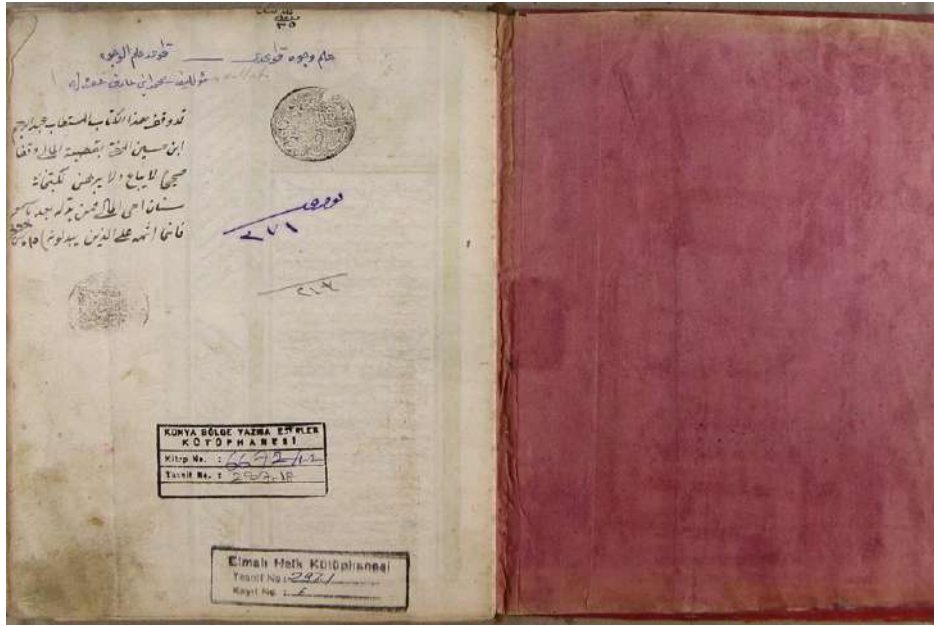
Çalışılan eser, *Zübdetü'l-İrfân fi Vücuhi'l-Kur'ân ve el-Kavâid mine'l-Vucûhât* isimli iki risaleden oluşur. Eserin 1a, 81a sayfalarında yer alan vakıf mührü tâ'lik hatla yazılmış ve daire formda istiflenmiştir. Yukarıdan aşağıya doğru istiflenen yazıda kompozisyon dengesine ve harflerin uyumuna dikkat edilmiştir. “Sinan” kelimesinde (سنان) müvelled “sin” (س) harfi kullanılmıştır. Kelimelerin terkinde teşrifata dikkat edilmiştir.

[قد وقف هذا الكتاب المستطاب عبدالرحيم ابن حسين المفتى بقصبة المالى وقفا صحيحاً لا يباع ولا يرهن

لكتبخانه سنان أمى المالى فمن بدله بعد ما سمعه فإنما إثمه على الذين يبدلونه]

“Kad vaqafe hâze'l-kitâb el-müsteṭâb 'Abdürrahim ibn Hüseyin el- müftî be/bi Kaşabatü/ti Elmalî vaḳfen şaḫıhan lâ biyâ' velâ yürhenü lBYikütüphâne-i Sinân Ümmî Elmalı femen beddelehü be'de mā semî'ahu fe inne mā işmühü 'alellezîne yübeddilünehü”

“Bu değerli/kıymetli kitabı Elmalı Kasabasından Hüseyin oğlu Abdürrahim satılmaması ve rehin olarak verilmemesi şartıyla Ümmî Sinan Elmalı Kütüphanesine vakfetti. Kim bunu duyduktan sonra değiştirirse günahı değiştirenlerin üzerinedir.” Yazan Abdurrahim Efendi'ye ait vakıf kaydı mevcuttur.

Resim 164. BY6672 Zübdetü'l- 'İrfân fî Vucûhi'l-Ḳur'ân vr.1a

Katalog 37

KÜTÜPHÂNE-İ KARAAĞAÇ

کتابخانه قره اغاج

Resim 165. BY4745 *Şerhu Menāri'l-Envār* Karaağaç Kütüphanesi Vakıf Mührü**Mühür Metni**

إنما الأعمال بالنيات

قد وقف ووضع هذا الكتاب في كتابخانه قره اغاج يلواج در قرب جامع كبير بشرط أن لا يخرج من خزانتة

Okunuşu

İnneme'l-a'mālü bi'n-niyyāt

ḳad wuḳife ve vuzi 'a hāze'l-kitābü fi kütübḫāne-i Ḳaraağaç Yalvaç der-ḳurb-ı Cāmi-i
Kebīr bi-şarṭi en lā yuḥrace min ḫızānetihī.

Anlamı

Ameller niyetlere göredir. Bu kitap Cāmi-i Kebir yakınlarındaki Karaağaç Kütüphanesi'nin dolabından dışarıya çıkarılmamak şartıyla vakfedilmiş ve koyulmuştur.

Demirbaş No	: 4745
Eser Adı	: <i>Şerhu Menâri 'l-Envâr</i>
Müellif	: İbn Melek, Abdullatif b. Abdulaziz b. Emînüddin el- Fakîh el-Hanefî
Müstensih	: Yok
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli- Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Keşideler kırmızı, mıklepli kahverengi tam meşin cilt
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Ta'lik
Mühür Şekli	: Oval
Mühür Ölçüsü	: 37x28
Mührün Bulunduğu Yer	: 1a, 2a, 32a

Çalışmamıza konu olan, 4745 envanter numaralı *Şerhu Menâri 'l-Envâr* isimli eserde fıkıh ve fıkıh ilmi, Ehl-i Sünnet'in Fıkhî mezhepleri, dört imamın usulleri ve ihtilafları konuları işlenmiştir ve eser 231 sayfadan oluşur.

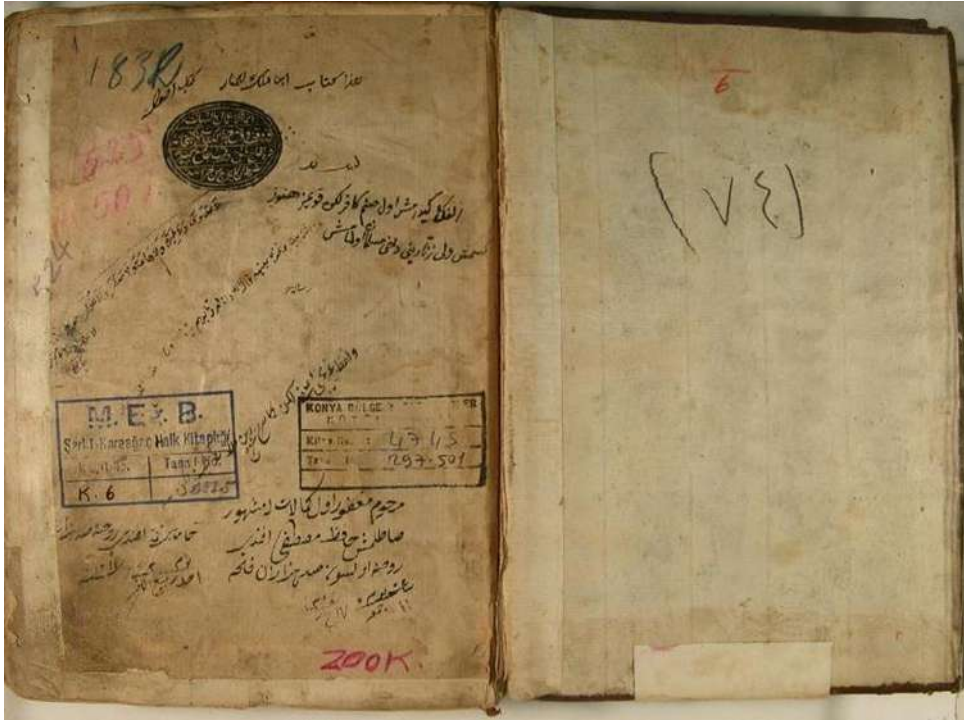
İncelenen mühür, 4769 numaralı *Risaletü 'ş-Şemsiye Fi 'l-Kavaisi 'l-Mantıkiye* isimli eserin 2a, 13a, 15a sayfalarında da mevcuttur.

Yukarıdan aşağıya doğru beş katman hâlinde, oval formda istiflenen mühür talik hatla yazılmıştır. Kompozisyon genelinde boşluk dengesine dikkat edildiği ve tekrar eden harflerin birbirine yakın yazıldığı görülür. Mührün etrafına cetvel çekilmiştir.

Mühür metnine “إنما الأعمال بالنيات”, “Ameller niyetlere göredir” hadis-i şerifi özellikle yerleştirilerek metnin anlamı kuvvetlendirilmiştir. Sanat eserlerine yerleştirilen âyet-i kerime, hadis-i şerif veya kelâm-ı kibarların eser üzerinde bir mücevher gibi parlayıp o eseri aydınlattığı, mührü sanatkârane bir nitelik kazandırıp değer kattığı düşünülmektedir.¹¹⁷

Ayrıca mühür metninde, “ بشرط أن لا يخرج من خزانته “dolabından çıkartılmamak şartıyla” ibaresi eklenerek vakıf şartı açıkça belirtilmiştir.

¹¹⁷ Murat Sülün, *Kur'an'dan Sanata*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 1, İstanbul 2020, 43.

Resim 166. BY4745 Şerhu Menâri 'l-Envâr vr.1a

Resim 167. BY4745 Şerhu Menâri 'l-Envâr vr. 1a Vakıf Kaydı Detay

Katalog 38

VAKIF

وقف

Resim 168. BY10801 *Manzūme-i Terğīb-i Mertebe-i Kemāl-i İnsānī* Vakıf Mührü

Mühür Metni

وقف

Mührün Okunuşu

Vakıf

Mührün Anlamı

Vakıftır

Demirbaş No	: 10801
Eser Adı	: <i>Manzûme-i Tergîb-i Mertebe-i Kemâl-i İnsânî</i>
Müellif	: Cevrî İbrâhîm Efendî (öl.1065/1654)
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Osmanlı Türkçesi
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap harfli/ Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Siyah vinileks kaplı mukavva cilt
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Sülüs
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 28x29
Mührün Bulunduğu Yer	: Mühür alıntılındığı nüshanın 1a, 1b, 6a, 7b, 14a sayfalarında yer almaktadır.

Eser *Manzume-i Cevri* ve *Nesrû'l-Leali min Kelâm-ı Hz. Ali* adlı iki risaleden oluşur. Çalışmamızda yer alan mühür *Manzûme-i Tergîb-i Mertebe-i Kemâl-i İnsânî* isimli birinci risalede yer alır. Türkçe şiir kitabıdır. *Cevri Divanı*'nda yer alan Nasihat-nâme niteliğinde yedi bendlik Teci-i Benddir. Sonda 5a da Muhammed Bakır'dan bir dua nakli vardır. 1ab ve 4a da mavi zemin vakıf mührü bulunan eserde keşide ve duraklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Eserden alıntılanan mühür, daire form içine “vakıf, vakafe” veya tek “vakıf” ibaresi sülüs kalemiyle yazılmıştır. Mühür aşınmış olduğu için harf anatomileri ile ilgili detaylı yorum yapılamamaktadır.

Resim 169. BY10801 Manzūme-i Terğīb-i Mertebe-i Kemāl-i İnsānī vr.1a

Katalog 39

EL-HÂC ŞEYH MUHAMMED EFENDİ

الحاج شيخ محمد أفندي

Resim 170. BY6862 *Menâkıbü'l-İmâmi'l-A'zam* Şeyh Muhammed Efendi Vakıf Mührü

Mühür Metni

[وقف هذا الكتاب السيد الحاج شيخ محمد أفندي

Okunuşu

Vağafe hâze'l-kitâb el-Hâc Şeyh Mehmed/Muğammed Efendi

Anlamı

Bu kitap Seyyid Hacı Şeyh Muhammed Efendi'nin vakfidır.

Demirbaş No	: 6862
Eser Adı	: <i>Menâkıbu'l-İmâmi'l-A'zam</i>
Müellif	: Kadı Ebu'l-Fazl Bekir b. Muhammed b. Ali ez-Zerencerî
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Nesih
Cilt Özellikleri	: Sözbaşları ve keşideler kırmızı, kahverengi tam meşin şemseli, mıklepli, sırtı tamir görmüş cilt.
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Ta'lik
Mühür Şekli	: Daire
Mühür Ölçüsü	: 24x24
Mührün Bulunduğu Yer	: 1a

İncelenen eser 23 sayfadan oluşur. Zahriye kısmında kitabın “Tahsildar Hüseyin Ağa'nın hibesi olduğuna dair kayıt vardır. 23b'de Hâvi'den menkul en sonda bir dua vardır. Mühür adı geçen eserin 1b sayfasında yazının kenarında daire formunda istiflenmiş ve siyah mürekkep kullanılmıştır.

Talik hatla yazılan mühür, yukarıdan aşağı doğru tertip edilmiştir. İstifte dengeye dikkat edilmemiş ve kelimeler bazı yerlerde doluluk bazı yerlerde daha seyrek yazıldığı görülür. “Vakafe” (وقف) kelimesinde “fe” (ف) harfi, “seyyid” (سيد) kelimesinde sin harfi ve “şeyh” (شيخ) kelimesinde “şim” (ش) harflerinin keşideleri yukarıdan aşağıya doğru çapraz şekilde yazılarak terkibe hareketli bir görünüm kazandırılmıştır. “El-Hâc” (الحاج) kelimesinde “cim” (ج) harfinin istife sığmamasından kaynaklı oluşan deformasyon göz yormaktadır.

Aynı sayfanın hemen üstünde yine daire formunda istiflenmiş, وقف لمرضات الله “Vağafe limerzâtillâh” “Allah rızası için vakfedildi” yazılı ta'lik hatla hazırlanmış bir başka vakıf mührü daha vardır. Eserin 5a sayfasında بو کتاب مستطاب تحصيلدار حسين أغانك موهوبدر “Bu kitâb-ı müsteṭâb Taḥşıldâr Hüseyin Ağa'nın mevhub[u]dur” yazılı vakıf kaydı düşünülmüştür.

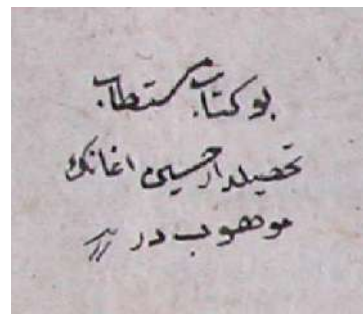
Resim 171. BY6862 Menāqibü'l-İmāmi'l-A'zam Şeyh Muhammed Efendi Vakıf Mührü vr.1a

Resim 172. BY6862 Menāqibü'l-İmāmi'l-A'zam vr.1a

Resim 173. BY6862 Menāqibu'l-İmāmi'l-A'zam Mühür Detayı vr.1a

Resim 174. BY6862 Menāqibu'l-İmāmi'l-A'zam Vakıf Kaydı vr.1a

Katalog 40

ES-SEYYİD EL-HAC ZEYNE'L-ĀBİDİN

سید الحاج زین العابدین

Resim 175. BY957 *Ādābu'l-Adudiye Zeyne'l-Ābidīn* Vakıf Mührü**Mühür Metni**

قد وقف هذا الكتاب الشريف السيد الحاج زين العابدين بن السيد عبد الرحمان المدعو بچاوش زاده القرماني
على اولاده و اولاد اولاده بشرط أن لا يرهن ولا يبيع ولا تغير

Okunuşu

Ḳad vaḳafe hāze'l-kitābe'ş-şerīf es-Seyyid el-Ḥāc Zeyne'l-Ābidīn b. es-Seyyid
'Abdurrahmān el-med'uv bi-Çāvuşzāde el-Ḳaramānī 'alā evlādihī ve evlādı evlādihī
bi-şartı en lā yürhene velā yübā'a velā tuğayyera 1131

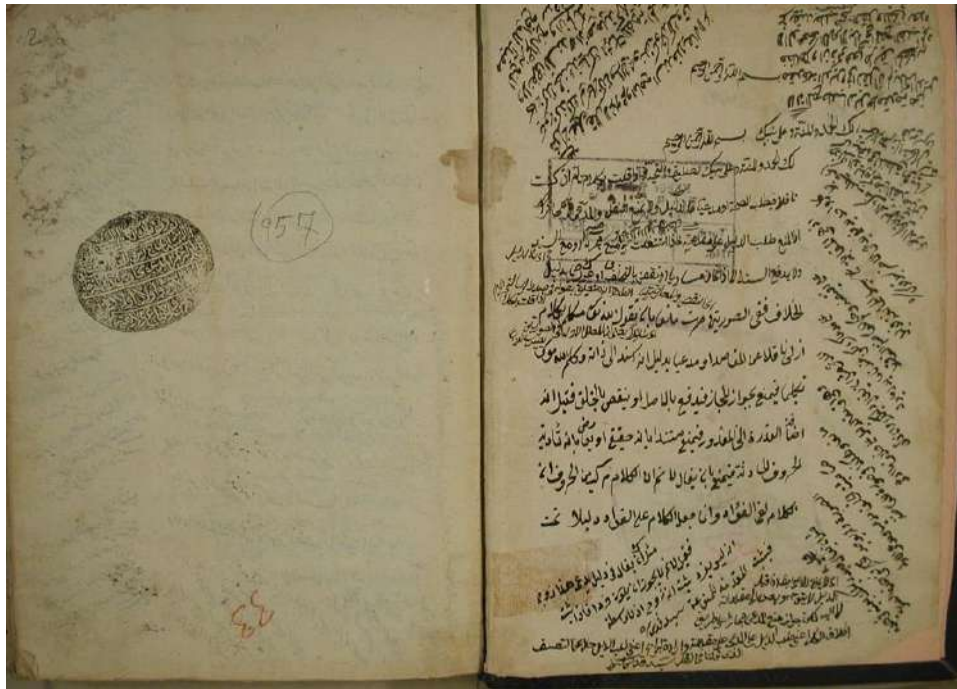
Anlamı

Bu kıymetli kitabı Karamanlı Çavuşzade diye çağrılan Seyyid Abdurrahman oğlu
Seyyid Hacı Zeynel Abidin, çocuklarına ve çocuklarının çocuklarına, rehin
verilmemesi, satılmaması ve değişiklik yapılmaması şartıyla vakfetti.

Demirbaş No	: 957
Eser Adı	: <i>Adabu'l-Adudiye</i>
Müellif	: Adudüddin el-Îcî, Ebu'l-Fazl Abdurrahman b. Ahmed b. Abdulgaffâr el-Îcî eş-Şirâzî eş-Şebankârî el-Bekrî eş-Şâfi'i, 756/1355
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Cilt yok
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Hatt-ı İcâze
Mühür Şekli	: Oval
Mühür Ölçüsü	: 35x43
Mührün Bulunduğu Yer	: 2a, 33b

957 envanter numaralı eser, *Adabu'l Adudiye, Haşiyeye ala Şerhi Risaleti fî İlmi Adabi'l Bahs, Haşiyeye ale'r Risaleti'l Hanefiyye, Risaletü'l-Hanefiyye, Şerhu Risaleti fî Adabi'l-Bahs* isimli beş risaleden oluşur. 5175 numaralı eserin 1a, sayfasında da aynı mühür mevcuttur.

Sülüs yazı çeşidiyle yazılan mühür oval formda istiflenmiştir. Yukarıdan aşağıya beş katman halinde istiflenen mührün satır araları harflerin keşideleri uzatılarak belirtilmiş ve böylece istifte estetik bir görünüm sağlanmıştır. “vakafe” (وقف) kelimesinde “fe” (ف) harfi, “el-fakîr” (الفاقر) kelimesinde “fe” (ف) harfi, “es-seyyid” (السيد) kelimesinde “sin” (س) harfi, “el-karamânî” (القرمانى) kelimesinde “ye” (ى) harfi, “alâ” (على) kelimesinde “ye” (ى) harfinin olması gereken ölçülerden daha uzun olduğu görülür. Keşideli harflerin istif içinde dağılımı yazının bütün halinde umumi ahenginin muhafaza edildiğini gösteriyor. Metnin başlangıcından nihayetine harflerin aynı usluapta devam ediyor oluşu latif bir görüntü oluşturmaktadır. Tekrar eden harflerin aynı karakterde yazılması ve harfler arasında estetik bir insicamın var oluşu bize mühür metninin olgun bir kalemin elinden çıkmış olabileceğini gösterir. 35x43 boyutunda çok küçük bir alana ve sert bir zemine bu kadar uzun bir metnin hakedilmesinin zorluğunu göz önünde bulundurursak harflerin ölçülerinde ve anatomilerinde oluşan küçük deformasyon ve stilizasyonları hata olarak değerlendirebiliriz.

Resim 176. BY957 *Ādābu'l-Adūdiye* vr.21a

Katalog 41**VAKIF****وقف****Resim 177.** BY5619 *Çur'ân'ı Kerîm* Vakıf Mührü**Mühür Metni****وقف****Okunuşu**

Vaḳfün

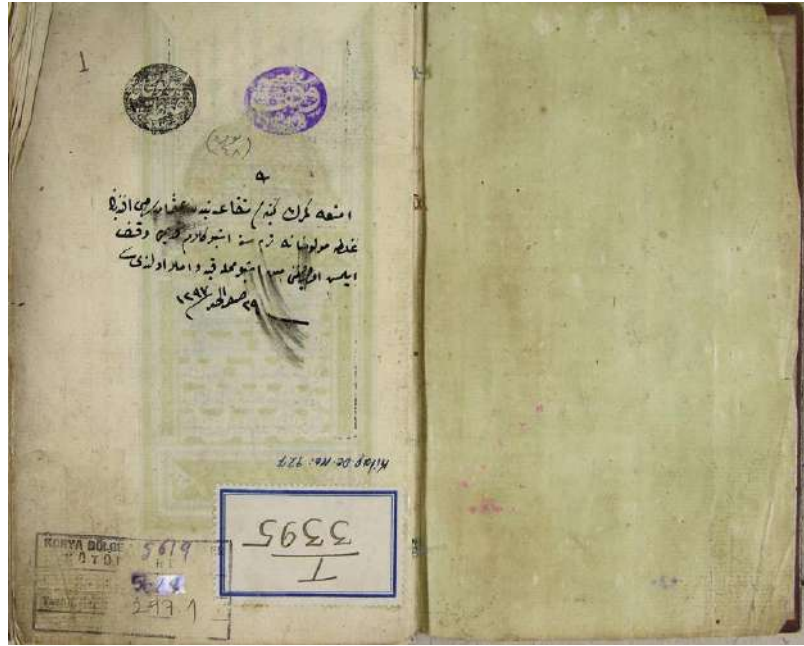
Anlamı

Vakıftır

Demirbaş No	: 5619
Eser Adı	: <i>Kur'an-ı Kerim</i>
Müellif/ Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Nesih
Cilt Özellikleri	: Miklepli, şemseli, salbekli, zencirekli, tam kahverengi deri cilt
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Sülüs
Mühür Şekli	: Oval
Mühür Ölçüsü	: 19x24
Mührün Bulunduğu Yer	: 1a sayfasında vakıf yazılı mühür vardır.

Çalışmamızda yer alan mushaf 302 sayfa olup mühür 1a sayfasında yer alır. 1b ve 2a varaklar tezhipli, duraklar altın yaldızlı, cetveller kırmızı renklidir. 1297 tarihli vakıf kaydı vardır. Mührün hemen yanında “Mevlevîhâne-i Ğalata” مولويخانه غلطه yazılı bir başka mühür bulunur. Mührün alt kısmında da bu ikinci mühre ait; امتعه كمرک كته سى متقاعدیندن عثمان سامى افنديك غلطه مولويخانه سنه اشبو كلام قديمى وقف ايلمش ۱۲۹۷ صفر الخير سنه ۲۹ اولندی و املا اولندی “Emti‘a Gümrük ketebesini mütekkā‘idīninden ‘Oşmān Sāmī Efendi’nin Ğalata Mevlevîhānesine işbu Kelām-ı Ğadīm’i vakf eylemiş olduğunu mübeyyen işbu maħalle kayd u imlā olundu. 29 Şaferu’l-Ĥayr sene 1297” yazılı vakıf kaydı vardır.

Oval formda istiflenen mühür talik yazı çeşidiyle yazılmış ve zemini mor renktedir. Sülüs hattının kaidelerine uygun hazırlanmıştır. Eserde incelenen mühürle aynı sayfada “Galata Mevlevihanesi” yazılı bir başka mühür daha yer alır. Daire formda hazırlanmış ve talik hatla yazılmış olan mühürde boş kalan kısımlar bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir.

Resim 178. BY5619 *Qur'an*'i Kerim vr.1a

Resim 179. BY5619 *Qur'an*'i Kerim Vakıf Kaydı ve Mühürler vr.1a

Katalog 42

BELDETI HÂDİM

بلدة خادم

Resim 180. BY11059 Şerhu'l-İzzî fi't-Taşrîf Vakıf Mührü

Mühür Metni

هذه من الكتب التي وقفت إلى بلدة خادم على طلبه العلم بشرط كونه أن لا يخرج عنها و أن يحيط في استعمالها
إنه هو السميع العليم

Okunuşu

Hâzihî mine'l-kütübülletî vuqıfet ilâ beldeti Hâdim alâ talebeti'l-ilmî bi şartı kevnihî
en lâ yühırace 'anhâ ve en yühıta fı isti'mâlihâ innehu hüve's-Semî'u'l-Alîm

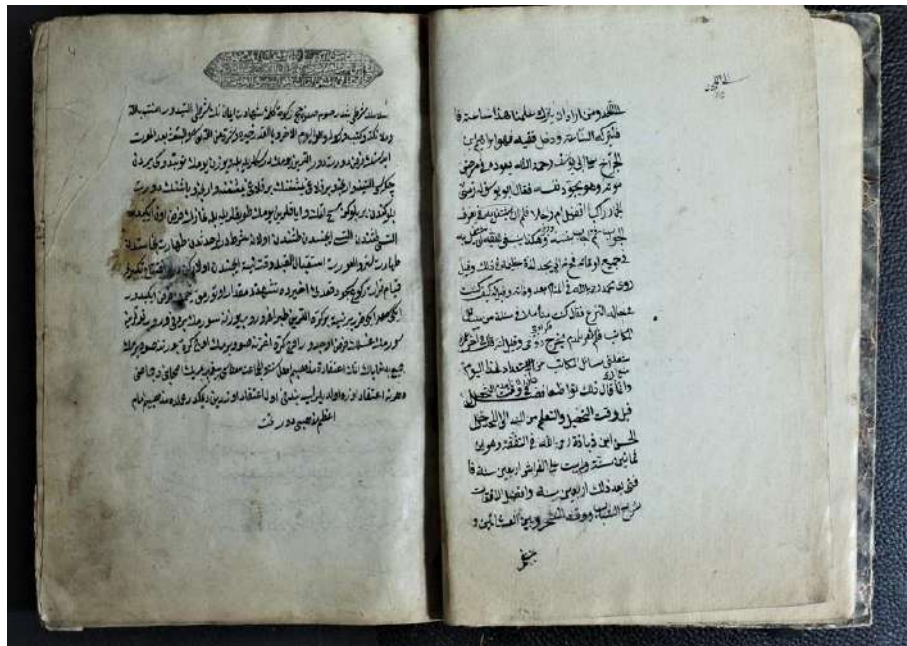
Anlamı

Bu, Hadim'de ilim talebelerine oradan çıkarılmama şartıyla vakfedilen
kitaplardandır.

Demirbaş No	: 11059
Eser Adı	: <i>Şerhu 'l-İzzî fi 't-Tasrîf</i>
Müellif	: Sa'deddîn Mes'ud b. Ömer et-Taftâzânî (712-793/1312-1390); Hullî b. Mustafa
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Nesih
Cilt Özellikleri	: Cilt Yok
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Talik
Mühür Şekli	: Dikdörtgen Tabanlı Altıgen
Mühür Ölçüsü	: 15x67
Mührün Bulunduğu Yer	: 4a, 37a, 80b

Eser, *Şerhu 'l-İzzî fi 't-Tasrîf*, *Rûhu 'ş-Şurûh*, *Hulâsatü 'l-Hisab*, *Risâle fi İlmi 'l-Hisâb*, *Zübdetü 'r-Resâili 'r-Resâili 'l-Mukantarât*, *Resâil fi İlmi Vefk* isimli altı risaleden oluşur. Hasan b. İlyas'a ait *Lugat* isimli 11050 Numaralı eserin 1a sayfasında çok silik, 61a sayfasında da aynı mühür mevcuttur.

Dikdörtgen formda istiflenen mühür, talik hatla yazılmıştır. Yukarıdan aşağıya doğru üç satır halinde hazırlanan yazıda kompozisyon dengeli olup talik yazı karakterine uygundur. İstifte oluşan boşluklar nebati unsurlarla tezyin edilmiştir. Sağ ve sol köşelerde üçgenler içine يا الله “Ya Allah” ve يا حافظ “Ya Hâfız” ibareleri yazılıdır. Farklı bir forma sahip olan mühür, vakıf şartlarının açıkça ifade edildiği mühürlerin güzel bir örneğini teşkil eder.

Resim 181. BY11059 Şerhu'l- İzzī fi't-Taşrīf vr.4a

Katalog 43

MUSTAFA SÂDIK

مصطفى صادق

Resim 182. BY2801 *Mülteka'l-Ebhür* Muşafâ Sâdik Vakıf Mührü**Mühür Metni**

وقف هذا الكتاب.....مصطفى صادق

Okunuşu

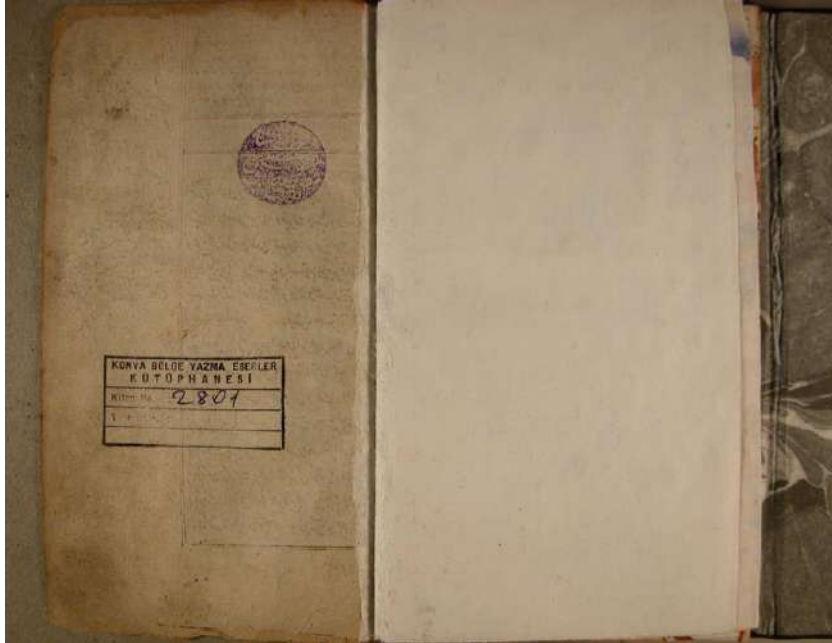
Vaḳafe hâze'l-kitâb..... Muşafâ Şâdik

Anlamı

Bu kitabı Mustafa Sâdik vakfetti.

Demirbaş No	: 2801
Eser Adı	: <i>Mülteka'l-Ebhur</i>
Müellif	: İbrâhim el-Halebî, İbrâhim b. İbrâhim el-Halebî, 956/1549
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Cetveller ve bab başları kırmızı, kahverengi deri kapak, şemseli zencirekli, miklepli, şirazeli cilt
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Sülüs
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 26x27
Mührün Bulunduğu Yer	: 1a

Mühür metni, yazı sanatı açısından, talik hatla yazılmış ve dâire formda istiflenmiştir. İstif yukarıdan aşağıya doğru hazırlanmış ve harflerin keşideli yazılmıştır. Açık nohudi renk üzerine basılan mühür mor renklidir. Çok silik olduğu için harf bünyeleri ile ilgili değerlendirme yapılamamıştır.

Resim 183. BY20801 *Mülteka'l-Ebhür* vr.1a

Katalog 44

ALLAH RIZASI İÇİN

لرضاء الله تعالى

Resim 184. BY11739 eş-Şifā bi Tā'rifi Hukūki'l-Muṣtafā Vakıf Mührü

Mühür Metni

قد وقف هذا الكتاب لرضاء الله تعالى

Okunuşu

Ḳad vuḳife hāze'l-kitābü li-rızā'illāhi Te'ālā.

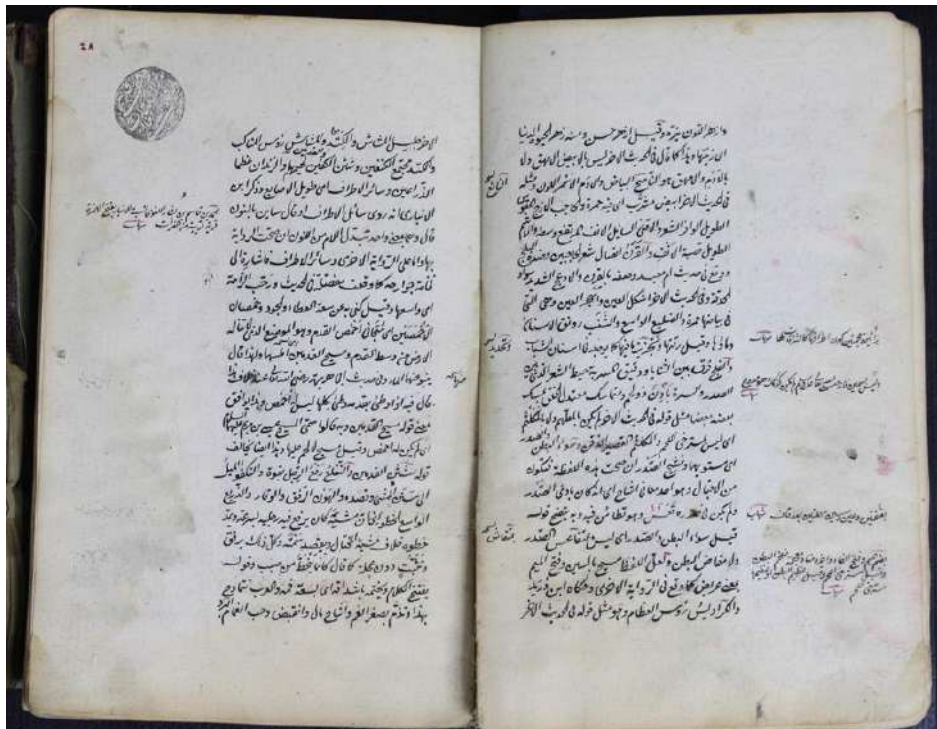
Anlamı

Bu kitap Allah rızası için vakfedilmiştir.

Demirbaş No	: 11739
Eser Adı	: <i>eş-Şifâ bi Tarifi Hukûkil-Mustafâ</i>
Müellif	: Kâdî Ebul-Fazl İyâz b. Mûsâ el-Yahsubî (476-544/1083-1149)
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli- Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Cilt Yok
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Ta'lik
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 23x22
Mührün Bulunduğu Yer	: 2b, 48a, 60b, 61a

Eserin başında Ib-IVb de fihrist, Va da Çokpınar köyünden Osman Efendi vakıf kaydı, Va/b de ve 1a da vakıf mühürleri, kenarlarda çeşitli nakil ve izahlar, sonda 275b de Zekiyyüddin b. Abdülazim'den bir manzume vardır. Eser Vb'den başlamaktadır. Eser üzerinde nem lekeleri mevcuttur. Yayın Tarihi 1143/1730'dur. Hadis ve hadis ilimlerini konu edinir.

Eserin 2b, 48a, 60b, 61a sayfalarında yer alan mühür, talik hatla yazılmış ve dâire formda istiflenmiştir. Kompozisyon genelinde harfler arasındaki insicâma dikkat edilmiştir. Yukarıdan aşağıya doğru istiflenen yazıda harfler arasındaki boşluklar müsavi olup harflerin eğimi olması gerektiği gibidir. Tekrar eden harfler aynı karakterde yazılmıştır. “Teâlâ” (تعالى) kelimesindeki “ye” (ي) harfi, ya-i ma'kûsi yazılmıştır. “Vakafe” (وقف) kelimesinin “fe” (ف) harfinin keşidesi istifte dengeyi bozmayacak uzunlukta olup talik hattın ölçülerine uygundur. Yazıda oluşan boşluklar bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Keşideli yazılan harflerle umumi ahenk sağlanmaya çalışılmıştır.

Resim 185. BY11739 eş-Şifâ bi Tâ'rîfi Hukûki'l-Muştafâ vr.48a

Katalog 45

KARAMANİ HÂCI ALİ EFENDİ

قرمانی حاجی علی افندی

Resim 186. BY1006 el-Fetāvā Hâcî 'Alî Vakıf Mührü

Mühür Metni

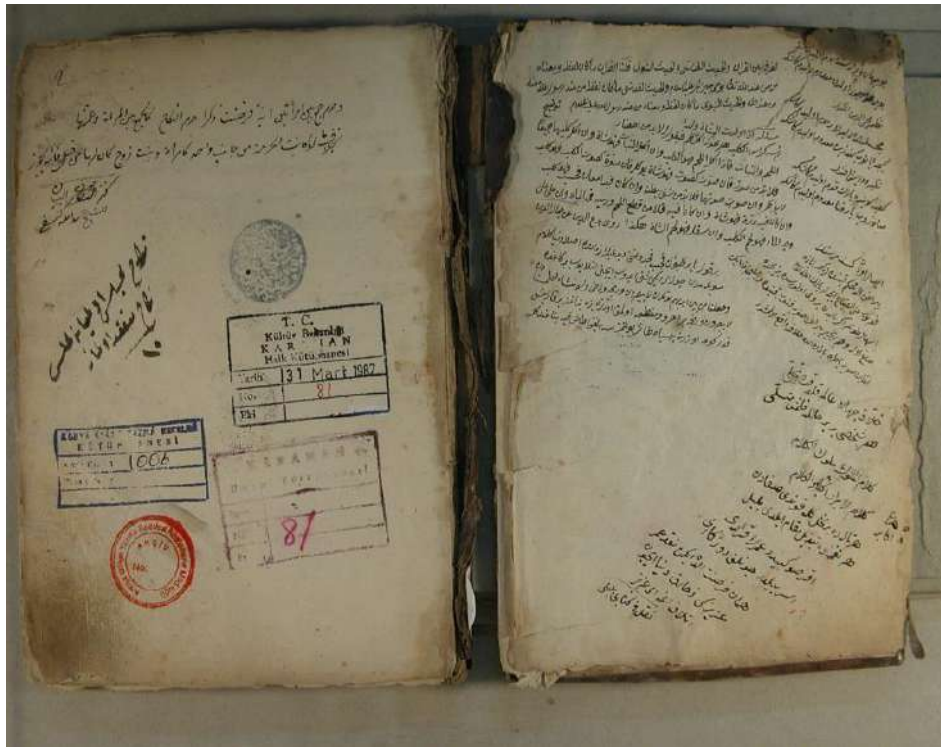
بو کتاب قرمان حاجی علی افندیڭک وقفیدر

Okunuşu

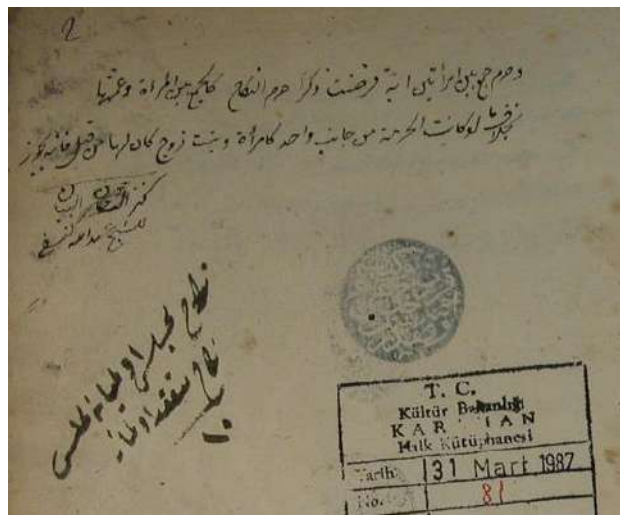
Bu kitâb Karamânî Hâcî 'Alî Efendi'nin vakfidır.

Demirbaş No	: 1006
Eser Adı	: <i>el-Fetâvâ</i>
Müellif	: Veli Efendi
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Türkçe
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Mesele kelimeleri, keşideler ve konu başları kırmızı, şemseli sırtı dağınık kahverengi tam meşin cilt, şirazeli.
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Hatt-ı İcâze
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 28x29
Mührün Bulunduğu Yer	: Mühür alıntılandığı nüshanın 1a sayfasında yer almaktadır.

Çalışmamıza konu olan 1006 Numaralı eser *Fetâvâ'yı Veli Efendi, Hâşiye alâ Muhtasari'l-Meânî, Vasiyet-nâme, Risâle-i Akâid* isimli dört risaleden oluşur. Mühür, sülüs hatla yazılmış ve daire formda istiflenmiştir. Zemini mavi renklidir. Yukarıdan aşağıya doğru hazırlanan istifin büyük bölümü silik olduğundan harf anatomisi ve estetik açıdan değerlendirme yapılamamıştır.

Resim 187. BY1006 el-Fetāvā vr.2a

Resim 188. BY1006 Numaralı el-Fetāvā Adlı Eser vr.2a Vakıf Kaydı Detay

Katalog 46

EL-HÂC EBÛBEKR-İ KARAMANİ

الحاج ابو بكر قره مانى

Resim 189. BY1232 *Muhtāru's-Şihāh* Ebubekir Karamānî'ye Ait Vakıf Mührü

Mühür Metni

هذه¹¹⁸ الكتاب من وقف سيد عبد الله صدقى الحاج ابو بكر قره مانى قد وقف و وضع فى كتبخانه چاوشزاده فى لارنده

Okunuşu

Hāzihi'l-kitābü min vaqfi Seyyid 'Abdullāh Şıdkī el-Ḥāc Ebūbekr-i Karamānī kaḍ vaqafe ve vaza'a fī kütüphāne-i Çavuşzāde fī Lārende.

Anlamı

Bu kitap Seyyid Abdullah Sıdkı Hacı Ebubekir Karamānî'nin vakfındadır. Lārende'deki Çavuşzade Kütüphanesi'ne vakfetti/vakfedildi ve koydu/konuldu.

¹¹⁸ هذا الكتاب "hāze'l-kitāb" olması gerekirken mühür üzerine hatalı olan هذه الكتاب "hāzihi'l-kitāb" şeklinde yazılmış.

Demirbaş No	: 1232
Eser Adı	: <i>Muhtâru's-Sihâh</i>
Müellif	: Ebû Abdullah zeynüddin Muhammed b. Ebû Bekir b. Abdulkâdir er-Râzî
Müstensih	: Yok
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Lacivert bez kaplı, miklepli şirazeli cilt
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Ta'lik
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 33x33
Mührün Bulunduğu Yer	: 1a, 78a, 243a

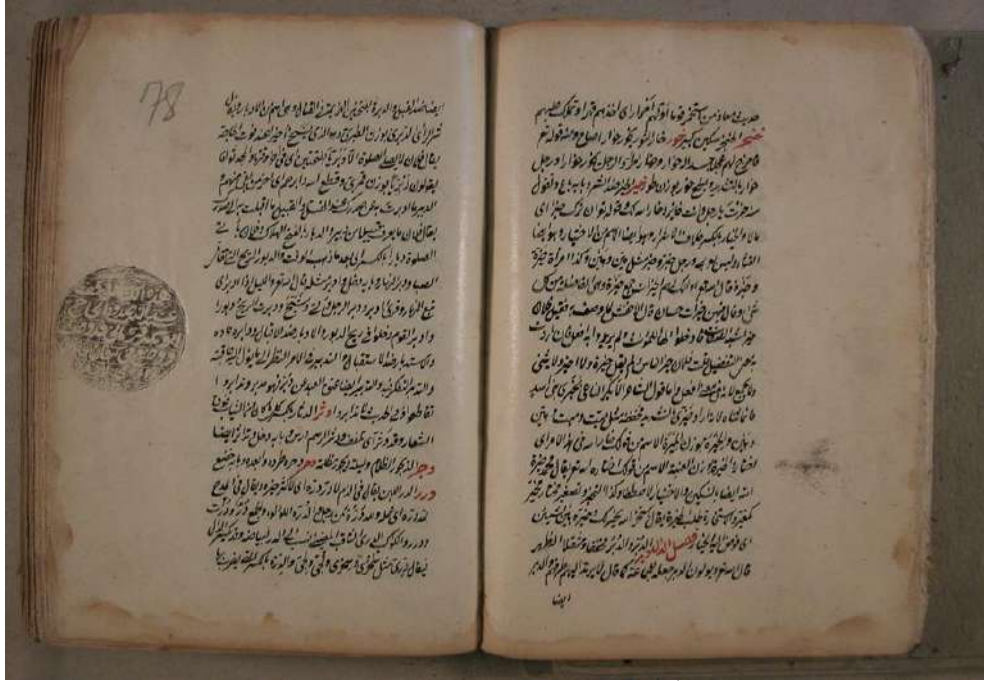
1232 Numaralı *Muhtâru's-Sihâh* isimli eserin, serlevha kısmı tezhipli, söz başları ve cetveller kırmızı renklidir.

İncelenen mühür, yukarıdan aşağıya doğru altı satır hâlinde yazılmış ve araları da satır çizgisiyle ayrılmıştır. Ta'lik hatla yazılan yazıda harf bünyelerinde eksiklikler ve anatomik bozukluklar olsa da talik yazı karakterini yansıttığı söylenebilir. Mührün en üst kısmı yaprak motifleriyle ve mühür genelinde oluşan boşluklar bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Mührün en alt kısmına tarih eklenmiştir.

Eserde çalışılan vakıf mührünün yanında *ثم إنتقل الى ملك الفقير الى الطاف الملك القدير* “بالشراء الشرعى أبى بكر بن محمود القرمانى غفرله ولوالديه ولا حباه فى سنة ثمان وتسعين ومائة والف *Şümme inteķale ilâ meliki'l-faķîr ilâ elţâfi'l-meliki'l-ķadîr bi'ş-şerâi'ş-şer'î Ebî Bekir b. Maħmûd el-Karamânî ğafera lehü veli valideyye velâ ħabbâ'ihî fî sene şemânin ve tis'îne ve mi'e ve elf*”, “Şerii şira¹¹⁹ ile fakirin mülkünden, Kadir olan Malik'e intikal etmiştir. Ebu Bekir b. Mahmud el Fermani, Allah onu, anne ve babasını ve sevdiklerini bağışlasın. 1198 senesinde.” yazılı vakıf kaydı mevcuttur.

Eserde yer alan mührün basıldığı sayfada *يا إلهى بحرمة الحرمين أبو بكره.....سعادة* یا إلهى بحرمة الحرمين أبو بكره.....سعادة yazılı bir başka mühür daha vardır.

¹¹⁹ Alım-satım ile.

Resim 190. BY1232 Numaralı *Muhtasāru*'s-*Şihah* İsimli Eser vr. 78a

Resim 191. BY1232 Numaralı *Muhtasāru*'s-*Şihah* İsimli Eserde Yer Alan Mühür Detayı

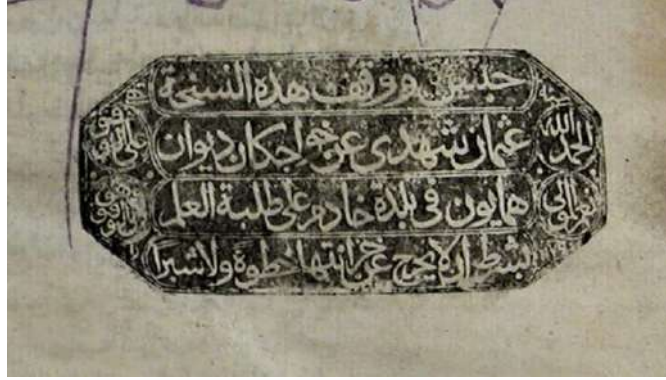

Resim 192. BY1232 Numaralı Eserde Yer Alan Diğer Mühürler

Katalog 47

OSMAN ŞEHDÎ

عثمان شهدي

Resim 193. BY2082 *Muḥāḍaratü'l-Evâi'l* ve *Müsâmeretü'l-Evâhir* 'Osman Şehdî Vakıf Mührü

Mühür Metni

حسب و وقف هذه النسخة عثمان شهدي عن خواجهكان ديوان همايون في بلدة خادم على طلبه العلم بشرط
أن لا يخرج عن خزانتها خطوة ولا شبرا

Okunuşu

Ḥabese ve vaḳafe hâzihi'n-nüşhate 'Osman Şehdî 'an Ḥâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûn fî
Belde-i Ḥâdim 'alâ talebeti'l-'ilmi bi-şartı en lâ yührece 'an hıızânetihâ hutveten velâ
şıbran.

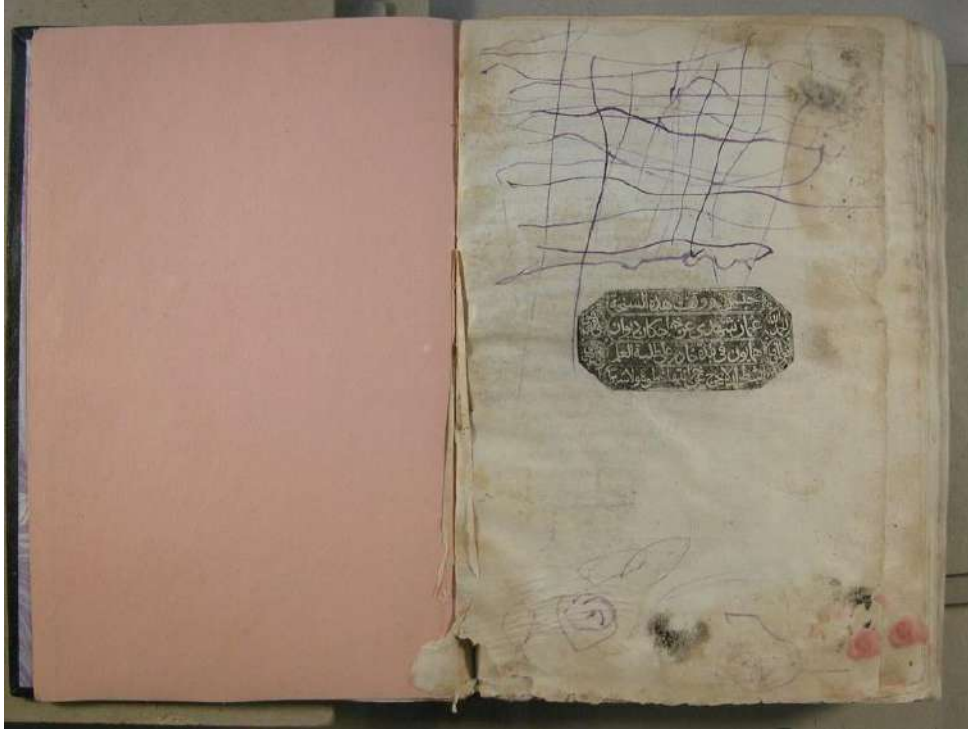
Anlamı

Bu nüshayı Hadim beldesi Dîvan-ı Hümâyûn hocalarından Osman Şehdî, dolabından
bir adım hatta bir karış çıkarılmama şartıyla ilim talebelerine vakfetti.

Demirbaş No	: 2082
Eser Adı	: <i>Muhâdaratü 'l-Evâil ve Müsâmeretü 'l-Evâhir</i>
Müellif	: Ali Dede Bosnevî, Ali b. Mustafâ el-Mostârî el-Bosnevî, 1007/1598
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Nesih
Cilt Özellikleri	: Ara başlıklar kırmızı, ciltsiz.
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Hatt-ı İcâze
Mühür Şekli	: Dikdörtgen Tabanlı Sekizgen
Mühür Ölçüsü	: 31x67
Mührün Bulunduğu Yer	: 1a, 2a, 42a, 44a, 107, 143a, 149b sayfalarında yer alır.

Mührün alıntılandığı eserde, Ortadoğu, tasavvuf ve tarikatlar konusu işlenmiş. Aynı mühür, 2013 numaralı *Şerhu Tezkire fi İlmi 'l-Hey'e* isimli eserin 1a, 7a, 11a, 23a, 32a, 44a, 54a, 64a, 78a, 87a, 94a, 101a, 108a, 120a, 134a, 138a, 146a, 152a, 153a, sayfalarında, 11034 numaralı eserin 1a, 27a, 91a, 127a, 149b sayfalarında da mevcuttur.

Dikdörtgen tabanlı sekizgen formda istiflenen mühür, yukarıdan aşağıya doğru dört satır olarak hatt-ı icâze ile yazılmıştır. Sağ üst köşede madalyon içinde “Elḥamdülillāh” (الحمد لله), karşısında sol üst köşede madalyon içinde “‘ale’t-tevfîḳ” (على التوفيق), sağ alt köşede “ni’me’l-mevlâ” (نعم المولى), ve sol alt köşede “ve hüve ‘ale’t-tevfîḳ” (وهو على التوفيق) yazılıdır. Tarih sağ alt kısımda madalyonun hemen altında yazılıdır. ١١٧٥ سنة على التوفيق نعم المولى وهو على التوفيق سنة 1175” şeklinde okunur.

Resim 194. BY2082 *Muḥāḍaratü 'l-Evâil ve Müsâmeretü 'l-Evâhir* vr.149b

Katalog 48

SEYYİD ABDULLATÎF

سید عبد اللطیف

Resim 195. BY10075 *Şerhu Viķāyetür-Rivāye min Mesā'ili'l-Hidāye* Sultān Bāyezīd Vakıf Mührü

Mühür Metni

وقف کتابخانه جدید بقرب سلطان بایزید سید عبد اللطیف امام بجامع سلطان بایزید ولی در اماسیه

Okunuşu

Vakf-ı Kütüphanē-i Cedīd bi-ķurb-i Sultān Bāyezīd Seyyid 'Abdullaţīf imām-ı be-Cāmi-i Sultān Bāyezīd-i Velī der-Amasya.

Anlamı

Amasya'daki Sultan Bâyezîd Camii İmamı Seyyid Abdullatîf'in Sultan Bâyezîd yakınındaki Kütüphane-i Cedîd'e vakfidır.

Demirbaş No	: 10075
Eser Adı	: <i>Şerhu Vikâyetür-Rivâye min Mesâ'ili'l-Hidâye</i>
Müellif	: Sadr eş-Şeria es-Sâni Ubeyd Allah b. Mes'ud el-Buhâri (747/1346)
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Şikeste karakterli kâtip yazısı,
Cilt Özellikleri	: Cilt Yok
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Hatt-ı İcâze
Mühür Şekli	: Badem
Mühür Ölçüsü	: 42x45
Mührün Bulunduğu Yer	: 1a

Eser'de İslam dini, fıkıh ve fıkıh ilmi, ibadetler ve cihat, taharet ve sular anlatılır. 2a sayfasında Kürd Hâfız-zâde el-Hac Abdurrahman yazılı vakıf kaydı vardır. Son tarafta V numaralı yaprakta çeşitli nakiller bulunan eserin son sayfaları eksiktir. Baştaki ilk yaprakta fihrist bulunur.

Mühür metni hatt-ı icâze ile yazılmış ve badem formunda, yukarıdan aşağıya doğru istiflenmiştir. İstifte oluşan boşluklara bitkisel motifler yerleştirilmiştir.

Resim 196. BY10075 *Şerhu Vikâyetür-Rivâye min Mesâ'ili'l-Hidâye* vr.1a

Katalog 49

Lİ-MERZÂTİLLÂHİ

لمرضاة الله

Resim 197. BY6862 *Menâkıbu'l-İmâmi'l-A'zam* İsimli Eserde Yer Alan Vakıf Mührü

Mühür Metni

وقف لمرضاة الله

Okunuşu

Vaḳfün li-merzâtillâhi

Anlamı

Allah rızası için vakıftır.

Demirbaş No	: 6862
Eser Adı	: <i>Menâkıbu'l-İmâmi'l-Azam</i>
Müellif	: Kadı Ebu'l-Fazl Bekir b. Muhammed b. Ali ez-Zerenceri
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Nesih
Cilt Özellikleri	: Kahverengi tam meşin şemseli, miklepli, sırtı tamir görmüş cilt
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Ta'lik
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 16x19
Mührün Bulunduğu Yer	: mühür alıntılı olduğu nüshanın 1a, sayfasında yer almaktadır.

Eser 23 sayfadan oluşur. Zahriyede kitabın “Tahsildar Hüseyin Ağa'nın hibesi olduğuna dair kayıt var. 23b'de Hâvi'den nakil en sonda bir dua var. Mühür adı geçen eserin 1b sayfasında yazının kenarında daire formunda istiflenmiş ve siyah mürekkep kullanılmıştır. 6862 envanter numaralı Menâkıbu'l-İmâmi'l-Azam isimli eserin 1a sayfasında sayfanın hemen üst kısmında siyah mürekkeple basılmıştır. Aynı sayfada وقف هذا الكتاب الحاج شيخ محمد افندی “Vaqafe hâze'l-kitâb el-Hâc Şeyh Muḥammed Efendi” yazılı Şeyh Muḥammed Efendi' ye ait bir başka vakıf mührü daha vardır.

Resim 198. BY6862 Menākıbu 'l-İmāmi 'l-A'zam İsimli Eser vr. 1a

Resim 199. BY6862 Menākıbu 'l-İmāmi 'l-A'zam İsimli Eser vr. 1a

Katalog 50

SULTAN MURAD HAN

سلطان مراد خان

Resim 200. BY6781 *el-Cāmi'u 'ş-Şahih* İsimli Eserde Yer Alan Sultan Murād Hān Vakıf Mührü

Mühür Metni

وقف سلطان مراد خان

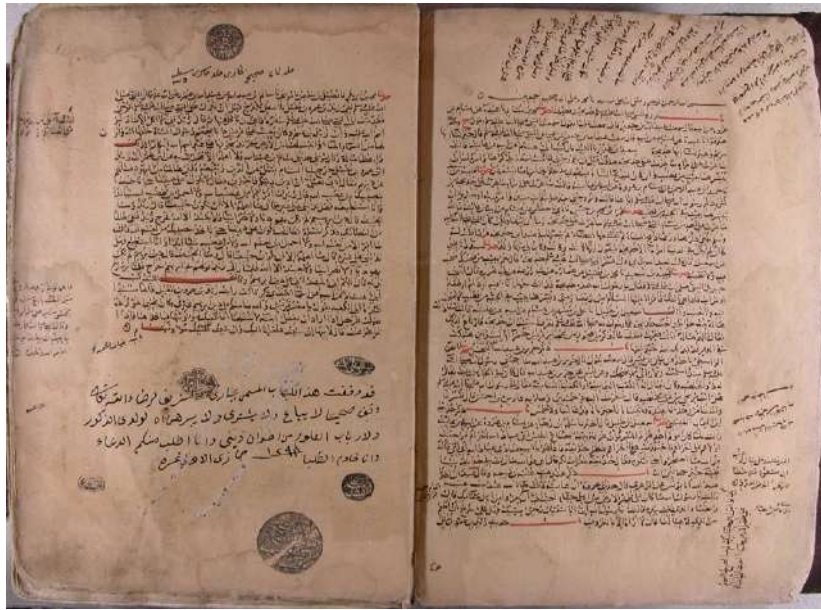
Okunuşu

Vağf-ı Sultan Murād Hān

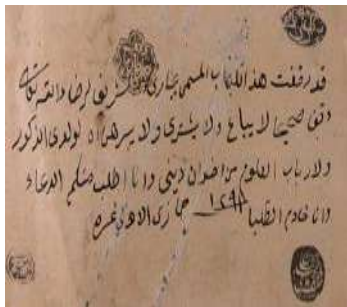
Demirbaş No	: 6781
Eser Adı	: <i>el-Câmi'u's-Sahîh</i>
Müellif	: Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâ'il b. İbrâhim el-Buhârî el-Cu'fî
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Nesih
Cilt Özellikleri	: Mıklepli, kahverengi meşin Selçuklu dönemi cildi
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Sülüs
Mühür Şekli	: Şemse
Mühür Ölçüsü	: 15x2
Mührün Bulunduğu Yer	: 1a

6781 envanter numaralı *el-Câmi'u's-Sahîh* isimli eserde Sultan Murad'ın Çingir-zâde Ahmet Fitrî'nin ve Yüklü/Yünlü Ali'nin 1291/1874 seneli vakıf kaydı ve vakıf mühürleri vardır. Eserde, mürekkep yanıkları ve dağılmalar mevcuttur. Sultan Murad Han'a ait vakıf mührünün olduğu sayfada 6856 envanter numaralı *Haşiye ala Tefsir mine'l-Kur'an*'da

“Bu kitâb Elmalıda Cengiz-zâde el-Hâc Aḥmed el-Fıṭrî Efendi'nin vakfıdır. 1292” yazılı Ahmet el-Fitrî'ye ait vakıf mührü vardır. Aynı sayfada badem formunda *توكلى على خالقى* “Tevekkülî ‘alâ ḥālikî” yazılı bir mühür ve daire formunda *الحاج أحمد الفطرى* “el-Hâc Aḥmed el-Fıṭrî” yazılı yine Ahmed el-Fitrî'ye ait şahıs mührü vardır. Mührün hemen altında; *قد وقفت هذا الكتاب المسمى بجار الشريف لرضاء الله تعالى وفقا صحيحا لا يباع ولا يشتري ولا يرهن لولدى الذكور ولارباب العلوم من رضوان دينى و أنا أطلب منكم الدعاء و أنا خادم الطلبة جمازى* “Kad vaqafet hâze'l-kitâbü'l-müsemmâ bi câri's-şerîf li rızâ'illâhi te'âlâ vaqfen şahîḥan la yubâ'u velâ yüşterü velâ yürhenü li veledi'z-zükür ve'l-erbâbi'l-'ulûm min rızvâni dînî ve ene eṭlûbü minküm ed-du'â'e ve ene ḥâdimü'd-ṭaleben – Cemâziye'l-evvel ġarrahû-“ “Câri's-şerîf adlı bu kitabı Allah rızası için, erkek çocuklarına ve ilim erbabına satılıp alınmayacak ve ödünç verilmeyecek şekilde vakfettim. Bendeniz talebelerin hizmetkârı sizlerden de dua talep ediyorum. Cemâziye'l-evvel'in başı.” yazılı vakıf kaydı da mevcuttur. Şemse formunda istiflenen mühür, sülüs hattıyla yazılmıştır. Yukarıdan aşağıya doğru istiflenmiştir.

Resim 201. BY6781 el-Cāmi 'u's-Şaḫīḥ vr.1a

Resim 202. BY6781 el-Cāmi 'u's-Şaḫīḥ İsimli Eser Vakıf Kaydı Detayı

Resim 203. BY6781 el-Cāmi 'u's-Şaḫīḥ İsimli Eser Mühür Detayı

Resim 204. BY6781 el-Cāmi 'u's-Şaḫīḥ İsimli Eser Mühür Detayı

Katalog 51

ŞEYH

شَيْخ

Resim 205. BY7235 *Mir'atü'l-Uşul fî Şerhi Mirkâti'l-Vuşul* İsimli Eserde Yer Alan Vakıf Mührü

Mühür Metni

قد وقف هذا الكتاب من يد الحاج شيخ

Okunuşu

Vuķife Hāze'l-kitāb min yedü'l-Hāc Şeyh.....

Anlamı

Bu kitap Hacı Şeyh'nin elinden vakfedilmiştir.

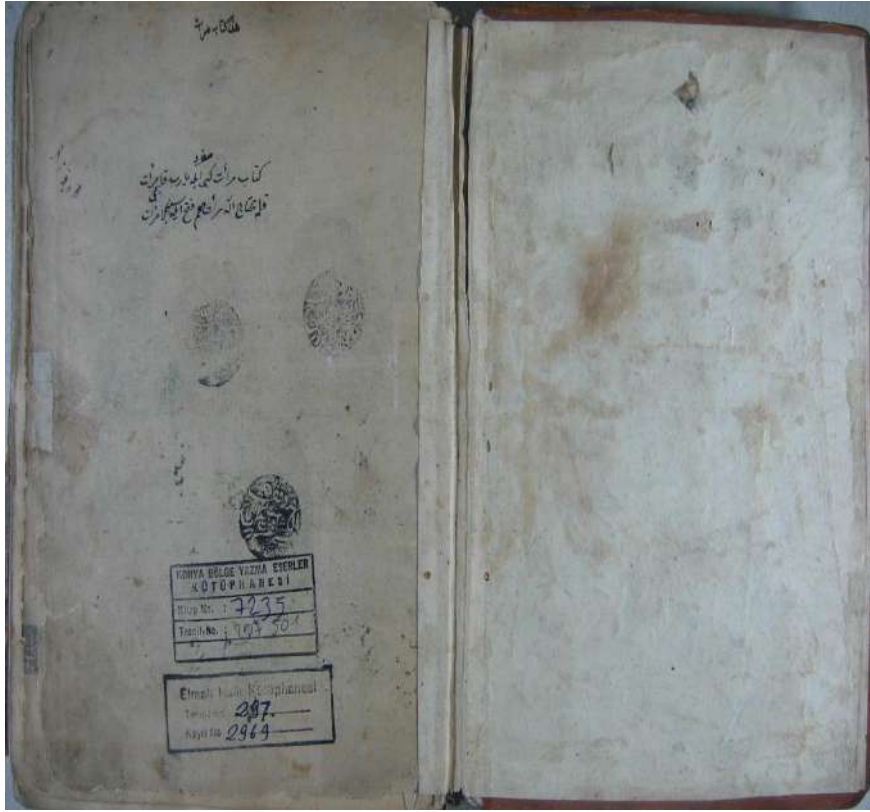
Katalog No	: 49
Demirbaş No	: 7235
Eser Adı	: <i>Mir'âtü'l-Usûl fî Şerhi Mirkâti'l-Vusûl</i>
Müellif	: Molla Hüsrev, Mehmed b. Ferâmurz b. Ali er-Rûmî el Hanefî
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli- Tâ'lik
Cilt Özellikleri	: Çeharkûşe kahverengi meşin, mıklepli, şîrâzesi dağınık mukavva bir cilt içindedir
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Ta'lik
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 23x24
Mührün Bulunduğu Yer	: 1a

Eser, 120 yaprak, son sayfaları eksik. Abdü'r-Rezzak'tan, Ahmed Rumi'den, Ebu's-Suud'dan nakiller vardır. Söz başları, duraklar, keşideler, cedveller kırmızıdır. Hacı İbrahim'in mülkiyet kaydı, Şeyh Abdullah'ın vakıf kaydı vardır.

Mühür metni talik hatla yazılmış ve daire formda istiflenmiştir. Yukarıdan aşağıya doğru yazılan yazının bir bölümü silik olduğu için okunamamıştır.

Mührün bulunduğu sayfada کتاب مرآت کبی ایلہ یا رب قلبی مرآت کلمہ محتاج الہ مرآت هم فتح ایلہ سن بلا مرآت "Kitâb-ı mir'at gibi eyle yâ rab kalbimi mir'at, kılma muhtâc-ı ilâhi mir'at hem feth eylesin bilâ mir'at" "Kalbimi tecellilerinle feth eyle, beni tecellisiz bırakma" beyti yer alır¹²⁰.

¹²⁰ Mir'ât: Ayna.

Resim 206. BY7235 *Mir'atü'l-Uşul fî Şerhi Mirkâti'l-Vuşul* vr.1a

Katalog 52

FÎ SEBÎLİLLAH

فِي سَبِيلِ اللَّهِ

Resim 207. BY7831 *Qur'ân-ı Kerîm*' de Yer Alan Vakıf Mührü

Mühür Metni

وقف في سبيل الله

Okunuşu

Vaḳfün fî sebîlillâh¹²¹

Anlamı

Allah yolunda vakıftır.

¹²¹ Mühür metninde *فِي سَبِيلِ اللَّهِ* ibâresi *فِي سَبِيِ اللَّهِ* şeklinde yazılmış yahut mühür metninin bir kısmı silinmiş.

Demirbaş No	: 7831
Eser Adı	: <i>Kur'ân-ı Kerîm</i>
Müellif	: Belirsiz
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Nesih
Cilt Özellikleri	: Sırtı vişne rengi meşin mukavva cilt
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Kâtip Yazısı
Mühür Şekli	: Oval
Mühür Ölçüsü	: 53x36
Mührün Bulunduğu Yer	: 1b, 201a

Eserin 201a sayfasına basılmıştır. Hatt-ı icâze ile yazılan mühür çalاکalem yazıldığı için sanatsal açıdan bir değeri bulunmamaktadır. 336 varak, 15 satır, söz başları kırmızı eserde kâğıtta neme bağlı bozulmalar ve yanıklar mevcuttur.

Resim 208. BY7831 *Kur'ân-ı Kerîm* vr.201a

Katalog 53

AHMED AĞA

أحمد أغا

Resim 209. BY10362 *Hāṣiye 'alā Şerhi'r-Risāleti'l-Vaz'iyye* İsimli Eserde Yer Alan Ahmed AĞa Vakıf Mührü

Mühür Metni

وقف أحمد أغا

Okunuşu

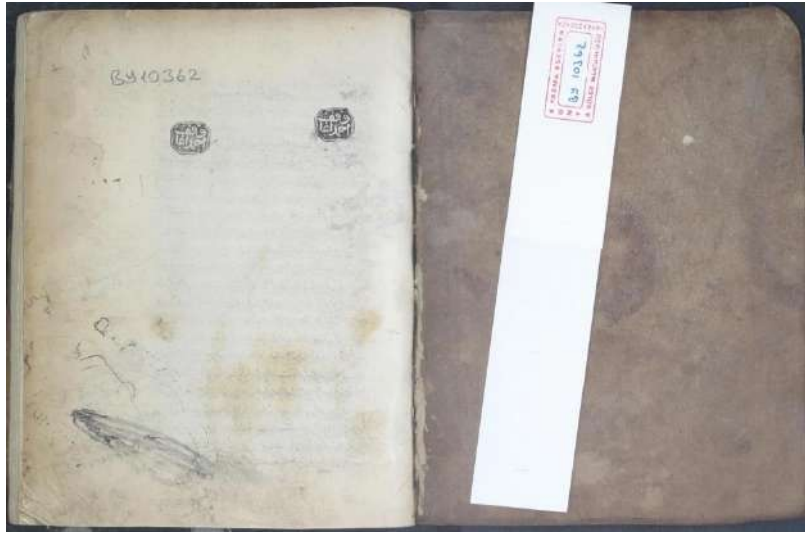
VaĖfü Ahmed AĞa

Anlamı

Ahmed AĞa vakfıdır.

Demirbaş No	: 10362
Eser Adı	: <i>Hâşiye alâ Şerhi'r-Risâleti'l-Vaz'iyeye</i>
Müellif	: Muhammed eş-Şiranişî
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Cilt yok
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Sülüs
Mühür Şekli	: Sekizgen
Mühür Ölçüsü	: 14x14
Mührün Bulunduğu Yer	: 1a, 39b

39 sayfadan oluşan eserde mürekkep dağılımları mevcuttur. Sekizgen formda istiflenen mühür sülüs yazı çeşidiyle yazılmıştır. Eserde mürekkep dağılımlarına bağlı bozulmalar mevcuttur. Eser 39 varak, 23 satırdan oluşur.

Resim 210. BY10362 *Hâşiye 'alâ Şerhi'r-Risâleti'l-Vaz'iyeye* vr.1a

Katalog 54

KURBÂNZÂDE SÜLEYMÂN EL- HÂLİDÎ EL-MUĞLAVÎ

قربان زاده سليمان الخالدي المغلوي

Resim 211. BY249 *İşrāku't-Tevārīh* İsimli Eserde Yer Alan Kurbānzāde Süleymān Efendi'ye Ait Vakıf Mührü

Mühür Metni

وقف هذا الكتاب لرضاء الله تعالى قربان زاده سليمان الخالدي المغلوي

Okunuşu

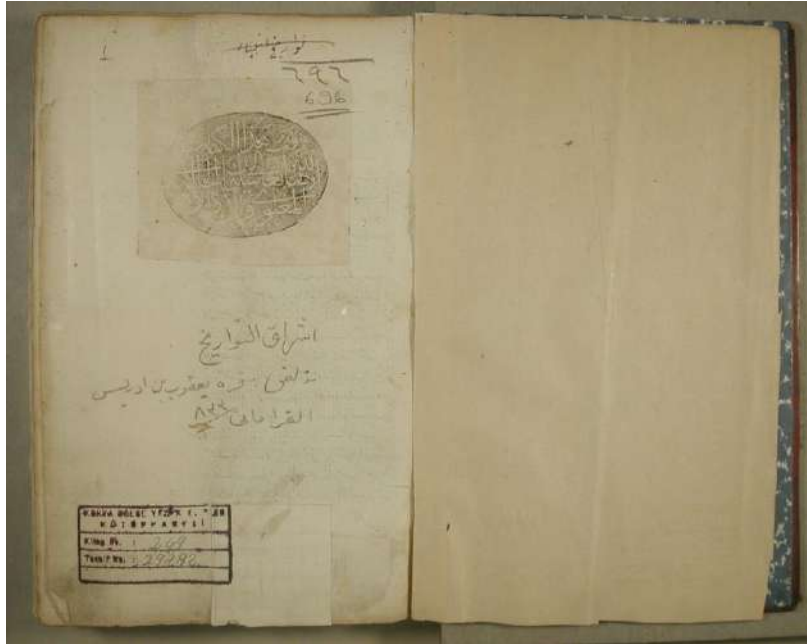
Vaḳafe hāze'l-kitāb li rızā'illāhi te'ālā Kurbānzāde Süleymān el- Hâlidî el-Muğlavî

Anlamı

Bu kitabı Allâh Teâlâ'nın rızası için Kurbanzāde Süleymān el-Hâlidî el-Muğlavî (Muğlalı) vakfetti.

Demirbaş No	: 249
Eser Adı	: <i>İşrâku't-Tevârîh</i>
Müellif	: Kara Ya'kub, Şerefüddîn Ya'kub b. Abdullah en-Niğdevî el-Karamânî
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli-Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Söz başları ve duraklar kırmızı, şemseli miklepli, tamir olmuş meşin cilt
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Sülüs
Mühür Şekli	: Oval
Mühür Ölçüsü	: 6x46
Mührün Bulunduğu Yer	: 1a

Siyer-i Nebevî konulu eser 59 sayfa ve 19 satırdan oluşur. Sülüs yazı çeşidiyle oval formda yukarıdan aşağıya doğru istiflenen mühür nohudi renk kâğıda siyah mürekkeple basılmıştır. (تعالى) “Teala” kelimesinde (ى) “ye” harfi, (الخالدى) “el-Halidi” kelimesinde (ى) “ye” harfi, (المغلوى) “Muğlevi” kelimesinde (ى) harfi keşideli yazılarak istifte hareketlilik sağlanmıştır.

Resim 212. BY249 *İşrâku't-Tevârîh* vr.1a

Katalog 55

HÜSEYİN EFENDİ

حسین افندی

Resim 213. BY1573 *Cāmi 'ul-Fuṣūleyn* İsimli Eserde Yer Alan Hüseyin Efendi Vakıf Mührü

Mühür Metni

وقف حسین افندی عن

Okunuşu

Vaḳafe Hüseyin Efendi 'an kasaba-i

Demirbaş No	: 1573
Eser Adı	: <i>Câmi 'ul-Fusûleyn</i>
Müellif	: Belirsiz
Müstensih	: Belirsiz
Dil	: Arapça
Alfabe ve Yazı Türü	: Arap Harfli- Ta'lik
Cilt Özellikleri	: Sırtı kahverengi meşin çarkuşe ebru kaplı mukavva, şirazeli cilt.
Mühür Dili	: Arapça
Mühür Yazı Türü	: Ta'lik
Mühür Şekli	: Dâire
Mühür Ölçüsü	: 18x18
Mührün Bulunduğu Yer	: 10a, 20a, 30a, 30a, 50a, 60a, 70a, 80a, 90a, 100a, 110a, 120a, 130a, 140a, 150a, 160a, 170a, 180a, 190a

İslâm'da fıkıh, ibâdetler ve cihat konularının işlendiği eser 190 sayfadır. Söz başları kırmızı renklidir. 190 varak ve 19 satırdan oluşur.

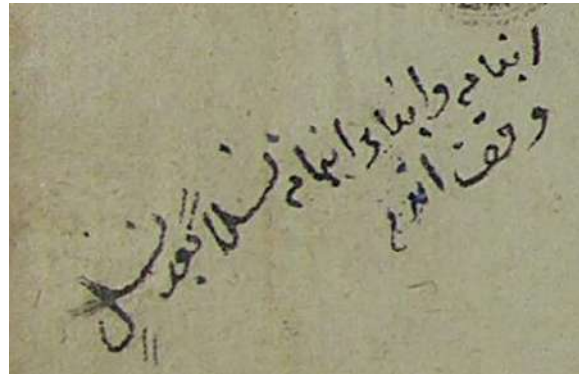
Çalışmamıza konu olan eserde yer alan mühür, daire formda talik yazı çeşidiyle hazırlanmıştır. 18x18 ölçülerinde oldukça küçük bir alana kazınan mühür yazısında harf bünyelerinde rahatsız eden bir deformasyon görülmemektedir. İstifte bütünlük sağlanmış ve yazının etrafı ince bir helezon ve bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. (افندی) "Efendi" kelimesinde (ى) "ye" harfi keşideli yazılmıştır.

Resim 214. BY1573 Cāmi 'u'l-Fuṣūleyn İsimli Eser vr.120a

Resim 215. BY1573 Cāmi 'u'l-Fuṣūleyn İsimli Eserde Yer Alan Hüseyin Efendi Vakıf Mührü Ve Kaydı vr.120a

Resim 216. BY1573 Cāmi 'u'l-Fuṣūleyn İsimli Eserde Yer Alan Vakıf Kaydı Detay vr.120a

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

3.1. DEĞERLENDİRME

Çalışma materyallerimizi oluşturan Konya Bölge Yazma Eser Kütüphanesi “Bölge Yazma” koleksiyonuna dâhil edilen 12 bin yazma eser dijital ortamda taranarak mühürler seçilmiştir. Seçilen mühürler kişisel ve vakıf olarak bir tasnife tabi tutulmuş ve 55 adet vakıf mührü tespit edilmiştir. Elde edilen bu vakıf mühürleri, bulunduğu yazmaya ait bilgilerle birlikte tezin katalog kısmında belirtilmiştir.

Farklı yazmalarda yer alan aynı mühürler ve aynı yazmada bulunan farklı mühürler çalışmamızın katalog kısmında esere ait özellikler ve sayfa numaralarıyla birlikte detaylı belirtilerek benzer özellikleri bir bulgu olarak değerlendirilmiştir. İncelenen eserlerde vakıf mührülerinin yanı sıra farklı mühürlere de rastlanmış ve bu mühürlerden vakıf mührüyle bağlantılı olanlar belirtilmiştir. Ayrıca vakıf mührünü açıklayan yahut mühürle bağlantılı vakıf kayıtları da okunarak katalog kısmına eklenmiştir.

Mühürler hakkında detaylı bilgiler ve hat sanatı açısından yorumlanmaları tezin katalog kısmında verilmiştir. Çalışmamızda hattın pek çok çeşidiyle hazırlanmış mühür örneklerine ulaşılmıştır. Tezin katalog kısmında yazı sanatı açısından değerlendirmeleri yapılan mühürler, mecazi yazılar diyeceğimiz, kazıma yoluyla yapıldığı için harf anatomilerinde ve istiflerde oluşan deformasyon ve sivilizasyonları olumlu birer değişim ve form kaygısından kaynaklanan küçük bozulmalar olarak yorumlamaya ve mühür kazıma sanatının getirdiği zorlukların neticesinde zuhur ettiğini düşündüğümüz için hata olarak ele almaktan kaçındık.

3.1.1. Mühürlerde Ünvan İfadeleri ve İbâreler

Tespit edilen 55 vakıf mühründen 15 tanesinde vâkıfın vakıf şartlarını açıkça belirttiği görülmüştür. BY7044 numaralı *Hâşiye alâ Şerhi Hidâyeti'l-Hikme* isimli eserde yer alan mühürde ولا يباع ولا يرهن ولا يستعار “Velâ yübâ’ velâ yerhenü ve’l-

isti'ār”, “Satılmaz rehin ve ödünç verilemez”(Resim 28); BY957 numaralı *Adabu'l-Adûdiye* isimli eserde yer alan بشرط أن لا يرهن ولا يبيع ولا يغير velâ yübâ'a velâ yügayyera”, “rehin verilmemesi, satılmaması ve değişiklik yapılmaması şartıyla” (Resim 32); BY4452 numaralı Mecâlîsü's-Sinâniyye isimli eserde yer alan mühür metninde بشرط أن لا يخرج من خزائنه “bi-şartı en lâ yühṛace min ḥızānetihī”, “dolabından çıkarılmamak şartıyla” (Resim 49) ibaresi yer alır. Halil Hamid Paşa'ya ait vakıf mührünün bulunduğu BY4101 numaralı *Mûcibü'n-Nidâ İlâ Şerhi Kaderin Nedâ* isimli eserde yer alan mührün üzerinde şemse formu içine hatt-ı icâce ile yazılmış من الكتب التي وقفها فيها وشاد لمن طالعها وإستفاد من العباد سائلاً منه أن يذكره بالخير والرحمة فرحم الله من كان من أهل الخير والرحمة العبد الأقل خليل حميد كفاه الله تعالى يوم الوعيد “Mine'l-Kütübilleti vaḳafehâ fihâ benî veşād limen ṭāle'ahâ ve istifāde mine'l-'ibādi sâ'ilen minhü en yezkürahü bi'l-ḥayri ve'r-raḥmeti ferḥamallāhu men kāne min ehli'l-ḥayri ve'r-raḥmeti'l-'abdü'l-akli Ḥalīl Ḥamīd kefāhullāhü Te'ālā yevme'l-va'id” kaydı eklenerek mühür metninde belirtilen vakıf şartı net bir ifadeyle pekiştirilmiştir. BY7770 numaralı *Kırk Sual* isimli eserde yer alan mühür metninde بشرط أن لا يخرج من دار الكتب “bi-şartı en lâ yuḥṛace min dāri'l-kütübi”, “kütüphaneden çıkarılmama şartıyla” ibaresi yer alır. (Resim 61) Aynı ibare Faik Osman Efendi'ye ait vakıf mührünün yer aldığı sayfaya düşülen vakıf kaydında da tekrar edilmiştir. (Resim 63) BY3720 numaralı eserde yer alan mühür metninde بشرط أن لا يخرج من خزائنه “bi-şartı en-lâ yuḥṛace min ḥızānetihī”, “dolabından çıkarılmamak şartıyla” ifadesi yer alır. BY5920 numaralı *Mülteka'l-Ebhûr* isimli eserde yer alan mühürde بشرط ان لا يخرج من هذا المكان “bi-şartı en lâ yuḥṛace min hāze'l-mekān”, “bu mekândan çıkarılmamak şartıyla” ifadesi yer alır. (Resim 103) BY9107 numaralı *eş-Şifâ'bi-Ta'rîfi Hukûki'l-Mustafâ* isimli eserde yer alan mühürde بشرط ان لا يخرج “bi-şartı en lâ yuḥṛac”, “çıkarılmaması şartıyla” (Resim 108); BY5640 numaralı *Hâşiye alâ'l-Fevâid'iz-Ziyâ'iyeh* isimli eserde yer alan mühür metninde بشرط أن لا يخرج من خزائنه “bi-şartı en lâ yuḥṛace min ḥazāinihi”, “dolaplarından çıkarılmama şartıyla” (Resim 119) ifadesi; BY6856 numaralı *Hâşiye alâ Tefsir Mine'l-Kur'an* isimli eserde yer alan Ahmed el-Fırî'ye ait mührün hemen üzerine قد وقفت هذا الكتاب لمرضاة الله تعالى وقفا صحيحا لا يبيع ولا يشتري ولا أن لأولاد الذكور ولأرباب العلوم وأنا ضعيف من النملة *Ḳad veḳafet hāze'l-kitāb lirizā'illāhi te'ālā vaḳfen saḥīḥan lâ yübā' velâ yüşterā velâ inne'l-evlāde'z-zükür velâ erbābe'l-'ulüm ve ene za'ifü mine'n-nemlehu”, “Karıncadan da zayıf olan*

bendeniz bu kitabı, ne erkek çocuklarına, ne de ilim ehline satılıp, alınmayacak şekilde vakf ettim” ibaresini düşerek vakıf şartlarını belirtmiştir. (Resim 144); BY9144 numaralı *eş-Şemâ'ilü'n-Nebeviyye ve'l-Hasâ'ilü'l Mustafâviyye* بشرط أن لا يخرج “bi-şartı enlâ yühırace”, “çıkarılmaması şartıyla” ibaresi (Resim 153); BY4745 *Şerhu Menâri'l-Envâr* isimli eserde yer alan mühür metninde بشرط أن لا يخرج من خزانتہ “bi-şartı en lā yühırace min hıẓānetihī”, “dolabından dışarıya çıkarılmamak şartıyla” ibaresi (Resim 165); BY957 *Adabu'l-Adudiye*’ de yer alan mühür metninde بشرط أن لا يرهن ولا يبيع ولا تغیر “bi şartı en lā yürhene velā yübā'a velā tuğayyera”, “rehin verilmemesi, satılmaması ve değişiklik yapılmaması şartıyla” ibaresi yer alır. (Resim 175); BY11059 *Şerhu'l-İzzî fi't-Tasrîf* te yer alan mühür metnine بشرط كونه أن لا يخرج عنها “en lā yühırace 'anhā”, “oradan çıkarılmama şartıyla” ibaresi eklenmiştir.(Resim 180); BY2082 *Muhâdaratü'l-Evâi'l- ve Müsâmeretü'l-Evâhir*'de yer alan mühürde “bi-şartı en lā yühırace 'an hıẓānetihā hıtveten velā şıbran”, “dolabından bir adım hatta bir karış çıkarılmama şartıyla” ibaresi eklenmiştir. (Resim 193)

Resim 217. Mühür Metninde Vakıf Şartı Belirtilmiş Olan Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

3.1.2.Mühürlerde Dua-Temenni İfadeleri

Çalışmamızda incelenen mühürlerden 17 tanesinin dua-temenni içerdiği tespit edilmiştir.

8243 numaralı *el-Kâmûsü'l-Muhît ve'l-Kâbûsü'l-Vâsit* isimli eserde yer alan mühürde غفر له “ğufira leh” “mağfiret olunsun” ibaresi (Resim 57); 7770 numaralı Kırk Sual’de تقبل الله بقبول حسن “teğabbelâllahu bi-ğabûlin ħâsenin” “Allah güzel bir kabul ile kabul eylesin” (Resim 61); 1472 numaralı Mülteka’l-Ebhûr’da طلبا لمرضاة الله “taleben li-merzâtillâhi te’âlâ” “Allah rızası için” (Resim 68); BY9618 numaralı Risâle Fî İsbâti’l-Vâcibi’l-Kaîme isimli eserde bulunan mühür metninde مظهر لطف جليل “Mağhar-ı Luğf-i Celîl” “Celil olan Allah’ın lütfuna mazhar” (Resim 70); BY52 numaralı Talika Alâ Tehzîbi’l-Mantık ve’l-Kelâm’da وفقه الله لما يحبه ويرضاه “Vağafehullâhü limâ yuğhibbuhu ve yerzâhu ve ce’ale’l-cennete mişvah” “Allah onu sevdiği ve razı olduğu şeylere muvaffak kılsın, cenneti de son durağı eylesin” (Resim 89); BY10260 numaralı Cüz’ü’l-Kur’âni’l-Kerîm’ de الفقير إلى رحمة ربه القدير وهو بالعفو جديد “el-Fağîr ilâ rahmeti Rabbihi’l-Ğadîr ve hüve bi’l-afvi cedîd” “Kadir olan ve bağışlamaya en layık olan rabbinin rahmetine muhtaç” (Resim 105); 9107 numaralı eş-Şifâ’bi-Ta’rîfi Hukûki’l-Mustafâ isimli eserde yer alan mühür metninde توكلت على الله لآله الأله محمد رسول الله عن وقف خواجه “Tevekkeltü ‘alallâh, Lâ ilâhe illallah Muğammeden Rasûlullâh” “Allah’a dayandım ve güvendim. Allah’tan başka ilah yoktur, Muhammed (s.a.v) onun Rasûlüdür” (Resim 108); BY5395 numaralı Metâli’u’l-Enzâr fi Şerhi Tavâli’i’l-Envâr’da لرضاء الوهاب “lirizâi’l-Vehhâb” “çokça veren (Vehhab olan) Allah rızası için” (Resim 113); BY10700 numaralı Hadîkatü’s-Sü’edâ isimli eserde yer alan mühür metninde قدس كuddise sirruhu’l-‘âlî ve’l-celî” “Allah ulvi ve apaçık sırrını takdis etsin” (Resim 126); BY4745 numaralı Şerhu Menâri’l-Envâr’da إنما الأعمال بالنيات “İnneme’l-a’mâlü bi’n-niyyât” “Ameller niyetlere göredir” (Resim 165); BY11739 numaralı eş-Şifâ bi Târîfi Hukûki’l-Mustafâ’da قد وقف هذا الكتاب لرضاء الله تعالى “Ğad vukîfe hâze’l-kitâbü li-rizâillâhi Te’âlâ” “Bu kitap Allah rızası için vakfedilmiştir.” (Resim 184); BY6862 Menâkıbu’l-İmâmi’l-Azam’da وقف لمرضاة الله “Vağfün li-merzâtillâhi” “Allah rızası için vakıftır.” (Resim 197); BY7834 numaralı Kur’ân-ı Kerîm’ de وقف في سبيل الله “Vağfün fî sebîlillâh” “Allah yolunda vakıftır.” (Resim

207); BY249 numaralı İshrâku't-Tevârîh'de لرضاء الله تعالى “li rızâ’illâhi Te’âlâ” “Allâh Teâlâ’nın rızası için” (Resim 211) ibareleri yer almıştır.

Resim 218. Mühür Metninde Dua-Temenni İfadelerinin Yer Aldığı Mühür Örnekleri

Hüve’l-Bâkî

Arapça bir ibare olan “hüve’l-bâkî”, “varlığının sona ermesi düşünülmemeyen, ebedi var olan” anlamına gelmektedir. Klişeleşmiş olan bu ibare özellikle kabir taşları üzerindeki kitabelerin en üst kısmına bâkî olanın yalnız Allah olduğunu, ölümden hiç kimsenin kurtulamayacağını ifade etmek için yazılmaktadır. BY7044 envanter numaralı *Hâşiye alâ Şerhi Hidâyeti’l-Hikme* isimli eserde yer alan Hüseyin Rıza Bey’e ait vakıf mühründe istifin ilk başında yer alır.

Resim 219. Hüve’l-Bâkî İbaresinin Yer Aldığı Mühür Örneği (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

Lillâhi Te‘âlâ, Li-Merzâtillâhi, Li-rızâ‘illâhi Te‘âlâ

Arapça bir ifade olan “Lillâhi Te‘âlâ, Li-Merzâtillâhi, Li-rızâ‘illâhi Te‘âlâ”, “Allah için, Allah’ın rızasını kazanmak için, Onun rızasından başka bir karşılık beklemezsiniz” anlamlarına gelmektedir. Bu ibarelerle özellikle vakıf mühürlerinde sıklıkla karşılaşılmıştır. Bir malın kişinin mülkiyetinden çıkarılıp, hayra tahsis edilmesi anlamına gelen vakıfların temelinde Allah’ın rızası vardır. Vakıf kütüphanelere vakfedilen yazma veya matbu eserlere basılan vakıf mühürlerine bu ibarelerin özellikle eklendiği düşünülmektedir.

Çalışmamızda yer alan vakıf mühürlerinden beş tanesinde bu ibareler bulunmaktadır. Bunlar; BY7044 *Hâşiye ‘alâ Şerhi Hidâyeti’l-Hikme* isimli Eserde Yer Alan Hüseyin Rızâ Bey’e ait vakıf mühründe هو الباقي مرحوم حسين رضا بگ ابن المرحوم صالح سفيان بك عليهم الرحمة والغفرانك رضاء الله تعالى يبيع ولا يرهن و الايستعار ١٠٧٥ “Hüve’l-Bâkî merhûm Hüseyin Rızâ Bey ibn el-merhûm Şâlih Süfyân Bey ‘aleyhimü’r-raĥmetü ve’l-ġufrânın rızâ’en lillâhi te‘âlâ vakfidır. Velâ yübâ‘u velâ yurhenü ve’l-isti‘âr 1075, Hâzâ " هذا وقف چلبى زاده أحمد أغا طلبا لمرضاة الله تعالى ١٢١٨ 1218, BY1472 *Mülteka’l-Ebhûr* isimli eserde yer alan Çelebizâde Aĥmed Aġa vakıf mühründe, وقف مرضاة الله “Vaĥfün li-merzâtillâhi” BY11739 *eş-Şifâ bi Tâ’rifi Ĥukûki’l-Muĥtafâ* isimli eserde قد وقف هذا الكتاب لرضاء الله تعالى “Ķad vuĥife hâze’l-kitâbü li-rızâ‘illâhi Te‘âlâ”, BY249 *İşrâġu’t-Tevârîĥ* isimli Eserde Yer Alan Ķurbânzâde Süleymân Efendi’ye ait vakıf mühründe وقف هذا الكتاب لرضاء الله تعالى قربان زاده سليمان الخالدي المغلوي “Vaĥafe hâze’l-kitâb li rızâ‘illâhi te‘âlâ Ķurbânzâde Süleymân el- Ĥâlidî el-Muġlavî” şeklinde geçmektedir.

Resim 220. Lillâhi Te‘âlâ, Li-Merzâtillâhi, Li-rızâ‘illâhi Te‘âlâ İbarelerinin Yer Aldığı Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

Fî sebîlillâh

Arapça bir ibare olan fî “sebîlillâh” “Allah yolunda” anlamına gelmektedir. BY7831 Qur’ân-ı Kerîm’ de yer alan vakıf mühür metninde وقف فى سبيل الله “Vaḳfün fî sebîlillâh”, “Allah yolunda vakıftır” ibaresi yer alır.

Resim 221. Fî Sebîlillâh İbaresinin Yer Aldığı Mühür Örneği (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

Lirizâ’i’l-Vehhâb

Lirizâ’i’l-Vehhâb ibaresi sözlükte “çokça veren Allah rızası için” anlamına gelmektedir. Allah’ın isimlerinden biri olan “Vehhâb” kelimesi “karşılıksız verme, bağışlamak, daha çok vermek” anlamına gelen “hibe” kökünden türemiş mübalağalı bir sıfattır¹²². Sadece Allah rızası için bağışlanan eserlere bu ibarenin yazılması vakıf müessesesinin önemine dikkat çekmektedir.

BY5395 *Metâli ‘u’l-Enzâr fî Şerhi Tavâli ‘i’l-Envâr* ‘Ömer Aḳgöllü’ye ait vakıf mühründe وقف هذا الكتاب محمد بن الحاج عمر آق كولى لرضاء الوهاب “Ḳad vaḳafe hâze’l-kitâbe Muḥammed b. el-Ḥâc ‘Ömer Aḳgöllü lirizâ’i’l-Vehhâb 1268”, “Bu kitabı Muhammed oğlu Hacı Ömer Aḳgöllü çokça veren (Vehhab olan) Allah rızası için vakfetti.” Şeklinde yer almaktadır.

Resim 222. Lirizâ’i’l-Vehhâb İbaresinin Yer Aldığı Mühür Örneği (Bölge Yazmalar Klavuzu)

¹²² Bekir Topaloğlu, “Vehhâb”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul 2012), 42/610-611.

Seyyid

“Efendi, bey, sahip” gibi anlamlara gelen “seyyid” kelimesi terim olarak “şerefli, asil, soylu, onurlu, kutsal, mübarek” manalarına gelir¹²³. Hz. Peygamber’in Hz. Fatıma’dan doğan torunlarıyla onların soyundan gelenler için kullanılan bir unvan ifadesidir.

Çalışmamızda bulunan mühürlere beş tanesinde “seyyid” ibaresine rastlanmıştır. Bunlar; BY48 Numaralı *Hāşīye ‘alā Şerhi Tehzībi’l-Mantıķ Ve’l-Kelām* isimli eserde yer alan Seyyid Nu‘mān Paşa’ya ait mühürde, “هذه الوقف السيد نعمان ١١٦١”, “Hāzīhi’l-vaķfū es-Seyyid Nu‘mān Paşa sene 1161”, “Seyyid Nu‘man Paşa vakıfıdır”, BY52 *Talika alā Tehzībi’l-Mantıķ ve’l-Kelām Aḥmed Ḥayātī* vakıf mühüründe, هذا الكتاب مما وقفه الفاضل المولى السيد أحمد حياتي وقفه الله لما يحبه ويرضاه وجعل الجنة ١٢٢٨ وقف جميع كتبه النفيس فى سنة ١٢٢٨ Mevlā es-Seyyid el-Ḥāc ‘Aḥmed Ḥayātī, Vaķafehullāhū limā yūḥibbuhu ve yerzāhu ve ce‘ale’l-cennete mişvah 1239, Qad vaķafe cemī‘a kütübihī’n-nefise fi sene 1228”, BY5640 *Hāşīye ‘ale’l-Fevā’idi’z-Żiyā’iye Aḥmed el-A‘rabi* Vakıf mühüründe, “وقف هذا الكتاب الشيخ يد الحاج أحمد العربى أبو لأسماء بشرط أن لا يخرج من خزائنه eş-Şeyḫ yed-i el-Ḥāc Aḥmed el-‘Arabī Ebu’l-Esmā’i bi şartı en lā yūḥrace min ḥazā’inihi 1282, BY6862 *Menāķibü’l-İmāmi’l- A‘zam Şeyḫ Muḥammed Efendi* vakıf mühüründe, “وقف هذا الكتاب السيد الحاج شيخ محمد أفندى eş-Şemā’ilü’n-Nebeviyye ve’l- Ḥaşā’ilü’l-Muştafāviyye Seyyid Müfid Muştafā isimli eserde, السيد مفيد مصطفى وقف بشرط ان ١٣٠٩ “es-Seyyid Müfid Muştafā vaķafe bi-şartı enlā yūḥrace 1309” şeklinde yer almıştır.

Resim 223. Seyyid İbaresinin Yer Aldığı Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

¹²³ Mustafa Sabri Küçükaşçı, “Seyyid”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslām Ansiklopedisi*, (İstanbul 2009), 37/40-43.

Hacı

İslâm'ın şartlarından olan hac ibadetini yerine getirmiş kimselere verilen bu unvan mühürlerde çok sık kullanılmıştır.

BY7958 Numaralı *en-Nuṭefü'l- Hisân Fi'l-Fetāvā* isimli eserde yer alan 'Oṣmān Efendi'ye ait vakıf mühründe, ١١٤٩ وقف كتابخانه حفظی زاده الفقیر الحاج عثمان أفندی “Vaḳf-ı Kitābhāne-i Hıfzı-zāde el-Faḳīr el-Hāc 'Oṣmān Efendi bi-Cāmi-i Maḥkeme-i bi-Amāsyā 1149”, 6444 Envanter Numaralı el-Maḳsūd isimli eserde yer alan Ḥalīl Efendi vakıf mühründe, Mine'l-kütübi'lleti veḳafehā el-Hāc Ḥalīl Efendi b. el-Hāc 'Alī ḥoca er-rūznāmçe-i el-evvel li dāri'l-kütüb elletī benāhā bi-medrese-i Ḥaned Ḥātun fī mevlidihī ve hiye el-Ḳayşeriyye 1164”, BY10700 *Ḥadīḳatü's-Şu'adā* Ḥünkār Ḥacı Bektaş-ı Velī vakıf mühründe, ١٢٨٤ وقف حضرت “Vaḳfū Ḥazret-i Ḥünkār Ḥacı Bektaş-ı Velī kuddise sirruhu'l-'ālī ve'l-celī 1284”, BY5640 Hāşiyeye 'ale'l-Fevā'idi'z-Żiyā'iyeye Aḥmed el-A'rabī vakıf mühründe, وقف هذا الكتاب الشيخ يد الحاج أحمد العربی أبو لأسماء بشرط “Vaḳafe hāze'l-kitāb eş-Şeyḥ yed-i el-Hāc Aḥmed el-'Arabī Ebu'l-Esmā'i bi şarṭi en lā yūḥrace min ḥazā'inihi 1282”, Resim 170. BY6862 Menāḳibü'l-İmāmi'l- A'zam Şeyḥ Muḥammed Efendi vakıf mühründe, وقف هذا الكتاب السيد الحاج شيخ محمد أفندی “Vaḳafe hāze'l-kitāb el-Hāc Şeyḥ Meḥmed/Muḥammed Efendi”, BY1006 el-Fetāvā Ḥacı 'Alī vakıf mühründe, بو کتاب قرمان حاجي على افنديك “Bu kitāb Ḳaramānī Ḥacı 'Alī Efendi'nin vakfidır” şeklinde geçmektedir.

Resim 224. Hac İbaresinin Yer Aldığı Mühür Örnekleri

Şeyh

Sözlükte “yaşlı kimse” anlamındaki şeyh kelimesi farklı anlamlarda kullanılmaktadır¹²⁴. Bir tarikata girip seyr ü sülûkünü tamamlayan ve o tarikatın başı durumuna gelen ve kendisine derviş yetiştirme izni verilen kâmil insan olarak ifade edilir¹²⁵. İncelediğimiz mührlerden iki tanesinde şeyh ibaresine rastlanmıştır. BY1648 Numaralı *et-Tavzîh fî Halli Ğavāmiẓi't-Tenkîh* İsimli eserde yer alan ‘Ali b. Yūsuf’a ait vakıf mühründe, ۱۱۴۳ سنه وقفا صحیحا سنة ۱۱۴۳ “Vaḳafe hāza’l-kitāb eş-Şeyh ‘Alī b. Yūsuf vaḳfen saḫīḥan sene 1143”, BY3720 *Dīvān* İsimli Eserde Yer Alan Şeyh ‘Alī vakıf mührü, وقف هذا الكتاب السيد الشيخ على سربوابین درگاه عالی بشرط أن لا يخرج من خزائنه سنة ۱۲۲۳ “Vaḳafe hāze’l-kitābe es-Seyyid el-Şeyh Alī Serbevḡābīn-i Dergāh-ı ‘Ālī bi-şartı en-lā yuḥrace min ḫızānetihī sene 1223” şeklinde geçmektedir.

Resim 225. Şeyh İbaresinin Yer Aldığı Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

¹²⁴ Reşat Öngören, “Şeyh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul 2010), 39/50-52.

¹²⁵ Kubbealtı, (Erişim Tarihi 18.07.2024), <https://lugatim.com/s/seyh>

3.1.3.Kütüphane, Medrese, Cami Mühürleri

Tespit edilen 55 mühürden 40 tanesinde vâkıfın ismi vardır. Bunlar; Hüseyin Rıza Bey, Seyyid Hacı Zeynel Abidin, Ali b. Yusuf, Seyyid Nûman Paşa, Hacı Halil Efendi, Halil Hamid Paşa, Hacı Mustafa Sıddık, Fâik Osman, Seyyid Hacı Nûman Bey, Çelebi-zâde Ahmed Ağa, Tuzcu-zâde Hacı Halil, Şeyh Ali, Ümmî Sinân, Seyyid Hacı Ahmed Hayâtî, Mahmud b. Hâdümiddîn, Abdülcelil Efendi, Hacı Ahmed, Mustafa, Seyyid Abdullah el-Hasîb, Ömer el-Akşehrî, Hacı Ömer Akgöllü, Şeyh Hacı Ahmed Arabî, Hünkâr Hacı Bektâşi Velî, Süleyman Hâlidî Ferman Dede, Hac Ahmed el-Fitrî, Muhammed Rüşdiyyü-Sâlûrî, Şeyh Muhammed Efendi, Zeynel Abidin, Mustafa Sâdık, Hacı Ali Efendi, Hacı Ebu Bekir Karamânî, Osman Şehdî, Seyyid Abdüllatif, Sultan Murad Han, Ahmed Ağa, Kurbanzâde Süleymân el-Hâlidî el-Muğlevî ve Hüseyin Efendi'dir.

İncelenen mühürlere 12 tanesi kütüphane, medrese, cami; Haned Hâtun Medresesi Kütüphanesi, Hazînedarzâde Seyyid Süleyman Paşa Kütüphanesi, Akşehir Kütüphanesi, Seferihisar Kütüphanesi, Baba-zâde Elmalı Medresesi, Cami-i Kebîr civarında bir kütüphane, Trabzon Hâtuniye Kütüphanesi, Ümmî Sinân Kütüphanesi, Karaağaç Kütüphanesi, 2 tanesinin ise sadece vakıf ibaresinden oluştuğu tespit edilmiştir. Mühürler genellikle yazmaların 1a, zahriye veya son sayfasına basılmıştır.

Resim 226. Kütüphane ve Camilere Vakfedilen Eserlerde Yer Alan Vakıf Mühür Örnekleri

Resim 227. Sadece Vakıf İbaresinden Oluşan Mühür Örnekleri

3.1.4.Mühürlerde Dil

Çalışmamıza konu olan yazma eserlerde tespit ettiğimiz mühürlere 53 tanesi Arapça, 2 tanesi Osmanlı Türkçesi ile yazılmıştır. Bununla birlikte mühür metinlerinde Arapça ve Farsça ibarelere de sıklıkla rastlanmıştır.

3.1.5.Mühürlerde Yazı Türleri

Yazı türleri açısından yapılan incelemede 28 tane mührün ta'lik, 15 tanesinin sülüs, 7 tanesinin hatt-ı icâze ve iki tanesinin de kâtip yazısı olduğu tespit edilmiştir.

Resim 228. Sülüs Yazı Çeşidiyle Yazılmış Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

Resim 229. Ta'lik Yazı Çeşidiyle Yazılmış Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

Resim 230. Hatt-ı İcâze İle Yazılan Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

Resim 231. Kâtip Yazısı İle Hazırlanan Mühürler (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

3.1.6.Mühürlerde Form

Mühürler form olarak çoğunlukla daire ve oval olup dikdörtgen, şemse, badem ve çokgen mühürlere rastlanmıştır. Mühürlerden, 37 tanesi daire, 9 tanesi oval, 3 tanesi şemse, 4 tanesi dikdörtgen, 1 tanesi badem ve 1 tanesi de damla formundadır.

Resim 232. Oval Formda Hazırlanmış Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

Resim 233. Dikdörtgen Formda Hazırlanmış Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

Resim 234. Şemse Formunda Hazırlanmış Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

Resim 235. Sekizgen Formda Hazırlanmış Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

Resim 236. Badem Formda Hazırlanmış Mühür Örneği (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

Çalışmamızda farklı dönemlerde kullanılmış olan aynı mühürlere de rastlanılmıştır. 6180 envanter numaralı Mesâbîhu's-Sünne isimli eserde yer alan Muhammed Rüşdiyye's-Sâlu'rî Efendi'ye ait sülüs yazı çeşidiyle yazılmış ve kırmızı renkte mürekkeple basılmış mühür ile 6175 envanter numaralı Şerhu Menâri'l-Envâr isimli eserde yer alan Muhammed Rüşdü es-Sâlu'rî Efendi'ye ait mühür aynı olup hatt-ı icâze ile yazılmış ve siyah mürekkeple basılmıştır. 1296 ve 1309 tarihleri arasında farklı eserlere basılan mühürler yazı çeşidi ve istif özellikleri olarak birbirinden çok farklı olduğu için ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Resim 237. Muhammed Rüşdü es-Sâlu'rî Efendi'ye Ait Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

3.1.7.Hakkâk İmzası Bulunan Mühürler

Büyük bir incelikle mührü işleyen hakkâklar mühre imza atmaktan geri durmuşlardır. Çalışmamızda tespit ettiğimiz mühürlere üç tanesinde hakkâk imzasına rastlanmıştır. BY4452 numaralı Mecâlisü's-Sinâniye isimli eserde yer alan Halil Hamid Paşa'ya ait vakıf mührünün sol alt kısmında (Resim 49), BY10700 numaralı Hadîkatü'-Sü'edâ isimli eserde yer alan Hünkâr Hacı Bektâş-i Velî'ye ait mührün sağ alt kenarında (Resim 126), BY5640 numaralı Hâşiye alâ'l-Fevâid'iz-Ziyâ'ye isimli eserde yer alan Ahmed el-Arabî'ye ait mührün sol alt kısmında yer alan "Kânî Efendi"ye ait olduğu kanısına vardığımız hakkâk imzaları yer alır. (Resim 119) Yapılan literatür taramalarında hakkâkların hayatlarına dair bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Resim 238. Hakkâk İmzalarının Yer Aldığı Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

3.1.8.Mühürlerde Renk

Mühürlerin basımında genellikle siyah renk mürekkep kullanılmıştır. Çalışmamızda incelediğimiz mühürlere 7 tanesinde farklı renkte mürekkep kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunlar; BY933 envanter numaralı eserde yer alan Abdülcelil Efendi vakıf mühründe mavi renk (Resim 95), 10847 envanter numaralı eserde yer alan Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî Dergâh'ına ait mühründe mor renk (Resim 138), 6180 envanter numaralı yazmada yer alan Muhammed Efendi vakıf mühründe kırmızı renk (Resim 146), 10801 envanter numaralı yazmada yer alan vakıf mühründe mavi renk (Resim 168), 5619 envanter numaralı yazmada yer alan vakıf mühründe mor renk (Resim 177), 1006 envanter numaralı yazmada yer alan Hacı Ali vakıf mühründe mavi renk (Resim 186) ve 6168 envanter numaralı yazmada yer alan Hacı Ali Rıza Efendi vakıf mühründe mor renk mürekkep kullanılmıştır (Resim

160). 6168 Numaralı eserde aynı mühür hem siyah zeminli hem de mor zeminli olarak basılmıştır.

Resim 239. Farklı Renklerde Hazırlanmış Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

3.1.9.Silik Olan Mühürler

Çalışmamızda tespit ettiğimiz 55 adet vakıf mührünün tamamı okunmuş fakat silik olan mühürlerde bazı kelimeler okunamadığı için boş bırakılmıştır. 2801 envanter numaralı eserin 1a sayfasında yer alan mühürde “Vaḳafe hāze’l-kitāp.....Muṣṭafā Şādık” olarak okunmuş (Resim 182), boş bırakılan kısım silik olduğu için okunamamıştır. 7235 envanter numaralı eserin 1a sayfasında yer alan mühürde “Vuḳife hāze’l-kitāb min yedü’l-ḥāc Şeyḥ.....” olarak okunmuş, silik olan kısım okunamamıştır (Resim 205). 1573 envanter numaralı eserde yer alan mühür “Vaḳafe Ḥüseyn Efendi ‘an.....” şeklinde okunmuş silik olan kısım boş bırakılmıştır (Resim 213).

Resim 240. Okunamayan Mühürler (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

3.1.10. Latin Harfli Mühürler

Çalışmamızda 15 tane latin harfli mühür tespit edilmiştir. BY281, BY399, BY570, BY728, BY763, BY863, BY874, BY2047, BY2056, BY2735, BY8068, BY660, BY9697, BY11251 envanter numaralı eserlerde yer alan Latin harfli mühürler aşağıda tabloda sunulmuştur.

Resim 241. Latin Harfli Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

3.1.11.Mühürlerin Kullanım Yerleri

Yazma eserlerde bulunan vakıf mühürleri genellikle eserin zahriye veya 1a sayfasında yer alır. Bunun dışında muhtelif sayfalarda ve sayfanın herhengi bir yerine basılan mühür örneklerine de rastlanmıştır.

Resim 242. Zahriye Sayfasında Yer Alan Mühür Örnekleri (Bölge Yazmalar Koleksiyonu)

Kitapların korunması, kütüphaneden dışarıya çıkarılmaması ve başka birine verilmemesi gibi şartların açıkça ifade edildiği vakfiyelerde bu kurallara uyulmasının önemi özellikle belirtilmiştir. Bazen tek bir kelime yahut ibareden oluşan vakfiyelerin sayfalarca yazılmış olan örnekleri mevcuttur.

Vakıf tüm bu hususların önemine dikkat çekmek ve vakfını kesinleştirmek adına vakıf kaydının altına yahut aynı sayfaya mührünü basmıştır.

Çalışmamızda vakıf kaydı yanında yer alan vakıf yahut şahıs mühürlerine rastlanmıştır.

Resim 243. Vakıf Kayıtları ile Aynı Sayfada Yer Alan Vakıf Mühür Örnekleri

3.2.SONUÇ

Vakıf geleneğimiz içerisindeki en kıymetli eserlerden biri de hiç şüphesiz kütüphanelerdir. İlim ve kültürel faaliyetlerin merkezi konumunda olan kütüphaneler, bünyesinde barındırdığı binlerce yazma eserle tarihin günümüze ulaşan en somut hâlidir.

Çalışma materyalini, Anadolu'nun hafızası diyebileceğimiz Konya Yazma Eserler Kütüphanesi "Bölge Yazmalar" koleksiyonunda bulunan 12000 yazma eserde tespit ettiğimiz 55 vakıf mührü oluşturur. Tespit edilen yazma eserlerde bulunan mühürlerin günümüz Türkçesine çevirileri yapılarak eserlerin serüvenini ortaya koymak ve bu değerlendirme sonucunda da yazmaların bibliyografik verilerinin oluşturulmasında tezimizin katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

Mühürlerde yer alan isimler, yer adları ve tarihlerden yola çıkılarak dönem araştırmalarına ışık tutacak birer tarihî vesika olan mühürlerin incelenmesiyle tarih ve kütüphanecilik faaliyetlerine de tezimizin katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

Vakıf sahiplerinin vakfettikleri eserlere mühür basmaya özen göstermesi vakıf ve vakıf kültürüne verilen önemin birer nişanesidir. Gösterilen bu hassasiyetin yazma eserlerin günümüze ulaşmasında izlediği yolu tespit etmek adına tezimizin önemli bir basamak olduğu söylenebilir.

Çalışmanın bir diğer sonucu ise her biri tarihin farklı dönemlerinde yaşamış ve bu dünyadan göçmüş şahısların emaneti, zarafet ve sanat eseri hüviyetinde olan hatıralarının ilim dünyasına ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktır.

Güzel sanatların özellikle hat sanatının Şark'ta ve daha ziyade bizde inkişaf etmiş, hayretle seyrine layık eserlere dönüşmüş izler bırakarak ve fakat bugün itibarıyla unutulmuş orijinal bir şubesi de hiç şüphesiz mühürcülük sanatıdır. Neredeyse 1cm'lik minik bir alana kazınan yazılar ve motiflerde zevkin ve zarafetin bir araya geldiği, hattın farklı yazı çeşitlerinin seyrine doyum olmaz birer tablo gibi insanı hayran eden örneklerine rastlarız. Bu bakımdan tezimizin hat sanatı literatürü içerisinde önemli bir yer teşkil ettiği kanaatindeyiz.

Sonuç olarak; yazma eserlerin günümüze ulaşmasında sığınak vazifesi üstlenen kütüphanelerin ve barındırdığı yazma eserlerin ve mühürlerin incelenmesi ile katalog bilgilerinin oluşturulmasına fayda sağlayacağı söylenebilir. Tez

çalışmamızın, gelecek kuşaklara sanat ve kültürün aktarımı vazifesi gören geleneksel Türk sanatları alanında yapılacak çalışmalara ışık tutması en büyük temennimizdir.

KAYNAKÇA

- Albayraktar, N. Ayça. “Baskı Resmin İlk Örneği Mühürlere Plastik Bir Yaklaşım”. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi* 4 (2010)
- Alparslan, Ali. *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999
- Anameriç, Hakan. “İstanbul Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi” *Türk Kütüphaneciliği* 20/2 (2006)
- Ateş, İbrâhim. “Vakfiyelerde Dua ve Beddualar””, *Vakıflar Dergisi*, 17(1983)
- Ateş, İbrahim. “Vakfiyelerde Yer Alan İnsani ve İslâmî Düşünceler”. *Vakıf Haftası Dergisi* 8 (1991)
- Avcı, Müşerref. “Osmanlı Dönemi Vakıf Kütüphaneleri ve Bu Kütüphanelerin Toplum Hayatına Etkileri”, *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* 2/9 (2021)
- Aydın, Mehmet. “Mühürçülük”. *Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi* 6/12-72. (Konya 2011)
- Berk, Süleyman. *Devleti Aliyye'den Günümüze Hat Sanatı*. İstanbul: İnkılap Yayınları, 2013
- Berki, Ali Himmet. “Hukuki Ve İçtimâî Bakımdan Vakıf”. *Vakıflar Dergisi* 5 (1962): 54
- Berki, Ali Himmet. “Vakıfların Hukuk ve Tarih Bakımından Kıymeti”. *Vakıflar Dergisi* 6 (1956)
- Berki, Ali Himmet. “Vakıfların Tarihi Mahiyeti, İnkişafı ve Tekâmülü ve Fertlere Sağladığı Faydeler”. *Vakıflar Dergisi* 6 (1965): 9-13
- Berki, Ali Himmet. *Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye Ve Benzeri Vesikalarda Geçen İstılah ve Tabirler*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Neşriyatı, 1966
- Bilgin, Orhan. “Temellük ve Tenâsüp Kaydı”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul 2011), 40/411-412.
- Buhâri, “Libas”, 52.
- Burckhardt, Titus. *İslam Sanatı Dil Ve Anlam*. Tercüme: Turan Koç. İnsan Yayınları, 2005
- Cumbur, Müjgân. “Kütüphane Vakfiyelerinden Notlar”. *Erdem* 1/3 (1985)
- Çavdar, Tuba. “Vakıf Kütüphaneleri”, *Vakıflar Dergisi*, Özel Sayı, (2006)
- Çaycı, Ahmet. *Türk İslâm Kültüründe Vakıf ve Sanat*. Konya: Palet Yayınları, 2018
- Derman, Uğur. “Hat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/427. İstanbul TDV Yayınları, 1989

- Dinçer, Nimet. “Anadolu Damga Mühürleri”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 2/1 (Ankara 1943)
- Dursun, Necla. “Niğde Müzesi’ndeki Osmanlı Mühürleri/ Ottoman Seals in Niğde Museum, *History Studies* 11/2. (Konya 2019)
- Egemen Engin, Fatma. *Mühür Ve Mühürçülük Sanatımız Üzerine Derlemeler*. İstanbul: Arıtan Yayınevi, 1994
- Erünsal, E. İsmâil. “Köprülü Kütüphanesi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2012
- Erünsal, E. İsmâil. *Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008
- Erünsal, E. İsmâil. *Türk Kütüphaneleri Tarihi II*. Ankara: Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları 22, 1991
- Gacek, Adam. *Arapça El Yazmaları İçin Rehber*. Tercüme Ali Benli-M.Cüneyt Kara, Klasik Yayınları
- Gökbilgin, M. Tayyip. *Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmi*. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1992
- Gökman, Muzaffer. *Köprülü Mehmet Paşa Vakfiyesi*. Mezuniyet Tezi (1947)
- Günay, Hacı Mehmet. “Vakıf”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/ 479-486. İstanbul: TDV Yayınları, 2012
- Halaçoğlu, Yusuf. “Damga”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/454-455. İstanbul TDV Yayınları, 1993
- İnal, Mahmud Kemal. *Son Hattatlar*. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2021
- Kalkaşendi, *Subhu'l-a'sa*, 3-6; İbnü'n-Nedim, *el-Fihrist*, 7.
- Kılıç, Ahmet. “Vakıf Ve Sanat Paneli”. *Vakıflar Dergisi* 43 (Haziran 2015)
- Köprülü, Fuad. “Vakıf Müessesesi ve Vakıf Vesikalarının Tarihi Ehemmiyeti”. *Vakıflar Dergisi* 1 (1938)
- Köprülü, Fuad. “Vakıfların Hukuki Mahiyeti”. *Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları*. Vakıflar Dergisinden Seçmeler II, ed. Yahya Kemal Taştan. (Ankara 2013)
- Köseler, Melike. *Mülkiyet İşareti Olarak Osmanlı Mühürleri ve Exlibris İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi, 2019
- Kubbealtı, (Erişim Tarihi 18.07.2024), <https://lugatim.com/s/seyh>
- Kubbealtı, (Erişim tarihi: 13.06.2023), <http://lugatim.com/>
- Kubbealtı, Erişim tarihi (22.01.2024) <http://www.lugatim.com/s/vakfiye>
- Kunter, Halim Baki. “Türk Vakıfları ve Vakfiyeleri Üzerine Mücmel Bir Etüt”. *Vakıflar Dergisi* 1 (1938)

- Kur'ân-ı Kerim Meali*, çev. Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Basım, 2011
- Kuşoğlu, M. Zeki. "Hakkâklık". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/204-205. İstanbul: TDV Yayınları, 1997
- Kut, Günay. Bayraktar, Nimet. *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2021
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri. "Seyyid". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (İstanbul 2009), 37/40-43.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri. "Yüzük". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları 2013
- Kütükoğlu, Mübahat. "Osmanlılarda Mühür". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 31/530. İstanbul TDV Yayınları, 2006
- Oruç, Züriye. "Selçuklularda Bir Hâkimiyet Alameti Olan Mühür-Yüzük Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme/ An Evaluation On The Seljuks' Use Of Seal Ring As A Symbol Of Supremacy". *Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi/ The Journal of International Social Research* (2017)
- Öngören, Reşat. "Şeyh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul 2010), 39/50-52.
- Özgüdenli, Osman Gazi. "Vakfiye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/465. İstanbul: TDV Yayınları, 2012
- Özkafa, Fatih. "Asrı Saadetten Bugüne Hat Sanatının Tarihi Serüveni". *Derin Tarih* 13/7. (İstanbul 2018)
- Özkeçeci, İlhan. *Hat Sanatını Tanımak*. İstanbul: Yazı Gen Yayıncılık, 2017
- Özönder, Hasan. *Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü*. Konya: Nüve Kültür Merkezi, 2003
- Öztürk, Nazif. *Menşei Ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*. İstanbul: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1983
- Pakalın, Mehmet Zeki. "Vakıf", *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* III: 577. İstanbul: M.E.B Yayınları, 1983
- Purgstall, Joseph Von Hammer. *Osmanlı Mühürleri*. İstanbul: Pera Yayıncılık, 1999
- Rado, Şevket. "Mühür Kullanma Adeti ve Çeşitli Mühürler". *Aletler ve Adetler. Ak Yayınları* İstanbul 1987
- Ruben, Walter. "Budist Vakıfları Hakkında". *Vakıflar Dergisi* 2, (1942): 173-181
- Saka, Eda. *Alanya Arkeoloji Müzesi'ndeki Türk İslâm Dönemi Mühürleri*. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi. Antalya 2019
- Serin, Muhittin. *Hat Sanatı Ve Meşhur Hattatlar*. İstanbul: Kubbealtı, 1982

- Sinanoğlu, Mustafa. “Nübüvvet Mührü”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/291-293. İstanbul TDV Yayınları, 2007
- Şahin, Bekir. “Osmanlı Dönemi Konya Kütüphaneleri”. Konya Vakıfları. *Konya Ticaret Odası*, Konya 2021
- Şeker, Mehmet. “Vakfiyelerin Türk Kültürü Bakımından Özellikleri”. *Tarih İncelemeleri Dergisi* 8/1 (Haziran 1993)
- Tala, Murat. *Dil Tarih Biyografisi*. Palet Yayınları. Konya 2020
- Tali, Şerife. “Kayseri Etnografya Müzesinde Bulunan Osmanlı Dönemi Mühürleri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6. (Samsun 2013)
- Taş, Fahri-Bozkurt, Nebi. “Mühür”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları. 2020
- Tirmizi, Ahkâm, 36; Ebû Davud, Vesaya, 14; Müslim, Vasiyye, 14.)
- Topaloğlu, Bekir. “Vehhâb”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (İstanbul 2012), 42/610-611.
- Tunç, Semra-Yeniterzi, Emine. “Osmanlı Mühür Sanatı ve Klasik Türk Şiirinde Mühür”. *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 8/1 (Ankara 2013)
- Türk Dil Kurumu, “Mühür” (Erişim Tarihi: 13.06.2023), <https://www.tdk.gov.tr>
- Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. “Mühür Veri Tabanı”. Erişim tarihi 24.01.2024. <https://muhur.yek.gov.tr/muhur/yekmu0711>
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. “Karaman Oğulları Devri Vesikalarından İbrahim Beyin Karaman İmaretı Vakfiyesi”. *Bellefen* 1/1(Ocak 1937), 56.
- Ünver, Süheyl. “Süleymaniye Külliyesinde Darüşşifa, Tıp Medresesi ve Darül’akakire Dair”. *Vakıflar Dergisi* 2(1942), 196.
- Worringer, Wilhelm. *Soyutlama Ve Özdeyişleyim*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi, 2017
- Yapıcı, Hakkı. “İslam Tarihinde Vakıf Kültürü Üzerine Bir İnceleme”. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8/1 (Ocak 2013),: 66-76
- Yazır, Muhammed Bedreddin. *Medeniyet Aleminde Yazı Ve İslâm Medeniyeti’nde Kalem Güzeli*. i, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1974
- Yediyıldız, Bahaeddin. “Vakıf”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/ 479. İstanbul: TDV Yayınları, 2012
- Yılmaz, Nurullah. “Kur’an’ın İçeriksel Açısından İslam Hat Sanatına Etkisi”. *Balıkesir İlahiyat Dergisi* 17 (Haziran 2015)

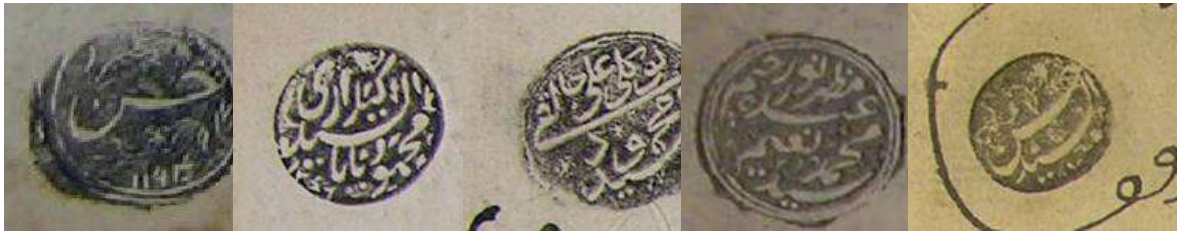
EKLER

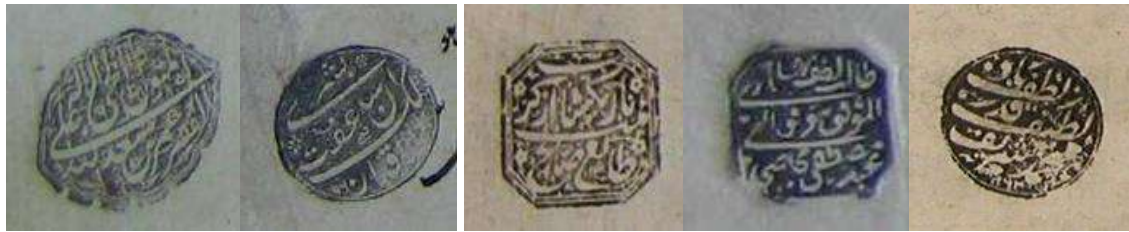
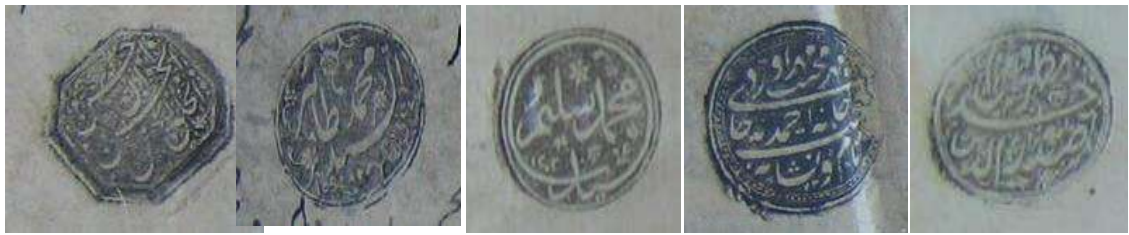
Çalışmamızda yer alan 55 adet vakıf mührü görselleri katalog sıralamasına göre sunulmuştur.

Çalışmamızda incelediğimiz 12 bin yazma eserde yer alan vakıf mühürleri dışında kalan şahıs, dua temenni ve tılsım mühür örnekleri.

TABLO

Katalog	Demirbaş Numarası	Eser Adı	Müellif	Eser Dili	Cilt Özellikleri	Mühür Türü	Mühür Metni	Anlamı	Mühür Yazı Türü	Mühür Şekli	Mühür Dili
1	7044	<i>Hâşiye alâ Şerhi Hidâyeti'l-Hikme</i>	Molla Muslihuddîn Muhammed (Mehmed) b. Salâh b. Celâlidîn Mültevi el-Lârî (ö.979/1572)	Arapça	Sözbaşları ve keşideler kırmızı, yeşil bez kaplı, yıldız zencirekli miklepli bir cilt içinde bulunmaktadır.	Vakıf	Hüve'l-Bâkî merhûm Hüseyin Rızâ Bey ibn el-merhûm Şâlih Süfyân Bey 'aleyhimü'r-raḫmetü ve'l-gufrânın rızâ'en lillâhi te'âlâ vakfıdır. Velâ yübâ'u velâ yurhenü ve'l-isti'âr 1075.	Bâkî olan ancak O'dur. Merhum Salih Süfyân Bey oğlu Hüseyin Rıza Bey, Allah rızası için vakfetmiştir. Allah ikisinden de razı olsun. Satılmaz rehin ve ödünç verilemez.	Ta'lik	Dâire	Arapça
2	957	<i>Adabu'l-Adudiyye/er-Risâletü'l-Adudiyye</i>	Adudüddin el-İcî, Ebu'l-Fazl Abdurrahmân b. Ahmed b. Abdulgaffâr el-İcî eş-Şirâzi eş-Şebankârî el-Bekrî eş-Şâ'fi'î,756/1355	Arapça	Cilt yok	Vakıf	Kad vakafe hâzâ'l-kitâbe's-şerîf es-Seyyid el-Hâc Zeyne'l'-Âbidîn b. es-Seyyid 'Abdurrahmân el-med'uv bi-Çavuşzâde el-Karamânî 'alâ evlâdihî ve evlâdi evlâdihî bi-şarti en lâ yürhene velâ yübâ'a velâ yügayyera 1131	Bu kıymetli kitabı Karamanlı Çavuşzade diye çağrılan Seyyid Abdurrahman oğlu Seyyid Hacı Zeynel Abidin, çocuklarına ve çocuklarının çocuklarına, rehin verilmemesi,satılmaması ve değişiklik yapılmaması şartıyla vakfetti.	Hatt-ı İcâze	Oval	Arapça
3	1648	<i>et-Tavzîh fi Halli Gavâmizi't-Tenkîh</i>	Sadrüşşeria es-Sânî Ubeydullah b. Mes'ud b. Tâcişşeria Ömer b. Sadrüşşeria el-Evvel Ubeydillâh b. Mahmûd el-Mahbûbi el-Buhârî (ö.747/1346)	Arapça	Siyah çaharkuşe deri, kapakları ebru kaplı, mukavva cilt.	Vakıf	Vakafe hâza'l-kitâb eş-Şeyh 'Ali b. Yûsuf vakfen saḫîḫan sene 1143	Bu kitabı Şeyh Ali oğlu Yusuf 1143 senesinde saḫîḫ bir vakıfla vakfetti.	Hatt-ı İcâze	Dâire	Arapça
4	7958	<i>En-Nutefü'l-Hisân fi'l-Fetâvâ</i>	Demrâcî, Ebû Ubeyd Kâsım b. Hüseyin el-Gaznevî, 801/1398	Arapça	Vişne Rengi tam meşin salbek şemseli zencirekli miklepli cilt	Vakıf	Vakf-ı Kitâbhâne-i Hıfzı-zâde el-Fakîr el-Hâc 'Osmân Efendi bi-Câmi-i Maḫkeme-i bi-Amâsya 1149	Hıfzı oğlu Hacı Osmân Efendi kütüphanesinin Amasya'daki Maḫkeme Camisi'ne vakfıdır. Sene 1149.	Hatt-ı İcâze	Dâire	Arapça
5	48	<i>Hâşiye alâ Şerhi Tehzîbi'l-Mantık ve'l-Kelâm</i>	Mir Ebu'l-Feth Muhammed b. Emin es-Sa'îdî el-Erdebilî, 976/1568	Arapça	Söz başlıkları kırmızı yazılı şiraze dağnık, sağ defte düşmüş, sırtı meşin karton kaplı cilt	Vakıf	Hâzihi'l-vakfû es-Seyyid Nu'mân Paşa sene 1161	Seyyid Nu'man Paşa vakfıdır.	Kâtip yazısı	Damla	Arapça
6	6444	<i>el-Maksûd</i>	Ebû Hanîfe Numan b. Sâbit el-Kûfî	Arapça	Mîhrabiye nefis tezhipli, cetveller altın yaldızlı, şemseli, zencirekli siyah tam meşin yeni cilt	Vakıf	Mine'l-kütübi'lleti veḫafehâ el-Hâc Halîl Efendi b. el-Hâc 'Ali ḫoca er-rûznâmçe-i el-evvel li dâri'l-kütüb ellefi benâhâ bi-medrese-i Ḥaned Ḥatun fi	Hacı Ali oğlu Hacı Halil Efendi'nin doğum yerinde inşa ettiği Haned Hatun Medresesi Kütüphanesine vakfettiği kitaplardandır.	Sülüs	Dâire	Arapça

							mevlidihî ve hiye el- Kaşeriyîye 1164				
7	4452	<i>Mecalisü's-Sinaniye</i>	Ümmî Sinanzâde, Hasan b. Mehmed el-Halvetî (1088/1677)	Arapça	Sözbaşları ve keşideler kırmızı, salbek şemseli mahfazalı kahverengi tam meşin cilt	Vakıf	Vakafe hâze'l-kitâb Hâlîl Hamîd Paşa bi-şartı en lâ yührece min hîzânetihî 1167	Bu kitabı Halil Hamid Paşa dolabından çıkarılmamak şartıyla vakfetti.	Ta'lik	Dâire	Arapça
8	8243	<i>el-Kâmûsü'l-Muhît ve'l-Kâbüsü'l-Vasît</i>	Fîrûzâbâdî, Ebû Tâhir Mecdüddin Muhammed b. Yâ'kub b. Muhammed el- Fîrûzâbâdî eş-Şîrâzî, 817/1415	Arapça	Tam bordo yıpranmış- yurtulmuş deri kaplı yaldız zencirek ve şemse motifli mukavva cilt.	Vakıf	Vakafe hâze'l-kitâb el-Hâc Muştâfâ Sıdkî ğufira leh 1179	Bu kitabı Mustafa Sıtkı vakfetti. Mağfiret olunsun.	Ta'lik	Dâire	Arapça
9	7770	<i>Kırk Sual</i>	-	Türkçe	Vişne renkli tam meşin salbek, şemseli, köşebentli, zencirekli cilt, sol kapak yok.	Vakıf	Vakâftü hâze'l-kitâb li- mer+7+zâtillâhi te'âlâ bi-şartı en lâ yuhrece min dâri'l-küttübi ve ene'l-fakîr Fâ'ik 'Osmân el- Müftî bi-Erzurum teġabbellâhu bi-ġabûlin ġasenin senete ihdâ ve mi'eteyn ve elf.	Bu kitabı Allah Teâlâ'nın rızası için kütüphaneden çıkarılmama şartıyla vakfettim. Ben Erzurum müftüsü Fâ'ik Osman. Allah güzel bir kabul ile kabul cylesin. Bin iki yüz bir senesi.	Ta'lik	Dendanlı Şemse	Arapça
10	100	<i>Şerhu Lübbü'l-Elbâb fî ilmi'l-İrab (İmtihânü'l-Ezkiyâ)</i>	Birgili Mehmed Efendi b. Pir Ali; Mustafa b. Hasan b. Mehmed es-Sisi	Arapça	-	Vakıf	Vakfû es-Seyyid el-Hâc Nu'mân Beyefendi ibn el- Merhûm el-Hâc 'Ali Beyefendi ibn el-Merhûm Küçük 'Ahmed Paşa 1213	Merhûm Küçük Ahmed Paşa'nın oğlu merhûm Hacı Ali Bey Efendi'nin oğlu Seyyid Hacı Nu'mân Bey Efendi vakfidir.	Sülüs	Dâire	Arapça
11	1472	<i>Mülteka'l-Ebhur</i>	İbrâhim el-Halebî, İbrâhim b. Muhammed b. İbrâhim el- Halebî, 956/1549	Arapça	Sözbaşları ve keşideler kırmızıyla kahverengi meşin ciltli, şîrâzeli	Vakıf	Hâzâ vakfû Çelebi-zâde Ahmed Aġa taleben li-merzâtillâhi te'âlâ 1218	Çelebi-zâde Ahmed Aġa'nın Allah rızası için vakfidir.	Ta'lik	Oval	Arapça
12	9618	<i>Risâle fî İsbâtü'l-Vâcibi'l-Kadîme</i>	Celâleddîn Muhammed b. Es'ad ed-Devvânî (830-918/1427- 1512)	Arapça	-	Vakıf	Mazhar-ı Luţf-ı Celîl Vâkıf Tuzcuzâde el-Hâc Hâlîl 1221	Celil olan Allah'ın lütfuna mazhar olup vakfeden Vâkıf Tuzcuzâde el-Hâc Hâlîl	Sülüs	Dâire	Arapça
13	3720	<i>Divan</i>	Nesîmî, Ebu'l-Fazl Seyyid İmâdüddin	Türkçe	Vişne rengi, tam meşin, salbek şemseli cilt	Vakıf	Vakafe hâze'l-kitâbe es-Seyyid el-Şeyh Ali Serbevânî-i Dergâh-ı 'Âli bi-şartı en-lâ yuhrece min hîzânetihî sene	Bu kitabı Dergâh-ı Âli kapıcıbaşısı Şeyh Ali dolabından çıkarılmamak şartıyla vakfetti.	Ta'lik	Dâire	Arapça

							1223				
14	6976	<i>Et-Tavzih fi şerhi'l-Mukaddime</i>	Muslihuddin Mustafa b. Zekerıyyâ b. Aydoğmuş el-Karamâni, 809/1406	Arapça	Tam kahverengi, şemseli, miklepli deri cilt	Vakıf	Vakfı Ümmî Sinân 1225	Ümmî Sinân Vakfıdır.	Sülüs	Dâire	Arapça
15	6349	<i>Hâşiye alâ Envâri't-Tenzil ve Esrâri't-Te'vil</i>	İsâmüddin el-İsferâyâni, Ebû İshak İsâmüddin İbrâhim b. Muhammed b. Arabşah el-İsferâyini, 945/1538	Arapça	Söz başları kırmızı ebru kaplı sırtı dağınık mukavva cilt	Vakıf	Mine'l-kütübî'l mevküfe el-mevzû'a be çehâr-ı şehinşâh-ı Kütüphâne-i es-Seyyid Süleymân Paşa Hazinedâr-zâde sene 1227.	Hazinedarzâde Seyyid Süleyman Paşa Kütüphanesine konularak vakfedilen kitaplardandır.	Sülüs	Şemse	Arapça
16	52	<i>Talika alâ Tehzibi'l-Mantuk ve'l-Kelâm</i>	-	Arapça	Şirazesı dağınık miklepli, ebru kâğıt kaplı cilt	Vakıf	Hâze'l-kitâbü mimmâ vaqafehü'l-Fâzıl el-Mevlâ es-Seyyid el-Hâc 'Ahmed Hayâfi, Vaqafehullâhü limâ yühibbuhu ve yerzâhu ve ce'ale'l-cennete mişvah 1239, Kad vaqafe cemî'a kütübîhi'n-nefise fi sene 1228	Bu kitap kıymetli Mevlâ, Seyyid Hacı Ahmed Hayâti'nin vakfettiklerindedir. Allah onu sevdiği ve razı olduğu şeylere muvaffak kılsın, cenneti de son durağı eylesin 1239. Kıymetli kitaplarının tümünü 1228 yılında vakfetmiştir.	Ta'lik	Dâire	Arapça
17	6530	<i>Ez-Zübeyde Şerhu'd-Dürre</i>	-	Arapça	Söz başları ve keşideler kırmızı, çeharkuşesi kahverengi deri kurt yenikli mukavva cilt	Vakıf	Vakfı'l-Hâc Mahmüd bi Hâdimüddin 1237	Dinin hizmetçisi Mahmud'un vakfıdır.	Ta'lik	Dâire	Arapça
18	933	<i>Mantuk</i>	-	Arapça	Keşideleri kırmızı, vişne rengi meşin çahar-küşe ebru kaplı mukavva cilt	Vakıf	Kad vaqafe hâze'l-kitâb 'Abdülcelil Efendi el-Müderri bi-Medreseti Debbâghâne 1251	Bu kitabı Debbâghâne müderri Abdülcelil Efendi vakfetmiştir.	Sülüs	Dikdörtgen	Arapça
19	8100	<i>Ciheti'l-Vahde</i>	Mollazâde, Muhammed Emin b. Sadreddin eş-Şirvâni el-Hüseyni, 1036/1627	Arapça	Çaharkuşe, kahverengi deri, kapakları ebru kâğıt kaplı, miklepli mukavva cilt	Vakıf	Şâhibü'l-vakfi'l-ebed Kara Hasan-zâde el-Hâc Ahmed 1252	Ebedî vakfin sahibi Kara Hasan oğlu Hacı Ahmed	Ta'lik	Dâire	Arapça

20	5920	<i>Mülteka'l-Ebhur</i>	İbrahim el-Halebî, İbrahim b. Muhammed b. İbrâhim el-Halebî, 956/1549	Arapça	Söz başları kırmızı, cetveller yeşil, sırtı bordo deri, kahverengi deri kaplı mukavva cilt	Vakıf	Hâzâ vakfı el-Hâc Muştafâ b. el-Hâc İbrâhîm el-Buldânî bi-şartı en lâ yühırace min hâze'l-mekân 1257	Hacı İbrahim el-Buldânî'nin oğlu Mustafa'nın bu mekândan çıkarılmamak şartıyla vakfidir.	Sülüs	Dâire	Arapça
21	10260	<i>Cüz'ü'l-Kur'âni'l-Kerîm 26</i>	-	Arapça	Yeşil Cilt Bezi	Vakıf	Kad vakafe el-Fakîr ilâ rahmeti Rabbihi'l-Kadîr ve hüve bi'l-afvi cedîr hâze'l-kitâbe's-şerîf veleduhu'z-zükûr el-Hâc es-Seyyid 'Abdullâh el-Hasîb el-müftî bi kazâ-i Lârende el-'arîf bi-Hâdimizâde sene 1258	Kadir olan ve bağışlamaya en layık olan rabbinin rahmetine muhtaç Hadimzade diye bilinen Lârende Müftüsü Hacı Seyyid Abdullâh el-Hasîb bu mübarek kitabı vakfetmiştir.	Ta'lik	Dâire	Arapça
22	9107	<i>Eş-Şifâ'bi-Ta'rîfi Hukûkî'l-Mustafâ</i>	Kadı İyâz, Ebu'l-Fazl İyâz b. Müsâ b. İyâz el-Yahsubî es-Sebtî/544/1149	Arapça	Miklepli, yeşil bez kaplı mukavva	Vakıf	Tevekkeltü 'alallâh, Lâ ilâhe illallâh Muhammeden Rasûlullâh 'an vakfî Hâce Hazret-i Şehriyârî el-Hâc 'Ömerü'l-Akşehrî bi-Kütüphanê-i Akşehir bi-şartı en lâ yühırac 1266	Allah'a dayandım ve güvendim. Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed (s.a.v) onun Rasûlüdür. Ömer Akşehrî'nin Akşehir kütüphanesine (Kütüphaneden vs.) çıkarılmaması şartıyla vakfındadır	Ta'lik	Oval	Arapça
23	5395	<i>Metâli'u'l-Enzâr fi Şerhi Tavâli'i'l-Envâr</i>	Ebu's-Senâ' Şemseddin Mahmûd b. Abdurrahman b. Ahmed el-İsfahânî, 749/1349	Arapça	-	Vakıf	Çad vakafe hâze'l-kitâbe Muhammed b. el-Hâc 'Ömer Akgöllü lirinâ'i'l-Vehhâb 1268	Bu kitabı Muhammed oğlu Hacı Ömer Akgöllü çokça veren (Vehhab olan) Allah rızası için vakfetti.	Sülüs	Dikdörtgen	Arapça
24	10997	<i>Atik Vâlide Sultan Vakfiyla İlgili Berat</i>	-	Arapça	-	Vakıf	Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyün 'aded 66787 sene 1278	-	Ta'lik	Dâire	Arapça
25	5640	<i>Hâşîye alâ'l-Fevâid'iz-Ziyâ'îye</i>	Abdulgafûr-i Lârî, Radiyyüddin Abdulgafûr b. Salâh el-Lârî el-Ensârî, 912/1506	Arapça	Cetveller kırmızı, miklepli, bordo bez kaplı, mukavva cilt	Vakıf	Vakafe hâze'l-kitâb eş-Şeyh yed-i el-Hâc Ahmed el-'Arabî Ebu'l-Esmâ'i bi şartı en lâ yühırace min hazâ'inihi 1282	Bu kitabı Esmâ'nın babası Şeyh Hacı Ahmed Arabî dolaplarından (kütüphanelerinden) çıkarılmama şartıyla vakfetti	Ta'lik	Dâire	Arapça
26	10700	<i>Hadikatü's-Su'adâ</i>	Fuzûlî Mehmed b. Süleymân Bağdâdî	Arapça	Sırtı ve kenarları kahverengi deri kaplı mukavva cilt	Vakıf	Vakfî Hazret-i Hünkâr Hâcî Bektâş-ı Veli kuddise sirruhu'l-'âlî ve'l-celî 1284	Hazreti Hünkâr Hacı Bektâş-ı Veli - Allah ulvi ve apaçık sırrını takdis etsin-vakfidir	Ta'lik	Dâire	Arapça
27	250	<i>İhyâü'l-Ahyâ fi Hayâti'l-Enbiyâ</i>	Ebu'l-Hasan Nakşibendi Sindi	Arapça	Cetveller kırmızı sırtı kahverengi meşin mukavva cilt	Vakıf	Vakafe hâze'l-kitâb Süleymân el-Hâlidî Fermân-dâde 1289	Bu kitabı Süleyman Hâlidî Ferman-dede vakfetmiştir	Ta'lik	Dâire	Arapça

28	6856	<i>Haşiye ala Tefsir mine'l-Kur'an</i>	-	Arapça	Söz başları kırmızı ciltsiz	Vakıf	Bu kitap Elmalı'da Cengiz-zâde el-Hâc Ahmed el-Fitrî Efendi'nin vakfidır 1292	-	Tâ'lik	Dâire	Osmanlı Türkçesi
29	6180	<i>Mesâbîhu's-Sünne</i>	Begavî (İbnü'l-Ferra)/Ebû Muhammed Muhyissünne Hüseyin b. Mes'ud b. Mes'ud Muhammed el-Horasânî, 516/1122	Arapça	Miklepli, bordo tam meşin cilt	Vakıf	Yalvaç kazasında Câmi-i Kebir Kütüphanesi vâkıfı olan el-Hâc 'Alî Rızâ Efendi ibn el-Hâc Muhammed Rüşdiyyü's-Şâlürî 1296	Yalvaç Kazası Cami-i Kebir Kütüphanesi vâkıfı Ali Rıza Efendi'nin oğlu Muhammed Rüşdiyyü's-Saluri	Sülüs	Dâire	Arapça
30	7720	<i>Risâle-i Mahbûbiyye</i>	-	Türkçe	Cetveller kırmızı, sırtı kahverengi deri kaplı mukavva cilt	Vakıf	Seferihisar Kütüphanesi vakfı 1296	-	Ta'lik	Dâire	Arapça
31	6783	<i>Mebâriku'l-Ezhâr fi Şerhi Meşâriki'l-Envâr</i>	İbn Melek, Abdullatif b. Abdülaziz b. Eminüddin el-Fakih el Hanefî	Arapça	Söz başları, keşideler ve duraklar kırmızı, sırtı tamir görmüş, Arapkârî şemseli bir cildi vardır	Vakıf	Vakf-ı Medrese-i Bâbâ-zâde Elmalı 1299	Baba-zâde Elmalı Medresesi vakfı	Sülüs	Dâire	Arapça
32	9144	<i>eş-Şemâ'ilü'n-Nebeviyye ve'l-Hasâ'ilü'l-Mustafaviyye</i>	Tirmizi, Ebû İshâ Muhammed b. İshâ b. Sevre es-Sülemî	Arapça	Sırtı ve sertabı kahverengi deri miklepli mukavva cilt	Vakıf	es-Seyyid Müfid Mustafâ vakafe bi-şartı enlâ yûhrace 1309	Seyyid Müfid Mustafa çıkarılmaması şartıyla vakfetti	Ta'lik	Dâire	Arapça
33	6175	<i>Şerhu Menâri'l-Envâr</i>	İbn Melek, Abdullatif b. Abdülaziz b. Eminüddin el-Fakih el-Hanefî	Arapça	Söz başları ve keşideler kırmızı yeşil bez kaplı miklepli cilt	Vakıf	Yalvaç kazasında Câmi-i Kebir Kütüphanesi vâkıfı olan el-Hâc 'Alî Rızâ Efendi el-Hâc Muhammed Rüşdiyyü's-Sâlürî sene 1309	-	Hatt-ı İcâze	Dâire	Arapça
34	6168	<i>İkazü'n-Nâimîn</i>	Ali Rıza b. Mehmed Rüşdi Yalvacı	Arapça	Söz başları kırmızı sırtı yeşil meşin modern cilt	Vakıf	el-Hâc 'Alî Rızâ en-Nâ'ib fi ba'zi'l-livâ İbn el-Hâc Muhammed Efendi el-meşhûr bi-İmâm-ı Mahalletü's-Sâlür İbn el-Hâc 'Osman ilâ kütübhaneti mebniyetin kurbe Câmi-i Kebir Yalvaç 1310	Salur Mahalle imamı olarak bilinen Hacı Muhammed Efendi oğlu vilayetlerden birinin nâibi Hacı Ali Rıza tarafından Yalvaç Cami-i Kebir civarında inşa edilen kütüphaneye Allah rızası için vakfetmiştir.	Ta'lik	Oval	Arapça
35	112	<i>Âdâbü'l-Bahs ve'l-Münâzara</i>	Adudiddin el-İcî, Ebu'l-Fazl Abdurrahman b. Ahmed b. Abdulgaffâr el-İcî	Arapça	-	Vakıf	Trabzon Hâtuniye Kütüphanesi vakfidır 1322	-	Ta'lik	Dâire	Osmanlı Türkçesi

			eş-Şirâzî eş-Şebankârî el-Bekrî eş-Şâfi'î, 756/1355								
36	6672	<i>Zübdetü'l-İrfan fi Vucûhi'l-Kur'an</i>	Hâmid b. Abdülfettah el-Paluvî	Arapça	Mihrabiye basit tezhipli; başlık, durak ve cetveller altın yaldızlı, zencirekli, miklepli, noktalı göbekli, kırmızı tam meşin cilt	Vakıf	Vakf-ı Kütüphanesi Sinân Ümmî Elmalı küddise sirruhu 1323	Bu kitap- Allah sırrını takdis etsin-Elmalı Ümmî Sinan Kütüphanesi vakfidir	Ta'lik	Dâire	Arapça
37	4745	<i>Şerhu Menâri'l-Envâr</i>	İbn Melek, Abdullatif b. Abdulaziz b. Eminüddin el-Fakih el-Hanefî	Arapça	Keşideler kırmızı, miklepli kahverengi tam meşin cilt	Vakıf	İnneme'l-a'mâlü bi'n-niyât kad vukife ve vuzi'a hâze'l-kitâbü fi kütüphanesi-i Karaağaç Yalvaç der-ğurb-ı Câmî-i Kebîr bi-şartı en lâ yuğrace min huzânetihî	Ameller niyetlere göredir. Bu kitap Câmî-i Kebîr yakınlarındaki Karaağaç Kütüphanesi'nin dolabından dışarıya çıkarılmamak şartıyla vakfedilmiş ve koyulmuştur	Ta'lik	Oval	Arapça
38	10801	<i>Manzûme-i Tergîb-i Mertebe-i Kemâl-i İnsânî</i>	Cevri İbrâhîm Efendi (ö.1065/1654)	Osmanlı Türkçesi	Siyah vinileks kaplı mukavva cilt	Vakıf	Vakıf	Vakıftır	Ta'lik	Dâire	Arapça
39	6862	<i>Menâkibu'l-İmâmî'l-A'zam</i>	Kadı Ebu'l-Fazl Bekir b. Muhammed b. Ali ez-Zerencefî	Arapça	Sözbaşları ve keşideler kırmızı, kahverengi tam meşin şemseli, miklepli, sırtı tamir görmüş cilt	Vakıf	Vakıfe hâze'l-kitâb el-Hâc Şeyh Mehmed/Muhammed Efendi	Bu kitap Seyyid Hacı Şeyh Muhammed Efendi'nin vakfidir	Ta'lik	Daire	Arapça
40	957	<i>Adabu'l-Adudiye</i>	Adudüddin el-İci, Ebu'l-Fazl Abdurrahman b. Ahmed b. Abdulgaffâr el-İci eş-Şirâzî eş-Şebankârî el-Bekrî eş-Şâfi'î,756/1355	Arapça	-	Vakıf	Kad vakıfe hâze'l-kitâbe's-şerîf es-Seyyid el-Hâc Zeyne'l-'Âbidîn b. es-Seyyid 'Abdurrahmân el-med'uv bi-Çâvuşzâde el-Karamânî 'alâ evlâdihî ve evlâdi evlâdihî bi-şartı en lâ yühene velâ yübâ'a velâ tuğayyera 1131	Bu kıymetli kitabı Karamanlı Çavuşzade diye çağrılan Seyyid Abdurrahman oğlu Seyyid Hacı Zeynel Abidin, çocuklarına ve çocuklarının çocuklarına, rehin verilmemesi, satılmaması ve değişiklik yapılmaması şartıyla vakfetti	Hatt-ı İcâze	Oval	Arapça
41	5619	<i>Kur'an-ı Kerim</i>	-	Arapça	Miklepli, şemseli, salbekli, zencirekli, tam kahverengi deri cilt	Vakıf	Vakfün	Vakıftır	Sülüs	Oval	Arapça
42	11059	<i>Şerhu'l-İzzî fi't-Tasrîf</i>	Sa'deddîn Mes'ud b. Ömer et-Taftâzânî (712-793/1312-1390); Hullî b. Mustafa	Arapça	-	Vakıf	Hâzihî mine'l-kütübülletî vukîfet ilâ beldeti Hâdim alâ talebeti'l-'ilmi bi şartı kevnihî en lâ yuğrace 'anhâ ve en yühîta fi isti' mâlihâ innihü hüve's-Semî'u'l-'Alîm	Bu, Hadim'de ilim talebelerine oradan çıkarılmama şartıyla vakfedilen kitaplardandır	Ta'lik	Dikdörtgen Tabanlı Altugen	Arapça
43	2801	<i>Mülteka'l-Ebhur</i>	İbrâhîm el-Halebî, İbrâhîm b. İbrâhîm el-Halebî, 956/1549	Arapça	Cetveller ve bab başları kırmızı, kahverengi deri kapak, şemseli zencirekli, miklepli, şirazeli cilt	Vakıf	Vakıfe hâze'l-kitâb..... Muştafâ Şâdik	Bu kitabı Mustafa Sâdik vakfetti	Sülüs	Dâire	Arapça

44	11739	<i>eş-Şifâ bi Tarifi Hukûkil-Mustafâ</i>	Kâdî Ebul-Fazl İyâz b. Mûsâ el-Yahsubî (476-544/1083-1149)	Arapça	-	Vakıf	Ƙad vukife hâze'l-kitâbü lir-ızâ'illâhi Te'âlâ	Bu kitap Allah rızası için vakfedilmiştir	Ta'lik	Dâire	Arapça
45	1006	<i>el-Fetâvâ</i>	Veli Efendi	Türkçe	Mesele kelimeleri, keşideler ve konu başları kırmızı, şemseli sırtı dağınık kahverengi tam meşin cilt, şirazeli	Vakıf	Bu kitab Ƙaramânî Hâcî 'Alî Efendi'nin vakfidır.	-	Hatt-ı İcâze	Dâire	Arapça
46	1232	<i>Muhtâru's-Sihâh</i>	Ebû Abdullah zeynüddin Muhammed b. Ebû Bekir b. Abdulkâdir er-Râzî	Arapça	Lacivert bez kaplı, miklepli şirazeli cilt	Vakıf	Hâzihi'l-kitâbü min vakfi Seyyid 'Abdullah Şıdkî el-Hâc Ebübekr-i Ƙaramânî Ƙad vaƘafe ve vaza'a fi kütüphâne-i Çavuşzâde fi Lârende	Bu kitap Seyyid Abdullah Sıdkı Hacı Ebubekir Ƙaramânî'nin vakfindadır. Lârende'deki Çavuşzade Kütüphanesi'ne vakfetti/vakfedildi ve koydu/konuldu	Hatt-ı İcâze	Dâire	Arapça
47	2082	<i>Muhâdaratü'l-Evâil ve Mûsâmeretü'l-Evâhir</i>	Ali Dede Bosnevî, Ali b. Mustafâ el-Mostârî el-Bosnevî, 1007/1598	Arapça	Ara başlıklar kırmızı, ciltsiz	Vakıf	Hâbese ve vaƘafe hâzihi'n-nüşate 'Oşmân Şehdi 'an Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyün fi Belde-i Hâdim 'alâ talebeti'l-İlmi bi-şarî en lâ yühırace 'an hıızânetihâ hutveten velâ şıbran	Bu nüshayı Hadim beldesi Dîvan-ı Hümâyün hocalarından Osman Şehdi, dolabından bir adım hatta bir karış çıkarılmama şartıyla ilim talebelerine vakfetti	Hatt-ı İcâze	Dikdörtgen Tabanlı Sekizgen	Arapça
48	10075	<i>Şerhu Vikâyetür-Rivâye min Mesâilü'l-Hidâye</i>	Sadr eş-Şeria es-Sâni Ubeyd Allah b. Mes'ud el-Buhâri (747/1346)	Arapça	Cilt Yok	Vakıf	Vakf-ı Kütüphâne-i Cedîd bi-Ƙurb-i Sultân Bâyezîd Seyyid 'Abdullaîf imâm-ı be-Câmi-i Sultân Bâyezîd-i Velî der-Amasya	Amasya'daki Sultan Bâyezîd Camii İmamı Seyyid Abdullaîf'in Sultan Bâyezîd yakınındaki Kütüphane-i Cedîd'e vakfidır	Hatt-ı İcâze	Badem	Arapça
49	6862	<i>Menâkibu'l-İmâmi'l-Azam</i>	Kadı Ebu'l-Fazl Bekir b. Muhammed b. Ali ez-Zerenceri	Arapça	Kahverengi tam meşin şemseli, miklepli, sırtı tamir görmüş cilt	Vakıf	VaƘfün li-merzâtillâhi	Allah rızası için vakıftır	Ta'lik	Dâire	Arapça
50	6781	<i>el-Câmi'u's-Sahîh</i>	Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâ'il b. İbrâhim el-Buhâri el-Cu'fi	Arapça	Miklepli, kahverengi meşin Selçuklu dönemi cildi	Vakıf	VaƘf-ı Sultân Murâd Hân	-	Sülüs	Şemse	Arapça
51	7235	<i>Mir'âtü'l-Usûl fi Şerhi</i>	Molla Hüsrev, Mehmed b.	Arapça	Çeharküşe kahverengi meşin, miklepli, şirazesi	Vakıf	VuƘife Hâze'l-kitâb min yedü'l-Hâc Şeyh.....	Bu kitap Hacı Şeyh'nin elinden vakfedilmiştir	Ta'lik	Dâire	Arapça

		<i>Mirkâti'l-Vusûl</i>	Ferâmurz b. Ali er-Rûmî el Hanefî		dağınık mukavva bir cilt içindedir						
52	7831	<i>Kur'ân-ı Kerîm</i>	-	Arapça	Sırtı vişne rengi meşin mukavva cilt	Vakıf	Vakfün fî sebîlillâh	Allah yolunda vakıftır	Kâtip Yazısı	Oval	Arapça
53	10362	<i>Hâşiye alâ Şerhi'r-Risâleti'l-Vaz'îye</i>	Muhammed eş-Şiranişî	Arapça	-	Vakıf	Vakfû Ahmed Ağa	Ahmed Ağa vakfıdır	Sülûs	Sekizgen	Arapça
54	249	<i>şrâku't-Tevârih</i>	Kara Ya'kub, Şerefüddîn Ya'kub b. Abdullah en-Niğdevî el-Karamânî	Arapça	Söz başları ve duraklar kırmızı, şemseli miklepli, tamir olmuş meşin cilt	Vakıf	Vakafe hâze'l-kitâb li rızâ'illâhi te'âlâ Kurbanzâde Süleymân el- Hâlidî el-Muğlavî	Bu kitabı Allâh Teâlâ'nın rızası için Kurbanzâde Süleymân el-Hâlidî el-Muğlavî (Muğlalı) vakfetti	Sülûs	Oval	Arapça
55	1573	<i>Câmi'ul-Fusûleyn</i>	-	Arapça	Sırtı kahverengi meşin çarkuşe ebru kaplı mukavva, şirazeli cilt	Vakıf	Vakafe Hüseyin Efendi'an kasaba-i	-	Ta'lik	Dâire	Arapça